

PANEURÓPSKÁ VYSOKÁ ŠKOLA
FAKULTA PRÁVA

Konsenzuálny rozvod manželstva
Dizertačná práca

2022
Mgr. et Mgr. Radim Kalabis

**PANEURÓPSKÁ VYSOKÁ ŠKOLA
FAKULTA PRÁVA**

Konsenzuálny rozvod manželstva

Dizertačná práca

Mgr. et Mgr. Radim Kalabis

Študijní program: **občianske právo**
Študijní odbor: **3.4.11. občianske právo**
Školiace pracovisko: **Ústav súkromného práva**
Školiteľ: **doc. JUDr. Lila Bronislava Pavelková, PhD.**

2022
Mgr. et Mgr. Radim Kalabis

ZADANIE DISERTAČNEJ PRÁCE

Autor práce: Mgr. et Mgr. Radim Kalabis
Študijný program: Občianske právo
Študijný odbor: právo
Evidenčné číslo: FP-100977-15894
ID študenta: 15894
Vedúca práce: doc. JUDr. Lila Bronislava Pavelková, PhD.

Názov práce: **Konsenzuálny rozvod manželstva**

Špecifikácia zadania:

Rozsah práce:

Dátum zadania: 22.10.2018

Dátum odovzdania: 13.6.2022

**doc. JUDr. Lila Bronislava
Pavelková, PhD.**
vedúci práce

prof. JUDr. Anton Dulak, PhD.
vedúci ústavu

PANEURÓPSKÁ VYSOKÁ ŠKOLA

FAKULTA PRÁVA

Čestné prohlášení disertační práce

Študijní program: **občianské právo**
Študijní odbor: **3.4.11. občianské právo**
Školiace pracovisko: **Ústav súkromného práva**
Školiteľ: **doc. JUDr. Lila Bronislava Pavelková, PhD.**

Já, Mgr. et Mgr. Radim Kalabis tímto čestně prohlašuji, že jsem celou práci vypracoval samostatně, řádně jsem citoval veškeré zdroje, které jsem uvedl v seznamu literatury a dále prohlašuji, že žádná část mé práce není v rozporu se zákonem a žádnou část práce jsem nezkopíroval od jiného autora.

Ve Frýdku-Místku dne 13.6.2022

PANEURÓPSKÁ VYSOKÁ ŠKOLA

FAKULTA PRÁVA

Poděkování

Rád bych poděkoval za cenné rady a připomínky své vedoucí práce doc. JUDr. Lile Bronislavě Pavelkové, PhD.

Abstrakt dizertační práce

Název: **Konsensuální rozvod**
Autor: **Mgr. et Mgr. Radim Kalabis**
Školitel: **doc. JUDr. Lila Bronislava Pavelková, Ph.D.**
Obor: **Právo**
Studijní program: **Občianské právo**
Škola: **Paneuropská vysoká škola**
Ústav súkromného práva

Dizertační práce se zabývá problematikou konsensuálního rozvodu manželství. Koncepčně je rozdělena na část historickou, část srovnávací a část praktickou, která zahrnuje návrh právní úpravy konsensuálního rozvodu v České republice, na kterou je práce zaměřena, a to s ohledem na stávající právní úpravu v zákoně č. 89/2012 Sb., Občianský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. V části historické se práce věnuje vývoji manželského práva se zaměřením na právní úpravu rozvodu manželství, a to jak v antickém Římě, tak poté ve vybraných státech Evropy v jednotlivých vývojových etapách od raného středověku po novověk. Tato epocha je charakteristická rigidní právní úpravou, vycházející z kanonického práva. Dohled nad manželstvím a rodinou má v těchto etapách v rukou církev. V části srovnávací práce porovnává současnou právní úpravu konsensuálního rozvodu manželství, a to opět ve vybraných zemích Evropy a pochopitelně v České republice. Úpravy jsou srovnávány z hlediska obtížnosti či délky rozvodového řízení, dostupnosti, komplexnosti – tedy zda řeší vedle rozvodu také stránku majetkovou a otázku péče o nezletilé dítě. Největší pozornost je věnována úpravě Francouzské, a to s ohledem na specifika, která jsou zde přítomna. Francie zavedla počínaje rokem 2017 konsensuální rozvod bez soudce, kdy dohodu manželů o rozvodu zpracovávají advokáti a registruje za přesně stanovených podmínek notář. Francouzská právní úprava počítá s tímto typem rozvodu i v případě, kdy manželé pečují o nezletilé dítě. Dohoda rodičů o péči o nezletilého potomka nepředpokládá ingerenci soudu. Francouzská úprava je v tomto ohledu nejprogresivnější, proto se na ni také práce zaměřila podrobněji. Návrh právní úpravy rozvodu *de lege ferenda* v závěrečné části práce potom vychází ze srovnání s právními úpravami vybraných zemí a přináší zjednodušení rozvodového řízení v případě konsensuálního rozvodu tak, aby vyhovovalo českým podmínkám a dosavadním zkušenostem.

Klíčová slova

Rozvod, konsensuální rozvod, rozvod u notáře, manželství

Abstract of the dissertation

Title: **Consensual Divorce**
Author: **Mgr. Radim Kalabis**
Supervisor: **doc. JUDr. Lila Bronislava Pavelková, Ph.D.**
Discipline: **Law**
Study programme: **Civil Law**
School: **Pan-European University**
Department of Private Law

The dissertation deals with the issue of consensual divorce. Conceptually, it is divided into a historical part, a comparative part and a practical part, which includes a proposal for the legal regulation of consensual divorce in the Czech Republic, which is the focus of the thesis, with regard to the existing legal regulation in Act No. 89/2012 Coll., the Civil Code, as amended. In the historical part, the thesis deals with the development of matrimonial law with a focus on the legal regulation of divorce, both in ancient Rome and then in selected European states in the various stages of development from the early Middle Ages to the modern era. This period is characterised by a rigid legal system based on canon law. In these periods, the supervision of marriage and the family is in the hands of the Church. The comparative part of the thesis compares the current legal regulation of consensual divorce, again in selected European countries and, of course, in the Czech Republic. The regulations are compared in terms of the difficulty or length of the divorce proceedings, accessibility, and complexity - i.e. whether they address not only the divorce but also the property aspect and the issue of custody of a minor child. Most attention is given to the French legislation, taking into account the specificities present there. Starting in 2017, France has introduced consensual divorce without a judge, whereby the spouses' divorce agreement is prepared by lawyers and registered under strict conditions by a notary. French legislation provides for this type of divorce even if the spouses are caring for a minor child. The parents' agreement on the care of the minor child does not require court intervention. The French legislation is the most progressive in this respect, which is why the thesis focuses on it in more detail. The proposal for *de lege ferenda* divorce legislation in the final part of the thesis is based on a comparison with the legislation of selected

countries and simplifies the divorce proceedings in the case of consensual divorce to suit Czech conditions and previous experience.

Key words

Divorce, consensual divorce, divorce from a notary, marriage

Obsah

Titulní list

Zadání disertační práce

Čestné prohlášení disertační práce

Poděkování

Abstrakt dizertační práce

Abstract of the dissertation

Obsah

Seznam zkratek

Úvod do problematiky disertační práce	12
1. Kapitola	18
1.1. Rozvod manželství – základní vymezení problematiky	18
2. Kapitola	26
2.1. Historicko-právní východiska práva na rozvod manželství	26
2.2. Rozvod v antickém Římě	28
2.3. Manželství a rodina v období od raného středověku do novověku – obecná charakteristika	34
2.4. Oblast kontinentálního práva – historický exkurz	38
2.5. Oblast anglosaského práva – historický exkurz	43
2.6. Historicko-právní vývoj rozvodu v Českých zemích a na Slovensku	47
3. Kapitola	54
3.1. Současná právní úprava rozvodu – obecný úvod	54
3.2. Demonstrativní přehled států kontinentálního systému s konsensuálním rozvodem	56
3.2.1. Německo	56
3.2.2. Slovinsko	58
3.2.3. Řecko	59
3.2.4. Portugalsko	61
3.2.5. Francie	63
3.2.6. Rakousko	90
3.2.7. Velká Británie	97
4. Kapitola	101

4.1. Právní úprava rozvodu v České republice a vývoj nesporného rozvodu	101
4.2. Náležitosti návrhu na rozvod dle ustanovení § 24a zákona č. 94/1963 Sb., Zákona o rodině	105
4.3. Nesporný rozvod dle platné právní úpravy – z.č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník	107
4.4. Procesní úprava rozvodu	108
4.5. K dalším náležitostem návrhu na nesporný rozvod	113
4.6. Problematika výživného rozvedeného manžela	116
4.7. Obsah navrhované novely Občanského zákoníku z roku 2021	118
4.8. Česká úprava nesporného rozvodu ve světle zahraniční právní úpravy – srovnání	122
5. Kapitola	128
5.1. Vliv právní úpravy rozvodu na rozvodovost – obecná charakteristika	128
6. Kapitola	138
6.1. Právní úprava rozvodu v České republice de lege ferenda a legislativní návrh	138
6.2. Navrhovaný text novely:	139
6.3. Možná změna právní úpravy rozvodu manželství ve Slovenské republice	142
Závěr	145
Conclusion	148
Seznam použité literatury	151
Učebnice, monografie	151
Internetové zdroje	153
Právní předpisy a judikatura:	160
Další použitá literatura	162
Příloha – statistická data a grafika sňatečnosti a rozvodovosti Eurostat	163

Seznam zkratek

ABGB	Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesammten Deutschen Erbländer der Österreichischen Monarchie (česky Všeobecný zákoník občanský pro německé dědičné země Rakouské monarchie)
BGB	Bürgerliches Gesetzbuch (česky Občanský zákoník německý)
CC	Code civil (česky Občanský zákoník)
ČSÚ	Český statistický úřad
EheG	Ehegesetz (česky Manželský zákon)
JAF	Juge aux affaires familiales (česky soudce pro rodinné záležitosti)
PrALR	Das Allgemeine Landrecht für die Preußischen Staaten (česky kodex pruského zemského práva)
OSPOD	Orgán sociálně-právní ochrany dětí
OZ	Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník
ZoR	Zákon č. 94/1963 Sb., Zákon o rodině
ZŘS	Zákon č. 292/2013 Sb., Zákon o zvláštních řízeních soudních

Úvod do problematiky disertační práce

Zvolené téma, tedy konsensuální, či také nesporný rozvod, je tématem zdánlivě velmi úzkým, jelikož slovenská právní úprava v podobě Zákona o rodině přímo nesporný rozvod neupravuje. Česká právní úprava jej zná jednak díky rekonstrukci občanského práva, ale znala jej i díky předchozí novelizaci zákona o rodině.

Když se podrobněji zaměříme na samotný pojem konsensuální rozvod a na výklad slova konsensus – tedy souhlas, shoda, dohoda či součinnost, potom si uvědomíme, že toto téma je ve skutečnosti velmi široké a zahrnuje nejen samotný souhlas druhého manžela s rozvodem či existencí určitého stupně rozvratu manželství, ale souhlas nebo spíše součinnost na všech ostatních s rozvodem spojených kroků, jako je vypořádání společného jmění manželů, dohoda manželů o právech a povinnostech k nezletilým dětem pro dobu rozvodu a dobu po rozvodu aj.

Rozvod se v tomto pojetí mění z klasické rozvodové pře, jak ji známe z minulosti, kdy si manželé u soudu často mezi sebou vyřizovali sporné záležitosti, které nebyli schopni vyřešit sami, na souhlasné a věcné ukončení jedné etapy života, a to ukončení smluvní.

Legislativní cesta k nespornému rozvodu, či jinými slovy rozvodu konsensuálnímu, nebyla jednoduchá, a to ani v zemích, které tento rozvod mají a používají. Je to dáno zejména pojetím manželského svazku, který se vyvíjel historicky v posledním tisíciletí pod vlivem práva kanonického. Manželství je stále vnímáno – a je tomu tak dobře – jako svazek, který by měl vykazovat zřetelnou trvalost. Právě myšlenka stálosti tohoto svazku dávala a dodnes dává mnohým pocit pevného ukotvení manželství jako významného prvku přispívajícího ke stabilitě společnosti.

Na manželství tedy není možno nahlížet jen z pohledu ryze právního, ale také z pohledu společenského, filosofického aj. Ve své práci se pochopitelně budu věnovat zejména pohledu právnímu, nicméně nelze pominout ani zbylé zmiňované, jelikož právní úprava manželství a jeho rozvodu má kořeny mnohem hlubší a rozhodně nekončí na počátku přijetí zákona o rodině či civilního kodexu.

Práce na téma konsensuálního rozvodu nemůže být proto jen prostým popisem právní úpravy a návrhem možné změny. Pokud chceme možnost zavedení konsensuálního rozvodu do právního řádu hlouběji diskutovat, musíme si nutně všimnout i takových věcí, jako je vliv konsensuálního rozvodu na stabilitu manželských svazků a vnímání institutu manželství ze strany společnosti, kdy může docházet k jisté

devalvací hodnoty manželského svazku a lehkovážnému přístupu ke vstupu do manželství. Toto jsou všechno otázky, které musí vyřešit zákonodárce před tím, než by případně přikročil k zavedení možnosti konsenzuálního rozvodu do právního řádu.

V zemích, kde již tato právní úprava existuje, bude důležité posoudit, zda zjednodušení rozvodového řízení vedlo k nárůstu rozvodů. Nutné bude také posoudit, zda snadnější cesta k rozvodům vedla také k nárůstu zájmu o uzavření sňatku, tedy zda populace bere manželství a vstup do něj lehkovážněji, než by tomu bylo za situace, kdy by rozvod byl záležitostí drahou, zdlouhavou a komplikovanou.

Pokud jsem doposud používal termín manželství, stále to bylo v rovině vztahu dvou lidí a z jejich pohledu; nicméně je zapotřebí si uvědomit, co bylo historicky a je dodnes hlavním účelem manželství, a to je založení rodiny a výchova dětí.

Rizika jistě, shora zmiňované devalvace hodnoty manželského svazku tedy nebudou mít dosah na samotný svazek dvou dospělých lidí, ale budou mít dosah na děti a jejich zájem na harmonickém a úplném rodinném prostředí. Tento zájem nezletilých dětí je tedy zapotřebí dát na první místo při všech úvahách o případných změnách rodinného práva a právní úpravy rozvodu.

Postupný rozklad manželství jako jistého společenského tmelu není novinkou. Tento proces započal již Francouzskou revolucí, která kromě jiného přinesla v roce 1792 poprvé v novodobé historii možnost úředního rozvodu, a to i, jak se dozvíme v dalších částech práce, na základě souhlasného prohlášení manželů, kdy orgán státu ani nemusel prokazovat rozvrat či vinu některého z manželů. Například autorka článku „*Des causes aux conséquences du divorce : histoire critique d'un champ d'analyse et principales orientations de recherche en France*“ uvádí, že revoluční právní úprava vedla k obrovskému množství rozvodů a byla proto podrobena kritice¹

Tato právní úprava předběhla svou dobu patrně i na poměry revoluční Francie a do napoleonského Code Civil se v podobě rozvodu po vzájemné shodě nedostala. Rozvod byl i nadále možný, ale prokazovala se vina za rozvrat. Rozvod byl přes jeho počáteční popularitu vnímán společností jako republikánská výsada a symbol, a to nejen za revoluce, ale také později, když byl na konci 19. století prosazen ve Francii v moderní podobě znovu. Jak uvádí například McBride, jednalo se o „*emblém republikanismu*“.²

¹ LAMBERT, Anne. 2009. Des causes aux conséquences du divorce : histoire critique d'un champ d'analyse et principales orientations de recherche en France. In *Population* [online]. 2009, 64(1), 155-182 [cit. 2022-06-08]. ISSN 0032-4663. Dostupné z: doi:10.3917/popu.901.0155

² McBRIDE, Theresa. 1992. Public Authority and Private Lives: Divorce after the French Revolution. In *French Historical Studies*. Durham : Duke University Press, 1992, vol. 17, no.3, 747-768. ISSN 00161071

I přes svou výše popsanou revolučnost si však Francie dlouhá následující desetiletí, a to až do poloviny 20. století, zachovala jistou konzervativnost v rozvodovém řízení, kdy nebyl obnoven rozvod po vzájemném souhlasu, ale musel se prokazovat rozvrat manželství.

Rozvody postupně zaváděly, byť mnohem později, také okolní státy Evropy, které však vycházely v mnohém z práva kanonického a rozvod nebyl rozhodně jednoduchou záležitostí.

Byť by se mohlo zdát, že komunistický režim v části Evropy za železnou oponou tradicím nepřeje, rodinu z toho nevyjímaje, tak ani zde nebylo rozvodové řízení automatickým a snadným procesem, naopak, rodina byla vnímána jako základ státu a instituce, která měla přispívat ke stabilitě společnosti. Zdůrazňovala se zejména její společenská funkce. U ženy se potom cenila role matky, kterážto byla prezentována přímo jako její poslání. Žena byla vnímána z hlediska emancipace na muži ekonomicky závislou, tuto závislost bylo zapotřebí v novém systému odstranit, a proto byla vnímána – jak už bylo řečeno – nejen jako matka, ale také jako „pracující“. Když se podíváme například na článek, který v roce 1976 o postavení žen ve společnosti zveřejnil tehdejší ministr práce a sociálních věcí ČSR Emilián Hamerník³, potom si nelze nevšimnout, jak zdůrazňuje například zapojení žen do ekonomické činnosti, která je dle tehdejších měřítek jedna z nevyšších na světě – k roku 1970 činila dle Hamerníka 85,3% všech ekonomiky aktivních žen v produktivním věku.

Veškeré tyto společenské změny pochopitelně přinesly také změnu ve vnímání manželství a jeho role ve společnosti.

Předmětem zkoumání v rámci mé disertační práce bude problematika rozvodu. Konkrétně se bude jednat o téma konsensuálního (dohodnutého) rozvodu. Samotné téma rozvodu a rozvodové problematiky je ve své základní podobě již zpracováno formou několika diplomových prací v České republice, které ovšem zpracovávají téma převážně deskriptivní metodou. Tyto práce se zaměřují jednak na rozvod sporný, který byl po většinu času jedinou možností, jak se rozvést, ale také na rozvod nesporný, u kterého se zabývají převážně tím, co to nesporný rozvod je, a jaké jsou podmínky pro použití tohoto typu rozvodu v praxi. Některé z prací si velmi okrajově všímají také zahraniční právní úpravy.

³ HAMERNÍK, Emilian. Postavení ženy v rodině za socialismu. *Sociologický Časopis / Czech Sociological Review*, roč. 12, čísl. 1. Praha : Sociologický ústav AV ČR, 1976, s. 5-15. ISSN 003802885

Předmět mého zkoumání tedy leží v oblasti práva soukromého, kde je zařazeno do práva rodinného (v České republice je součástí civilního kodexu – zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník), v rámci této části soukromého práva potom do kategorie zániku manželství.

Samotné téma konsensuálního rozvodu je zdánlivě dokonale probádanou oblastí, nicméně se zde nacházejí stále oblasti, které by bylo možno zlepšit, eventuelně se inspirovat zahraniční právní úpravou tam, kde je tento institut používán již déle, než je tomu v České republice nebo na Slovensku.

Cílem práce bude také stručné zhodnocení nové právní úpravy, která byla v České republice diskutována v roce 2019. Navrhovala zjednodušení a urychlení postupu konsensuálního rozvodu tak, že by mohli rodiče schvalovat dohodu o úpravě poměrů nezletilého dítěte pro dobu po rozvodu formou notářského zápisu. Tento záměr se nakonec neuskutečnil, ale otevřel v českém právním prostředí debatu o možném zjednodušení postupu při tomto typu rozvodu.

Základní složkou první části práce bude vymezení historických souvislostí – tedy zejména vývoj právní úpravy rozvodu v ČR a na Slovensku, se zřetelem k novele zákona o rodině, která přinesla do českého právního řádu tzv. nesporný rozvod v podobě ustanovení § 24a zákona č. , který zjednodušoval dosavadní procesní postup, který se nesl v duchu prokazování existence kvalifikovaného rozvratu manželství a dále také viny za rozvrat manželství, kdy součástí bude také rešerše judikatury a zhodnocení jejího vlivu na utváření tohoto institutu v rodinném právu, jakož i výklad některých sporných záležitostí.

V další části práce se budu věnovat zamýšlené právní úpravě, která doposud není v českém ani slovenském právním řádu zachycena, ale je toliko zvažována. Jedná se o možnost dalšího zjednodušení a urychlení rozvodů v případě, že se manželé na tomto dohodnou. Cílem bude navržení novely Občanského zákoníku v části, věnované konsensuálnímu rozvodu a novely zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.

Pro historickou komparaci i pro posouzení a komparaci současného stavu použiji pro oblast kontinentálního práva zejména historický vývoj a současnou právní úpravu Francie, Rakouska, okrajově také Slovinska, Řecka a Portugalska a dále, pro oblast common law, právní úpravu Anglie, resp. Velké Británie, nicméně té si s ohledem na odlišnost právního systému všimnu jen v základních obrysech pro účely komparace a ukázky toho, jak je řešen rozvod dohodou v systému anglosaského práva. Výběr států

jsem zvolil dle následujících kritérií – Francie byla první zemí, kde se zavedl za doby francouzské revoluce zákon o rozvodu, který umožnil i rozvod na základě dohody, tedy bez viny. Francie je v současné době také zemí, kde je možný rozvod bez soudce, a to prostřednictvím notáře a byť není v tomto nikterak jedinečná, setrvám u podrobnějšího rozboru francouzského Code civil i s ohledem na historické prvenství rozvodu po vzájemné dohodě. Francouzská úprava je také velmi komplexní, neboť zahrnuje v rámci konsenzuálního rozvodu bez soudce také vypořádání majetku a uzavření dohody o rodičovských právech. Z tohoto pohledu je velmi inspirující. Rakouskou úpravu volím proto, že naše země vychází historicky z okruhu rakouského občanského zákoníku, byť pochopitelně máme za sebou historický předěl v podobě právníké dvouletky a násilného přerušování kontinuity právního vývoje v době totalitního režimu. Zbylé státy, jako je Slovinsko, Německo, Portugalsko a Řecko mají v právních řádech taktéž konsenzuální rozvod, Slovinsko, Portugalsko a Řecko jej má bez soudce, Německo pak před soudem. Každopádně představují jejich úpravy dohromady cennou srovnávací materii.

Anglie – později Velká Británie je zvolena pro srovnání proto, že je zemí, která dala vzniknout právnímu systému common law a ostatní země, spadající do tohoto právního systému z britského práva, jakožto svého původního vzoru, vycházejí. Anglie byla v minulosti také specifická tím, že se zde střetávaly vlivy práva obyčejového, tak i práva kanonického a římského, a to minimálně do období anglické reformace.

Tyto zvolené oblasti budou srovnány s obecným rámcem manželského práva v kontinentální Evropě tak, jak byl formován pod vlivem práva kanonického. Pro účely této práce potom bude v této části historické komparatistiky brána jako nejdůležitější oblast Habsburská monarchie, jejíž právní systém tvořil základ právního systému v nástupnických státech po rozpadu monarchie v roce 1918.

Ve srovnání současného práva se budu soustředit na charakter právní úpravy rozvodu v jednotlivých vybraných zemích a na to, jak se právní úprava podílí na míře rozvodovosti dle statistik, jak se podílí na vnímání institutu manželství a soustředím se na posouzení vhodnosti konkrétní právní úpravy pro případné přizpůsobení či inspiraci pro tuzemskou – českou či slovenskou právní úpravu.

Zaměřím se převážně na hodnocení zvažované právní úpravy, kdy by tzv. konsenzuální rozvody v České republice mohly být ve zjednodušené formě s tím, že by manželé, kteří se starají o nezletilé dítě, mohli uzavírat pro účely rozvodu dohodu o úpravě poměrů nezletilého dítěte pro dobu po rozvodu formou notářského zápisu. Na

základě komparatistiky s právní úpravou ve shora uvedených zemích, také v rámci návrhu na novelu Občanského zákoníku v části nesporného rozvodu posoudím vhodnost zapojení notáře do konsensuálního rozvodu v České republice.

Výsledkem zkoumání by mělo být zhodnocení případných dopadů návrhů zvažované právní úpravy v oblasti nesporných rozvodů, a to jak na institut manželství samotný, tak i na dosavadní práci soudů.

Okrajově také provedu srovnání dalších vybraných zemí, které mají ve svém právním řádu nesporný rozvod, a to zejména těch, které rozvody tzv. dejudicizovaly, tedy umožnily rozvod mimo soud, ať již u notáře, podobně jako Francie či před jiným orgáne, kupříkladu matrikou.

1. Kapitola

1.1. Rozvod manželství – základní vymezení problematiky

Ukončení manželství rozvodem je něco, co s sebou přinesla (pokud pomineme praxi antického Říma) až moderní doba a jedná se o širší důsledek společenských změn, souvisejících s průmyslovou revolucí a radikální proměnou tehdejší společnosti, která upouštěla od tradičních rodinných a společenských vazeb a pod tlakem překotné industrializace, urbanizace a dalších fenoménů, které spíše patří do oblasti zkoumání sociologie a vstupovala tak do moderní epochy. O vzájemném vlivu průmyslové revoluce a rozvodovosti se vedly a stále vedou spory. Pravdou ovšem je, že tím, jak se zvyšovala potřeba toho, aby se oba partneři zapojili do pracovního procesu, aby bylo možno uživit rodinu, rozkládal se tradiční model rodiny. Už to nebyl exkluzivně muž, který plnil roli živitele a žena, která plnila roli vychovatelky dětí a pečovatelky o domácí prostředí. Sociálně - ekonomické role obou se začaly stírat.

Dynamika společenských vztahů pak šla ruku v ruce s vyšší mírou rozpadu manželských svazků. Na propojenost zaměstnanosti žen a rozvodovosti upozorňuje například Ruggles, který si všímá období od 80. let 19. století do začátku 90. let 20. století⁴.

Vlivu společenských změn, masivního vstupu žen do pracovního procesu a dalších souvisejících vlivů na rozvodovost si všímá také práce Marie Stanfors a Frances Goldscheider⁵.

Vliv tlaku společenského vývoje na právo manželské a rodinné v 19. století je možno vidět jak na příkladu Francie, která přijala v 2. polovině 19. století opět zákon o rozvodu, kterému se věnuji v historické části, tak i například na vývoji v Habsburské monarchii, kde bylo rigidní právní prostředí obcházeno kupříkladu tzv. sedmihradským manželstvím apod., jak se také dále v práci zmiňuji.

K dalšímu pokračování destrukce tradičních rodinných vazeb a svazků došlo po 1. světové válce. Vlivem děsivých válečných let, masivního zapojení žen do válečné výroby i vlivem relativizace hodnot náboženských, etických i právních se dále prohlubovaly společenské změny.

⁴ RUGGLES, Steven. The Rise of Divorce and Separation in the United States, 1880-1990. In *Demography* [online]. 1997, 34(4), 455-466 [cit. 2022-01-12]. ISSN 00703370. Dostupné z: doi:10.2307/3038300

⁵ STANFORS, Maria a Frances GOLDSCHIEDER. 2017. The forest and the trees: Industrialization, demographic change, and the ongoing gender revolution in Sweden and the United States, 1870-2010. In *Demographic Research* [online]. 2017, 36, 173-226 [cit. 2022-02-02]. ISSN 1435-9871. Dostupné z: doi:10.4054/DemRes.2017.36.6

Po 2. světové válce pak tento trend pokračoval; o 60. a 70. letech 20. stol. hovoří Bradford Wilcox jako o době prudkého nárůstu rozvodovosti a o revoluci v rozvodech, zaměřeno na USA. Autor si všímá zejména negativních jevů, jako je zvýšená kriminalita mládeže z rozvrácených rodin apod. Rozvrat rodinných svazků v USA vidí také v poklesu vlivu náboženských společností a církví na manželský a rodinný život.⁶ Je také pro částečné zpřísnění podmínek pro rozvod v USA, a to zejména s ohledem na ochranu zájmů nezletilých dětí.

Ve 20. století, dochází prakticky průřezově mezi jednotlivými státy k postupnému rozvolňování manželského svazku a zjednodušování rozvodů. Postupně se opouští praxe rozvodů pro zavinění či pro rozpad společného soužití, a to ve prospěch rozvodů po vzájemné dohodě – tedy konsensuálních.

K těm právo dospělo postupně, kdy za jakýsi mezikrok je možno považovat rozvod bez zjišťování viny za rozvrat manželství poté, co spolu manželé jistou, zákonem stanovenou dobu nežijí. V podmínkách české právní praxe se jedná o 3 roky, ve Francii docházelo od 70. let k postupnému zkracování této doby z někdejších 5 let až na současný jeden rok, ke zkracování došlo také v Rakousku, jakož i v jiných zemích Evropy. Zákonodárce zde akceptuje, že pokud manželé sami projeví vůli spolu již dále nežít a nehosподаřit, a tento stav trvá po zákonem stanovenou dobu, je svazek již rozvrácený natolik, že nemá významu nejen zjišťovat příčiny rozvratu, ale ani se pokoušet o smír mezi manžely.

Rozvod po vzájemné dohodě, tedy rozvod konsensuální je dnes možno v jednotlivých sledovaných právních řádech rozdělit na model, kdy se vyžaduje rozhodnutí soudu a předchozí projednání věci, byť bez zjišťování příčin rozvratu manželství a na model, kdy je možno tento rozvod uskutečnit bez soudu, prostřednictvím notáře či matriky.

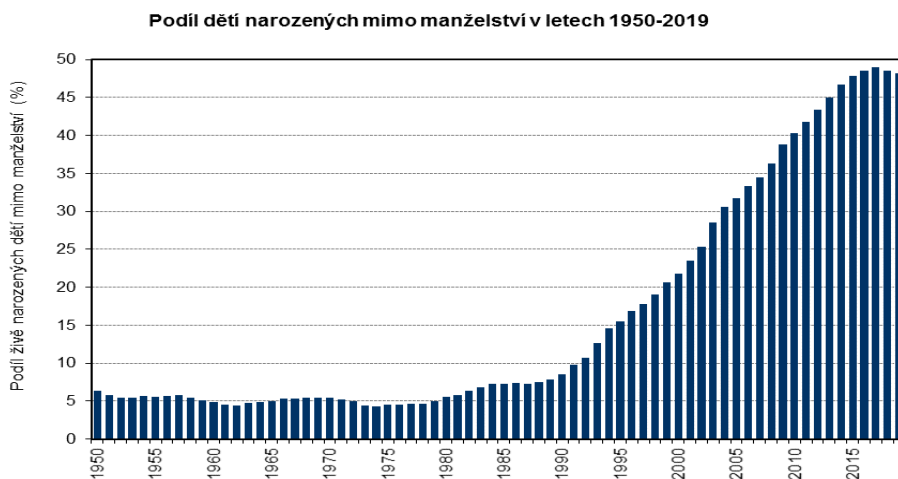
Posledně jmenovaný model je pak možno ještě dále vymezit z hlediska možnosti jeho použití na rozvody manželů s nezletilými dětmi a párů bezdětných. Jsou státy, které vyžadují pro tento typ rozvodu bez soudce, aby se jednalo toliko o manželství bezdětná, případně s dětmi zletilými a jsou státy, jako například již zmiňovaná Francie, která akceptuje rozvod bez soudce i v případě, kdy manželé nezletilé dítě mají.

⁶ WILCOX, Bradford, W. 2022. *The Evolution of Divorce*. In National Affairs [online]. 2022 [cit. 2022-04-21]. Dostupné z: <https://www.nationalaffairs.com/publications/detail/the-evolution-of-divorce>

Rozvod bez soudce v současné době aplikují kromě Francie například také ve Španělsku, Portugalsku či od roku 2019 ve Slovinsku, v České republice se o jeho zavedení uvažovalo, ale doposud nebyl návrh zákona v této projednán. Připomínkována a diskutována byla důvodová zpráva, ke které se vyjadřovala Notářská komora. Její stanovisko bylo poměrně kritické, a to s ohledem na způsob, jakým zákonodárce zamýšlel novelu Občanského zákoníku provést. Nejednalo se o komplexní rozvod u notáře, jak jej přijala Francie či Slovinsko, ale o kombinaci rozvodu u soudu se sepisem notářského zápisu s exekuční doložkou, která by se týkala nezletilých dětí. Notáři měli sepsat dohodu rodičů s doložkou vykonatelnosti, čímž by odpadlo opatrovnické řízení před soudem. V této podobě nakonec návrh neprošel.⁷

Ze stručného přehledu můžeme vidět, že se právní úprava rozvodu napříč světem spíše liberalizuje a zjednodušuje, manželství postupně ztrácí na svém původním společenském významu a právo se snaží dle mého názoru kopírovat současný společenský trend, o kterém svědčí i rostoucí počet dětí, narozených mimo manželství. V dané souvislosti bych si dovilil pro základní srovnání uvést data Českého statistického úřadu – graf, který zachycuje rostoucí míru počtu narozených dětí mimo manželství od roku 1950:⁸

Graf. č. 1

Zdroj: Český statistický úřad [online] 9.6.2020 [citováno 2022-04-25], Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/podil-deti-narozenych-mimo-manzelstvi-v-letech-1950-2019>

⁷ V návrhu novely občanského zákoníku týkající se rozvodů zvítězil zdravý rozum. In *Advokátní deník*. [Online] 2019 [citováno 2022-04-25]. Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2019/12/19/v-navrhu-novely-obcanskeho-zakoniku-tykajici-se-rozvodu-zvitezil-zdravy-rozum/>

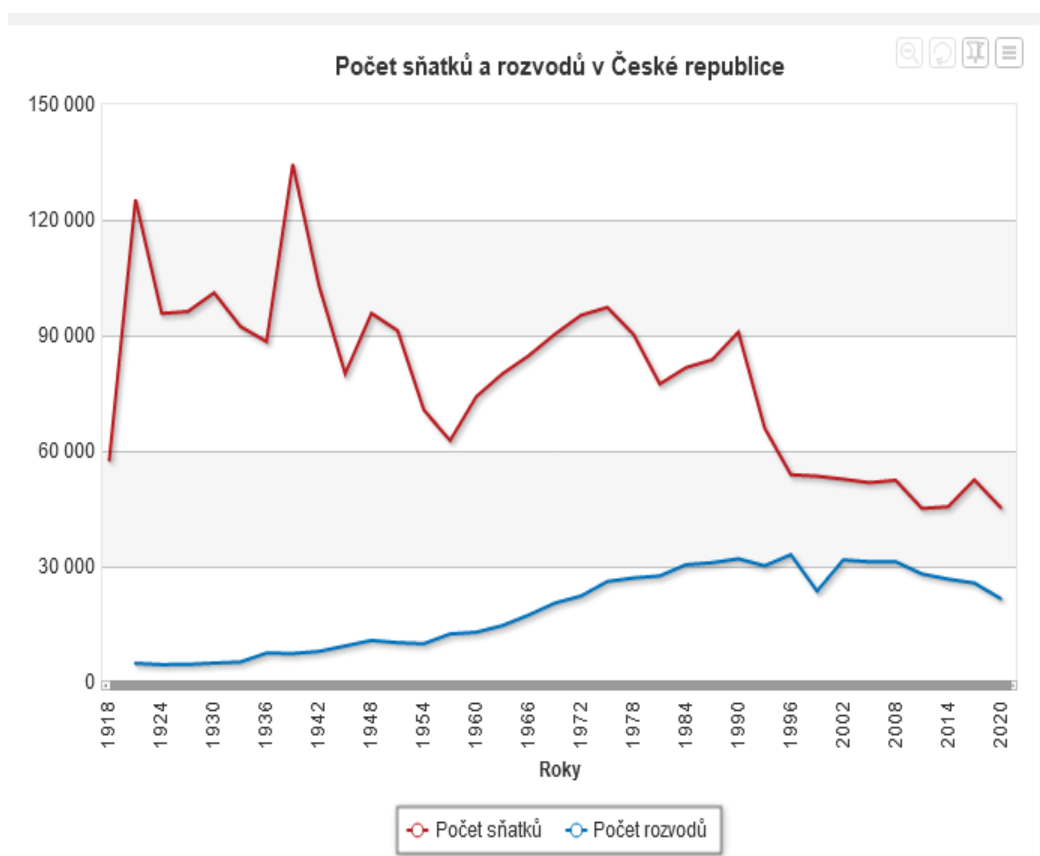
⁸ Český statistický úřad [online] 9.6.2020 [citováno 2022-04-25], Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/podil-deti-narozenych-mimo-manzelstvi-v-letech-1950-2019>

Na grafu je patrné, že k jistému zlomu došlo v 90. letech a do současné doby tento počet neustále narůstá a dosahuje cca 45% z celkového počtu narozených dětí.

Jaké jsou důvody tohoto trendu, který není vlastní jen České republice, ale kopíruje víceméně trend západní Evropy, viz příloha č. 1 – data EUROSTAT, není zcela jednoznačné.

Vysvětlení, že je tomu tak díky snadnému přístupu k rozvodům se sice nabízí, avšak Česká republika nepatří mezi země s nejliberálnější právní úpravou rozvodu manželství a přesto vykazuje poměrně velkou rozvodovost na 1000 obyvatel, kdy průměr EU činí 1,6 rozvodu na 1000 obyvatel a v ČR to jsou 2 rozvody na 1000 obyvatel. Od 90. let také dochází k postupnému, byť pozvolnému zvyšování míry rozvodovosti, jak ukazuje graf Českého statistického úřadu⁹:

Graf č. 2

Zdroj: Český statistický úřad [online] 2022 [citováno 2022-04-29], Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/stoletistatistiky/snatky-a-rozvody>

⁹ Český statistický úřad [online] 2022 [citováno 2022-04-29], Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/stoletistatistiky/snatky-a-rozvody>

Příčiny tohoto stavu budou patrně ležet nejen v dramatických společenských změnách, ke kterým došlo v našich zemích po roce 1989, ale bude se (s ohledem na obdobný trend v západní Evropě, jak plyne z dat EUROSTAT, kdy se z původních cca 0,8 rozvodů na 1000 obyvatel v roce 1964 zvedl tento poměr až na cca 1,6 rozvodů na 1000 obyvatel v roce 2020¹⁰), jednat o multidisciplinární jev. Roli bezpochyby hraje rozpad tradičního pojetí rodiny, postupné rozvolňování mezilidských vztahů a významu, jaký pro tradiční společnost hrálo manželství. Vyšší míru rozvodovosti je zapotřebí spatřovat také v proměně postavení ženy¹¹ a v rostoucí míře „ekonomické modernizace“ [Willerton, 2012].

Pokud se na problematiku rozvodovosti podíváme z jiné stránky, potom je možno se domnívat, že v důsledku negativních zkušeností, plynoucích ze špatného socioekonomického postavení části populace, panuje jistá obava z uzavírání sňatků, protože rozvod může být a pro řadu osob také je, cestou k „propadu do chudoby“ [Prokop, 2020] v důsledku dělení majetku, hrazení výživného apod.¹²

Oproti tomu na Slovensku je situace, poněkud odlišná. Míra rozvodovosti je ustálená na 1,5 rozvodu na 1000 obyvatel a je tedy nižší, než v České republice, míra sňatečnosti je vyšší jen nepatrně – 4,4 sňatků na 1000 obyvatel, proti českým 4,2¹³.

Zajímavé je, že míra rozvodovosti, měřeno k roku 2020 mírně poklesla v České republice a o něco více na Slovensku, kdy se začíná země vracet k někdejšími ukazatelům rozvodovosti z 90. let, která byla poměrně nízká a dosahovala cca 10.000 rozvodů za rok, jak je patrné z dat, zveřejněných na portálu EUROSTAT¹⁴.

Pro srovnání užití graf, vypracovaný slovenským Štatistickým úradom, který zachycuje trend poklesu počtu rozvodů na Slovensku k roku 2018:

¹⁰ *Marriage and divorce statistics* [online]. EUROSTAT [cit. 2022-06-09]. Dostupné z:

[https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Marriage_and_divorce_statistics#Fewer_marriages.2C_fewer_divorces)

[explained/index.php?title=Marriage_and_divorce_statistics#Fewer_marriages.2C_fewer_divorces](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Marriage_and_divorce_statistics#Fewer_marriages.2C_fewer_divorces)

¹¹ WILLERTON, Julia. 2012. *Psychologie mezilidských vztahů*. Praha: Grada Publishing a.s., 2012. 160 s. ISBN 8024739240. s. 116.

¹² PROKOP, Daniel. 2020. *Slepé skvrny: O chudobě, vzdělávání, populismu a dalších výzvách české společnosti*. Brno: Vydavatelství HOST, 2020. 253 s. ISBN: 8075772563. s. 38

¹³ *Marriage and divorce statistics* [online]. EUROSTAT [cit. 2022-06-09]. Dostupné z:

[https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Marriage_and_divorce_statistics#Fewer_marriages.2C_fewer_divorces)

[explained/index.php?title=Marriage_and_divorce_statistics#Fewer_marriages.2C_fewer_divorces](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Marriage_and_divorce_statistics#Fewer_marriages.2C_fewer_divorces)

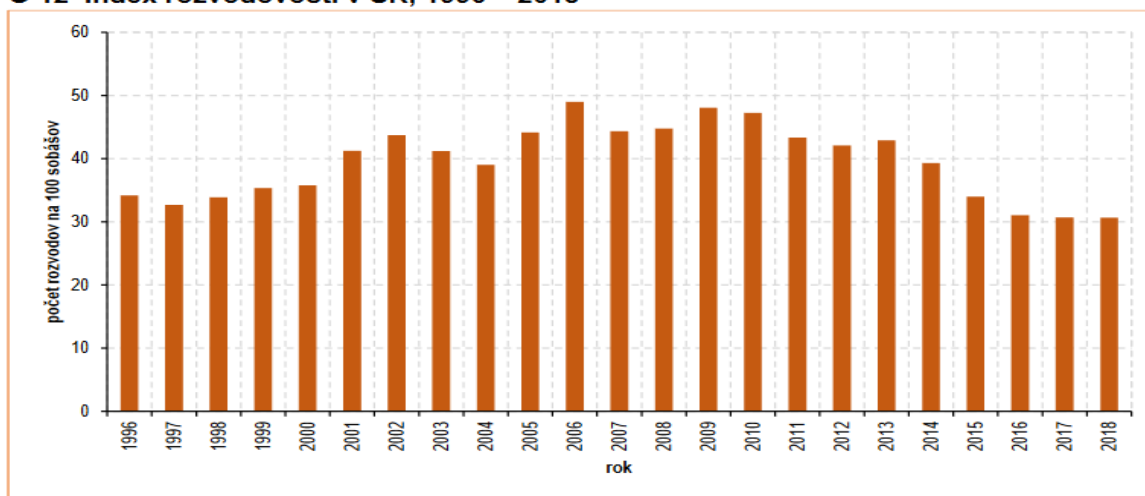
¹⁴ *Marriage and divorce statistics* [online]. EUROSTAT [cit. 2022-06-09]. Dostupné z:

[https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Marriage_and_divorce_statistics#Fewer_marriages.2C_fewer_divorces)

[explained/index.php?title=Marriage_and_divorce_statistics#Fewer_marriages.2C_fewer_divorces](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Marriage_and_divorce_statistics#Fewer_marriages.2C_fewer_divorces)

Graf č. 3

G 12 Index rozvodovosti v SR, 1996 – 2018

Zdroj údajov: ŠÚ SR

Z tohoto grafu můžeme jasně vidět, že se počet rozvodů na 100 rozvodů na Slovensku dostal ještě níže, než byl v roce 1997.

Co se týče dalšího ukazatele, který jsem zmiňoval také v souvislosti s Českou republikou, a sice počet dětí, narozených mimo manželství, na Slovensku je toto číslo taktéž nižší než v ČR, kdy se v procentuálním vyjádření jedná o cca 40% dětí, narozených mimo manželství (data k roku 2018)¹⁵, oproti 45% dětí v České republice (viz Graf č. 1).

Při pohledu na tato data je možno vysledovat několik skutečností, a to nikoliv jen v souvislosti s Českou či Slovenskou republikou, ale globálně – zaměřeno na Evropu:

1. Po celé období 20. a prvních dvou dekád 21. století dochází k poklesu počtu uzavíraných sňatků.
2. V souvislosti s poklesem počtu uzavíraných sňatků se současně pozvolna zvyšuje rozvodovost.
3. Od druhé poloviny 20. století do současnosti se zvyšuje počet dětí, narozených mimo manželství.
4. Mezi země s volnější právní úpravou rozvodovosti (prostřednictvím notáře, matriky), patří mimo jiné Řecko či Portugalsko, avšak nezdá se dle statistických dat (viz příloha č.

¹⁵ Štatistika v súvislostiach, Hlavné trendy vývoja sobášnosti v SR v roku 2018. In *Demografia a sociálna štatistika október 2019*. Štatistický úrad Slovenskej republiky [online]. 2019 [citováno 2022-05-03], Dostupné z: https://slovak.statistics.sk/wps/wcm/connect/315de940-2738-48d2-9757-60d7ef4b29fb/Statistika_v_suvisslostiach_Hlavne_trendy_vyvoja_sobasnosti_v_SR_roku_2018.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-315de940-2738-48d2-9757-60d7ef4b29fb-mW33HJE

1), že by zde byla rozvodovost výrazně vyšší, než například v České republice nebo Rakousku, které mají právní úpravu rozvodu striktnější. Řecko vykazuje míru rozvodovosti ve výši 1,8 na 1000 obyvatel¹⁶, Portugalsko potom 1,7 na 1000 obyvatel, oproti ČR, kde je to 2,0 na 1000 obyvatel či Rakousku s počtem 1,7 na 1000 obyvatel¹⁷.

Z těchto dat je možno vyvodit, že samotná právní úprava rozvodu a jeho snadnost a dostupnost nemusí být a patrně také není zásadní příčinou pro vyšší míru rozvodovosti. Značnou roli budou hrát spíše socioekonomické ukazatele, jako je například úroveň tradičních vazeb ve společnosti, míra religiozity, která je v Portugalsku a Řecku (ale i na Slovensku) obecně vyšší, než v České republice, případně v Rakousku, které je ovšem také možno zařadit mezi tradiční katolické země, nicméně v posledních dekádách i zde dochází k poklesu míry religiozity, ostatně jako je tomu dle zjištění společnosti Pew Research v rámci celé Evropy¹⁸.

Veškeré tyto údaje je zapotřebí současně pečlivě zvážit při posuzování, zda rozvolnit podmínky pro rozvod, zavést případně rozvod bez soudce, jako je tomu ve shora uvedených, vybraných zemích, či zda dosavadní řízení před soudem alespoň zjednodušit a urychlit tak, jako se o to pokoušeli předkladatelé návrhu novely Občanského zákoníku v ČR v roce 2019, kteří chtěli svěřit uzavírání dohod manželů o poměrech k nezletilému dítěti pro dobu rozvodu a po rozvodu do rukou notářů za předpokladu, že mezi rodiči panuje v těchto otázkách úplná shoda.

Pro odpor odborné veřejnosti nakonec tato novela schválena nebyla a v současné době ani neprobíhají žádné pokusy o novelizaci této části občanského zákoníku, která by se týkala rozvodů či opatrovnického řízení. Hlavním argumentem pro setrvání u původní praxe byla nepřipravenost notářů na tuto novou roli a jejich nízký počet, který by dle

¹⁶ KONTOGIANNI, Bella. 2021. *Divorce Rate Rises as Marriages Decline in Greece Over Past 50 Years* [online] 2021 [citováno 2022-05-08], Dostupné z: <https://greekreporter.com/2021/05/14/divorce-rises-marriages-decline-greece-past-50-years/>

¹⁷ *Marriage and divorce statistics* [online]. EUROSTAT [cit. 2022-06-09]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Marriage_and_divorce_statistics#Fewer_marriages.2C_fewer_divorces

¹⁸ HACKETT, Conrad, MCCLENDON, David. 2017 Christians remain world's largest religious group, but they are declining in Europe. In *Pew Research Center* [online] 2017 [cit. 2022-03-14]. Dostupné z: <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2017/04/05/christians-remain-worlds-largest-religious-group-but-they-are-declining-in-europe/>, 2017.

kritiků této navrhované reformy, vedl k jejich rychlému zahlcení. Navrhované novely, resp. důvodové zprávě k ní, se budu věnovat na závěr kapitoly a české úpravě rozvodu.

2. Kapitola

2.1. Historicko-právní východiska práva na rozvod manželství

V právním okruhu tzv. kontinentálního práva, které má své kořeny v právu římském, hrálo manželství vždy zásadní společenskou a ekonomickou roli. Pokud se podíváme na samotné kořeny právní úpravy, tedy do zmiňovaného římského práva, potom zjistíme, že prvotní písemná úprava byla v Zákoně 12 desek, který rozlišoval tzv. *manželství přísné (Matrimonium cum in manum conventione)* a *manželství volné (Matrimonium sine in manum conventione)*.

První z citovaných je historicky starší, vyvinul se z tradičních forem svazku muže a ženy a odrážel rigidní, patriarchální ráz rané římské společnosti. Tato forma manželství s sebou nesla také velmi formalizovaný postup uzavírání manželského svazku, kdy samotný zákon dvanácti desek stanovil tři různé formy. Jednalo se o tzv. *confarreatio*, *coemptio* nebo o *usucapio*.

1. V případě *confaerratia* se vyžadovala přítomnost 10 svědků a dvou kněží, kteří stvrzovali svou přítomností to, že manželé dodrželi veškeré kultovní předpisy, odříkali potřebné formule a stvrdili tak svůj svazek. Confaerratio byl způsob uzavírání manželství výlučně v rodinách patriciů. Těchto deset svědků představovalo původních 10 římských kurií. Součástí obřadu byla také oběť chleba Jupiterovi, který potom rozlomil kněz a dal jej jíst ženichovi a nevěstě [Burdick, 2012].¹⁹ Tento sňatek měl svůj původ údajně ještě v době královské – vláda Numy Pompilia a měl symbolizovat to, že nejvyšší kněz a kněžka boha Jupitera – Flamen a Flaminica Dialis byli manželé, kteří uzavřeli toto manželství formou confaerratia.²⁰ Vzhledem k formě sňatku i původu manželů v případě confaerratia získával muž úplnou manželskou moc nad ženou, která de facto přešla z moci otcovské (*pater familias*) pod moc svého manžela, který současně sňatkem získal svobodu od moci svého *pater familias*. Cílem takového svazku bylo zajištění pokračování rodu a zejména legitimnosti potomků. Současně pak tito potomci mohli zastávat pozici kněží boha Jupitera, a to právě z důvodu zrození z takto obřadně uzavřeného svazku.

¹⁹ BURDICK, W.L. 2012. *The Principles of Roman Law and their relation to Modern Law*. Rochester: The Law Book Exchange, Ltd., 2012. 748 s. ISBN 1584772530. s. 222

²⁰ LARSSON LOVÉN, Lena a Agneta STRÖMBERG. 2010. *Ancient marriage in myth and reality*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars, 2010. 225 s. ISBN 978-1-4438-2261-9. s. 15

2. Méně obřadným způsobem pak bylo uzavření sňatku ve formě *coemptia*. Zde je nutno rozlišit starší formu od pozdější. V obou případech šlo o zaplacení jakési symbolické odměny za manželku – muž si ženu formálně vzatou koupil. Dle starší tradice muž zaplatil za ženu jejímu otci - pater familias, kdy kupříkladu Kincl a kol. uvádí, že se „*zdá ovšem pravděpodobné, že původně se jednalo o trh skutečný (manželství koupí)*“, kdy se mělo jednat o kompenzaci za ztrátu pracovní síly²¹. Žena přešla z právního hlediska do naprosté podřízenosti svému manželovi. V pozdějších dobách republiky a principátu se tento typ sňatku používal také v případech, kdy pater familias ženy zemřel a žena si vybrala muže, do jehož moci takto formálně přešla. Nutno zmínit, že *coemptio* bylo typickou formou uzavírání sňatku pro plebeje. Výsledkem *coemptia* byl přechod ženy z moci otcovské (či manželské v případě, že si žena vybírala poručníka) do podřízenosti a moci jiného muže (manžela). Jedná se o formu tzv. přísného manželství.²²

3. Poslední formou manželství s přímou podřízeností ženy manželovi byl tzv. *usucapio*. Manželství, resp. přímá moc muže nad ženou vznikla vydržením. Muži vznikl *manus* nad ženou, pokud tato strávila jeden rok s mužem pod jednou střechou jako jeho žena. K vydržení nedošlo, pokud žena opustila na tři noci dům muže. I tato forma byla používána mezi plebeji.

Přísné formy manželství, kdy muži vznikala přímá moc nad ženou, byla v pozdějších dobách zmírněna a nahrazena formou, která se nazývá „*sine in manum conventione*“ – tedy bez přímé moci (*manu*). Faktický rozdíl mezi přísnou formou manželství a formou *sine manum* bylo to, že žena se nestávala součástí rodiny svého manžela a nepřecházela pod moc otcovskou (*pater familias*) rodiny manžela a nestávala se tak do postavení adoptivní dcery *patera familias* rodiny svého manžela. Volnější typ manželství – tedy bez *manu*, se stal převažující formou přibližně od 2.-3. století a přetrvával až do zániku Římské říše²³.

²¹ KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin, SKŘEJPEK, Michal. 1995. *Římské právo*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 1995. 386 s. ISBN 80-7179-031-1. s. 138

²² STARR, June a Jane Fishburne COLLIER. 1989. *History and power in the study of law: new directions in legal anthropology*. Ithaca: Cornell University Press, 1989. ISBN 978-0-8014-9423-9., s. 359

²³ KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin, SKŘEJPEK, Michal. 1995. *Římské právo*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 1995, 386 s. ISBN 80-7179-031-1. s.134-139

2.2. Rozvod v antickém Římě

Římské právo umožňovalo rozvod manželství, a to nikoliv jen z vůle manžela, jak by se mohlo v této ryze patriarchální společnosti zdát, ale v určitých případech a v závislosti na způsobu uzavření manželství, také z vůle manželky. Rozvod byl možný jak u manželství přísného, u kterého vznikala manus, tak i u manželství volného.

V případě přísného manželství se u rozvodu rozlišovalo, jakým způsobem bylo uzavřeno. Podle toho se rozlišovalo tzv. *diffaeratio* nebo *remancipatio*. Pokud manželé uzavřeli tradiční – pro patricijce typické *confaeratio*, nazýval se rozvod *diffaeratiem*, byť například Muirhead et al. ve své knize „*Historical introduction to the private law of Rome*“ v odkazu na římského historika Paula Diacona uvádějí, že původně zanikalo manželství, uzavřené dle *confaeratio* pouze smrtí. Možnost jeho rozvodu přišla tedy nutně až v pozdějších dobách²⁴. Rozvod se odehrával se ve stejném složení, jako v případě uzavírání manželství – tedy také před kněžími a svědky. Manželé pronášeli předepsané formule, které měly za následek zánik manželství. Podstatou bylo, že manželé činili opačné kroky, než byly předepsány pro uzavření tohoto typu manželství – tedy namísto formulí, které stvrzovaly svazek, pronášeli formule, které jej rušily. Součástí bylo také odmítnutí obřadního chleba (koláče) z rukou Jupiterova kněze, na rozdíl od jeho společné konzumace při vzniku manželství. Tento typ rozvodu nebyl praktikován příliš často, a to právě s ohledem na postavení účastníků a jejich rodů. Svou roli hrála také skutečnost, že bůh Jupiter, byl „bohem přísahy“ a pod jeho záštitou bylo manželství formou *confaeratio* uzavíráno. Meslin přímo uvádí, že bylo manželství pod ochranou Jupitera, boha přísahy („...*ce mariage est placé sous la protection de Jupiter, dieu des serments*“²⁵ (překlad – autor práce). Mělo tedy posvátný charakter, a jak již bylo uvedeno, potomci takového svazku mohli zastávat v rámci římského státu nejvyšší posty, a to jak civilní, tak i náboženské. Rozvod tedy měl negativní dopad nejen na samotné účastníky, ale také na jejich sociální postavení v rámci společnosti.

²⁴ MUIRHEAD, James, Henry GOUDY a Alexander GRANT. 2009. *Historical introduction to the private law of Rome*. 3rd ed. Clark, NJ: Lawbook Exchange, 2009. 443 s. ISBN 978-1-58477-964-3. s.107

²⁵ MESLIN, Michel. 2001. *L'homme romain: des origines au 1er siècle de notre ère*. Bruxelles: Editions Complexe, 2001. 292 s. ISBN 28707278195, s. 147

Rozvod formou *remancipatia* probíhal formálním prodejem manželky jinému muži, který ji následně propustil. Žena se stala tímto aktem osobou „sui iuris“, případně se mohla navrátit pod moc svého patera familias. V případě tzv. volného manželství bez vzniku manu muže nad ženou, probíhal rozvod méně formálně. Rozvod byl možný z rozhodnutí muže, ale i ženy, a to formou tzv. *repudia*, neboli zapuzení. Tento akt se mohl odehrát buď ústně před pěti svědky nebo písemně formou zapuzovacího listu – libellus repudii, který byl zaslán druhému z manželů. Zapuzení se dělo v případě, že se jeden z manželů provinil vůči druhému. Důvodem mohla být na straně ženy nevěra, či jiný, zavrženíhodný čin vůči manželovi, na straně muže například to, že své manželce neposkytoval potřebnou obživu. Další možností, jak rozvést manželství „sine manum“, bylo společným prohlášením manželů o rozvodu bez zavinění.²⁶

Než přistoupím ke zkoumání následující historické etapy, považuji za nezbytné zastavit se u jedné z forem římského rozvodu, a to *divortium communi consensu*, tedy rozvodu po vzájemném souhlasu manželů. Od výskytu této formy rozvodu ve starověkém Římě se nikdy v následujícím období nic podobného nevyskytlo, tedy žádná z forem rozvodu či rozluky manželství nebyla takto bezformální a dá se říci, bez jakýchkoliv omezení. *Divortium communi consensu* tedy můžeme bez nadsázky označit za prvního předchůdce nesporného – konsensuálního rozvodu manželství, na kterém se oba manželé dohodnou. Rozvod po vzájemném souhlasu byl oboustranně projevenou vůlí manželů a byl možný v tzv. volných manželstvích *sine manu conventionem*. Rozvod prostřednictvím oboustranného souhlasu byl zcela neformální a byl víceméně soukromou záležitostí manželů. Praxi těchto rozvodů částečně omezil císař Octavianus Augustus, jak uvádím dále. Snahy o omezení rozvodu, cituji: „*praticato con suprema indifferenza nella Roma classica*“²⁷ tedy „praktikovány s nejvyšší lhostejností v klasickém Římě“ (překl. deepl.com),

²⁶ LENHARTOVÁ, Katarína. 2017. K jednotlivým příčinám zániku manželstva v římskom práve. In *Caro amico: 60 kapitól Michala Skřejpka, aneb, Římské právo napříč staletími*. Praha: Auditorium, 2017. ISBN 978-80-87284-64-3, s. 241-249

²⁷ LOPRESTI, Gianluca. 2015. IL DIRITTO ROMANO NELLA FORMAZIONE DELLA SOCIETÀ CRISTIANA. In *Asprenas* [online]. 2015, 62(4), 483-505 [cit. 2022-05-11]. ISSN 00044970. s. 497. Dostupné z: <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=asn&an=120179090&scope=site>

Tento typ rozvodů, resp. typ manželství, který umožňoval volnou formu rozvodů, se stal ve starověkém Římě oblíbeným mezi populací, nicméně byl vnímán ze strany státu jako do jisté míry prvek ohrožení stability a vážnosti římské rodiny.

Nejen z toho důvodu byla přijata na přelomu letopočtu právní úprava, která manželství i římskou rodinu posilovala, či spíše si to kladla za cíl. Jednalo se o zákony, které v principu směřovaly proti tomu, aby římský občan neměl rodinu a děti. Postihováno bylo také cizoložství. Císař Octavianus se snažil posílit římské mravy a povznést opět význam římské rodiny, která dle jeho názoru ztrácela na vážnosti.

Běžná praxe rozvodů (s výjimkou méně častých rozvodů formou *diffaeratia*) ve starověkém Římě byla dále postupně omezována i za *dominátu* a poté od 4. století n.l., když se na území Římské říše prosazovalo křesťanství, které se později stalo státním náboženstvím. K dalšímu zpřísnění pak došlo v průběhu 3. století n.l. Pro rozvod manželství musel být dán závažný důvod²⁸.

Od okamžiku, kdy se stalo křesťanství státním náboženstvím v Římské říši, tedy na základě ediktu *Cunctos populos* z roku 380, kterým učinil z říše *de facto* i *de iure* křesťanský stát.²⁹ Toto mělo přímý dopad také na manželské právo, jeho vznik a možný zánik. Po této úpravě bylo na manželství oficiálně pohlíženo v duchu křesťanské věrouky – tedy jako na svátost. S tím souvisela také faktická nerozlučitelnost manželství v duchu nám dnes známého hesla „co Bůh spojil, člověk nerozlučuj“.

Právní úprava císaře Octaviana Augusta směřovala k obnově římské společnosti a tradic a je nutno ji vnímat v kontextu celospolečenských změn, které v římské říši nastaly – zejména v kontextu nástupu principátu, který nahradil upadající republikánské zřízení. To, nakolik byla nařízení císaře Octaviána, dotýkající se rodiny a manželství dodržována, je otázkou, nicméně zůstala v platnosti po cca 2 následující století.

Jednalo se o dva augustovy zákony, pro které se vžil název *Lex Iulia et Papia Poppaea* nebo také *Lex Iulia Miscella*, jak je označoval justiniánský zákoník, ale ve skutečnosti se jedná o dva zákony, které mají také rozdílný rok přijetí. Jsou to – starší *Lex*

²⁸ KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin, SKŘEJPEK, Michal. 1995. *Římské právo*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 1995, 386 s. ISBN 80-7179-031-1. s.134-139

²⁹ NOBLE, Thomas F. X. *The Church Triumphant: A History of Christianity up to 1300*. By E.Glenn Hinson. Macon, Ga. *Church History* [online]. 1997, 66(2), 335-336 [cit. 2022-06-10]. ISSN 0009-6407. Dostupné z: doi:10.2307/3170685

Julia de maritandis Ordinibus z roku 18 př.n.l. a Lex Papia Poppaea z roku 9 n.l., kterými se císař Octavianus snažil napravit mravy římské populace tím, že se nařizovalo každému římskému muži uzavřít sňatek a mít děti. Bezdětní neměli mít právo ani na dědění ze závěti, bezdětní manželé měli právo jen na polovinu dědictví apod. Ruku v ruce s povinností uzavřít sňatek šlo zpřísnění rozvodů v Římě, kdy měla fakticky skončit praxe tzv. dohodnutých rozvodů (*divortium communi consensu*), které se v dobách před přijetím těchto zákonů provozovaly pronesením formule „*tuas res tibi habeto*“ nebo také „*tuas res tibi agito*“³⁰. Pokud se manželé chtěli rozvést, muselo se tak stát opět formalizovaným způsobem buď písemně prostřednictvím tzv. *libellus repudii* nebo ústně a v obojím případě před sedmi svědky, kteří v případě dopisu museli tento stvrdit.³¹ Manžel, který rozvod zavinił, byl navíc potrestán – mohl dostat cenzorskou důtku, pokud byl členem římského Senátu, mohl být vyloučen z jeho řad. Součástí reformy byla také přísné postihy cizoložství, které dokonce umožňovaly manželovi, který přistihl manželku při cizoložství, tuto zabít. I přes značné nedostatky se Augustovy zákony udržely v římském právu až do 6. století našeho letopočtu.

Praxi rozvodů, zavedených reformami císaře Octaviana Augusta zakázal, resp. výrazně omezil, až císař Justinián, jehož úprava vycházela z křesťanských zásad a neumožňovala oboustranně dohodnutý rozvod, který zůstal do těchto dob zachován i přes zákony Augustovy, mající chránit manželství³², nicméně Justinián nebyl první, který výrazným způsobem zasáhl do několik století trvající praxe úpravy manželského práva v Římě. V této souvislosti je nutné zmínit legislativní činnost císaře Konstantina I., který aplikoval patrně jako první z římských císařů do manželského práva křesťanské zásady.

Jsou samozřejmě autoři – mezi nimi kupříkladu americká historička Judith Evans Grubbs, která vnímá motivaci císaře Konstantina ke zrušení těchto právních norem zejména z důvodu jejich neoblíbenosti mezi římskou populací, nicméně ani ona zcela nepopírá, že

³⁰ FAYER, Carla. 2005. *La familia romana: aspetti giuridici ed antiquari*. Roma: L'ERMA di BRETSCHNEIDER 2005, 728 s. ISBN: 8882653064, s. 60

³¹ LENHARTOVÁ, Katarína. 2017. K jednotlivým příčinám zániku manželstva v římskom práve. In: *Caro amico: 60 kapitól pro Michala Skřejpka aneb Římské právo napříč staletími*. Praha: Auditorium 2017, ISBN: 978-80-87284-64-3, s. 241-249

³² MOROLLI, D.C. 2014. *A brief outline of roman law*. Roma: Gangemi Editore SpA, 2014. 156 s. ISBN 978-8849225099, s. 70

Konstantinovy legislativní počiny měly své kořeny v křesťanství, a to minimálně v části manželského práva, které se věnuje rozvodům³³.

Domnívám se, že římská společnost jako taková, nebyla v době působení císaře Konstantina I. ještě zcela připravena na dramatickou změnu, jakou s sebou nástup křesťanství nesl a sám Konstantin musel postupovat v právní úpravě obezřetně, aby si proti sobě nepopudil obyvatelstvo a zejména bohaté a vlivné vrstvy. Pokud tedy zrušil dosavadní přísnou právní úpravu, vztahující se k postihování celibátu, potom je názor shora uvedené historičky, že k tomu primárně nebyl veden křesťanskou vírou, patrně správný. Jeho úprava práva rozvodu však již zcela jistě z křesťanských zásad vycházela. Jak uvádí např. Gwynn, křesťanství Konstantinovi napomohlo ke zpřísnění rozvodů (přísnější pravidla se týkala zúžení důvodů, pro které bylo možno rozvod realizovat. Gwynn se domnívá, že tato zpřísnění poskytla více práv ženám, které tak nemusely mít obavu, že muž bezdůvodně ukončí manželství. Důvodem pro rozvod bylo kuplířství, cizoložství či čarodějnictví.³⁴

Za vlády nástupců císaře Konstantina, zejména pak za Justiniána, se křesťanské zásady v manželském právu dále prohlubovaly – pochopitelně s výjimkou krátké epizody návratu k pohanství za vlády císaře Juliána Apostaty. Manželství bylo vnímáno jako nerozlučitelný svazek dvou osob, kterýžto pohled vycházel zejména z evangelia a zde vyjádřené zásady – Co Bůh spojil, člověk nerozlučuj (Mk 10,9). Např. Justinián zpřísnil možnost rozvodu tím, že pokud se manželé rozvedli po vzájemné dohodě, potom museli do smrti setrvat v klášteře a jejich majetek tomuto klášteru připadl. resp. rozvod obecně začal být povětšinou překážkou pro uzavření dalšího manželství. Justiniánovy snahy směřovaly k omezení rozvodu po vzájemné dohodě, avšak v tehdejší společnosti budily tyto snahy poměrně značný odpor a musely být revidovány Justiniánovým nástupcem³⁵.

Tyto shora nastíněné úpravy platily bezezbytku ve východní části říše, a to i po zániku říše Západořímské, nicméně náš křesťanský západ prošel po zániku antického Říma poměrně dramatickou cestou, než bylo možno opět hovořit o tom, že křesťanství má rozhodující vliv na manželství a rodinu. Spíše můžeme hovořit o vlivu obyčejových pravidel germánských kmenových svazů, která se podílela na utváření tehdejšího zákonodárství. Tyto obyčeje byly

³³ TURPIN, William, Judith Evans GRUBBS. 1999. Law and Family in Late Antiquity: The Emperor Constantine's Marriage Legislation. In *Law and History Review* [online]. 1999, 17(3), 617-618 [cit. 2022-01-08]. ISSN 0738-2480. Dostupné z: doi:10.2307/744386

³⁴ GWYNN, David. M. 2014. *Christianity in the Later Roman Empire*, Bloomsbury Publishing 2014. 328 s. ISBN 1441180397, s. 185-186

³⁵ SÁRY, Pál. 2010. *The changes of the Rules of Divorce in the Christian Roman Empire*. [online]. Dny práva 2010. [cit.2022-01-11]. Dostupné z: [https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/08_promeny/Sary_Pal_\(3849\).pdf](https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/08_promeny/Sary_Pal_(3849).pdf)

ovlivněny právem římským, a to pochopitelně nejen v oblasti manželství, ale obecně. K nejznámějším patří např. romanizované kodexy Lex Romana Burgundiorum či Lex Romana Visigothorum³⁶.

V obdobích po zániku západořímské říše byla praxe rozvodů v raně středověkých západních státech víceméně poplatná buď někdejší římskoprávní úpravě, která na územích těchto států a říší doznívala, či byla již plně podřízena církevní jurisdikci a kanonickému právu.

Shrneme-li výše uvedené, tak antická praxe, konkrétně úprava manželského práva v Římské říši, nám může posloužit jako jistý vzor vývoje manželského práva v následujících obdobích. Tato paradoxně kopírovala vývoj antického Říma. Pokud si všimneme, tak nejprve bylo manželské právo v otázkách vzniku manželství velmi rigidní, manželka přecházela z moci otcovské svého patera familias pod moc otcovskou patera familias svého manžela, samotný obřad vzniku manželství byl velmi formalizovaný a rigidní a stejně tak formalizované a komplikované bylo i jeho případné rozloučení. Tento rigidní vývoj se postupně s rozvojem římské společnosti a rozvolňováním někdejších pevných struktur římské rodové společnosti rozvolňoval až k rozvodu z vůle kteréhokoliv z manželů pronesením formule „*tuas res tibi habeto*“, kdy manželství stejně snadno vznikala i zanikala a z pohledu římského státu manželství jako institut ztrácelo na významu. Protože současně institut manželství tvořil základ římského státu, prostřednictvím římské rodiny se udržovaly tradice a společenský řád, byl tento model vzniku a zániku manželství vnímán jako ryze negativní jev.

Pochopitelně z této doby se nedochovaly žádné statistické údaje, abychom mohli posoudit, kolik manželství bylo ročně uzavřeno a kolik se jich rozpadlo takto neformálním způsobem, zvláště za situace, kdy vedle této zcela volné formy i nadále existovaly svazky patricijských rodů, uzavírané dle tradičních postupů, nastíněných shora, nicméně tento model rozvolnění římské rodiny musel být vnímán jako ohrožení či pokles mravů. Pokud by tomu tak nebylo, bezpochyby by nebyly přijaty ani zákony, které na toto rozvolnění mravů dopadaly.

³⁶ KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin, SKŘEJPEK, Michal. 1995. *Římské právo*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 1995, 386 s. ISBN 80-7179-031-1. s.41-42

Ano, lze namítnout, že samotný bezformální vznik a zánik manželství nemusel být tou pravou příčinou, jelikož zmiňované zákonodárství Octaviana Augusta přichází v době krize a rozvratu republiky a nástupu principátu – jedná se o období velmi dramatických změn, kterými římský stát procházel. Souvisely s jeho dalším rozšiřováním, zejména v oblasti Středomoří. Úpadek morálky byl vnímán římskými politiky velmi výrazně, a to nejen jimi. Odraz lze najít i v dochovaných textech římských myslitelů.³⁷ Někteří římscí autoři, jako například Tacitus, vnímali Augustovy zákony o manželství jako velmi zásadní pro římský stát. Současně je patrné, že tyto zákony nebyly přijaty nikterak kladně a mohla za nimi stát i potřeba naplnit státní pokladnu, jak připomíná např. Hadrill³⁸. Ať již byly důvody jakékoliv, jisté je, že Augustovy zákony přispěly ke ztížení dosavadního, velmi liberálního přístupu k manželskému svazku, byť ponechaly možnost rozvodu stále otevřenou. U rozvádějících se párů se nicméně řešilo zavinění za rozpad manželství.

Zákonodárstvím po roce 313 n.l. bylo manželské právo opět utuženo, tentokrát pod vlivem křesťanství a tento vývoj byl přerušen až děním v revoluční Francii, která po staletích opět oficiálně zavedla volná pravidla rozvodu manželství, byť na relativně krátkou dobu od roku 1792 do přijetí Napoleonova Code civil, kdy se tato možnost opět pro manželské páry, toužící po rozvodu, uzavřela.

Nyní je to opět Francie, ve které od roku 2017 platí moderní a dá se říci i progresivní úprava rozvodu manželství bez soudce, i když jen nutno konstatovat, že Francie v tomto není jediná a nadto nebyla ani první z evropských států, která k takovému kroku sáhla.

2.3. Manželství a rodina v období od raného středověku do novověku – obecná charakteristika

Pro účely práce se zde zaměřím na vývoj v rámci křesťanského západu a na úvod popíši nejprve obecná východiska pro právní úpravu manželství. V období raného

³⁷ LEVICK, Barbara. 1982. *Morals, Politics, and the fall of the Roman Republic*. In *Greece and Rome* [online]. 1982, 29(1), 53-62 [cit. 2022-06-10]. ISSN 0017-3835. Dostupné z: doi:10.1017/S0017383500028333

³⁸ WALLACE-HADRILL, Andrew. 1981. *Family and inheritance in the Augustan marriage laws*. In *Proceedings of the Cambridge Philological Society* [online]. 1981, 27, 58-80 [cit. 2022-05-06]. ISSN 0068-6735. Dostupné z: doi:10.1017/S0068673500004326

středověku, tedy bezprostředně po rozpadu Západořímské říše, se v Evropě bouřlivě formují rané říše – germánské říše v Itálii a ve Španělsku, Francká říše, střední Evropa se potýká s nebezpečím Avarů a později od 7. století (Karantánie) a 9. století se zde vyskytují první rané státní útvary – Pribinova říše a říše Mojžírovců na severu a zmíněná říše Karantánců na jihu, na území dnešního Slovinska a části Rakouska s jádrem v dnešních Korutanech. Tyto říše jsou ovšem pevně spojeny s křesťanským západem, od kterého také přijímají nejen křesťanství, ale také prvotní právní normy, byť se na území mojžírovské Moravy krátce uchýlil také východní ritus, spolu se sbírkami práva, inspirovanými právem Byzance, resp. z tohoto práva přímo vycházely. Právo křesťanského západu bylo v raných dobách převážně mixem práva obyčejového, jaké platilo v rámci jednotlivých kmenových knížectví a státních útvarů, práva římského, které bylo používáno zejména v jižních a západních oblastech Evropy nejprve pro někdejší římské obyvatelstvo, aby se později tyto normy rozšířily obecně a dále pochopitelně práva kanonického, tedy práva římské církve.

Jak bude uvedeno na následujících řádcích – právo kanonické bylo pro vývoj práva manželského a rodinného stěžejní. Všude tam, kde se uplatňovala obyčejová pravidla uzavírání manželských svazků, které byly nejčastěji pojímány jako forma smlouvy dvou svobodných lidí, následně kanonické právo vštěpilo zásadu trvalosti a nezrušitelnosti takového svazku, který je uzavírán před Bohem a dle jeho zákona. Tento krok byl rozhodující pro pojetí manželství, neboť původní smluvní vztah, který bylo možno smlouvou založit, ale také zrušit, se změnil postupně ve svátost.

V raných dobách ještě nebyla ustálená forma, jak má takový světský sňatek vypadat, forma se vyvíjela prakticky až do Tridentského koncilu, kdy byla stanovena první pevná pravidla pro církevní sňatek, která však dostala svou definitivní podobu až na přelomu 19. a 20. století, jak uvádím dále. Spíše tedy než forma, je významný obsah norem a závazných pravidel pro uzavírání sňatků, jakož i možnost rozloučení manželských svazků, kdy se přecházelo od norem obyčejových k pravidlům práva kanonického.

Kontinentální Evropu zasáhl tento proces více, než raně středověkou Anglii, resp. Britské ostrovy obecně, kde převažovaly obyčejové normy a kanonické právo se prosazovalo mnohem obtížněji, než v jiných oblastech křesťanského západu.

Manželské právo v podobě, v jaké jej známe dnes tedy minimálně v rámci kontinentálního právního systému, vzniklo postupně na základech práva římského

v podobě, v jaké bylo zaznamenáno v Justiniánově kodexu a v textech klasických římských právníků.

Po rozpadu západořímské říše, jak jsem nastínil v úvodních řádcích této subkapitoly, se postupně od raného středověku vytvářely dvě významné oblasti právní kultury – *anglosaská* a vedle toho ta, která se rozvíjela na území Franské říše a Itálie, později na území Francie, Svaté říše římské a italských oblastí, tedy v oblasti, která dala vzniknout tzv. právu *kontinentálnímu*.

Mohlo by se zdát, že celá Evropa, resp. její část, která byla součástí antické Říše římské, stála na stejné startovní čáře a měla stejné předpoklady a východiska, ale nebylo tomu tak. Raně středověká Anglie – někdejší římská provincie Británie, byla územím sice již z velké části christianizovaným (připomeňme iroskotské misie aj.), nicméně se silným vlivem tradičního obyčejového práva, které vzdorovalo, resp. bylo silnější, než pozůstatky římskoprávní tradice a ani pozdější působení římskokatolické církve na oblast práva, které s sebou neslo aplikaci práva římského, výrazněji specifika obyčejového práva anglosaského nepoznamenalo, avšak významnou měrou přispělo k jeho pozdějšímu vývoji. Vliv římského práva je možno spatřovat kupříkladu v oblasti procesu, kde byl v kontrastu s tradičním formalismem, vycházejícím z tradic germánských kmenů³⁹.

Naproti tomu země kontinentální Evropy šly jinou cestou – římské právo mnohem masivněji pronikalo do prvních tzv. barbarských zákoníků i do pozdějších ucelenějších kodexů a silný vliv mělo na vývoj kontinentálního práva také právo kanonické.

V oblasti manželství však po jistou dobu sdílely jak oblasti Britských ostrovů, tak země západní Evropy, zejména Frankové a Germáni, podobný přístup. Manželství byla, co se týče vzniku, trvání a případného zániku, považována za jakousi formu smlouvy muže a ženy, kteří měli při vyslovení souhlasu rovné postavení, byť si nelze dělat iluze, že se žena často nestala pouhým nástrojem ekonomických zájmů svého otce či nástrojem politiky. Manželství bylo v těchto raných společnostech vnímáno ryze jako smlouva, která mohla být kdykoliv dle potřeby vypovězena. Požadavek na nerozlučitelnost manželství

³⁹ PÉREZ RAGONE, Alvaro J. 2007. Writ' y 'Actio' en el Surgimiento y la Configuración del Proceso Civil Inglés Medieval / 'Writ' and 'Actio' in the Rise and Configuration of the English Medieval Civil Proceeding. In *Revista de estudios histórico-jurídicos* [online]. 2007, (29), 333-356 [cit. 2022-06-11]. ISSN 07165455. Dostupné z: doi:10.4067/S0716-54552007000100008

přineslo až následně křesťanství a jeho stále intenzivnější působení na společnost. Církev vnímala sňatek, jak již bylo řečeno, jako posvátný svazek v duchu zásad práva kanonického.⁴⁰

Byť však církevní právo měnilo pohled na manželství a právní kodexy napříč Evropou tak charakterizovaly manželství z pohledu církve a kanonického práva, přesto až do Tridentského koncilu nebyla pevně uzákoněna povinnost uzavírání církevních sňatků formou církevního obřadu, vedeného knězem, a tak vedle sebe existovaly jednak ty, které byly uzavřeny před církví s požehnáním kněze či církevního hodnostáře a ty, které byly dohodnuty formou smlouvy a souhlasu manželů a nebyly současně nikde oficiálně registrovány – tato praxe je ale spíše záležitostí Anglie. Problém nastal v okamžiku, kdy se řešila například otázka věna, kdy bylo pochopitelně potřeba existenci sňatku prokázat najisto. Od roku 1563 – tedy od shora zmíněného Tridentského koncilu, bylo považováno manželství, které nebylo uzavřeno předepsanou formou dle kanonického práva – tedy v rámci církevního obřadu, vedeného knězem, za neplatné z hlediska kanonického práva.

S přijetím přesně stanovených pravidel pro uzavírání manželství, přišla také jejich evidence formou církevních matrik, byť v některých oblastech Evropy – konkrétně třeba v Itálii, evidovali v době předkoncilní sňatky notáři, jak uvádí například autoři knihy *Marriage in Italy 1300-1650*, kteří doplňují, že se sňatky dostaly po Tridentském koncilu zcela pod vliv církve.⁴¹

Na druhou stranu – z pohledu kanonického práva – tedy *Corpus Iuris Canonici*, se definitivně ustálila podoba církevního sňatku až na počátku 20. století, přesněji v roce 1917, kdy byl vydán tzv. Pio-Benediktinský kodex, tedy první ustálená forma církevního práva a jak uvádí například Hrdina, jednalo se o nový zákoník⁴².

Z pohledu kanonického práva – tedy *Corpus Iuris Canonici*, se definitivně ustálila podoba církevního sňatku až na počátku 20. století, přesněji v roce 1917, kdy byl vydán

⁴⁰ MILES, Maria Funk. 2006. The Value of a Woman: A Comparison of the Laws and the Traditions of Divorce in Medieval Europe and Modern America. In *UCLA Women's Law Journal* [online]. 2006, 15(1) [cit. 2022-04-14]. ISSN 1943-1708. Dostupné z: doi:10.5070/L3151017795

⁴¹ LOWE, Kate. 2002. Secular brides and convent brides: wedding ceremonies in Italy during the Renaissance and Counter Reformation. In: *Marriage in Italy, 1300-1650*. Edited by Trevor Dean and K. J. P. Lowe. Cambridge: Cambridge University Press, 2002. ISBN 0521554020. s. 41 - 65.

⁴² HRDINA, Antonín, Ignác, SZABO, Miloš. 2020. *Teorie kanonického práva*. Praha: Karolinum Press, 2020. 460 s. ISBN 802463919X, 9788024639192. s. 97

tzv. Pio-Benediktinský kodex, tedy první ustálená forma Codex Iuris Canonici. Zde se je základ manželství dán v kánonu 1012 § 1 části VII. *De matrimonio*. Zde se hovoří o tom – volně přeloženo, že Kristus povýšil smlouvu mezi manželi na svátost a mezi pokřtěnými tedy nemůže být uzavřena manželská smlouva jinak, než jako svátost, resp. se musí za svátostnou považovat (*Quare inter baptizatos nequit matrimonialis contractus validus consistere, quin sit eo ipso sacramentum.*)⁴³ Základní podmínkou manželství dle dnes platného kanonického práva podle Codex Iuris Canonici u roku 1983, je souhlas manželů na základě tzv. foederatio, které vytváří tzv. consortium totius vitae, tedy společenství manželů, které platí tzv. totius vitae – tedy celý život. Toto spojení je církví chápáno jak v rovině tělesné, tak i citové a duchovní – má tedy více rozměrů⁴⁴. Manželství je tak ze své podstaty definováno jako nerozlučné – tedy dle kanonického práva.

Manželství je tak ze své podstaty definováno jako nerozlučné – tedy dle kanonického práva.

Kodex Pio-Benediktinský obsahoval spíše starší pojetí manželství – tedy jako smlouvu – contractum, kdežto dnešní pojetí je consortium – partnerství, společenství, aniž se dále hlouběji zabýval jeho definicí. Smlouva byla základem vzniku manželství po celá předcházející staletí a pro manžele a jejich rodiny byl patrně mnohem důležitější obsah smlouvy, který řešil majetek, věno apod., než církevní požehnání, byť ani to nebylo pro středověkého a novověkého člověka bez významu.

2.4. Oblast kontinentálního práva – historický exkurz

Jak již bylo naznačeno v obecném úvodu, vývoj na kontinentu probíhal odlišně od Anglie, zejména díky silnějšímu vlivu církve a jejího dohledu nad manželstvím a rodinou.

Bylo by pro účely této práce poněkud nevhodné, věnovat se každé jednotlivé zemi, proto se zaměřím na hlavní znaky, které jsou, resp. byly, většinou z nich společné. Věnovat

⁴³ *Kodex kanonického práva*. Úřední znění textu a překlad do češtiny. Praha: Zvon, 1994. 812 s. ISBN 80-7113-082-6

⁴⁴ *VV. AA., El «consortium totius vitae». Curso de Derecho matrimonial y procesal canónico para profesionales del foro VII. Salamanca 1986. 472 págs [RECENSIÓN]* [online]. 2018 [cit. 2022-06-02]. ISSN edsoaiOpen.

Dostupné z:

<https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=edsoai&an=edsoai.on1026489209&scope=site>

se budu kulturnímu a civilizačnímu okruhu tzv. evropského západu, přesněji oblasti, ve které dominoval západní – římskokatolický ritus.

Uváděl jsem, že až do Pio-Benediktinského kodexu z roku 1917, neexistovala ucelená úprava manželského práva, zejména co se týče jeho vzniku. Tento nedostatek nebyl odstraněn ani koncilem v Tridentu, který definoval církevní formu sňatku jako povinnou a dal kněžím ve farnostech za povinnost, vést evidenci manželských svazků. Předkoncilní praxe byla taková, že kněží manželským svazkům buď žehnali nebo oddávali manžele během církevního obřadu, jehož průběh však nebyl přesně stanoven. Podstatná byla hlavně role kněze, který fakticky stvrzoval svým úkonem nerozlučitelnost a svátostnost manželství, byť toto fakticky vznikalo, jak jsem již uváděl, na základě smlouvy. Zajímavý je kupříkladu postup uzavírání sňatků ze středověké Francie – konkrétně z Bordeaux z 15. století, který popisuje průběh sňatku, kdy během obřadu manželé prohlašují, že se tzv. berou, docházelo k navlékání prstenu a žehnání knězem.⁴⁵

Pokud by manželství nebylo uzavřeno před církví, nebylo by považováno za platné. Na dodržování pravidel dbala nejen církev, ale také šlechta, a to jak ve středověku, tak v novověku, jelikož vliv církve na společnost byl velmi důležitým mocenským prvkem, který napomáhal nejen panovníkovi, ale také zmiňované šlechtě v kontrole nad poddanými.

Sňatky ve středověku a raném novověku však nebyly evidovány, případně byly zapisovány notářem, avšak pouze v některých oblastech (např. Itálie) a jen u bohatých vrstev společnosti, a to až do uvedeného Tridentského koncilu. Také v našich zemích lze najít nejstarší záznamy o sňatcích z matrik z konce 16. století, ale spíše až ze století 17. – zde hovořím pochopitelně nikoliv o sňatcích šlechty, ale poddaných.

Manželství bylo vnímáno jako nerozlučitelné a svátostné – pokud se stávalo, že se manželé oficiálně odloučili tak, aby mohli uzavřít nový sňatek, potom se dle norem církve hledala možnost, jak prohlásit manželství za neplatné či nekonzumované. Jedním z důvodů byla neplodnost, kdy manželství nemohlo plnit jednu ze základních rolí, tedy plození dětí.

⁴⁵ FAMIGLIETTI, R.C. 1992. *Tales of the Marriage Bed from Medieval France (1300-1500)*. Providence, RI: Picardy Press 1992, 324 s. ISBN 0963349422, s. 63

Rozvod v moderním pojetí – tedy nikoliv po splnění velmi přísných kritérií dle církve, ale rozvod na žádost manželů a před orgánem veřejné moci, nikoliv církve, zavedla jako první, jak jsem již v této práci zmínil, revoluční Francie, a to již zákonem z roku 1792. Tento krok byl logickým pokračováním zavedení civilních sňatků, ke kterému došlo rok před tím. Tento zákon umožnil rozvod na žádost manželů po vzájemné shodě nebo na základě návrhu jen jednoho z nich, a to pro tzv. neslučitelnost mravů. Rozvod se následně dostal také do napoleonského Code Civil z roku 1804, ovšem už ne v tak benevolentní podobě, v jaké jej zavedla revoluční vláda v roce 1792. Code Civil znal rozvod pro zavinění a dále rozvod po vzájemné dohodě manželů, nepovoloval už ovšem rozvod pro neslučitelnost povah. Rozvod byl ovšem zcela zrušen restaurací monarchie v roce 1816. Francie se opět na dlouhá desetiletí vrátila k církevnímu dohledu na právem manželským a tedy i nad případným zánikem manželství, které napříště bylo možné opět toliko po vyslovení neplatnosti či ve formě rozluky. Je nutné si ovšem uvědomit, že rozluka s sebou nesla nemožnost uzavření nového sňatku a nejednalo se tak o klasický rozvod.

Francie opět uzákonila rozvody formou civilního řízení až zákonem z roku 1884 – tzv. „Loi Naquet“, tedy Naquetův zákon⁴⁶. Nevrátil se však už rozvod po vzájemné shodě, jako v revolučních dobách na konci 18. století, ale bylo zapotřebí tvrdit a prokazovat vinu za rozvrat.⁴⁷ Zákon Naquetův vycházel z předpokladu, že manželství je smlouvou mezi mužem a ženou a porušením této smlouvy ze strany jednoho z nich je založen důvod rozvodu – vina tedy musela být prokazována a také prokázána. Pokud tomu tak bylo, potom měl druhý z manželů nárok na důchod (jakousi formu výživného) a na to, aby mu byly svěřeny děti. Tato skutečnost řešila výživu žen, které se potenciálně v důsledku rozvodu mohly stát zcela nemajetnými a bez prostředků. Porušením smlouvy – tedy manželských povinností, byla typicky nevěra, vážné urážky, ale také odsouzení za úmyslné trestné činy k znevažujícímu trestu či k trestu útrpnému. Praxe prokazování viny za porušení manželských povinností se ve Francii udržela až do roku 1975, kdy byla nahrazena moderním zákonem, kterému se budu věnovat v další části práce.

⁴⁶ BRÉE, Sandra. 2021. Deux siècles de séparations et divorces en France (1792-1975). In *Annales de démographie historique* [online]. 2021/2, [cit. 2022-02-01]. Dostupné z: <https://halshs.archives-ouvertes.fr/halshs-03274968v1>

⁴⁷ *Le divorce est rétabli en France par la loi Naquet*. In *Gouvernement.fr* [online]. 2017 [cit. 2022-05-19]. Dostupné z: <https://www.gouvernement.fr/partage/9375-le-divorce-est-retabli-en-france>

Pokud bychom se nyní stručně podívali na oblast střední Evropy – tedy Německé říše a Rakousko-Uherska, tak v prvním případě byla situace o něco složitější díky konfesní rozdílnosti obyvatelstva. Severní oblasti byly převážně protestantské, zatímco jih byl katolický. V tom se odrážela také rozdílnost ve vnímání manželského svazku a možnosti jeho rozvázání.

Německé oblasti byly před sjednocením v roce 1871 značně právně roztržštěné. Byla zde území, která se dostala pod vliv francouzského Code Civil, území, které kde se vznik manželství řídil právem obyčejovým, podobně jako v Anglii, a potom již zmiňovaný katolický jih, který se řídil právem kanonickým a od 16. století akceptoval a aplikoval podobně, jako země habsburské, církevní formu sňatku, ohlášky, registraci sňatku farářem do matriky aj.

Stejně tak roztržštěná byla i praxe možného rozloučení manželství – jih se řídil právem kanonickým a manželský svazek byl až na výjimky nerozlučitelný (výjimky pramenily z církevního práva a nejednalo se o klasický rozvod, ale o prohlášení manželství za neplatné). Vedle toho existovala již shora zmíněná rozluka, ovšem zde se nejednalo o klasický rozvod, ale o rozloučení – tedy manželé nemohli volně znovu uzavírat sňatek. Postihovalo se také cizoložství.

Sever – byť je to poněkud zkratkovité označení, přijal zásady francouzského Code Civil, a to včetně práva na rozvod. Manželství se totiž pojímalo jako smlouva a každá smlouva musí jít dle této koncepce vypovědět – tedy i manželství. Manželství tak mohlo být rozvedeno z důvodu nevěry, z důvodu odpudivé nemoci, šílenství, ale i bez viny, na základě svobodné vůle manželů.

Kupříkladu pruský zákoník PrALR (*Preussisches Allgemeines Landrecht*) počítal mezi důvody k rozvodu krom cizoložství, neposkytování výživy, opuštění partnera, apod., také změnu náboženství jednoho z manželů.⁴⁸

V okamžiku, kdy byl přijat BGB – tedy občanský zákoník a sjednotil praxi rozvodů, nastolil možnost rozvodu na základě zavinění. Tato koncepce se pak udržela přes

⁴⁸ *Allgemeines Landrecht für die Preussischen Staaten, Zweyter Theil* [online]. opinioiuris.de. Die freie juristische Bibliothek [cit. 2022-05-30]. Dostupné z: <https://opinioiuris.de/quelle/1623>

období nacismu až do 70. let 20. století, kdy byl přijat moderní právní předpis, který umožňuje kromě sporného rozvodu i rozvod po vzájemné dohodě, pokud spolu manželé nežijí více než rok.

Co se týče zbylých oblastí, potom v Habsburské monarchii, které se podrobněji věnuji v následující části práce, byla situace ohledně manželského práva a tedy i případného rozvodu velmi roztržštěná, a to nikoliv proto, že by spadala pod různé právní oblasti, jako německé země, ale protože se jednalo vždy o mnohonárodnostní útvar, ve kterém žili nejen příslušníci různých konfesí, ale také různých národů, které si s sebou nesly své zvyky – například Židé.

Již v manželském patentu Josefa II. byl položen základ pro pozdější právní úpravu v ABGB, který byl vydán pro neuherské části monarchie v roce 1811. Manželský patent Josefa II. zaváděl zdánlivě oddělení vzniku manželství od samotného církevního obřadu, kdy manželství vznikalo jako smluvní vztah mezi mužem a ženou. Když říkám zdánlivě, potom vycházím z toho, že nic, jako státem určený oddávající úředník, který by vedle kněze uzavíral sňatek, neexistoval.

Patent se týkal také nekatolíků, pro katolíky jako stále platila pravidla, daná církví. Katolická církev byla de facto církví státní a propojení trůnu a oltáře zůstalo zachováno prakticky po celou dobu trvání monarchie. Pro nekatolíky platilo, že jsou de facto v právech katolíkům rovni, nicméně díky silnému vlivu katolické církve na manželské právo zde byla povinnost, aby děti ze smíšených manželství byly vychovávány v katolickém ritu, pokud byl jeden z rodičů katolík. Pokud nebyl ani jeden, potom děti sdílely konfesi otce.

Církev tedy nejenže neztratila svůj dohled na manželstvím co se týče jeho vzniku, ale fakticky nelze hovořit ani o občanském sňatku v pravém slova smyslu (jako tomu bylo například v revoluční Francii, kde se uzavíral před orgány státu). O občanském charakteru sňatku nelze hovořit ani přes to, že se manželství dostalo pod jurisdikci civilních soudů, oproti předchozí praxi, kdy spadaly pod soudy církevní. Platně uzavřít sňatek tak, aby byl považován za platný také ze strany státu, bylo možno jen před orgány církve. Stát, bez ohledu na možnou snahu Josefa II. omezit moc a vliv církve, nezřídil pro účely vzniku či zániku manželství žádné státní orgány – i matriky vedli kněží, kteří se v tomto ohledu považovali za státní úředníky.

Manželský patent Josefa II. se následně stal základem pro právní úpravu manželského práva v ABGB.

ABGB z roku 1811 v oblasti práva manželského de facto kopírovala pro katolíky konfesní předpisy. Vznik i zánik manželství se jimi bezvýtku řídil a to, co bylo označeno jako rozvod od stolu a lože, samo o sobě neznamenal rozvod v dnešním slova smyslu. Manželství zanikalo pouze smrtí či prohlášením neplatnosti. Například u židovské konfese vedl matriční knihy a záznamy o sňatku rabín, jak to plyne z ustanovení § 128 ABGB.

Manželé, rozvedení od stolu a lože se nemohli bez dalšího znovu oženit či provdat, jelikož se naráželo na předpisy práva kanonického, díky kterým bylo pojetí manželství v ABGB taktéž koncipováno jako trvalý svazek.⁴⁹

2.5. Oblast anglosaského práva – historický exkurz

Když bychom se měli zaměřit na hlavní rozdíly mezi anglosaským a kontinentálním právním systémem, potom tím hlavním, co určovalo specifika anglosaského právního systému nebude ani tak samotný právní obyčej, jako zprvu určující pramen práva, který se transformoval do uceleného systému common law, nebude to ani precedent, který až do raného novověku fungoval například v Zemích koruny české, a to až do vydání Obnoveného zřízení zemského v roce 1627, ale bude to inspirace římským právem jako celkem, z něž si formující se common law vzalo obecné principy spravedlnosti, které pak aplikovalo svým specifickým způsobem.

Římské právo je jakousi pomyslnou páteří kontinentálního právního systému, je tím, co dávalo obsah a formu právním předpisům, je tím, co inspirovalo také vývoj procesního práva. Se zásadami římského práva se setkáváme dodnes v rámci našich civilních kodexů a s ohledem na téma mé práce – vliv římského práva ve spojení s právem kanonickým na právo manželské a rodinné, jakož i na rozvod samotný, jeho průběh a podmínky, byl zcela nezpochybnitelný.

⁴⁹ SCHIMA, Stefan. 2012. Das Eherecht des ABGB 1811. Beiträge zur Rechtsgeschichte Österreichs|Beiträge zur Rechtsgeschichte Österreichs Band 1 / 2012. [Http://hw.oeaw.ac.at/7314-4](http://hw.oeaw.ac.at/7314-4) [online]. 2012 [cit. 2022-06-11]. ISSN 22244905. Dostupné z: <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=edsbas&an=edsbas.DA624475&scope=site>

Anglosaský právní systém se vyvíjel odlišně od samotného počátku a později provedená reformace církve, která na rozdíl od ostatních částí Evropy proběhla „shora“, na tento odlišný vývoj neměla dle mého názoru vliv, který by bylo možno popsat jako nejvíce určující.

Když se stručně podíváme na vývoj anglického práva od jeho počátků, potom si musíme povšimnout dominantní role anglického obyčejového práva, které bylo před rokem 1066 doplněno o zákoník Alfréda Velikého, který se pokusil aplikovat některé křesťanské zásady na raně středověkou, anglickou společnost, byť se jednalo spíše o kombinaci předpisů starozákonních – hebrejských, předpisů křesťanských a to spíše na pozadí práva obyčejového, které bylo dominantním.

Zajímavé je, že na rozdíl od jiných součástí Západořímské říše, nebyla někdejší provincie Británie zasažena římskoprávní tradicí tak významně, jako například Frankové či západogermánské kmeny, které vytvářely barbarské zákoníky na troskách římského práva, byť se taktéž jednalo o kombinaci tradičních obyčejů a prvků římského práva.

Jeho dílo mělo značný dosah a postupně bylo inspirací pro další zákoníky raně středověké Anglie. Pokud bychom se měli přidržet našeho tématu – tedy problematiky manželství, potom je nutno konstatovat, že toto se zprvu řídilo právem obyčejovým. První zaznamenaná zmínka o manželství, pochází ze zákoníku krále Edmunda z 10. století.⁵⁰ Zajímavá je pasáž, která se dotýká trestání cizoložství – cizoložníci neměli mít právo na církevní pohřeb. Tato skutečnost nám ukazuje dvě roviny – jednu světskou a jednu duchovní. Ta světská – tedy samotný zločin cizoložství, který je trestán veřejnou mocí, není v barbarských zákonících ničím neobvyklým, byl obsažen také v jiných germánských barbarských zákonících a představuje zajištění zájmů manžela, resp. muže na jeho vlastním, pokrevním potomstvu aj. Druhou rovinu představuje ta církevní – zde uvedený zločin cizoložství a jeho trestání formou odeření církevního pohřbu. Z toho lze minimálně usuzovat, že církev měla vliv na manželství a společné soužití, a to minimálně z hlediska křesťanské morálky. Není to nic neobvyklého, podobná ustanovení lze najít i v jiných raně středověkých zákonících a také například i v prvním známém českém

⁵⁰ Medieval Sourcebook: The Anglo-Saxon Doms, 560-975. In *FORDHAM UNIVERSITY* [online]. 2021 [cit. 2021-12-11]. Dostupné z: <https://sourcebooks.fordham.edu/source/560-975dooms.asp#Laws%20of%20King%20Edmund%20I>

zemském zákonu, pocházejícímu z Přemyslovské doby, tedy v tzv. Dekretech hnězdenských z roku 1039, která ve svých prvních ustanoveních zakotvují církevní sňatek a zákaz mnohoženství.⁵¹ Později se začala uplatňovat koncepce nerozlučitelnosti manželského svazku, která pak přetrvala až do novověku.

Anglosaské právo tedy podobně, jako většina ostatních zemí západní Evropy, aplikovala na manželství nejprve právo tradiční – obyčejové, které bylo později doplněno a následně nahrazeno právem kanonickým, kterým se řídily zejména otázky vzniku manželství, jeho neplatnosti, jeho rozluky apod., za současného zachování koncepce nerozlučitelnosti manželství.

Církev v tomto aplikovala jednak ustanovení práva kanonického a jednak – při soudních rozhodováních, týkajících se manželství, potom i prvky římského práva. Můžeme tedy říci, že tradiční anglické obyčejové právo, které se vyvinulo do systému common law, bylo částečně romanizováno vlivem církve a církevní justice ve věcech manželství a rodiny. Po vydání Clarendonských konstitucí z roku 1164 a Mertonských konstitucí z roku 1234, které si vynutila anglická šlechta a fakticky omezovala vliv a moc církve a církevních soudů výhradně na věci církevní a manželské, a současně – v případě Mertonských konstitucí, které se fakticky snažily zakazovat aplikaci římského práva a změnu anglického obyčejového práva,⁵² se mohlo zdát, že se již právo obyčejové a právo kanonické nadále nesetkávalo, nicméně opak je pravdou. Pokud si uvědomíme, že soudci a osoby, aplikující právo, o které se opírala královská autorita, byly velmi často z řad duchovenstva (například za všechny zmiňme arcibiskupa z Canterbury na pozici Lorda kancléře, který se významně podílel na formování tzv. ekvitního práva tam, kde nebylo možno věc řešit dle práva obyčejového a neexistoval příslušný precedent v podobě „Royal Writ“) potom je nutno konstatovat, že vliv církve i kanonického práva (potažmo práva římského) na anglický právní systém i nadále přetrval. Vliv kanonického práva na manželství byl přitom podstatný. Obecně přetrval pro vznik manželství požadavek oboustranného souhlasu manželů s uzavřením sňatku, což byl pozůstatek anglosaského

⁵¹ „Zachovávejte od nynějška svá manželství, v nichž jste doposud žili jako v nevěstincích a společně jako hloupá zvířata, podle ustanovení církevních zákonů tak, aby se žena spokojila s jedním mužem a muž s jednou ženou, pojatou za manželku zákonným církevním sňatkem.“ (Emler, J., Tomek, V.V. *Břetislavova hnězdenská dekreta – statuta Cosmae chronicon Boemorum*. 1874)

⁵² SHERMAN, Charles P. The Romanization of English Law. In *The Yale Law Journal* [online]. 1914, 23(4) [cit. 2022-03-12]. ISSN 00440094. Dostupné z: doi:10.2307/785012

práva, které původně poskytovalo oběma stranám, dá se říci rovné postavení při uzavírání sňatku, nicméně manželství a možnost jej ukončit, podléhaly následně právu kanonickému.

Na rozdíl od kontinentální Evropy však Anglie přece jen vykazovala určité zvláštnosti. Na jednu stranu zde byly klasické sňatky, kdy dohodu rodin a manželů následně doplnil církevní obřad v nějaké podobě – na tuto praxi se dbalo i po anglické reformaci, tak na stranu druhou zde existovaly i neformální sňatky, který byly naznačeny již v úvodu práce, které nebyly církví nikterak evidovány.

Jistou přítrž volnosti učinil až rok 1753, kdy byl vydán zákon lorda Hardwicka, který požadoval, aby byla zveřejňována oznámení o uzavření sňatku – tedy jakási obdoba našich ohlášek, nicméně církve mimo církev anglikánskou toto neakceptovaly a nadále se řídily vlastními pravidly, což trvalo až do roku 1836, resp. 1837, kdy byly v Británii legalizovány občanské sňatky, evidované na matričních úřadech. Legalizovaly se také sňatky, uzavírané kněžími jiných vyznání – tedy zejména katolíků či Židů.⁵³

Avšak až do doby vydání „A Bill for Marriages in England“ v roce 1863 bylo uzavírání sňatků doprovázeno celou řadou nejasností a nesrovnalostí.

Například Henry H. Foster jr. ve svém díle *Common Law Divorce* uvádí, že v Anglii existovalo mnoho manželství, které byly uzavřeny dle obyčejového práva – tedy souhlasem manželů (smlouvou), ale nebyly nikde evidovány, ani nebyly uzavřeny před orgánem církve katolické – po reformaci anglikánské, a to až do zmiňovaného vydání zákona lorda kancléře Hardwicka v roce 1753. Nicméně i po tomto datu existovala praxe faktického soužití v konkubinátu (z hlediska anglikánské církve), tzv. „manželství ve flotile“, které bylo uzavíráno před knězem, který se nacházel mimo jurisdikci biskupa či soužití na základě sňatku, uzavřeného dle ritu jiné křesťanské církve, tedy z hlediska anglikánské církve neplatně. Tyto sňatky byly neoficiální a nebylo možno se jejich platnosti oficiálně, úředně dovolat.

⁵³ The law of marriage. In *UK Parliament* [online]. 2022 [cit. 2022-02-08]. Dostupné z: <https://www.parliament.uk/about/living-heritage/transformingsociety/private-lives/relationships/overview/lawofmarriage/>

Co se týče shora uvedených „manželství ve flotile“, Foster uvádí, že často hlavním motivem pro jejich uzavření býval často alkohol.⁵⁴

Anglické právo se v oblasti manželství posunulo na další úroveň zákonem z roku 1836, ve kterém byly řešeny sňatky, uzavřené neformálními způsoby a to v tom smyslu, aby byly legalizovány, aniž by byly prohlášeny za neplatné pro formální nedostatky. Ve zmiňovaném roce 1836, kdy byl přijat na svou dobu poměrně moderní, avšak stále všechny aspekty rodinného života neřešící, zákon *A Bill for Marriages in England*.

Co se týče rozvodů, potom se postupovalo v oficiálně uzavřených manželstvích – tedy před knězem anglikánské církve – podobně, jako tomu bylo na kontinentu. Manželství bylo považováno za nerozlučitelné a pokud již docházelo – zejména u privilegovaných osob, k rozvodům, potom se jednalo spíše o obdobu rozluky či prohlášení manželství za neplatné, než o klasický rozvod. Ten nebyl v Anglii upraven až do roku 1857, kdy byl přijat zákon, který umožňoval rozvod před soudem, čímž odstranil překážky, kladené církví také pro běžnou populaci. Církev, jak uvádí např. Parker ve své knize *Informal Marriage, Cohabitation and the Law*, že církevní hodnostáři se obávali ztráty svého vlivu v důsledku nové rozvodové legislativy a vnímali její přijetí jako svou porážku.⁵⁵

Do počátku 20. století bylo manželské právo ještě několikrát upraveno zákony, zejména se posílilo postavení žen a jejich majetkových práv aj.

2.6. Historicko-právní vývoj rozvodu v Českých zemích a na Slovensku

Sňatek, jakožto svazek muže a ženy, byl prakticky po celou dobu trvání naší současné civilizace považován za cosi mimořádného s prvky posvátnosti. Ne nadarmo se v rámci katolické církve pro sňatek používal a dodnes používá termín „svátost manželství“.

V 19. století s nástupem liberálních myšlenek a zejména pak francouzské revoluce, institut sňatku poněkud posunul směrem k civilnějšímu pojetí, kdy jeho uzavření provázelo méně obřadností a hlavně – byl zákonem definován nejen způsob

⁵⁴ FOSTER, Henry, H., Jr. Common law Divorce. In *University of Minnesota Law School | Scholarship Repository* [online]. [cit. 2022-01-08]. Dostupné z: <https://core.ac.uk/download/pdf/217206633.pdf>

⁵⁵ PARKER, Stephen. 1990. *Informal Marriage, Cohabitation and the Law 1750–1989*. New York: St. Martin's Press, Inc., 1990. 176 s. ISBN 978-0-312-03999-8. s.83

vzniku manželství, ale také jeho možného zániku z vůle manželů – tedy byl povolen rozvod.

Jak už jsem uvedl částečně v kapitole 2.4., na území Habsburské monarchie se manželským právem poprvé podrobněji v civilní rovině zabýval Manželský patent císaře Josefa II., který definoval manželství jako civilní smlouvu. Tento patent byl vydán v roce 1783 a na dlouho dobu – až do vydání Všeobecného zákoníku občanského (ABGB), sloužil v této oblasti jako výchozí právní úprava. Jak uvádí Lenderová, tento patent fakticky neotřásl pozicí instituce manželství, jakožto základního prvku uspořádání společnosti a státu.⁵⁶

Do zmiňovaného patentu přešly prakticky veškeré překážky manželství tak, jak je definovalo i kanonické právo (příbuzenství, nedostatek dobrovolného souhlasu apod.). Byť pro záležitosti posuzování právních otázek spojených s manželstvím byl namísto církevního stanoven světský soud, na vzniku manželství se nic nezměnilo. Platně bylo možno sňatek uzavřít jen před knězem farnosti ženicha či nevěsty a předcházet mu musely církevní ohlášky na nedělních bohoslužbách. O vzniku manželství hovořil článek (§) 28 Patentu⁵⁷.

Kanonické právo bylo jednoznačným vzorem a východiskem také pro koncepci nerozlučnosti manželství, tak jak je definována v § 36 Patentu – platně uzavřená manželská smlouva je nerozlučitelná a svazek nesmí být pod žádnou záminkou přerušen.

Z uvedeného plyne to, že s výjimkou případů neplatně uzavřeného manželství tak, jak je definováno kanonickým právem, je možný jen rozvod od stolu a lože, kdy manželé žijí odděleně, ale bez možnosti uzavřít nový sňatek.

Rozluka (dnešní terminologií „rozvod“) – tedy definitivní rozloučení s možností uzavření nového sňatku, byla umožněna podle ustanovení § 52 a násl. Patentu, a to z důvodu nepřekonatelného odporu či vzájemného nepřátelství, avšak teprve po uplynutí soudem stanovené lhůty, kdy manželé museli žít v režimu rozvodu od stolu a lože. Tato

⁵⁶ LENDEROVÁ, Milena. 2017. *K hříchu i k modlitbě: Žena 19. století*. Praha: Karolinum Press, 2017, 352 s. ISBN 8024635402. s.73

⁵⁷ „Das Befugniß, eine aus Irrthum oder Furcht eingegangene Ehe als ungültig anzufechten, steht bloß demjenigen zu, der in den Irrthum versetzt, oder dem die Furcht eingejagt worden, keineswegs aber dem andern Theile, bey dem weder Irrthum noch Zwang vorhanden war. Und selbst der erstere soll mit keiner Klage wider die geschlossene Ehe weiter gehöret werden, wenn er nach entdecktem Irrthume, oder nach vorübergegangener Furcht seine Einwilligung entweder ausdrücklich, oder durch freywillig fortgesetzte eheliche Beywohnung erneuert hat.“ (Ehe Patent (1783), Artikel 28)

rozluka byla tedy dvoustupňová a prokázání skutečností, že zde existují podmínky, dané v § 52 Patentu, bylo často pro manžele natolik obtížné, že byla definitivní rozluka velmi obtížně dosažitelná.

Hlavní zásady manželského patentu ve zmiňovaném roce 1811 plynule přešly do civilního kodexu habsburské monarchie, resp. její neuherské části. K těmto hlavním zásadám patřilo jednak pojetí sňatku, jakožto civilní smlouvy na jedné straně za současného zachování kanonické formy vzniku manželství na straně druhé, která se však týkala toliko občanů katolického vyznání. V ustanovení § 75 ABGB se jasně uvádí, že slavnostní prohlášení o přivolení k sňatku se činí před duchovním správcem. Jak již bylo řečeno, ani manželský patent Josefa II., ani ABGB, tedy neodstranily rozhodující roli církve a kanonického práva při vzniku manželství. Rozdíl spočíval pouze v tom, že jurisdikci nad manželstvím neměly již (a to počínaje vydáním Manželského patentu Josefa II.) církevní soudy, ale soudy světské.

Nutno však podotknout, že tyto světské soudy posuzovaly i za platnosti ABGB otázky manželství – zejména možnosti jeho ukončení – dle norem kanonického práva a tak byl de facto možný jen rozvod od stolu a lože (s výjimkami neplatnosti manželství pro překážky – viz výše). Tato forma potom představovala překážku pro opětovné uzavření sňatku. Kromě toho existovala i možnost rozvodu za podmínek obdobných, jako tomu bylo u Josefova Manželského patentu.

Zákoník ABGB tedy v otázce práva manželského vytvořil jakýsi kompromis mezi stavem společenského vývoje, kdy do manželského práva včlenil občanský a civilní prvek, coby smlouvu, avšak ve zbytku plně setrval na posvátnosti manželského svazku, včetně jeho nezrušitelnosti, kdy se povoloval obecně toliko zmiňovaný rozvod od stolu a lože, ale manželský svazek jako takový i nadále trval a dosažení trvalé rozluky s možností uzavřít nový sňatek, bylo velmi ztíženo. Tento stav zůstal zachován po celé 19. století, prakticky by se dalo říci, že až do zániku Rakousko-Uherska v roce 1918.

Tyto skutečnosti nezmiňují pochopitelně s poukazem na způsob uzavírání sňatku, ale spíše s poukazem na jeho pojetí, coby klíčového společenského institutu, nadaného patřičnou vážností, která se projevovala nejen ve formě jeho uzavření, ale také ve formě jeho možného ukončení, byť toliko ve formě shora uvedené tj. ve formě rozluky. Nad manželským právem vždy bděl stát či církev, a pokud hovoříme o době po roce 1783, tedy

po vydání tzv. Manželského patentu, potom hlavním počinem byl přenos jurisdikce nad manželskými spory ze soudů církevních, na soudy světské. Byl to mimo jiné důsledek pojetí manželství jakožto civilní smlouvy tak, jak bylo řečeno výše, nicméně rozhodující vliv kanonického práva na manželství i nadále přetrvával a vliv církve byl, dá se s trochou zjednodušení říci, toliko doplněn o ingerenci státu.

Další – a zcela zásadní posun, přinesl v Habsburské monarchii konkordát z roku 1855, kterým se jurisdikce na manželstvím vrátila opět k církevním soudům, a to pro všechny katolíky, jakož i pro páry, kde alespoň jeden byl katolík. Tento systém de facto pro katolíky znamenal, že na ně nedopadala ta ustanovení ABGB, která se vztahovala k rozvodu. Ze strany liberálních kruhů byl konkordát velmi kritizován, protože v Rakousku přinesl spojení „trůnu a oltáře“ a opětovný dohled církve nad morálkou, školstvím, manželstvím⁵⁸.

V případě rozvodů po roce 1855, se pro katolické manžele zcela uzavřela opětovně možnost rozluky a možnost uzavření nového manželství, když se postupovalo dle ustanovení § 111 ABGB – k úplné rozluce mohlo u katolíků dojít teprve smrtí. Pochopitelně zůstaly zachovány možnosti, jak prohlásit manželství za neplatné, dle příslušných ustanovení ABGB, které přímo vycházely z kanonického práva.

V rakouských zemích se začaly tyto zpřísněné podmínky obcházet, a to například tzv. „sedmihradským manželstvím“. Obecně se dá hovořit o úniku z nemožnosti se trvale rozvést až po roce 1867. V Uhrách platil odlišný civilní kodex, který rozvod fakticky umožňoval pro evangelíky a unitáře. Rakouští občané, kteří se toužili rozvést a znovu provdat/oženit, potom řešili situaci, tak, že se formálně přesídlili do Uher, kde museli získat domovské právo v některé obci, následně museli přestoupit k evangelickému či unitářskému vyznání a legálně dosáhnout trvalého rozvodu. Následně pak uzavřeli nový sňatek. Předpokladem tedy bylo přesídlení a konverze od katolického vyznání⁵⁹. Na konci 19. století se však změnou právní úpravy v Uhrách i tato možnost uzavřela.

⁵⁸ HÖFINGER, Siegfried. 2014. *Das Eherecht des Konkordats von 1855 und die Rechtsstellung Religiöser Minderheiten* [online]. München: GRIN Verlag. 2014. [cit. 2022-01-11]. Dostupné z URL: <https://www.grin.com/document/282742>

⁵⁹ NESCHWARA, Christian. 2018. *Konfessionell gebundene Ehehindernisse im österreichischen Allgemeinen Bürgerlichen Gesetzbuch. Strategien zur Umgehung des österreichischen Eherechts. Beiträge zur Rechtsgeschichte Österreichs* [Beiträge zur Rechtsgeschichte Österreichs Band 1 / 2018. [Http: //hw.oeaw.ac.at/8274-0](http://hw.oeaw.ac.at/8274-0) [online]. 2018 [cit. 2022-01-12]. ISSN 22244905. Dostupné z: doi:10.1553/BRGOE2018-1s173

Právní úprava v Habsburské monarchii byla tedy v tomto ohledu velmi striktní. Pro osoby katolického vyznání tak zůstaly až do konce trvání monarchie v platnosti velmi přísné normy, možný byl jen rozvod od stolu a lože nebo již shora zmíněná rozluka za splnění přísných podmínek. Kanonické právo, aniž bych zde chtěl dopodrobna rozebírat všechny aspekty tzv. rozluky manželství, vymezuje jako hlavní příčiny rozluky například případy, kdy uzavírají sňatek osoby, stížené závažnou poruchou soudnosti a tudíž nejsou schopny převzít manželské povinnosti a případy tzv. omylu, kdy církevní právo připouští kromě omylu v osobě i tzv. omylu v závažné vlastnosti druhého z manželů (např. omyl ve vnímání jednoty, nerozlučitelnosti či svátostné důstojnosti manželství). Druhá, kanonické právo pracuje s pojmem manželství předstíraného (osoba simuluje buď záměr manželství uzavřít, nebo simuluje záměr dodržet cíl manželství či simuluje svůj souhlas s podstatnou vlastností manželství, jako je nerozlučitelnost či monogamie),⁶⁰ jak uvádí ve své práci „*Manželství v současném českém i kanonickém právu*“ JUDr. I. A. Hrdina. Tento pohled na možnou rozluku manželství zastávalo církevní právo i v době 19. a počátku 20. století.

Po vzniku samostatného československého státu a novelizacích civilního práva se rozšířila také možnost rozvodu, kdy byl odstraněn dosavadní strnulý systém manželského práva zaniklé monarchie. Nad vznikem a zánikem manželství si však i poté ponechával rozhodující vliv stát a státní moc, která jako jediná mohla platně manželství ukončit rozvodem po proběhlé rozvodové při před soudem.

Novelizovaný občanský zákoník, resp. část, která se týkala práva manželského a rodinného, dala nově možnost rozvést manželství všem občanům, bez rozdílu náboženského vyznání. Neodstranila sice ještě dualismus rozvodu od stolu a lože a rozluky, která následovala po rozvodu, nicméně taxativně vyjmenovala důvody pro rozvod manželství, jakož i pro rozluku a stanovila jasnou místní a věcnou příslušnost pro obecné soudy. Církevní jurisdikce ve věcech rozluky manželství byla zcela eliminována, resp. z občanského hlediska, kdy manželé mohli po rozluce uzavřít nový civilní sňatek bez jakéhokoliv dalšího omezení. Novela také podstatně rozšířila důvody, za kterých bylo možno manželství rozloučit (trvale), a to nad rámec kanonického práva, které se pro rozluku používalo u osob katolického vyznání za dob monarchie.⁶¹

⁶⁰ HRDINA, Ignác, Antonín. 2000. Manželství v současném českém i kanonickém právu. In: *Revue církevního práva*, 16 (2000), č. 2, s. 91-104. (ISSN 1211- 1635)

⁶¹ zákon č. 320/1919 Sb., kterým se mění ustanovení občanského práva o manželském právu

Shora popsaný mechanismus se udržel v platnosti až do roku 1950, kdy byla provedena tzv. právní dvouletka a rodinné právo bylo vyjmuto z civilního kodexu a bylo dáno do samostatného právního předpisu – zákona č. 265/1949 Sb., který byl přijat jako jeden z prvních v rámci tzv. právní dvouletky, a to již v roce 1949 s účinností od roku 1950.⁶²

Zákon podstatně rozšířil možnosti rozvodu, když stanovil toliko obecný předpoklad, jakým byl trvalý rozvrat manželství, kdy současně umožnil rozvod i bez prokázání tohoto trvalého rozvratu za situace, kdy manželství již neplní svou funkci a manželé spolu nežijí. Manželství se obligatorně uzavíralo před orgánem státu a toliko soud, jakožto orgán státu, mohl manželství opět rozvést.

Zákonem o rodině⁶³ se završilo budování koncepce manželství v rámci socialistického zákonodárství. Rodina byla pojímána jako základní jednotka státu a manželství jakožto instituce byla definována z hlediska zájmu celé společnosti. Termín „společenský zájem“ se objevuje také v ustanovení o zániku manželství, konkrétně v § 23 zákona o rodině, který uváděl, že na upevňování manželství a rodiny a na předcházení příčinám, které by mohly vést k narušení pevnosti a trvalosti vztahů v manželství a rodině jsou povinny napomáhat státní orgány ve spolupráci se společenskými organizacemi a všemi občany. V odstavci druhém je pak konstatuje, že: *„Lehkomyslný poměr k manželství je v rozporu se zájmem společnosti. Proto lze ke zrušení manželství rozvodem přistoupit jen ve společensky odůvodněných případech.“* Soudy tedy byly povinny zkoumat, zda je manželství hluboce a trvale rozvráceno před tím, než konstatovaly jeho rozvod a současně byly také povinny rozsah tohoto rozvratu odůvodnit v rozsudku.

Oproti starší právní úpravě z roku 1949 je v zákoně o rodině z roku 1963 navíc možnost rozvést manželství za situace, kdy je toto hluboce a trvale rozvráceno, i když s rozvodem jeden z manželů – tedy ten, který se na jeho rozvratu nepodílel – nesouhlasí. Soud musel toliko zjistit rozvrat a konstatovat jej s řádným odůvodněním v rozsudku o rozvodu manželství.

Pokud bych měl stručně shrnout shora uvedené, potom i nadále manželství zůstává klíčovou společenskou institucí a byť již není definována jako posvátný a nezrušitelný svazek, jako v dobách nedávno minulých, tak je stále obestřena silně

⁶² KADLECOVÁ, Marta. 2004. *Vývoj českého soukromého práva*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. 213 s. ISBN 8086432831. s. 93

⁶³ zákon č. 94/1963 Sb., o rodině

symbolickým významem, který je nově definován z hlediska společenského zájmu socialistické společnosti.

Po roce 1989, kdy byla přijata novela zákona o rodině, se na mechanismu rozvodu nic zásadního nezměnilo. I nadále bylo nutné konstatovat rozvrat manželství, jakožto podmínku pro rozvod.

Velká změna nastala až novelou zákona o rodině z roku 1999⁶⁴, kdy byl nově zaveden tzv. nesporný rozvod dle ustanovení § 24a zákona o rodině. Podmínkou pro rozvod bylo, že manželství trvalo minimálně jeden rok, manželé spolu nežijí déle než 6 měsíců a k návrhu na rozvod se připojí druhý z manželů. Soud v takovémto případě nezkoumal příčiny rozvratu. Otázku péče o nezletilé děti museli manželé vyřešit před samotným rozvodem v samostatném řízení a k návrhu na rozvod dále přikládali dohodu o vypořádání společného jmění manželů.

Zákon o rodině a nesporný rozvod byl zrušen rekodifikací občanského práva a přijetím nového občanského zákoníku – zákona č. 89/2012 Sb., který opět obsahuje také úpravu rodinného práva, tak jako tomu bylo do roku 1950.

⁶⁴ zákon č. 360/1999 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o sociálně-právní ochraně dětí

3. Kapitola

3.1. Současná právní úprava rozvodu – obecný úvod

V historickém srovnání se ukázalo, že manželské právo bylo prakticky v celém křesťanském světě, a to jak v rámci kontinentálního, tak i v rámci anglosaského právního systému, ovlivněno primárně pohledem církve a pod vlivem náboženských pravidel.

Pravidla byla bez ohledu na to, zda se jednalo o zemi katolickou, protestantskou, anglikánskou nastavena tak, že manželský svazek byl pojímán jako:

- a) Smlouva – dobrovolný akt muže a ženy
- b) Trvalý svazek, který je nerozlučitelný

Pokud se podíváme na historický exkurz smluvního charakteru manželství, ten je možno vysledovat nejen v antice, ale také v raných barbarských státech. Smluvní charakter a dobrovolnost uzavření sňatku bylo něco, co respektovalo také právo kanonické, které po rozpadu antického Říma upravovalo manželství po několik následujících staletí.

Jak jsme měli možnost vidět na historickém příkladu, na dobrovolnost kladlo kanonické právo takový důraz, že nedostatek souhlasu některého z manželů při uzavírání sňatku byl současně důvodem pro prohlášení sňatku za neplatný, a to od samotného počátku. Následující vývoj na tomto charakteru vzniku manželství nic zásadního nezměnil, jen se pravidla, která byla jaksi dána historicky – tedy dobrovolný smluvní vztah – zakotvila v moderní legislativě jednotlivých zemí.

Spolu s právní úpravou vzniku manželství se vyvíjela od novověku též právní úprava jeho možného zániku, byť, přiznejme si, tato úprava vznikala velmi pozvolna. Právě koncepce smlouvy v podobě dobrovolného svazku dvou osob, stojícím na aktivním vyjádření souhlasu, byla současně podkladem pro formulování prvních rozvodových pravidel, jako jsme to viděli třeba v případě *Allgemeines Landrecht für die Preußischen Staaten*. Tato koncepce byla založena na tom, že pokud je manželství jakousi smlouvou, tak každou smlouvu lze vypovědět (zrušit). Z tohoto pohledu lze zrušit také smlouvu v podobě svazku manželského, aniž bychom museli sahat k pravidlům, daným např. kanonickým právem.

Samotná možnost manželství rozvést však s sebou nenesla – s výjimkou krátkého období revoluční Francie, možnost rozvodu po vzájemné dohodě manželů, ale vyžadovala určitou formu zavinění a s tím spojeného rozvratu svazku. Manželství bylo

vnímáno jako významná společenská instituce a k jeho vzniku i zániku se nepřístupovalo lehkovázně.

S tím souvisí druhý znak manželství, který jsem zmínil v úvodu této subkapitoly pod písmenem b), tedy manželství jako trvalý svazek. V tradičním pojetí se jedná o trvalost, která je založena na slovech, obsažených v Novozákonním evangeliu, tedy „*Co Bůh spojil, člověk nerozlučuj.*“

Tato zásada ovlivnila podobu manželského práva od raného středověku po současnost zdaleka nejvíce, a to nejen v rámci kontinentálního právního systému, ale i v rámci okruhu common law, jak jsem zmínil v části, věnované historickému exkurzu.

Sňatek byl pojímán jako je svátostí – svátost manželství, a jako ke svátosti se také církev i světská moc k tomuto svazku chovala. Manželství bylo možno prakticky až do novověku platně ukončit jen rozlukou z důvodů, vymezených kanonickým právem (viz. výše). Pokud byl v souvislosti s manželstvím katolíků zmiňován rozvod, potom jen od stolu a lože, kdy manželé neměli povinnost spolu dále žít, ale jejich manželství i nadále trvalo. Nemohli uzavřít žádný nový sňatek, trvala také povinnost manželské věrnosti, byť tato se posuzovala jen z hlediska předpisů práva kanonického.

Nerozlučitelnost a výjimečnost manželského svazku přispěla velmi výrazně k formování práva na rozvod a jeho podoby v právních řádech jednotlivých evropských států, ale také oblasti anglosaského práva, kde sice neplatilo kanonické právo katolické církve, nicméně anglikánské předpisy se v této otázce příliš nelišily.

Na závěr této kapitoly je tak možno uzavřít, že vývoj právní úpravy rozvodu manželství spoluutvářely pilíře, na kterých bylo manželství postaveno – tedy dobrovolný smluvní vztah dvou osob a současně pilíř nerozlučitelnosti trvalého svazku manželského dle křesťanských zásad a církevních předpisů, obsažených v kanonickém právu.

S ohledem na skutečnost, že je tato práce zaměřena na nesporný rozvod, jeho negativa a pozitiva a jeho možnou aplikovatelnost na právní řád Slovenské republiky, potažmo České republiky v otázkách, ve kterých je doposud v tomto právním řádu neupravena, začnu komparativní část současné právní úpravy nejprve státy, které spadají do kontinentálního právního systému a mají upraven v nějaké formě nesporný rozvod.

Zaměřím se na právní úpravu v České republice, z dalších zemí potom podrobněji na Francii, která taktéž zná nesporný rozvod a dokonce ve formě tzv. bez soudce, z anglosaského právního systému potom podrobněji pro účely této práce zohledním Velkou Británii a okrajově též USA, kde je nesporný rozvod v právních řádech jednotlivých států USA již od 70. let. Anglosaské právo zde bude zmíněno toliko jako

srovnání, jelikož vykazuje díky precedentu, coby jednomu z klíčových pramenů práva, oblast značně specifickou.

Státy kontinentálního právního systému, které mají ve svém právním řádu nesporný, tedy konsensuální rozvod, je možno rozdělit, jak již bylo nastíněno také v kapitole 1. na ty, které mají rozvod výlučně před soudem, na ty, které kombinují rozvod před soudem s mimosoudní formou na matrice či u notáře a na ty, které mají toliko mimosoudní variantu.

Nesporný rozvod je také možno klasifikovat podle toho, zda jsou stanovena jiná omezení pro jeho realizaci, kupříkladu celková délka manželství, doba, po kterou spolu manželé nežijí a společně nehospodaří (nevedou rodinné společenství), či zda taková omezení daná právní úprava nestanoví a rozvést se je možno takřka obratem, krátce po uzavření manželství.

3.2. Demonstrativní přehled států kontinentálního systému s konsensuálním rozvodem

Konsensuální, tedy nesporný rozvod není dnes v legislativě evropských států (zaměřeno na členské státy Evropské unie) žádnou zvláštností. Zajímavější tedy je základní rozdělení dle shora uvedených kritérií – tedy rozvod před soudem a mimosoudní, případně rozvod po splnění omezujících podmínek z hlediska délky trvání manželství apod.

K zemím, které mají zakotven konsensuální rozvod výlučně před soudem, patří například Česká republika, Rakousko či Německo. Mezi státy, které umožňují rozvod i mimosoudně, či výlučně mimosoudně, patří v rámci EU Řecko, Portugalsko, nově od roku 2019 Slovinsko, dále také Lotyšsko a samozřejmě mnohokrát zmiňovaná Francie, které se budu věnovat podrobněji, stejně tak, jako úpravě české a rakouské. Nyní si tedy dovolím stručně charakterizovat země, kterým nebude v této práci věnována rozsáhlejší pozornost.

3.2.1. Německo

Německá právní úprava rozvodu je obsažena v občanském zákoníku – *Bürgerliche Gesetzbuch* (dále jen BGB) v ustanovení § 1564 a násl.

Rozvod manželství je možný toliko před soudem a formou soudního rozhodnutí, jak uvádí ustanovení § 1564 BGB⁶⁵. Návrh na rozvod podává jeden z manželů, případně oba. Mezi důvody rozvodu, vymezené BGB patří zejména rozvrat manželství, kdy nelze očekávat obnovení manželského soužití (viz § 1565 odst. 1 BGB), nepřiměřené obtíže, spojené s trváním manželského svazku ve smyslu ustanovení § 1565 odst. 2 BGB či skutečnost, že manželé žijí odděleni po dobu tří let – zde se presumuje, že manželství zaniklo a soud takové manželství rozvede vždy (viz ustanovení § 1566 odst. 2 BGB).

Konsensuální rozvod je možný dle ustanovení § 1566 BGB, který v originále a v překladu stanoví následující:

„§ 1566 Vermutung für das Scheitern

(1) Es wird unwiderlegbar vermutet, dass die Ehe gescheitert ist, wenn die Ehegatten seit einem Jahr getrennt leben und beide Ehegatten die Scheidung beantragen oder der Antragsgegner der Scheidung zustimmt. “

„§ 1566 Domněnka selhání (rozvratu)

(1) Má se za to, že manželství se nezvratně rozpadlo, jestliže manželé žijí odděleně po dobu jednoho roku a oba manželé podají žádost o rozvod nebo odpůrce s rozvodem souhlasí. “

(překlad za použití překladáče deepl.com)

Zákon tedy vyžaduje, aby manželé žili odděleně po dobu nejméně jednoho roku – je to tedy přísnější požadavek, než dle české právní úpravy, kde postačuje období 6 měsíců. Na druhou stranu se zase dle české právní úpravy na rozdíl od té německé vyžaduje minimální délka trvání manželství, a to 1 rok. Domněnka rozvratu manželství dle BGB za situace, kdy spolu manželé nežijí jeden rok, je vázána na společný návrh na rozvod, případně na vyslovení souhlasu. Zvláštností německé úpravy konsensuálního rozvodu je fakt, že zákon nevyžaduje pro rozvod rozhodnutí o nezletilých dětech, a to ať již formou dohody rodičů či formou soudního rozhodnutí nebo schválení dohody. Ve věci nezletilých se postupuje dle ustanovení § 1684 BGB, který stanoví, že každý z rodičů má právo na styk s dítětem. Zákon předpokládá soudní rozhodnutí a úpravu poměrů pouze tehdy, pokud se rodiče nejsou schopni na úpravě dohodnout smírně.

Kromě toho v Německu vznikla tzv. *Cochemská praxe*, o které rovněž hovořím v této práci, jež dala vzniknout systému rychlého a k nezletilému dítěti co nejšetrnějšího řešení

⁶⁵ § 1564 BGB

poměrů rodičů k tomuto dítěti, a to za účasti a spolupráce nejen zmiňovaných rodičů, ale i rodinných poradců, advokátů, případně soudu.

3.2.2. Slovinsko

Tato alpská země přijala zákon o nesporném rozvodu při příležitosti přijetí zákona o rodině (*Družinski zakonik*). Tato právní úprava zde platí od roku 2019 a nahrazuje starší právní předpis ze 70. let. Slovinsko se tak zařadilo po bok zemí, jako je Řecko, Francie či Portugalsko, kde je možný rozvod manželství mimo soudní soustavu. Nutno podotknout, že v této souvislosti došlo k mnohem rozsáhlejší reformě práva, dotklo se kupříkladu také opatrovnických věcí, kdy se ujednotil postup při řízení ve věci nezletilých – počínaje novou právní úpravou, jediným orgánem, který může ve věci nezletilých dětí rozhodovat, je nezávislý soud.⁶⁶

Slovinská právní úprava konsensuálního rozvodu zná variantu *bez soudce*, ta je upravena v ustanovení článku 97 zákona o rodině (*Družinski zakonik*) tak, že tento rozvod mohou absolvovat pouze bezdětné páry, resp. páry, které nepečují o nezletilé děti. Podmínkou je uzavření dohody o vypořádání společného majetku, vypořádání společného bydlení, případně výživě manžela, který nebude mít v důsledku rozvodu dostatek prostředků pro svou obživu.

Dohoda o rozvodu se sepisuje u notáře, ke dni podpisu notářského zápisu manželství zaniká a notář má následně povinnost odeslat tento notářský zápis do matriky, a to do 8 dnů od jeho podpisu, tedy od zániku manželství. Manželé si mohou vybrat kteréhokoliv notáře v zemi.

Pro konsensuální rozvod manželství s nezletilými dětmi lze použít variantu *se soudcem* dle ustanovení článku 96 zákona o rodině (*Družinski zakonik*), kdy místně příslušným je soud v místě bydliště manželů. Soud v řízení rozhoduje jednak o rozvodu samotném, jakož i o vypořádání majetku a otázce nezletilých dětí. Jak stanoví zákon v odstavci 1. článku 96, učiní tak soud ještě před rozvodem manželství a před tím zkoumá zájem nezletilého dítěte a otázky výchovy a výživy.

⁶⁶ KRALJIĆ, Suzana a Vesna RIJAVEC. 2018. New family code of Slovenia (2017): procedural aspect. In *Revista Eletrônica Direito e Sociedade - REDES* [online]. 2018, 6(2), 219-233 [cit. 2022-06-01]. ISSN 2318-8081. Dostupné z: doi:10.18316/redes.v6i2.4891

Oproti právní úpravě v České republice se ve Slovinsku u nesporného rozvodu před soudcem rozhoduje jen o rozvodu a nezletilých dětech, nikoliv o majetku. Předpokladem rozvodu dle článku 95 zákona o rodině (*Družinski zakonik*), je dohoda manželů o vypořádání společného majetku, otázek společného bydlení a případného výživného rozvedeného manžela, která je ovšem uzavírána u notáře formou notářského zápisu.

Notáři mají v rozvodových otázkách zásadní postavení – jsou totiž povinni manžele náležitě poučit o následcích jednotlivých prohlášení a mají i povinnost zjistit, zda oba mají společnou vůli k rozvodu. Pokud dospějí k odlišnému názoru, potom musí provedení úkonu zamítnout.⁶⁷ Rozvod by pak byl patrně realizován před soudem.

3.2.3. Řecko

Podobně, jako v jiných státech Evropy, i Řecko muselo reagovat na rostoucí míru rozvodů a s tím spojenou, značnou vytiženost soudní soustavy. Statistická data porovnávala řeckou sňatečnost a rozvodovost ve dvou sledovaných obdobích, a to k roku 1964 a 2017, tedy rozestup cca 53 let. Bylo zjištěno, že zatímco v roce 1964 se v Řecku uzavřelo 8,9 sňatku na 1000 obyvatel a rozvedlo se 0,4 manželského páru na 1000 obyvatel, za 50 let se o více než polovinu – na 4,4 na 1000 obyvatel, snížila sňatečnost a více než 4 krát se zvýšila rozvodovost – na cca 1,8 manželství na 1000 obyvatel⁶⁸. Článek na serveru *Ekathimerini.com*, citovaný v odkazu přitom vychází z oficiálních statistik EUROSTAT, které ukazují celkový nárůst rozvodovosti od počátku tohoto sledovaného období, a to nejen v případě Řecka. Navíc, Řecko je zemí, kde má poměrně silnou tradici řecká ortodoxie a řecká společnost je silně konzervativní, přesto ani jí se nevyhnuly trendy, které jsou společné téměř celé Evropě.

Řecko umožňuje konsensuální rozvod prostřednictvím notáře v případě, že se manželé dohodnou na všech otázkách ve věci rozvodu a na péči o nezletilé dítě. Řecká úprava, na rozdíl od slovinské, podobně jako úprava francouzská umožňuje, aby se prostřednictvím notáře rozvedly i páry, které mají nezletilé dítě. Shodně s francouzskou

⁶⁷ KRALJIĆ, Suzana. 2020. NEW FAMILY CODE AND THE DEJUDICIALIZATION OF DIVORCE IN SLOVENIA. In *Balkan Social Science Review* [online]. 2020, 15(15), 157-175 [cit. 2022-05-20]. ISSN 18578799. Dostupné z:

<https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=asn&an=144607677&scope=site>

⁶⁸ Marriages decline as divorces increase in Greece and the EU. In *Ekathimerini.com* [online]. Piraeus: CATHIMERINI SUBSCRIPTIONS, 2021, 14. 5. 2021 [cit. 2022-05-13]. Dostupné

z: <https://www.ekathimerini.com/society/1161086/marriages-decline-as-divorces-increase-in-greece-and-the-eu/>

úpravou i v řecké platí, že manželé musí být v řízení zastoupeni advokátem, a to zejména z důvodu informovanosti stran. Zajímavé je, že v Řecku je povinná čekací lhůta, a to v délce trvání 10 dnů od předložení podepsané dohody notáři, kterou mu zašlou advokáti stran. V této lhůtě mají obě strany čas na rozmyšlenou, ve kterém mohou svůj souhlas s rozvodem odvolat. Teprve po uplynutí 10 denní lhůty může notář sepsat notářský zápis o rozvodu manželství. Tato úprava je velmi podobná francouzské, která ovšem vyžaduje čekací dobu delší (viz subkapitola Francie).

Řecko přijalo tuto úpravu rozvodu v zákoně č. 4055/2012 – řecký občanský zákoník, kde ji nalezneme v článku 1441, z důvodu urychlení rozvodu, který do té doby trval v průměru jeden rok a novelou se podařilo jej zkrátit na cca 6 měsíců, a to také z důvodu ulehčení soudní soustavě⁶⁹.

Zvláštností je časové vymezení dohody rodičů o nezletilém dítěti, která musí platit minimálně po dobu 2 let po rozvodu a následně je možno výchovné záležitosti znovu projednat a případně upravit, pokud se za uplynulé dva roky ukázalo, že jsou nevyhovující pro nezletilé dítě.⁷⁰ Opět je to nezletilý, který stojí v centru pozornosti zákona a je zde maximální snaha o jeho ochranu i za situace, kdy na rozvod rodičů a podmínky dohody o nezletilém dítěti nedohlíží soud. Obecně je rozvod bez soudce v Řecku jednou z nejrychlejších variant, rozvodoví právníci uvádějí délku cca 12 dní. Rozvod, resp. notářský zápis o rozvodu je nutno registrovat na matrice, která registrovala manželství a pokud se jedná o manželství, uzavřené dle církevního obřadu, je nutno vyřešit také rozlukou manželství dle církevního práva. Pro manžele to znamená jisté překážky navíc, protože zatímco soudní rozhodnutí mohlo vyřešit také církevní manželství, u notářské formy rozvodu musí manželé vyřešit tuto záležitost samostatně, byť se zasílá notářský zápis i orgánu církve.⁷¹

Řecká právní úprava, podobně jako Slovinská, není komplexní, na rozdíl od úpravy francouzské, zahrnující řešení všech otázek, spojených s rozvodem v rámci jednoho úkonu. Jak můžeme vidět – řecká úprava, i když je možno ji použít jak pro rozvody

⁶⁹ROZOU, Athanasios. 2018. Divorce by Mutual Consent in Greece. In: *Αρχική* [online]. 1.1.2018 [cit. 2022-05-08]. Dostupné z: <https://www.nomikosodigos.info/en/articles/902-mutual-consent-divorce?dt=1653063667673>

⁷⁰CHARAKOPOULOU, Despoina. 2019. Divorce. In: *Greek Law Digest-The official guide to Greek law*. [online] 2019. [cit. 2022-05-05]. Dostupné z: <http://www.greeklawdigest.gr/topics/aspects-of-greek-civil-law/item/216-divorce>

⁷¹CONSTANTINIDOU-STAVROPOULOU, Haroula., STAVROPOULOS, Konstantinos. 2020. Family law in Greece : overview. In: *Thomson Reuters Practical Law* [online] 2020. [cit. 2022-05-06]. Dostupné z: [https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/3-5710094?transitionType=Default&contextData=\(sc.Default\)&firstPage=true](https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/3-5710094?transitionType=Default&contextData=(sc.Default)&firstPage=true)

manželů s nezletilými dětmi i bez nich, neřeší úpravu majetkových vztahů. Slovinskou úpravu rozvodů bez soudce lze použít jen pro případ bezdětných manželství.

3.2.4. Portugalsko

Portugalský zákonodárce upravil nesporný rozvod již roku 1995, kdy byl novelizován portugalský občanský zákoník (Codigo civil)⁷². Od roku 1998 zná portugalský právní řád možnost rozvodu pro rozpad společného svazku (faktickou odluku), kterou upravuje ustanovení článku 1781 Codigo civil, když stanoví, že rozvést manželství je možno po rozluce trvajících tři roky, případně i jeden rok, pokud se však druhý z manželů k rozvodu připojí⁷³.

Portugalská úprava nesporného rozvodu se nachází v článku 1773 a následujících Codigo civil. Pokud se podíváme na jeho znění, zjistíme, že rozvod může být buď soudní – tedy sporný dle článků 1779 a 1781 Codigo civil nebo po vzájemné dohodě (*divórtio por mútuo consentimento*). Tuto dohodu mohou manželé uzavřít u *matričního úřadu* nebo *u soudu*, mají tedy na výběr dle toho, zda jsou v jejich péči nezletilé děti či nikoliv⁷⁴. U soudu se nesporný rozvod odehrává tehdy, pokud mají manželé nezletilé děti a jejich režim (úprava výkonu rodičovských práv) doposud nebyl upraven rozhodnutím soudu. Pokud již proběhlo řízení o výkonu rodičovských práv, potom je možno přistoupit k rozvodu u matričního úřadu.

Součástí dohody manželů o nesporném rozvodu musí být jednak vypořádání majetku a společného bydlení a jednak pochopitelně úprava poměrů k nezletilým dětem.

Dá se říci, že postup v případě, že mají manželé nezletilé děti, je vzdáleně podobný úpravě české, která také vyžaduje, aby bylo nejprve rozhodnuto o poměrech k nezletilým dětem. I portugalská úprava tedy nechává rozhodovat o výkonu rodičovských práv soud a neponechává tyto otázky zcela na vůli rodičů, jako je tomu například ve Francii.

Článek 1775 Codigo civil, v překladu říká, že o rozvod mohou manželé požádat kdykoliv (není zde tedy stanovena žádná omezující lhůta, jako kupříkladu v úpravě české). Podmínkou je vyřešení otázek společného bydlení, výživného rozvedeného manžela, pokud je zapotřebí, a již shora zmiňované úpravy rodičovských práv

⁷² Lei 163/95, de 13-7

⁷³ Lei n.º 47/98, de 10 de Agosto

⁷⁴ Článek 1773 odst. 2 Codigo civil

k nezletilým dětem. Zákon v odstavci třetím článku 1775 požaduje, aby se manželé dohodli pro dobu rozvodu také na přechodných opatřeních o péči o dítě aj.⁷⁵

V případě nezletilých dětí může k rozvodu v občanské matrice, resp. registraci rozvodu u matričního úřadu, dojít až poté, co soud rozhodne o právu rodičů na styk s dětmi a o povinnostech péče o děti. Žádost o rozvod se podává v případě rozvodu na matrice v místě trvalého bydliště manželů či jednoho z manželů, nicméně se mohou také dohodnout na matričním úřadě kdekoliv v Portugalsku. Pokud se manželé rozvádějí formou registrace na matričním úřadě, potom musí jejich žádost obsahovat kromě úředních listin, jako je oddací list, také dohodu, která je přítomna takřka ve všech právních úpravách, umožňujících nesporný rozvod. V dohodě musí být vyřešena otázka rozdělení společného majetku, otázka výživného rozvedeného manžela, která musí být také formou dohody, podepsané oběma stranami, dále dohoda o užívání společné nemovitosti – rodinného domu a dále také ověřená kopie předmanželské smlouvy, pokud manželé měli takovou uzavřenu. Dohoda o výše uvedeném pak musí být, jak jsem zmiňoval, doplněna rozhodnutím soudu o nezletilých dětech (úprava práv a povinností rodičů k nezletilému).⁷⁶ Samotná žádost o rozvod potom musí obsahovat konstatování o společné vůli se rozvést. Manželé nejsou ze zákona nuceni uvádět motiv rozvratu manželství, tento se ani nezjišťuje jak v případě nesporného rozvodu před soudem, tak v případě nesporného rozvodu na matrice se tento rozvrat presumuje s ohledem na společnou vůli k rozvodu.

Jak bylo nastíněno, rozvod na matrice není povinný, manželé se mohou nesporným způsobem rozvést také před soudem. Když si všimneme ustanovení článku 1774 odst. 1 *Codigo civil*, pak je zde uložena povinnost soudu vést manžele ke smíru, odstavec druhý citovaného článku potom dává soudu prostor pro dosažení rozvodu na základě vzájemné dohody a teprve poté, když jsou vyčerpány všechny možnosti smírného řešení, přistupuje se ke klasickému rozvodu, který se zjednodušeně nazývá sporný⁷⁷.

Je tedy zřejmé, že cílem zákonodárce bylo, podobně jak ve Slovinsku, dosáhnout jednak úlevy soudnímu systému, jednak zkrácení doby, po kterou rozvod probíhá.

Pro doplnění ještě uvádím, že pokud se manželé rozhodnou podat návrh na nesporný rozvod před soudem, případně se postupem dle článku 1774 na nesporném rozvodu

⁷⁵ Článek 1775 odst. 3 *Codigo civil*

⁷⁶ Pedir o divórcio ou a separação. In: *ePortugal.gov.pt* [online]. 29. 4. 2020 [cit. 2022-05-28]. Dostupné z: <https://eportugal.gov.pt/cidadaos/pedir-o-divorcio-ou-a-separacao>

⁷⁷ Článek 1774 odst. 1, odst. 2 *Codigo civil*

dohodnou, potom nemusí předkládat rozhodnutí soudu o úpravě poměrů k nezletilému dítěti, postačí v tomto případě jen předložit podepsanou dohodu rodičů, kterou soud v rámci rozvodového řízení schválí.

Mimo rámec zákonné úpravy je možno konstatovat, že za situace, kdy jsou obě strany rozhodnuty se rozvést, potom je jakékoliv prodlužování stavu rozvodu v podobě komplikované pře, ve které manželé před soudem zpravidla řeší své soukromé záležitosti, které často s právem nemají mnoho do činění, naprosto kontraproduktivní.

Rychlý rozvod rodičů je často nejlepším řešením také pro nezletilé dítě, které sice trpí rozpadem rodiny, avšak rozvod je jeho řešením, nikoliv příčinou. Pokud bude dítě nuceno žít několik let v traumatizujícím soužití rozvádějících se rodičů, jeho klidnému vývoji to neprospěje.

3.2.5. Francie

Francie, jak již bylo řečeno, má jedno historické prvenství v manželském a rodinném právu. Jako první v dobách francouzské revoluce uzákonila rozvod po vzájemné dohodě manželů – *Le divorce par consentement mutuel*, a to bez prokazování rozvratu, příčin rozvratu či viny na rozvratu manželství ze strany toho kterého z manželů.

Historickému exkurzu jsme se věnovali v předešlých kapitolách, proto bych se nyní rovnou zaměřil na aktuální právní úpravu. Ta je obsažena v Hlavě VI. – Rozvod, člancích 229-309 francouzského občanského zákoníku Code Civil (dále jen CC).

Tématem mé práce je nesporný, tedy konsensuální rozvod, nicméně bych jen velmi stručně zmínil také ostatní způsoby rozvodu manželství ve Francii.

Code Civil znal do 1.1.2017 tyto 4 základní typy rozvodu, a to

- a) rozvod po vzájemné dohodě (*de consentement mutuel*)
- b) rozvod akceptováním důvodu rozvratu manželství (*d'acceptation du principe de la rupture du mariage*)
- c) rozvod z důvodu nenapravitelného rozvratu manželství (*d'altération définitive du lien conjugal*)
- d) rozvod z důvodu viny (*de faute*)

Počínaje dnem 1.1.2017 vstoupila ve Francii v účinnost poměrně revoluční novela této části Code Civil, která dává manželům možnost, dohodnout se na rozvodu prostřednictvím listiny, podepsané u notáře.

Francouzská úprava tak rozlišuje nově od roku 2017 situaci, kdy je rozvod toliko sepsán advokátem a podepsán u notáře, resp. notář tento rozvod úředně registruje a dále stávající stav, kdy je rozvod prohlášen, jak je možno přeložit formulaci CC v ustanovení článku 239, a sice, citují: „*Le divorce peut être prononcé en cas:*“ – tedy „*Rozvod může být vysloven (prohlášen) v případě:*“ a dále se jmenují 4 shora uvedené možnosti.

Francouzská právní úprava tedy zahrnuje dvě možnosti tzv. nesporného rozvodu, kdy v jednom případě jej prohlásí soud, ve druhém případě se manželé dohodnou a učiní rozvod formou notářského úkonu.

Zbylé varianty rozvodu, tedy rozvod s akceptováním příčin rozvratu, rozvod z důvodu nenapravitelného rozvratu manželského vztahu a rozvod z důvodu viny, jsou založeny na prokazování rozvratu před soudem, případně viny za rozvrat manželství, avšak situace není tak jednoduchá, jak by se mohlo zdát. Francouzská rozvodová úprava je poněkud komplexnější, než kupříkladu Česká a vyznačuje se také odlišnostmi v procesu.

3.2.5.1. K jednotlivým způsobům rozvodu

S ohledem na skutečnost, že konsensuální rozvod je hlavním tématem mé práce, budu se mu věnovat podrobněji dále. Nyní proto ve stručnosti pohovořím o rozvodových důvodech dle ustanovení článků 233 až 245 CC.

Nejprve se tedy zaměřím na článek 233 CC, tedy na rozvod pro ***akceptaci důvodu rozvratu manželství***. Tento typ rozvodu se nejvíce blíží českému ustanovení § 384 odst. 2 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, který stanoví, že se druhý z manželů může připojit k návrhu na rozvod. Mírnou odlišností je zde to, že v případě francouzské úpravy vstupují manželé do rozvodového řízení s tím, že se oba chtějí rozvést, oba se shodují na důvodech rozvratu manželství a tento není nutno v řízení dokazovat, nejsou toliko schopni se dohodnout na ostatních věcech, spojených s rozvodem, jako je například vypořádání společného majetku, výživné, péče o děti apod.

Česká úprava hovoří toliko o tom, že návrh podá jeden z manželů – tedy v rámci řízení, v němž se prokazuje vina za rozvrat manželství, avšak druhý z manželů vyjádří shodnou vůli se rozvést. Nevyjadřuje se, resp. nemusí se vyjadřovat k tvrzením navrhovatele, činit je

případně nesporným apod. Vyjadřuje skutečně jen vůli nepokračovat dále v manželském svazku.

Francouzská úprava naproti tomu nepočítá vůbec s možností, že by se u soudu prokazovala příčina za rozvrat manželství, tato příčina dokonce není ani zmíněna v návrhu na rozvod, který je předkládán soudu a není také uvedena v rozsudku o rozvodu manželství. Zvláštností řízení je také to, že návrh manželů je neodvolatelný (pokud se shodnou společně na příčinách rozvratu) a nelze jej tedy změnit na řízení, kde by se prokazovala vina či příčiny rozvratu manželství. Samotný rozvod, resp. jeho realizaci, si pochopitelně manželé rozmyslet mohou (dokud nejsou rozvedeni), má se zde na mysli tedy zejména procesní stránka věci.

Manželé mají také možnost změnit rozvodový návrh, podaný pro akceptaci důvodu rozvratu na rozvod „*par consentement mutuel*“, tedy po vzájemné shodě, je však zapotřební doplnit a soudu následně předložit listiny, které jsou v tomto případě vyžadovány zákonem.⁷⁸

I když je původně zahájen návrh na rozvod na žádost jen jednoho z manželů, který konstatuje v návrhu rozvrat manželství, zákon umožňuje, aby se druhý z manželů k tomuto připojil dodatečně, kdy je v průběhu řízení následně sepsána listina o společné akceptaci důvodu rozvratu manželství. Takto to vyplývá také z ustanovení článku 233, věty 3., která konstatuje, že „princip rozvratu manželství může být akceptován manžely v každé fázi řízení“ (překlad autorem dizertační práce), tedy myšleno do rozhodnutí soudu ve věci (*Le principe de la rupture du mariage peut aussi être accepté par les époux à tout moment de la procédure.*).

Soudce (o specifičnosti francouzského rozvodového řízení pohovořím ve zvláštní subkapitole), vede řízení tak, aby vedle samotného rozvodu byly vypořádány také zbylé náležitosti s rozvodem spojené, tedy péče o nezletilé děti, pokud jsou, vypořádání majetku apod.

Další zvláštností rozvodového řízení dle ustanovení čl. 233 CC, ale i ostatních důvodů rozvodu je fakt, že manželé musí mít obligatorně advokáta. Takto to předpokládá francouzský civilní soudní řád (Code de procédure civile). Konkrétně například Kniha III, kapitola V., ustanovení článku 1108 stanoví, že si strana zvolí advokáta do 15 dnů od doručení návrhu na rozvod.

Tedy návrh na rozvod dle článku 233 CC musí být také sepsán a podán advokátem, jelikož, jak jsem již uváděl, francouzské civilní právo obsahuje v případě tohoto typu řízení

⁷⁸ Divorce pour acceptation du principe de la rupture du mariage. In *Ministère de l'intérieur* [online]. 2021 [cit. 2022-02-14]. Dostupné z: <https://www.demarches.interieur.gouv.fr/particuliers/divorce-acceptation-principe-rupture-mariage>

jistá specifika a soudce, který je věcně příslušný rozhodovat v těchto řízeních, náležel k tzv. *Tribunal de Grande Instance*, po reformě soudnictví je začleněn do tzv. *Tribunal judiciaire* a zde je zastoupení advokátem obligatorní.

Dalším typem rozvodu je ten, který je upraven v článku 237 CC, tedy z důvodu definitivního (trvalého) narušení manželského svazku. I zde musí být manželé zastoupeni v řízení advokátem, jak to předpokládá francouzský civilní soudní řád. Podmínkou pro tento typ rozvodu je kromě samotného podání návrhu prostřednictvím advokáta to, aby manželství bylo trvale narušeno, což je dle tohoto ustanovení vnímáno z hlediska délky odloučení manželů. Zákon uvádí, že pokud spolu manželé nežijí déle než rok. V minulosti se vyžadovala nejprve čtyřletá a později dvouletá lhůta, po kterou spolu manželé nežijí. Po reformě rozvodového práva, ke které došlo s účinností od 1.1. 2021, a to v rámci celkové reformy justičního systému, která probíhá ve Francii již od roku 2018, se rozvodový proces podstatně mění a zjednodušuje, odpadají některé fáze rozvodové pře, které zde byly před reformou a manželé jsou vedeni soudcem k dohodě tak, aby bylo možno celý proces urychlit.⁷⁹ Podrobněji se budu reformě věnovat v subkapitole, týkající se procesní úpravy rozvodu.

Jedná se o úpravu poměrně progresivní, zvláště, když ji srovnáme s právní úpravou ve Slovenské republice, kde jsou vyžadovány 3 roky, stejně tak v České republice, kde v ustanovení § 755 odst. 2 písm. b) zákon vyžaduje tříletou odluku manželů.

Francouzská úprava v článku 237 CC předpokládá, že pokud je podán vedle návrhu na rozvod z důvodu definitivního narušení manželského svazku ještě jiný návrh na rozvod (z jiného důvodu), potom soud, aniž tyto důvody zkoumá, manželství rozvede z důvodu odluky delší než jeden rok, tedy z důvodu definitivního narušení manželského svazku.

Opět – velmi vzdáleně to připomíná úpravu tuzemskou, kdy soud vysloví rozvod manželství i v případě, že by byla druhému z manželů způsobena újma a na rozvratu manželství se převážně nepodílel – avšak, manželé spolu nežijí více než tři roky.

Francouzská úprava tedy počítá s tím, že pokud spolu manželé nežijí, je jejich svazek narušen a nemají zájem tento svazek, obnovit. Soud také vysloví rozvod v případě, že manželé vedou rozvodovou při na základě návrhu dle ustanovení článku 242 CC, tedy rozvod pro zavinění, a to v případech, kdy ten z manželů, který zavinění tvrdí, svá tvrzení neprokáže, avšak je zřejmé, že ani druhý z manželů nemá zájem na obnovení společného soužití. Soud manžele

⁷⁹ Quelle procédure en cas de divorce? In *Notaires de France* [online]. 18.12.2020 [cit. 2022-04-17]. Dostupné z: <https://www.notaires.fr/fr/couple-famille/divorce/les-diff%C3%A9rentes-proc%C3%A9dures-de-divorce>

rozvede dle ustanovení článku 237 CC, aniž je v rozsudku konstatována vina některého z manželů.

Ustanovení článku 238 CC v souvislosti se shora uvedeným konstatuje, že pokud je k soudu podána žádost o rozvod na základě článku 237 a současně jiný návrh (zde se má na mysli návrh na rozvod z důvodu, specifikovaných v článku 242 CC – tedy pro zavinění), potom soud konstatuje rozvod z důvodu definitivní změny (narušení) manželského svazku, kdy současně není vyžadováno, aby byla zachována jednoletá lhůta.

Tento článek má současně návaznost na článek 246 CC, dotýkající se rozvodu pro zavinění. Soud je v případě dvou návrhů na rozvod – tedy dle článku 237 CC a 242 CC povinen nejprve posoudit návrh na určení viny a teprve poté návrh dle ustanovení 237 CC.

Z uvedené právní úpravy je zřejmé, že záměrem zákonodárce je neprodlužovat soužití v rozvráceném svazku za situace, kdy se chtějí rozvést oba manželé, avšak z rozdílných důvodů, a to i za situace, kdy pro rozvod pro definitivní narušení manželského svazku není naplněn požadavek jednoho roku tak, jak to stanoví zákon. Skutečnost, že je manželství rozvráceno má tak soud *de facto* za prokázáno společnou vůlí manželů k rozvodu.

Posledně jmenovaným důvodem rozvodu je ten, dle ustanovení článku 242 CC, který v překladu zní tak, že o rozvod může pořádat manžel, pokud skutečnosti, představující závažné nebo opakující se porušování manželských povinností, jsou přičitatelné druhému z manželů a činí další soužití (udržení společného života) nesnesitelným.⁸⁰

Soud je povinen zkoumat podmínky tvrzeného porušení manželských povinností, koná jednání o těchto skutečnostech v neveřejném jednání, čímž chrání oba z manželů. Neveřejnost projednání důvodů stanoví článek 248 CC.

Manželé mohou kdykoliv v průběhu řízení navrhnout (společně), aby soud manželství rozvedl na základě vzájemné dohody⁸¹ a navrhnout soudu, aby schválil dohodu o rozvodu a současně předloží dohodu o vypořádání následků rozvodu.

Soud také může na žádost manželů v rozsudku pomlčet o konkrétních důvodech rozvratu manželství – tedy zaviněních, která k rozvratu vedla, případně může konstatovat, pokud tyto skutečnosti vyjdou v průběhu řízení najevo, že za tento rozvrat nesou vinu oba manželé, jak to konstatuje článek 245 CC.

⁸⁰ L'article 242 CC: *Le divorce peut être demandé par l'un des époux lorsque des faits constitutifs d'une violation grave ou renouvelée des devoirs et obligations du mariage sont imputables à son conjoint et rendent intolérable le maintien de la vie commune.*

⁸¹ Viz. L'article 247 CC

Koncepce porušení manželských povinností v případě rozvodu pro zavinění je vzdáleně podobná té české, resp. slovenské – tedy je nutno vyjít z definice zákona, který tyto manželské povinnosti specifikuje. V našich podmínkách bychom tuto definici, byť velmi široce definovanou, hledali v ustanovení §687 až §689 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, tedy manželé mají rovná práva a povinnosti, jsou si navzájem povinováni úctou, jsou povinni žít spolu, být si věrni, podporovat se, udržovat rodinné společenství, pečovat o děti a vytvářet zdravé rodinné prostředí. Krom toho zákon předpokládá povinnost manželů se vzájemně informovat o svých pracovních a studijních aktivitách, stavu svého majetku apod.

Obdobně tomu je také ve slovenské právní úpravě, tedy v zákoně č. 36/2005 Zz. O rodině, který definuje manželství jako jedinečný svazek muže a ženy, manželé jsou si rovni v právech a povinnostech, mají povinnost být spolu, být si věrni, společně vychovávat děti aj., tedy de facto shodně s českou právní úpravou.

Ve Francii musíme pro definování povinností manželů použít ustanovení článku 212 CC, kapitole VI. Zákon definuje povinnosti manželů v rovině vzájemné úcty, věrnosti, pomoci, a podpory (*respect, fidélité, secours, assistance*). Na to navazuje ustanovení článků 214 a 215 CC, které stanoví povinnost přispívat na chod společné domácnosti a povinnost žít spolu. S tím je spojena ochrana společného rodinného bydlení před jednostranným jednáním manželů, které by toto právo ohrožovalo. Druhý z manželů, který byl takovým jednáním poškozen, má možnost se domáhat svých práv u soudu žalobou o neplatnost takového úkonu, a to v subjektivní lhůtě jednoho roku, nejpozději však do jednoho roku od zániku manželství.⁸²

V případě, že tedy druhý z manželů porušuje takto zákonem definované povinnosti, má druhý z manželů právo podat návrh na rozvod dle ustanovení článku 242 CC, kdy soud zjišťuje toto zavinění a žalobce musí tvrzenou vinu také prokázat.

Manžel, který byl jednáním druhého z manželů výrazně poškozen, může žádat u soudu o odškodnění. Porušení povinností ze strany manžela musí být intenzivní a úmyslné⁸³.

⁸² Article 215 CC: *Les époux ne peuvent l'un sans l'autre disposer des droits par lesquels est assuré le logement de la famille, ni des meubles meublants dont il est garni. Celui des deux qui n'a pas donné son consentement à l'acte peut en demander l'annulation : l'action en nullité lui est ouverte dans l'année à partir du jour où il a eu connaissance de l'acte, sans pouvoir jamais être intentée plus d'un an après que le régime matrimonial s'est dissous.*

⁸³ PINET, Julien. 2020. Le divorce pour faute. In *Village de la Justice* [online]. 8.7.2020 [cit. 2022-04-01]. Dostupné z: <https://www.village-justice.com/articles/divorce-pour-faute,36050.html>

3.2.5.2. Změna v rozvodovém právu po roce 2017 – rozvod u notáře

V této subkapitole se nebudu zabývat dílčími novelizacemi stávajících důvodů pro rozvod či procesními předpisy, ale novinkou, která do té doby ve francouzském systému nebyla. Je jím rozvod bez soudce dle ustanovení článku 229-1 Code Civil, který říká:

„Lorsque les époux s'entendent sur la rupture du mariage et ses effets, ils constatent, assistés chacun par un avocat, leur accord dans une convention prenant la forme d'un acte sous signature privée contresigné par leurs avocats et établi dans les conditions prévues à l'article [1374](#).

Cette convention est déposée au rang des minutes d'un notaire, qui contrôle le respect des exigences formelles prévues aux 1° à 6° de l'article 229-3. Il s'assure également que le projet de convention n'a pas été signé avant l'expiration du délai de réflexion prévu à l'article 229-4. Ce dépôt donne ses effets à la convention en lui conférant date certaine et force exécutoire.“

Tedy:

„Pokud se manželé dohodnou na rozpadu manželství a jeho následcích, zaznamenají svou dohodu za pomoci advokáta ve formě soukromé listiny podepsané jejich advokáty a sepsané za podmínek stanovených v článku 1374.

Tato dohoda se uloží do notářského zápisu, který zkontroluje splnění formálních požadavků stanovených v čl. 229-3 odst. 1 až 6. Rovněž zajistí, aby návrh dohody nebyl podepsán před uplynutím lhůty pro rozmyšlenou podle článku 229-4.

Tato záloha dodává dohodě účinnost tím, že jí dává určité a vykonatelné datum.“

Tato právní úprava rozvodu bez soudce, která byla přijata na sklonku roku 2016 prostřednictvím novely Code Civil, provedené zákonem č. 016-1547 z 18.11.2016 a stala se účinnou od 1.1.2017, byla na svou dobu revoluční i v samotné Francii, která již z minulosti měla, byť cca 200 let staré, ale přesto na svou dobu taktéž revoluční prvenství v zavedení rozvodu manželství po vzájemné dohodě bez prokazování viny.

Tato nová úprava, platící od roku 2017 však z vlivu na ukončení manželství podstatným způsobem vylučuje stát a jeho instituce, pokud mezi ně nepočítáme notáře, kteří doposud nebyli institucí, která by mohla provádět změnu osobního stavu.

Abychom byli zcela přesní, notář tuto změnu neprovádí, jen ji registruje. Rozvod manželství není tedy závislý na jeho rozhodnutí, coby formálním aktu, rozvádějícím manželství

tak, jako je tomu v případě rozsudku soudu. Rozvodové listiny jsou notářem toliko registrovány do systému.

Listiny jsou povinně připraveny a sepsány advokátem, ten také ručí manželům za jejich úplnost a správnost.

Rozvod se tak podstatně zrychlil, odpadly i ty poslední formalities, které doposud rozvodové řízení mělo, byť ne zcela úplně, jak níže uvedu.

Nová právní úprava neměla ve Francii jen příznivce, řada odpůrců vytýkala a dodnes vytýká takto volně koncipovanému rozvodu řadu věcí, počínaje poměrně vysokými náklady za advokáty – zastoupen musí být každý z manželů, na rozdíl od rozvodu před soudcem, kde u dohodnutého rozvodu postačoval jeden společný advokát, přes často nedostatečnou ochranu práv rozvádějícího se manžela. Bezprostředně po přijetí nové právní úpravy byla kritizována také nedostatečná ochrana zájmů nezletilých dětí, kdy toliko formálním krokem – dotazem nezletilému, zda si přeje být vyslechnut ve věci rodičů před soudcem, je zákonu učiněno zadost, jak uvádí ve svém článku například Y. Tolédano.⁸⁴ Stanovisko dítěte je následně zachyceno do formuláře.

Zavedení nového způsobu rozvodu ve Francii se odehrává na pozadí, resp. v souvislosti s širší reformou, tzv. Justice pro XXI. Století. Tento nový typ rozvodu klade zvláštní nároky na advokáty, kteří jsou povinni své klienty řádně poučit o všech aspektech tohoto typu rozvodu, jsou povinni také zjistit stanovisko nezletilých ve věci rozvodu rodičů, byť, jak již bylo řečeno, probíhala debata o tom, zda krok, spočívající v dotazu na nezletilého není jen ryzím právním formalismem, který ve skutečnosti zájmy nezletilého nikterak nechrání.

Faktem je, že rozvod bez soudce může značně ulevit soudnímu systému, který se omezí toliko na kontrolu smlouvy o vypořádání mezi manžely, pokud ji jeden z nich napadne například pro to, že protistrana uvede do této smlouvy nepravdivé či lživé údaje.

Možnost kontroly soudu však patrně povede k vyšší kontrole takových smluv ze strany advokátů, kteří smlouvy se svými klienty připravují.⁸⁵

⁸⁴ TOLÉDANO, Yves. 2016. Le Divorce amiable sans juge définitivement adoptée, La Loi du plus fort! In *Village de la Justice* [online]. 15.10.2016 [cit. 2022-04-03]. Dostupné z: <https://www.village-justice.com/articles/divorce-amiable-sans-juge-definitivement-adoptee-loi-plus-fort,23291.html>

⁸⁵ GAFFINEL, Coralie. 2017. Le divorce sans juge et l'avocat. In *Les Cahiers de la Justice* [online]. 2017, N° 2(2) [cit. 2022-06-12]. ISSN 1958-3702. Dostupné z: doi:10.3917/cdlj.1702.0347

3.2.5.3. Rozvod bez soudce – postup

Jak již bylo řečeno, tento typ rozvodu „sans juge“, tedy bez soudce, je upraven v článku 229-1 až 229-4 Code Civil.

Tento typ rozvodu přinesl do francouzského civilního práva opravdovou revoluci, a to minimálně ve dvou pohledech – jednak z pohledu rozvádějících se manželů a jednak z pohledu nezletilých dětí a jejich ochrany.

Manželé, kteří se chtějí rozvést nespornou cestou a dohodnout se na všech důsledcích rozvodu, mají po lednu 2017 jedinou možnost, jak toho dosáhnout, a to je rozvod podle ustanovení článku 229-1 Code Civil. Rozvod po vzájemné dohodě se řídí zásadami smluvního práva, soud do něj s výjimkou zákonem stanovených případů nezasahuje a ani zasáhnout nemůže.⁸⁶

Všechna dosavadní řízení o nesporném rozvodu (*par consentement mutuel*), která byla zahájena před vstupem novely v účinnost, došla dle ustanovení článku 230 Code Civil, tedy nesporný rozvod před soudem.

Počínaje 1.1.2017 tedy probíhá rozvod po vzájemné dohodě tak, že v případě, že se manželé rozhodnou pro rozvod, povinně osloví advokáta, kdy každý z manželů musí mít svého. Není tak možno použít pravidla pro zastoupení v případě někdejšího nesporného rozvodu před soudem dle článku 230 CC, kde postačuje, aby byli manželé zastoupeni jen jedním advokátem. Tento následně podává soudu návrh na schválení dohody a činí další kroky.

Tato povinnost, stanovená zákonem je zde z důvodu ochrany práv manželů. Zatímco v případě rozvodu před soudem je zde osoba soudce, který hájí práva a zájmy manželů a dohlíží nad tím, aby každý z nich měl rovné podmínky, v případě rozvodu dle článku 292-1 tato veřejná kontrola chybí.

Proto je ze zákona nezbytné, aby byl každý z manželů zastoupen svým vlastním advokátem, který jej musí o jeho právech náležitě poučit a tato práva také v rozvodovém řízení bez soudce hájit.

Advokáti vypracují rozvodovou dohodu, která musí obsahovat také vypořádání majetku tak, aby po následné registraci u notáře bylo možno použít tyto dokumenty pro převod

⁸⁶ ELKOUBY SALOMON, Caroline. 2017. Le nouveau divorce par consentement mutuel conventionel. In *Village de la Justice* [online]. 16.12.2017 [cit. 2022-04-01]. Dostupné z: <https://www.village-justice.com/articles/nouveau-divorce-par-consentement-mutuel-conventionnel,23976.html>

vlastnického práva. Konkrétní náležitosti dohody stanoví článek 229-3 Code civil, který uvádí tyto náležitosti:

1. příjmení, jména, povolání, bydliště, státní příslušnost, datum a místo narození každého z manželů, datum a místo sňatku, případně stejné údaje o každém z jejich dětí.
2. Jméno, sídlo a profesní struktura (zaměření) právníků, odpovědných za pomoc manželům, jakož i advokátní komora, v níž jsou zapsáni.
3. Ustanovení o dohodě manželů o rozpadu manželství a účincích dohody za podmínek v ní stanovených.
4. Podmínky úplného vypořádání důsledků rozvodu v souladu s Kapitolou III této hlavy⁸⁷, zejména v případě potřeby výplaty vyrovnávacího příspěvku (vypořádacího podílu)
5. Způsob úplného vypořádání společného jmění, v případě potřeby v notářsky ověřené formě pokud se vypořádání týká majetku, zapsaného v pozemkové evidenci⁸⁸ nebo prohlášení, že vypořádání není zapotřebí.
6. Prohlášení, že nezletilé dítě bylo svými rodiči informováno o svém právu být vyslechnuto soudcem za podmínek dle článku 388-1 Code Civil, a že si nepřeje této možnosti využít.

Obsahové náležitosti, jaké má prohlášení nezletilého obsahovat, stanoví „*Nařízení ze dne 28. prosince 2016, kterým se stanoví vzor informací poskytovaných nezletilým dětem schopným rozlišovat v rámci řízení o rozvodu manželství na základě vzájemné dohody listinou podepsanou právníky, uloženou do notářského zápisu.*“

Toto nařízení je prováděcím předpisem k novým ustanovením Code Civil, která přinesla nesporný rozvod bez soudce. Konkrétní podmínky potom stanoví článek 1, který obsahuje

⁸⁷ Kniha I. hlava VI. Code Civil

⁸⁸ La Publicité foncière – obdoba našeho Katastru nemovitostí

vzorový formulář, který si dovolím v překladu níže ocitovat, resp. jeho podstatnou část prohlášení nezletilého z francouzského originálu⁸⁹:

„Jsem informován/a, že mám právo být vyslechnut/a soudcem nebo osobou, kterou soudce určí, aby mohly být zohledněny mé pocity při uspořádání mých vztahů s rodiči, kteří se chtějí rozvést.

Jsem informován o tom, že mám právo na pomoc advokáta.

Byl/a jsem informován/a, že mohu být vyslechnut/a sám/a, s právníkem nebo osobou, kterou si zvolím, a že o tomto slyšení budou informováni moji rodiče.

Jsem si vědom/a, že na základě mé žádosti bude rozvod mých rodičů postoupen soudci.

Chci být vyslyšen: ANO NE

Datum a Podpis dítěte“

(vytvořeno pomocí překladače deepl.com)

V případě vyplnění tohoto formuláře, který je nezbytnou náležitostí nesporného rozvodu dle článku 229-1 CC je na rodičích, aby posoudili stav dítěte a úroveň jeho vyspělosti a toho, zda chápe smysl vyplňovaného dokumentu, ke kterému připojí svůj podpis.

Negativem zůstává i přes několikaletou praxi těchto rozvodů, že pro ověření správnosti postupu rodičů a toho, zda byl plně v souladu se zájmy nezletilého dítěte, neexistuje relevantní kontrola.

Pokud rodiče dítě přesvědčí, že by mělo tuto listinu podepsat, aniž dítě ve skutečnosti chápe, co se po něm požaduje a je do situace tzv. vmanipulováno, potom v budoucnu není jak tuto skutečnost zpětně ověřit a napravit. Advokáti, kteří mají pomáhat svým klientům v rozvodovém řízení by sice v duchu zákona měli poskytnout komplexní poradenství i co se týče nezletilého dítěte, nicméně ani tak není možno zaručit, že nedojde k excesu, který by za situace klasického rozvodu mohl odstranit soudce.

⁸⁹ Journal officiel no.0302 du 29/12/2016 [cit. 15.4.2022]. Dostupné z: <https://www.legifrance.gouv.fr/download/pdf?id=PBp65QywmKXNried5tWMOx7u73-Lt0-je1OXhDP1pfQ=>

Notář taktéž nekontroluje rozvodové dokumenty a toto prohlášení co do správnosti a relevance, ale jen co do formální správnosti a úplnosti předložených dokumentů a toho, zda byly zachovány veškeré lhůty.

Dohoda manželů tedy musí být komplexní, zahrnuje konstatování o tom, že se manželství rozpadlo, že byl vypořádán majetek a bylo dbáno na zájem nezletilých dětí. Tato podmínka, která je uvedena pod bodem 6. citovaného článku byla, jak jsem již uvedl, jednou z kritizovaných položek, jelikož se v tomto případě sklouzává k jistému formalismu. Je jasné, že nezletilé dítě je schopno posoudit dosah rozvodu svých rodičů až v době určité duševní vyspělosti, například v české právní praxi se považuje za optimální věk kolem cca 12 let, nicméně i před dosažením tohoto věku mají určitou možnost se vyjádřit, avšak vždy s ohledem na rozumovou vyspělost, což je záležitost často velmi individuální. K tomuto je zajímavé srovnat Nález Ústavního soudu č.j. I. ÚS 2482/13-1 ze dne 26.5.2014, který říká, že, cituji: „*Za předpokladu, že je dítě dostatečně rozumově a emocionálně vyspělé, je nutné jeho přání považovat za zásadní vodítko při hledání jeho nejlepšího zájmu. Současně však není možné, aby soudy postoj nezletilého dítěte bez dalšího převzaly a aby své rozhodnutí založily toliko na jeho přání, a nikoliv na pečlivém a komplexním posuzování jeho zájmů.*“ V případě citovaného judikátu byla řešena otázka věku dítěte, zjištění jeho vyspělosti, ale také požadavek na komplexnost a vhodný způsob kladení dotazů při zjišťování přání dítěte, kdy tyto by neměly být návodné apod.⁹⁰

Francie pochopitelně taktéž řeší otázku věku dítěte v závislosti na jeho schopnosti podepsat prohlášení, které musí být povinnou přílohou k dohodě rozvádějících se manželů ve smyslu článku 229-1 a násl. Code Civil a taktéž nestanoví zákonem přesně věk, který by způsobilost jednoznačně určil. Je to tedy obdobné, jako v České republice, kdy musí soudy přihlížet individuálně k rozumové vyspělosti ve vztahu k pochopení aktu, který se po dítěti požaduje. Pokud se ovšem v České republice zvažuje jistá neoficiální věková hranice cca 12 let, potom ve Francii je nižší a začíná cca kolem 8. roku života dítěte.⁹¹

Francie obecně stanoví mnohem nižší věkovou hranici v civilním řízení patrně také s ohledem na skutečnost, že i v řízení trestním je stanovena trestními předpisy trestní odpovědnost velmi volně a bez uvedení konkrétního věku dítěte, kdy se jako vodítko používá

⁹⁰ Nález Ústavního soudu ČR, č.j. I. ÚS 2482/13-1 ze dne 26.5.2014

⁹¹ K tomu srov. např. článek na stránkách advokátní kanceláře Alter Avocats: MICHAUD, Clémence. 2020. Le divorce par consentement mutuel – La place de l'enfant. In: *Alter Avocats*. [online]. 28.9.2020 [cit. 12.3.2022]. Dostupné z: <https://alter-avocats-bordeaux.fr/divorce-consentement-mutuel-place-enfant-procedure/>

kombinace věku a posouzení vyspělosti s tím, že není přípustné ukládat trest dětem mladším 13 let, nicméně soudce vždy posuzuje otázku vyspělosti bez ohledu na toto pravidlo.⁹²

I v civilním řízení o rozvod dle článku 229-1 Code Civil, pokud nezletilé dítě požádá o výslech ve věci rodičů, může soudce takovýto výslech odmítnout, pokud shledá, že je dítě nezralé a takového výslechu neschopné. Záleží tedy na jeho posouzení a samotné přání dítěte tak není absolutním měřítkem toho, zda bude k věci vyslechnuto.

Pro srovnání uvádím, že zatímco naše tuzemská úprava řeší zájem nezletilých dětí formou jejich ochrany prostřednictvím Orgánu sociálně právní ochrany dětí (OSPOD), který provádí v opatrovnickém řízení šetření v domácnosti rodičů, vyjadřuje se k tomu, zda je dbáno zájmu nezletilého apod., francouzská úprava je více formalistická a dle mého názoru více sleduje zájem rodičů na rozvodu, než zájem dítěte. Formalistická je proto, že to jsou rodiče, kdo posuzuje, zda je dítě schopno učinit toto prohlášení a vyplnit formulář, stanovený zákonem tak, aby bylo možno následně včlenit požadavek článku 229-3 bod 6. do dohody v rámci nesporného rozvodu bez soudce. V případě, že je dítě schopno posoudit dosah takového kroku a rodiče jej nepoučí, resp. dítě požádá, aby bylo vyslechnuto, potom není možno učinit tento typ rozvodu a řízení se odehrává před soudcem.⁹³

I v případě, že se soudce nakonec rozhodne dítě nevyslechnout, rozvodové řízení již doběhne dle podmínek článku 230 Code Civil a nevrací se zpět k notáři. Samotná žádost nezletilého dítěte tedy mění podmínky nesporného rozvodu, který následně probíhá před soudcem, který schvaluje uzavřenou dohodu o úpravě vzájemných poměrů manželů a vynáší rozsudek, který obsahuje i úpravu poměrů k nezletilému dítěti.

Ke shora uvedenému bych snad ještě pro úplnost doplnil, že kritika nové právní úpravy rozvodů již v roce 2016, kdy byla novela přijímána, směřovala k tomu, aby bylo řízení s nezletilými dětmi za účelem jejich ochrany odděleno do samostatného procesu, ale tento model nebyl přijat. Nedostatečná ochrana práv nezletilých dětí v případě rozvodu dle článku 229-1 Code Civil je dávana do souvislosti například s rozlukou nesezdaného páru s nezletilým dítětem.⁹⁴

⁹² BEDDIAR, Nadia et al. 2021. Droits de l'enfant : chronique d'actualité législative et jurisprudentielle n° 18 (2e partie), In: *Actu-Juridique.fr*. [online]. 9.3.2021 [cit. 25.3. 2022]. Dostupné z: <https://www.actu-juridique.fr/civil/droits-de-lenfant-chronique-dactualite-legislative-et-jurisprudentielle-n-18-2e-partie/>

⁹³ Le divorce et la séparation de corps, 2021. In *Cour d'appel de Nancy* [online]. 2021 [cit. 2022-02-14]. Dostupné z: <https://www.cours-appel.justice.fr/nancy/le-divorce-et-la-separation-de-corps>

⁹⁴ MALLEVAEY, Blandine. 2017. L'intérêt de l'enfant et la réforme du divorce par consentement mutuel. In *Actu juridique* [online]. 2017 [cit. 2022-06-12]. Dostupné z: <https://www.actu-juridique.fr/civil/personnes-famille/linteret-de-lenfant-et-la-reforme-du-divorce-par-consentement-mutuel/>

V případě nesezdaného páru mohou rodiče, případně jeden z nich, navrhnout soudci pro rodinné záležitosti (specializovaný soud, o němž krátce pohovořím v samostatné subkapitole), aby schválil dohodu rodičů, což v případě rozvodu dle článku 229-1 Code Civil není možné. Zde se postupuje v souladu se zákonem tak, že jsou zájmy nezletilého řešeny jen dohodou rodičů, která schválení a tedy i posouzení soudem nepodléhá a jedinou možností, jak se může věc k soudu dostat, je žádost nezletilého.

V případě již zmiňované rozluky nesezdaného páru se postupuje ve věci nezletilých dle ustanovení článku 373-2-7 Code Civil, který si opět dovoluji ocitovat:

„Les parents peuvent saisir le juge aux affaires familiales afin de faire homologuer la convention par laquelle ils organisent les modalités d'exercice de l'autorité parentale et fixent la contribution à l'entretien et à l'éducation de l'enfant.

Le juge homologue la convention saufs'il constate qu'elle ne préserve pas suffisamment l'intérêt de l'enfant ou que le consentement des parents n'a pas été donné librement.“

Tedy v překladu:

„Rodiče mohou pověřit (požádat) soudce ve věcech rodinných o schválení dohody, kterou upravují podmínky výkonu rodičovské zodpovědnosti a stanoví příspěvek na výživu dítěte.

Soudce schválí dohodu, pokud nezjistí, že nechrání zájmy dítěte dostatečně nebo, že souhlas rodičů nebyl udělen svobodně.“

Za povšimnutí stojí zejména druhá věta článku 373-2-7, tedy že soudce schválí dohodu, pokud nezjistí, že nechrání dostatečně zájmy dítěte.

Soudce tedy primárně chrání zájem slabší strany, posuzuje, zda je výživné stanoveno dostatečně apod..

Tyto podmínky naopak nejsou zkoumány při konsensuálním rozvodu dle ustanovení článku 229-1 Code Civil a může se tak stát, že je dítě poškozeno na svých právech, aniž to kdokoliv zjistí, resp. aniž je možná korekce. K té může dojít až následně, kdy Code Civil nevylučuje porozvodové spory, které mají základ v dohodě, uzavřené mezi manžely. Otázka nezletilých dětí může být jednou z příčin sporu.

Pokud opět srovnám tzv. konsensuální rozvod ve Francii, prováděný bez soudce s konsensuálním rozvodem v České republice, kde je řízení ve věci nezletilých předrženo samotnému řízení o rozvodu a je rozhodováno v samostatném, opatrovnickém řízení, potom

musím konstatovat (pochopitelně vycházejí toliko z dostupných zdrojů o francouzské úpravě), že česká hájí zájmy dítěte v případě tohoto typu rozvodu lépe a komplexněji.

Soud sice schvaluje dohodu rodičů o poměrech nezletilého dítěte pro dobu rozvodu a po rozvodu, avšak není touto dohodou a návrhy rodičů nikterak vázán, jelikož se toto řízení odehrává dle zákona o zvláštních řízeních soudních⁹⁵. Soud tak může zvýšit výživné na nezletilé dítě i proti původnímu návrhu a stanovisku obou rodičů, pokud se mu jeví s ohledem na příjmy rodiče a poměry nezletilého dítěte nepřiměřeně nízké. Často se totiž v praxi stává, že je do dohody stanoveno zcela neadekvátní výživné s tím, že si rodiče kompenzují další částky mimo režim dohody dle aktuálních možností, nicméně tento stav právní nejistoty není v zájmu nezletilého.

Ve Francii je to ryze na rodiči, aby se případně postaral o nápravu za situace, kdy dohodu ve věci nezletilého dítěte neposuzuje žádná specializovaná autorita, jako je v tomto případě soudce ve věcech rodinných, tzv. JAF (*Juge aux affaires familiales*).

Poté, co je dohoda (návrh dle ustanovení článku 229-3) sepsána, odešle advokát manželovi její návrh doporučeně (s doručenkou) na jeho adresu. Zákon stanoví 15 denní lhůtu na rozmyšlenou, kdy před jejím uplynutím nesmí být pod sankcí neplatnosti tato dohoda podepsána. Forma doporučeného dopisu musí být zachována proto, aby bylo možno stanovit počátek běhu lhůty na rozmyšlenou.

Pokud oba manželé souhlasí, dohodu podepíší a jejich advokáti, resp. jeden z nich následně odešle rozvodové listiny s podepsanou dohodou k registraci notáři. Notář je povinen zkontrolovat náležitosti – tedy zda jsou přiloženy všechny dokumenty – podepsaná dohoda, písemný formulář o tom, že nezletilé dítě si nepřeje být vyslechnuto ve věci rodičů před soudcem, jakož i to, zda byla zachována patnáctidenní lhůta na rozmyšlenou. Tuto skutečnost notář ověřuje z doručenek.

Pokud jsou náležitosti splněny, je rozvod notářem registrován a celý proces je tak dokončen bez toho, aniž by manželé museli notáře navštívit, což platí i o jejich advokátech. Proces řízení u notáře a proces registrace se tak odehraje bez jednání za účasti stran.

Okamžikem registrace nastávají účinky rozvodu, tedy jednak ve vztahu k nemovitému majetku a jeho rozdělení, k vypořádání ostatního majetku, k výživnému apod.

⁹⁵ Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů

Manželé jsou dále povinni informovat matriku, resp. radnici, na které uzavírali sňatek, a to za účelem vyznačení změny v občanském stavu. Jedná se o povinnou součást rozvodového řízení bez soudce.⁹⁶

Zákon pro rozvod bez soudce nestanoví žádné podmínky, s výjimkou vyjádření nezletilého dítěte, zda si přeje být vyslechnuto a uzavření dohody vypracované advokáty. Na rozdíl od tuzemské právní úpravy, kde je stanovena podmínka pro minimální délku trvání manželství a současně pro minimální délku rozvratu, ve Francii nic takového není.

Manželé se tak mohou postupem dle článku 229-1 Code Civil, rozvést prakticky obratem po uzavření manželství. Na tomto faktu nic nemění ani situace, kdy mají nezletilé dítě a to si přeje být vyslechnuto soudcem. V tomto případě jen dohodu manželů schvaluje soud, namísto postupu před notářem. Soud také provede výslech nezletilého, pokud to uzná za vhodné. V případě výslechu nezletilého se postupuje dle ustanovení článku 388-1 Code Civil. Dítě musí být v daném případě soudcem poučeno o svých právech, má právo na pomoc advokáta, případně jiné zástupce, kterého si samo zvolí, a soudce jej vyslechne za situace, kdy uzná jeho dostatečnou rozumovou vyspělost.

Na výslech tedy není automaticky právní nárok a je na posouzení soudu, zda je toho dítě schopno. Soudce má zajistit, že bude dítěti poskytnuta zákonem zaručená ochrana jeho práv. Zastánci rozvodu před soudcem argumentují právě zájmy nezletilých dětí a toho, že rozvod, na který bude dohlížet specializovaná instituce – tedy soudce, bude pro dítě tou lepší variantou. Na skutečnost, že i zde, tedy v případě rozvodu po vzájemném souhlasu, který se ovšem odehrává před soudcem, je zájem nezletilého dítěte a jeho prohlášení o tom, zda si přeje být vyslechnuto, bývá jeho zájem posouzen ryze formalisticky. Jak jsem již uvedl, soud v daném případě nemá zájem a ani zásadní možnost, jak manželům nevyhovět ve schválení rozvodu po vzájemném souhlasu. Podotýkám, že ani v případě rozvodu před soudem, není stanovena žádná lhůta, po kterou musí manželství existovat. I zde se tedy mohou rozvést prakticky obratem po uzavření manželství, aniž by jim v tom soud mohl nějak zásadněji bránit.

Vůle stran zde má přednost a soud nezkoumá ani příčiny rozvratu, které nemusí být po vzájemném prohlášení manželů o tom, že mají vůli a záměr se rozvést, prokazovány a soudem zjišťovány.

⁹⁶ Divorce par consentement mutuel. 2021. In *Ministère de l'Intérieur* [online]. 2021 [cit. 2022-02-14]. Dostupné z: <https://www.demarches.interieur.gouv.fr/particuliers/divorce-consentement-mutuel>

Lhůta jednoho roku, kdy spolu manželé nežijí, je stanovena toliko u rozvodu pro případě definitivního ukončení soužití, kde je ovšem dána jako jistý objektivizační prvek, bez kterého nemohou být splněny podmínky pro rozvod

Tímto se dostávám k překážkám, které brání manželům realizovat rozvod dle ustanovení článku 229-1 Code Civil. Tyto překážky jsou specifikovány v článku 229-2 Code Civil. Jedná se o již zmiňované přání nezletilého, být vyslechnut soudcem a dále o situaci, kdy je jeden z manželů v tzv. chráněném či ochranném režimu (*régime de protection*), což jsou případy duševní poruchy apod.

3.2.5.4. Několik poznámek k procesní úpravě rozvodu manželství ve Francii

Od 1.1.2017 jsou veškeré nesporné, tedy konsensuální rozvody, jak již bylo uvedeno výše, realizovány před notářem, který formálně kontroluje náležitosti, stanovené zákonem, jakož i dodržení zde stanovených lhůtu na rozmyšlenou následně rozvod tzv. registruje. Mnohokrát ovšem zaznělo, že v případě, že nezletilé dítě požádá ve věci rozvodu rodičů o výslech před soudcem, případně se rozvod realizuje podle jiného ustanovení než 229-1 Code Civil, potom platí pro řízení jistá specifika.

Francouzský rozvodový proces (pokud nyní pomineme rozvod u notáře), je veden před specializovaným soudcem – tzv. soudce pro věci rodinné, v originále „*Le juge aux affaires familiales*“, známý též pod zkratkou JAF. Jedná se o samosoudce, který je oprávněn rozhodovat ve věci práva rodinného a taktéž věci opatrovnické, týkající se nezletilých dětí a dá se říci, že je to soudce, resp. soud specializovaný.

Na rozdíl od České republiky, kde je odděleno opatrovnické řízení od samotného rozvodu a vypořádání SJM, je zde specializovaný rodinný soud pro veškeré rodinné záležitosti – tedy jak pro rozhodování ve věcech nezletilých, tak i rozvodu.

Tento soudce řeší veškeré záležitosti, spojené s rozvodem manželství – nyní hovořím o rozvodech, které jsou prohlášeny soudem, ale také spory o výkon rodičovské zodpovědnosti (v našich podmínkách by se jednalo o řízení ve věci úpravy poměrů nezletilých pro dobu po rozvodu), je oprávněn rozhodovat ve věcech výživného, jakož i dalších, spojených se vztahy manželů navzájem, či vztahů rodičů a dětí.⁹⁷

Procesně - právní úpravu rodinných záležitostí nalezneme v ustanoveních článků 1070-1143 Code de procédure civile – tedy Civilního soudního řádu.

⁹⁷ Qu'est-ce qu'un juge aux affaires familiales? *vie-publique.fr*. [online]. 2021 [cit. 2022-01-17]. Dostupné z: <https://www.vie-publique.fr/fiches/38265-quest-ce-quun-juge-aux-affaires-familiales>

V případě rozvodu manželství rozhoduje, jak již bylo řečeno, specializovaný soudce, který náležel k tzv. Tribunal de Grande Instance, ve volném překladu „Soud vyšší instance, avšak ve skutečnosti se jedná de facto o obecný soud, který má pravomoc rozhodovat také v rodinných záležitostech. Jinak se jedná o soud, který rozhoduje záležitostmi s hodnotou sporu do 10.000 EUR, případně věci, u nichž nelze hodnotu stanovit. Během reformy justice, která ve Francii proběhla v uplynulých čtyřech letech (2018-2022), byl tento *Tribunal de Grande Instance* sloučen s dalším typem soudu a byl vytvořen obecný soud, označovaný jako *Tribunal judiciaire*, který je věcně příslušný k rozhodování méně závažných trestných činů a přestupků a dále občanskoprávních sporů (včetně rodinných záležitostí), které nejsou vyčleněny specializovanému soudu⁹⁸.

Soudce pro rodinné záležitosti zůstává i po této reformě soudcem specializovaným a rozhoduje jako samosoudce. Na základě procesních předpisů musí být strany (účastníci řízení) povinně zastoupeni advokátem, kdy tuto skutečnost není možno nikterak obejít.

Místně příslušným soudem je soud v místě bydliště rodiny, případně, pokud žijí manželé odděleně a mají nezletilé děti, potom v místě bydliště toho z manželů, u kterého děti bydlí, případně. V případě společného návrhu manželů potom rozhoduje soud dle dohody manželů (mohou se nacházet na dvou rozdílných místech avšak zákon jim dává možnost si místo projednání rozvodu zvolit).⁹⁹

Soudce ve věcech rodinných je po zahájení řízení pověřen k tomu, aby vedl strany ke smíru, resp. k dohodě. Před reformou rozvodového práva, tedy před 1.1.2021, prováděl soudce v rámci rozvodového řízení tzv. smírčí jednání, věc nejprve projednal samostatně s každým z manželů a v rámci této části řízení se mohli manželé také dohodnout na příčinách rozvratu apod.. Soud může manželům postupem dle článku 373-2-10 Code civil doporučit nebo nařídit (dle odst. 3 citovaného článku) také to, aby vyhledali mediátora, a to v souladu s ustanovením článku 1071 Code de procédure civile. V případě manželů s nezletilým dítětem zákon hovoří tak, že soudce může navrhnout mediační opatření a po obdržení souhlasu jmenovat rodinného mediátora, který by napomohl hledání konsensu v otázkách výkonu rodičovské zodpovědnosti, cituji z originálu: „*A l'effet de faciliter la recherche par les parents d'un exercice consensuel de l'autorité parentale, le juge peut leur proposer une mesure de médiation, sauf si des violences sont alléguées par l'un des parents sur l'autre parent ou sur l'enfant, ou sauf emprise manifeste*

⁹⁸ Tribunal judiciaire. *Ministère de la Justice* [online]. 2020 [cit. 2022-04-13]. Dostupné z: <http://www.justice.gouv.fr/organisation-de-la-justice-10031/lordre-judiciaire-10033/tribunal-judiciaire-12034.html>

⁹⁹ Code de procédure civile, Chapitre V, Article 1070

de l'un des parents sur l'autre parent, et, après avoir recueilli leur accord, désigner un médiateur familial pour y procéder, y compris dans la décision statuant définitivement sur les modalités d'exercice de l'autorité parentale.“

Tedy v překladu: „*S cílem usnadnit rodičům hledání konsenzuálního výkonu rodičovské zodpovědnosti jim soudce může navrhnout mediační opatření, pokud není tvrzeno násilí jednoho z rodičů vůči druhému rodiči nebo vůči dítěti nebo pokud jeden z rodičů má moc (vliv) nad druhým rodičem, a po získání jejich souhlasu jmenovat rodinného mediátora, který toto opatření provede, a to i v konečném rozhodnutí o podmínkách výkonu rodičovské zodpovědnosti.*“¹⁰⁰

Alinea 3. citovaného článku potom dává soudu možnost mediaci přímo nařídit. Možnost doporučit či nařídit mediaci vylučuje, jak je uvedeno v citovaném překladu, násilí na dítěti, kdy postačuje prohlášení či tvrzení o tomto, nemusí se jednat o prokázanou skutečnost ve smyslu rozhodnutí soudu či jiného orgánu nebo stav, kdy je jeden z manželů (rodičů) pod vlivem druhého (tento vliv by se dal vyložit jako podřízené postavení – submise – jednoho z partnerů a stav, kdy druhý vykonává jistou formu nátlaku).

Citovaný článek 373-2-10 se týká primárně mediace ve věci výkonu rodičovské zodpovědnosti. Obecně mediaci upravuje dále článek 255 Code civil, který dává možnost soudci doporučit či nařídit mediaci. Opět i zde je mediace vyloučena v případech tvrzeného násilí nebo nadvlády jednoho z partnerů nad druhým.

Pokud bych se ještě zastavil u problematiky nezletilých dětí a dohody rodičů o výkonu rodičovské zodpovědnosti, potom je nutno zmínit, že soud může přezkoumat jakoukoliv část dohody manželů o výchově a výživě tak, aby byla v souladu se zájmem nezletilých dětí a k jejich prospěchu. Soud má tuto možnost na základě ustanovení článku 373-2-7 Code Civil, a to v případě, že rodiče tuto dohodu soudu předloží ke schválení.

Do reformy rozvodového práva, která se dotýká rozvodů mimo notáře – tedy všech ostatních případů, vyjmenovaných v Code civil mimo rozvod po vzájemné dohodě dle ustanovení článku 229-1 a násl., byl rozvodový proces poměrně složitý a zdlouhavý a jak uvádí francouzské Ministerstvo spravedlnosti, v průměru trval rozvod cca 26 měsíců ode dne podání, až do vyřízení.¹⁰¹ Řízení, před reformou zahrnovalo celou řadu kroků – manžel žalobce mohl podat návrh na rozvod bez uvedení příčiny. Následně se doručoval návrh druhému z manželů,

¹⁰⁰ Přeloženo za pomoci překladače <https://www.deepl.com/translator> za využití Velkého francouzsko-českého slovníku (Neumann, Josef et al. *Velký francouzsko-český slovník I*. Brno. 1992

¹⁰¹ Réforme du divorce. *Ministère de la Justice* [online].2021 [cit. 2022-04-15]. Dostupné z: <https://www.justice.fr/actu/reforme-divorce>

poté, si obě strany postupně předvolal soudce k neveřejnému slyšení, manželé se mohli dohodnout na příčinách rozvodu, případně mohl být původně neodůvodněný návrh žalobcem odůvodněn. Soudce následně zkoumal podmínky, upravil předběžným opatřením postupem dle Code de procédure civil otázky bydliště, péče o nezletilé děti, výživné apod., jak již bylo uvedeno výše, manželům mohla být nařízena také mediace. Celá počáteční fáze rozvodové pře se tak členila do několika etap, a to:

- a) Podání návrhu¹⁰²
- b) Obeslání žalované strany (druhého manžela) prostřednictvím soudního vykonavatele
- c) Smírčí jednání před soudcem – pokud je neúspěšné, případně se manželé nedohodnou na příčinách rozvratu, vydá soudce Usnesení o nesouhlasu (*Ordonnance de non-conciliation*)
- d) Lhůta tři měsíců po neúspěšném smírčím jednání, aby navrhující manžel svou žalobu doplnil o důvod (aby mohlo být určeno, dle jakého důvodu se bude manželství rozvádět – zda pro vinu či jiný důvod dle Code civil). Tato fáze se také označuje jako „písemná“ (*Phase écrite*) a strana musí být povinně zastoupena advokátem.
- e) Předvolání stran
- f) Přípravná fáze
- g) Výslech stran (projednání rozvodu)
- h) Rozsudek

Po novele se celý proces rozvodů před soudcem zjednodušuje, a jak uvádí citované stránky Ministerstva spravedlnosti, je kladen důraz na nalezení dohody. Jak je patrné, celkovou snahou zákonodárce je, aby co největší množství rozvodových pří skončilo formou dohody.

Nově se tak rozvod před soudcem zjednodušil do následujících etap:

- a) Návrh na rozvod
- b) Předběžné jednání a řízení o předběžných opatřeních (jsou-li zapotřebí)
- c) Rozsudek o rozvodu

Samotný návrh na rozvod, který je nezbytnou podmínkou pro zahájení řízení, má i nadále podobu předvolání nebo společného návrhu.¹⁰³

¹⁰² Návrh na zahájení řízení (včetně návrhu na rozvod) se podává v souladu s ustanovením článku 53 a následujících Code de procédure civil. Návrh může podat jedna ze stran, případně se může jednat o návrh společný. Pokud je podán jen jednou ze stran, potom je nezbytné jej doručit soudním vykonavatelem.

¹⁰³ LIVOIR, Mathilde de. 2021. Entrée en vigueur au 1ER janvier 2021 de la réforme des divorces contentieux. In *CRIDON nord-est* [online]. 2021 [cit. 2022-04-17]. Dostupné z: <https://www.cridon-ne.org/entree-en-vigueur-reforme-divorces-contentieux/>

Závěrem pro zajímavost uvádím, že tato reforma upravuje a zkracuje řízení toliko u rozvodů, které byly zahájeny po 1.1.2021. Všechny, které byly zahájeny před tímto datem, se i nadále řídí starou právní úpravou, jak plyne z citovaného článku Mathilde de Livoir. Lze tedy současně dovodit, že jejich časová náročnost zůstala i nadále zachována.

Jak již bylo řečeno výše, tato popsaná procedura soudního řízení ve věci rozvodu se netýká situace, kdy se manželé rozvádějí dle ustanovení článku 229-1 Code Civil, jelikož tam je role soudce omezena toliko na situace, kdy o slyšení před soudem požádá nezletilé dítě, a to postupem dle článku 388-1 Code Civil. Tento článek představuje ochranu nezletilého dítěte v případě tzv. nesporného či konsensuálního rozvodu u notáře. Pokud nezletilé dítě požádá soud – zde soud pro věci rodinné, aby bylo vyslechnuto, je to překážka pro rozvod bez soudce – tedy formou notářského úkonu. Vyslechnuto může být samozřejmě toliko dítě, které je schopno formulovat své názory a je schopno se u soudu vyjádřit.

Právo nezletilých dětí na zásah do práva rodičů se rozvést bez soudce konsensuální formou rozvodu, představuje ochranu slabší strany a ochranu zájmů nezletilého. Na druhou stranu je toto právo dětí, resp. jeho realizace, do značné míry v rukou rodičů, protože jsou to právě oni, kdo s dětmi o situaci hovoří a jsou povinni také zjistit jejich stanovisko.

Pokud sen však nad věcí zamyslíme i z mimoprávního pohledu, potom není obava či závěr, že jsou práva nezletilých u tohoto typu rozvodu chráněna dostatečně, tak zcela odůvodněn.

Když srovnáme situaci s praxí v České republice, kde existuje konsensuální rozvod již od 90. let (nejprve dle 24a ZOR a poté od 1.1.2012 dle §757 občanského zákoníku) a na Slovensku, kde žádná z forem nesporného rozvodu není, potom zjistíme následující. V našich podmínkách sice máme rozhodování o nezletilých dětech pro dobu rozvodu a po rozvodu svěřeno do kompetence opatrovnického soudu, resp. opatrovnického řízení, avšak neznamená to, že jsou jejich práva hájena zcela dostatečně v tom smyslu, že je slyšen jejich názor.

Z běžné praxe je spíše patrné, že i za situace, kdy se záležitostmi nezletilých zabývá soud v samostatném řízení a za spolupráce s Orgánem sociálně právní ochrany dětí (OSPOD), že ne vždy je tato péče dostatečná a sklouzává se k formalismu.

Orgán OSPOD sice provede šetření v domácnostech obou rodičů, aby zjistil podmínky pro péči a výchovu tak, jak mu to ukládá zákon, dále hovoří také s nezletilým dítětem, nicméně často v rámci opatrovnického řízení zástupce OSPOD toliko konstatuje, že oba rodiče mají vytvořeny podmínky pro péči o nezletilého a nechť rozhodne soud na základě dokazování, případně, nechť soud schválí navrhovanou dohodu rodičů.

Jak konstatuji v rámci kapitoly o české právní úpravě – pokud soud v rámci smírného, tedy konsensuálního rozvodu, toliko schvaluje v rámci opatrovnického řízení rodiči předloženou dohodu, omezuje se často jen na formální výslech rodičů a zjištění jejich finančních možností z důvodu posouzení adekvátnosti výše výživného. Dítě v tomto řízení v případě nesporných řízení soudem vyslechnuto není, a to i v případě, kdy je jeho věk a s tím předpokládaná míra rozumové vyspělosti na takový výslech již postačující.

Proto se jeví francouzská úprava nakonec vyváženější a vhodnější, neboť s sebou nese předpoklad toho, že rodiče s dítětem nastanou situaci proberou, na rozvod jej připraví, dohodnou se s ním také na režimu, jaký bude nastolen v rámci péče po rozvodu rodičů a poté vyplní soudem a zákonem požadovaný formulář dle vzoru. Dítě musí být také poučeno, že má právo na to, být slyšeno před soudem.

V právní úpravě české je zvolena cesta soudní kontroly práv nezletilého dítěte, která se prezentuje v podobě onoho opatrovnického řízení, předcházejícího rozvodu, a to i rozvodu konsensuálního, avšak dítě nemá jakoukoliv možnost do svých záležitostí, spojených s rozvodem a následnou péčí rozhodnout. Pochopitelně zde nemám na mysli varianty, kdy se jedná o komplikované případy sporných rozvodů, ve kterých je zapotřebí vypracovat i znalecké posudky z oboru psychologie apod. – zde, pokud to soud uzná za potřebné, může být slyšeno i nezletilé dítě. V ostatních případech tomu tak není a jediná příležitost, kde se může dítě projevit a sdělit svůj náhled na věc, je šetření Orgánu sociálně právní ochrany dětí (OSPOD). Zástupce OSPOD potom u soudu prezentuje názor dítěte.

Zajímavý pohled na rozhodování soudů v opatrovnických záležitostech nabízí článek, prezentovaný v časopise ePsychologie, vydávaném Česko-moravskou psychologickou společností z.s., zaměřující se na tzv. Cochemský model v řízeních o rozvodu s nezletilými dětmi. Cochemský model vznikl v Německé spolkové republice a jde již o záležitost počátku 90. let. Pojmenován je podle místa vzniku – Cochem Zell a je postupně aplikována soudy v Německu, ale i v jiných regionech Evropy. Podstatou je dosažení rychlého, a hlavně smírného vyřešení sporu rodičů tak, aby vše bylo v zájmu dítěte. Kupříkladu ve spolkové zemi Bádensko Württembersko se model povinně aplikuje od roku 2006 na opatrovnická řízení.¹⁰⁴

Autoři článku v časopise ePsychologie tento model, ve kterém se do popředí dění dostává právě dítě a jeho zájem, také upřednostňují a poukazují na zkrácení řízení, koncentraci všech zúčastněných na dosažení smírného řešení a dohody a zamezení zdlouhavému boji o dítě či

¹⁰⁴ Amtsgericht Baden-Baden - Cochemer Modell. [online] [cit. 2022-05-15]. Dostupné z:<https://amtsgericht-baden-baden.justiz-bw.de/pb/,Lde/1152111>

přenášení negativních prvků rozvodové pře na dítě. Autoři také zmiňují, že 80% všech opatrovnických sporů je vyřešeno v průměru do dvou let (do této délky není zahrnuto případné odvolání), avšak cca 20% je takových, u nichž se rozhodnutí oddaluje vinou vyhocených sporů rodičů aj.. Koordinace všech zúčastněných – tedy nejen rodičů, ale i orgánů OSPOD, právních zástupců stran a soudu má v rámci Cochemského modelu vést k odbourání těchto negativních doprovodných jevů a ke zkrácení celého řízení.¹⁰⁵ Cochemský model také znamená to, že rodiče nepovedou v rámci opatrovnického řízení vzájemný spor a vzájemné obviňování, argumentace je věcná a zaměřená toliko na zájem nezletilého dítěte.

Na francouzské praxi, kde má přednost v případě nesporného rozvodu bez soudce vzájemná dohoda manželů o všech otázkách spojených s výkonem rodičovské zodpovědnosti, aniž je tato dohoda primárně podřízena posouzení a schválení soudem a na praxi s Cochemským modelem, kde sice ingerence soudu zůstává zachována, nicméně se potlačují veškeré negativní vlivy, jakou jsou vzájemné spory rodičů a potřeba si vyříkat křivdy v rámci opatrovnického či rozvodového řízení tak, aby jediným zájmem byl zájem nezletilého a rychlost řízení, můžeme spatřovat jistou inspiraci na případnou komplexní změnu tuzemské právní úpravy.

Posílení odpovědnosti rodičů a zacílení na rychlé a nekonfliktní vyřešení otázek, spojených s péčí o nezletilého, by přineslo urychlení rozvodového řízení a bylo by v zájmu nezletilých.

Potřeba vést dvě samostatná soudní řízení – jedno opatrovnické a jedno rozvodové celou záležitost rozvodu zbytečně prodlužuje a výsledkem opatrovnického řízení vždy není taková dohoda, která je bez dalšího respektována a přinese do budoucna bezproblémovou péči o dítě. Je celá řada opatrovnických řízení v rámci nesporných rozvodů, které neupraví styk rodiče s nezletilým dítětem a krátce po rozvodu podává tento rodič další návrh na zahájení opatrovnického řízení o úpravu styku.

Mnoho manželských párů si cení možnost se rozvést rychlým a co nejméně nákladným způsobem, nicméně otázku výkonu rodičovské odpovědnosti podceňují a ve skutečnosti nejsou na podstatných otázkách vůbec vzájemně dohodnuti. Ze své praxe jsou mi známy mnohé případy, kdy advokáti chystali dohodu rodičů, tato obsahovala rovněž úpravu styku, avšak opatrovnický soud s odkazem na to, že se jedná o dohodu, odmítl styk upravit s odůvodněním, že rodiče návrhem na schválení dohody demonstrují svou schopnost a ochotu se dohodnout.

¹⁰⁵ NOVÁKOVÁ, Markéta a Oldřich MATOUŠEK. ZÁJEM DÍTĚTE V OPATROVNICKÉM SPORU - COCHEMSKÁ PRAXE. In *E-psychologie* [online]. 2017, 11(2), 71-77 [cit. 2022-05-15]. ISSN 18028853. Dostupné z: <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=asn&an=124797467&scope=site>

Ve skutečnosti ovšem dohodu předkládají jen proto, že se jedná o nezbytnou podmínku nesporného rozvodu dle ustanovení § 757 odst. 1 písm. b) z.č. 89/2012 Sb., občanský zákoník ve znění pozdějších předpisů, aniž by byli ve skutečné vzájemné shodě, věc s dítětem či dětmi náležitě prodiskutovali (pochopitelně s ohledem k jejich věku a rozumové vyspělosti). Krátce po ukončení rozvodu – často do jednoho roku, potom podávají, jak již bylo řečeno, nový návrh na úpravu styku, protože se nejsou schopni spolu dohodnout a tento stav panoval i v době probíhajícího rozvodového a opatrovnického řízení.

Jako vhodná k inspiraci se jeví i v této práci zmíněná úprava rakouská, dle které musí rodiče navštívit v případě, že mají v době rozvodu nezletilé dítě, specialistu na odborné poradenství, který je informuje o následcích rozvodu ve vztahu ke nezletilému a o všech možnostech, které se v rámci dohody o podmínkách péče o dítě nabízí.

3.2.5.5. Shrnutí konsensuálního rozvodu ve Francii

Z hlediska formy rozlišuje francouzské právo dva typy rozvodů po vzájemném souhlasu manželů, a sice bez soudce a před soudcem, tedy dle ustanovení článku 229-1 Code Civil v případě prvním a dle článku 230 Code Civil v případě druhém, tedy před soudcem pro rozvody, které byly zahájeny ještě za staré právní úpravy, případně nastane situace, kdy nezletilé dítě požádá o slyšení před soudcem pro rodinné záležitosti a jeho žádosti je vyhověno.

Oba typy rozvodu vykazují následující společné znaky:

- a) oba manželé musí být zastoupeni advokátem (v případě postupu dle článku 230 CC postačí, pokud se dohodnou na společném advokátovi)
- b) není vyžadována žádná minimální délka trvání manželství
- c) v obou případech manželé podepisují dohodu, která vypořádává jejich vzájemné záležitosti, týkající se majetku
- d) smluvně je řešena záležitost společných dětí (výživné, péče apod.)
- e) není zjišťována příčina rozvratu, rozhodující je společná vůle manželů na rozvodu

Obě procedury jsou tedy pro rozvádějící se manžele relativně rychlé, pochopitelně varianta bez soudce je ještě rychlejší, jelikož odpadá jednání před soudcem. Je ovšem dražší, protože manželé nemohou sdílet náklady na společného advokáta, který může naopak být u rozvodů se soudcem. Jak jsem uváděl výše – od 1.1.2017 je v případě záměru manželů, rozvést se dohodou, obligatorní forma u notáře, tedy postupem dle ustanovení čl. 229-1 a násl. Code

civil. Toliko rozvody, zahájené před tímto datem, případně tam, kde si přeje být vyslechnuto nezletilé dítě, postupuje se dle ustanovení článku 230 Code civil.

Francouzská právní úprava dbá na ochranu práv manželů a snaží se zajistit, aby i strana, která je v rozvodovém řízení tou slabší, a to z jakéhokoliv důvodu, byla vždy chráněna v tom smyslu, že bude řádně poučena o všech důsledcích rozvodu, o svých právech na vypořádání apod. V řízení, kde vystupuje soudce zákon předpokládá, že to bude právě on, který zájmy slabší strany ochrání, resp. bude garantem vyváženého postupu. Proto mají také nezletilí právo žádat, aby byli vyslechnuti soudcem ve věci rozvodu rodičů, kdy soudce má zajistit ochranu práv nezletilých, kteří se ovšem, podobně jako je tomu v naší právní úpravě (české i slovenské), nestávají účastníky řízení o rozvodu jen proto, že požádají o své vyslechnutí.

Důsledkem obou řízení – tedy jak bez soudce, tak i před soudcem, je rozvod manželství. Vůle stran má zde přednost, ani soudce nemá možnost, jak rozvodu zabránit a výslech nezletilého není sto způsobit následky v podobě výroku soudu, že se manželství nerozvádí.

Podstatou procedury je zajištění práv nezletilého dítěte, která se vztahují k výchově apod. I dle našeho práva má dítě možnost se od určitého věku, se kterým je spojena odpovídající rozumová vyspělost - zpravidla po 10. roce věku, vyjádřit k výchovným poměrům pro dobu rozvodu a po rozvodu rodičů v rámci opatrovnického řízení, francouzská úprava je tomu podobná. Rozumová vyspělost se posuzuje ryze individuálně a žádná věková hranice v zákoně jak české, tak ve francouzské legislativě, obsažena není.

V rámci konsensuálního rozvodu musí manželé, kteří mají nezletilé dítě, upravit poměry k němu tak, že se dohodnou na výchovném prostředí (výkonu rodičovské zodpovědnosti), na výživném, jakož i na otázkách styku s dítětem apod.

Dohoda o úpravě poměrů k nezletilému dítěti může být součástí, resp. je součástí komplexní dohody manželů, ve které si vypořádávají veškeré nároky a náležitosti, spojené se zánikem manželství, tedy jak rozdělení věcí nemovitých a movitých, otázku společného bydlení a tzv. vyrovnávacího příspěvku dle ustanovení článku 270 a násl. Code Civil. Tento vyrovnávací příspěvek je jednorázovou platbou, která je určena na vyrovnání rozdílné životní úrovně manželů po rozvodu a její výplata má obdobné podmínky, jako v právní úpravě České republiky, konkrétně ustanovení § 761 odst. 1, kde má podobu tzv. odbytného. Jednorázová platba na výživu druhému manželovi (může být plněna i v několika splátkách), znamená splnění vyživovací povinnosti rozvedených manželů.

V případě nesporného rozvodu ve Francii i v České republice, není výše výživného, ani tzv. odbytného, soudem přezkoumávána a v České republice není ani povinnou součástí dohody

manželů o vypořádání vzájemných práv a povinností v souvislosti s rozvodem dle ustanovení § 757 občanského zákoníku.

Domnívám se, že tak jako v české úpravě, podobně i ve francouzské nebude vyloučeno, aby se rozvedený manžel obrátil s nárokem z titulu výživného (vyrovnávacího příspěvku) na soud bez ohledu na rozvod prostřednictvím notáře, v rámci porozvodových pří.

Když se stručně zaměřím na majetkovou stránku rozvodu dle ustanovení článku 229-1, potom vypořádání majetku, společných závazků apod. má obdobný dopad, jako vypořádání společného majetku v rámci nesporného rozvodu v České republice. Francouzská úprava vyžaduje, aby manželé registrovali skutečnost, že jsou rozvedeni, na příslušné matrice, kde byl uzavírán sňatek, teprve od tohoto okamžiku je obsah dohody účinný i vůči třetím osobám. Samotná účinnost dohody mezi manžely je stanovena ke dni podpisu smlouvy.

Zajímavý je pohled na charakter této smlouvy – tedy zda se jedná o prostý závazkový vztah nebo má tato dohoda charakter odlišný. Za povšimnutí v této souvislosti stojí článek J. Caseyho¹⁰⁶, který se zabýval kauzou, ve které se manželka domáhala zrušení dohody a anulování manželství z důvodu své ovlivněnosti a nedostatečné informovanosti (této problematice jsem se již věnoval v rámci výkladu nesporného rozvodu dle ustanovení článku 229-1 Code civil, nicméně autor se v této souvislosti zamýšlí nad charakterem dohody, uzavírané při rozvodu po vzájemném souhlasu – tedy u notáře.

Dle něj není možné posuzovat dohodu jako klasický smluvní vztah, jelikož je zde zakomponována také dohoda manželů o výkonu rodičovské zodpovědnosti, výživném apod. (na rozdíl od české právní úpravy, kde musí být tyto záležitosti rozděleny). Francouzská soudní praxe doposud zjevně nevyřešila otázku, zda, v jakém rozsahu a před jakým soudem je možno napadat rozvod pro neplatnost uzavřené dohody – například z toho důvodu, že se druhá smluvní strana dopustila nepoctivého jednání či podvodu. Není tak jasné, zda se má těmito spory zabývat obecný soud, který rozhoduje o žalobách ze smluv nebo zda to má být v kompetenci JAF, tedy soudce pro rodinné záležitosti.¹⁰⁷

Závěrem je možno k nespornému rozvodu poznamenat, že v rámci jednoho řízení, které již probíhá od 1.1.2017 u notáře, je formou dohody manželů, sepsané advokáty, kteří odpovídají za její obsah i za informování svých klientů o následcích rozvodu, je vypořádán jak majetek a

¹⁰⁶ CASEY, Jérôme. 2020. Nullité d'une convention de divorce sans juge : une occasion ratée? In *La lettre juridique* [online]. 2020 [cit. 2022-01-17]. Dostupné z: <https://www.lexbase.fr/revues-juridiques/57999233-cite-dans-la-rubrique-bdivorce-b-titre-nbsp-inullite-d-une-convention-de-divorce-sans-juge-une-occas>

¹⁰⁷ CASEY, Jérôme. 2020. Nullité d'une convention de divorce sans juge : une occasion ratée? In *La lettre juridique* [online]. 2020 [cit. 2022-01-17]. Dostupné z: <https://www.lexbase.fr/revues-juridiques/57999233-cite-dans-la-rubrique-bdivorce-b-titre-nbsp-inullite-d-une-convention-de-divorce-sans-juge-une-occas>

majetkové záležitosti manželů, tak otázka výživného či vyrovnávacího poplatku a otázka nezletilých dětí, jsou-li. Nezletilí musí být rodiči náležitě poučeni a informováni o svých právech i o tom, že mohou být vyslechnuti před soudcem, budou-li si to přát. Pokud si to nepřejí, sepíše se zákonem požadovaný formulář s podpisem nezletilého a tento je nedílnou součástí listin, předkládaných notáři, který po jejich kontrole a ověření dodržení formálních náležitostí, postupů a lhůt tento rozvod registruje, čímž se stává platným a manželství je rozvedeno se všemi důsledky.

K výhodám patří zejména rychlost a neformálnost, vypořádání všech záležitostí jednou smlouvou v rámci jednoho úkonu. Pro justiční systém tento typ rozvodu přináší úlevu, jelikož většina rozvodů se koná právě nespornou cestou.

Závěrem je zapotřebí zmínit statistická data, týkající se nesporného rozvodu a rozvodovosti obecně. Již od uvolnění pravidel pro rozvod se postupně zvyšuje počet rozvodů. Jak uvádí statistiky ve Francii, potom od 70. let se postupně zvyšuje počet rozvodů na 1000 obyvatel. Zatímco v roce 1972 byla míra rozvodovosti na úrovni cca 10 rozvodů na 1000 obyvatel.

Dle zjištěných dat došlo po roce 2017, kdy ve Francii vstoupila od 1.1.2017 v účinnost novela Code civil, která zavedla rozvody bez soudce, rozvodovost a v současné době dosahuje cca 45% ve vztahu k uzavřeným manželstvím.

Ve Francii bylo v roce 2019 a 2020 provedeno zkoumání rozvodovosti v souvislosti s novelou Code civil a nesporných rozvodů. Zjistilo se, že počet rozvodů má klesající tendenci a soudy rozvedly 90 600 manželství v roce 2017 a 62 300 v roce 2018. Nicméně, pokud se podíváme ve zdroji na to, co bylo zjištěno, potom se zde hovoří o tom, že soud rozvedly tolik a tolik manželství, nikoliv, že se v obecné rovině, rozvedl příslušný počet párů¹⁰⁸. Problém, který tato statistika a zde zmiňované studie vykazuje, spočívá v nedostatečném sběru dat, které nejsou od notářů k dispozici, případně se dostávají či budou dostávat do statistik se zpožděním. Z uvedeného lze usuzovat, že to, oč počet rozvodů pokles u soudů, o tolik na druhé straně narostl u notářů, registrujících rozvody dle článku 229-1 Code civil.

Z veřejně dostupných dat, a to nejen z Francie, ale napříč Evropou plyne, že se postupně zvyšuje rozvodovost, klesá sňatečnost a roste také počet dětí, narozených mimo manželství, tedy se zvyšuje počet nesezdaných párů.

¹⁰⁸ Combien de couples divorcent en France et pourquoi? In *Justifit* [online]. 2022 [cit. 2022-05-02]. Dostupné z: <https://www.justifit.fr/b/guides/droit-famille/divorce/combien-de-couples-divorcent-en-france/>

Z francouzského informačního serveru Justifit dále plyne, že od roku 2000 rapidně poklesly rozvody pro zavinění, ve prospěch rozvodů po vzájemné dohodě. Do roku 2017 se odehrávaly před soudem, dnes jsou realizovány notáři. Autoři článku, uvedeného v odkazu konstatují, že na rozvody u notáře připadá cca 55,2% všech rozvodů. Zbylé rozvody tvoří ty pro zavinění – cca 6%, dále - rozvody z důvodu rozvratu svazku (rupture du mariage, ve smyslu ustnaovení článku 233 Code civil) se i nadále pohybují v rozpětí 10-13%. Pro připomenutí jsou to ty rozvody, u kterých se manželé shodnou na tom, že je manželství rozvráceno a soud již dále tuto skutečnost nezjišťuje a v řízení se řeší otázky opatrovnické a majetkové, na kterých se manželé nedohodli.

Vztahu právní úpravy rozvodu a vlivu na zvýšení rozvodovosti se dále budu stručně věnovat ve zvláštní subkapitole.

3.2.6. Rakousko

Rakouská právní úprava je nám poměrně blízká, a to nejen díky společnému vývoji práva v minulosti.

Manželství je upraveno v obecné rovině jednak v občanském zákoníku, známém i u nás pod názvem ABGB, tedy Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch (zákon č. 946/1811 ve znění pozdějších předpisů), kde je definováno manželství, povinnosti manželů apod. a dále v lex specialis, který je představován zákonem o manželství – *Ehegesetz*, který byl původně přijat v roce 1938 pod poměrně dlouhým názvem „Zákon o sjednocení práva manželského a rozvodového v Rakouské zemi a ve zbytku Říše¹⁰⁹. V době svého vzniku reagoval na Anschluss Rakouska, kdy bylo zapotřebí sjednotit právní úpravu. Od doby svého vzniku byl již cca 22 krát novelizován, naposledy zákonem č. 59/2017. Zde je upraven vznik manželství, překážky manželství, rozvod a otázky s rozvodem spojené (nárok na výživné aj.).

Z našeho pohledá jedna z nejzásadnějších úprav se odehrála v roce 1978, kdy byla přijata novela manželského zákona. Do doby přijetí novely bylo možno dosáhnout rozvodu toliko pro zavinění, které se před soudem prokazovalo. Změna zákona přinesla ustanovení § 55 odst. 3, který stanoví, že pokud spolu manželé nežijí (netvoří rodinné společenství) po dobu šesti let, rozvede soud manželství vždy.

¹⁰⁹ Gesetz zur Vereinheitlichung des Rechts der Eheschließung und der Ehescheidung im Lande Österreich und im übrigen Reichsgebiet. Vom 6. Juli 1938.
StF: dRGBL. I S 807/1938 (GBIÖ Nr. 244/1938)

Dále byl zaveden konsensuální rozvod, tedy po vzájemné dohodě manželů. Rakouská úprava je v tomto tedy oproti české o cca 30 let napřed. Reforma rakouského rozvodového práva z roku 1978 přinesla především možnost rozvodu po šesti letech od rozvratu manželství bez ohledu na zavinění a také rozvod po vzájemné dohodě.¹¹⁰

Rozvod manželství je upraven v ustanoveních § 46-55 zákona o manželství (dále jen EheG). Rozvod manželství je možno realizovat z těchto důvodů:

- Rozvod pro zavinění (dle ustanovení § 49 EheG)
- Rozvod pro chování narušující manželství bez zavinění (§ 50 EheG)
- Rozvod z důvodu nakažlivé nebo nechutné nemoci (§ 52 EheG)
- Rozvod z důvodu rozpuštění domácího (manželského) společenství (§ 55 EheG)
- Rozvod po vzájemné dohodě (§ 55a EheG)

Pokud bych se měl jen stručně zmínit o jednotlivých příčinách, než přikročím k podrobnějšímu zpracování konsensuálního rozvodu dle § 55a EheG, potom tedy rozvod pro zavinění je jednou z nejstarších rozvodových formulí vedle nakažlivé či nechutné nemoci (vzpomeňme, že jsme se s tímto důvodem setkali již například i v PrALR¹¹¹, tyto důvody existují i v jiných evropských právních úpravách a nejsou tedy ničím neobvyklé.

Rozvod pro zavinění, tak jako například i v rozpracované francouzské právní úpravě znamená, že se druhý z manželů choval tak, že tímto svým jednáním přímo zavalil druhému z manželů příčinu pro rozvod manželství Rakouský zákon přímo uvádí, že v případě, že druhý z manželů svým závažným manželským pochybením nebo nemorálním či nečestným jednáním zavinil rozvrat manželství do té míry, že nelze očekávat obnovení soužití, může druhý z manželů požádat o rozvod.

Na rozdíl od francouzské úpravy ta rakouská i příkladmo vyjmenovává, o jaká pochybení může jít a zmiňuje konkrétně vážné citové utrpení a fyzické násilí. Obecně se pak v hodnocení míry porušení povinností vychází z ustanovení rakouského občanského zákoníku (zákona č. 946/1811 – Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch), který v § 90 stanoví, že manželé jsou povinni k všestrannému manželskému soužití, ke společnému bydlení, věrnosti, slušnému chování a pomoci¹¹².

¹¹⁰ KOCHER, Gernot. 2007. *Grundzüge der Privatrechtsentwicklung und der Geschichte der Rechtswissenschaft in Österreich*. Wien: Böhlau Verlag, 2007. 183 s. ISBN 3205984919. s.166

¹¹¹ Preußisches Allgemeines Landrecht

¹¹² „Die Ehegatten sind einander zur umfassenden ehelichen Lebensgemeinschaft, besonders zum gemeinsamen Wohnen, sowie zur Treue, zur anständigen Begegnung und zum Beistand verpflichtet.“

U soudu se v případě, že je podán návrh na rozvod pro zavinění, toto zavinění prokazuje a pokud žalující strana unese břemeno tvrzení a břemeno důkazní, potom soud vysloví rozvod z viny žalovaného a tuto v rozsudku konstatuje.

Druhý z manželů – žalovaný, který nesouhlasí s důvody rozvodu, může v průběhu řízení vznést protinávrh a pokud se prokáže, že na rozvratu manželství mají vinu oba manželé, i toto je v rozsudku následně konstatováno.

Zajímavé je, že manžel může jednání, které bylo příčinou pro podání návrhu na rozvod také druhému manželovi odpustit (viz ustanovení § 56 EheG). Zákon současně stanoví subjektivní a objektivní lhůtu pro podání návrhu na rozvod z důvodu zavinění. Poškozený manžel musí podat žalobu o rozvod do 6 měsíců od doby, kdy se o zavinění dozvěděl, nejpozději však do 10 let, kdy nárok na rozvod z těchto příčin zaniká (viz ustanovení § 57 odst. 1 a 2 EheG).

Manžel, který rozvrat manželství převážně nezapříčinil, má nárok na poskytnutí přiměřeného výživného, jak stanoví zákon, a to obdobně jako je tomu v naší právní úpravě.

Rozvod z důvodů, uvedených v ustanovení § 50 a 52 EheG, tedy rozvod pro chování narušující manželství bez zavinění a rozvod z důvodu nakažlivé nebo nechutné nemoci, je provázán s ustanovením § 54 EheG, který zmírňuje následky takového rozvodu a znemožňuje jej v situaci, kdy by byl rozvod pro žalovaného manžela mimořádně obtížný a těžce by jej zasáhl, případně, návrh na rozvod není morálně odůvodněný.

Soud zde bude zkoumat okolnosti, za kterých k negativnímu jevu došlo a bude posuzovat odůvodněnost návrhu. Oba důvody se de facto týkají nemoci – jedná se o nemoci duševní, ale také tělesné.

Rozvod pro rozpuštění manželského společenství (patrně bych volně přeložil jako rozpad vzájemného soužití), je taktéž obvyklým důvodem rozvodu a k jeho základním předpokladům patří jistá doba, po kterou spolu manželé nežijí a společně ne hospodaří.

Rakouská úprava v ustanovení § 55 EheG pracuje se dvěma lhůtami – jednak je to lhůta tříletá, po kterou manželé společně ne hospodaří a nežijí. Zákon umožňuje kterémukoliv z manželů podat návrh na rozvod, kterému soud vyhoví po provedeném dokazování v případě, že nelze očekávat obnovení soužití.

Druhá lhůta je pak šestiletá a stanoví, že soud rozvede manželství vždy, pokud soužití zaniklo před šesti lety.

Citované ustanovení obsahuje ochranný prvek, kdy soud návrhu na rozvod nevyhoví v případě, že navrhuující manžel příčiny rozvratu podle tohoto ustanovení zavinil nebo nese převážně za tento stav odpovědnost za situace, kdy by rozvod znamenal pro druhého z manželů

větší újmu, než pro navrhovatele. Podobně jako v našich právních řádech (českém a slovenském) se přihlíží k zájmům nezletilých dětí, k okolnostem, za kterých došlo k rozvratu manželství apod.

Jen tehdy, pokud je pro šestiletou odluku manželů, kteří spolu po tuto dobu nežijí a nehospodaří zcela zřejmé, že soužití již nelze obnovit, zákon vyslovuje nárok na rozvod, resp. stanoví, že soud v tomto případě manžele rozvede vždy.

3.2.6.1. Úprava konsensuálního rozvodu v Rakousku

Poslední a z hlediska této práce nejvýznamnější formou rozvodu, je rozvod konsensuální, tedy dle ustanovení § 55a EheG. Ten předpokládá vzájemnou dohodu manželů na příčinách rozvratu manželství. Jedná se, jak již bylo uvedeno výše, o poměrně starou právní úpravu, a to zejména v porovnání s českou, avšak o něco mladší, než byla kupříkladu francouzská, kde byl rozvod po vzájemné dohodě zaveden již zákonem z roku 1975¹¹³, nicméně dle mého názoru je zejména z hlediska péče o dítě ucelenější a komplexnější v porovnání s francouzským protějškem, byť se třeba v Rakousku objevují názory, že je v mnohém zastaralá a bylo by vhodné se inspirovat úpravou konsensuálního rozvodu německou. S těmito názory se můžeme setkat spíše v médiích, nicméně nepochybně rezonují také mezi odbornou veřejností. Tyto otázky se vztahují například k výživnému rozvedených manželů apod. a netýkají se pochopitelně toliko formy nesporného rozvodu, ale celkově potřeby modernizace rakouského rozvodového práva.¹¹⁴

Právní úprava nesporného rozvodu dle ustanovení § 55a manželského zákona, zní v překladu následovně:

„(1) Pokud manželé žijí odděleně nejméně šest měsíců, pokud oba připouštějí nenapravitelný rozvrat manželského vztahu a pokud se dohodnou na rozvodu, mohou společně požádat o rozvod.

(2) Manželství může být rozvedeno, jen pokud manželé uzavřou před soudem písemnou dohodu o péči o děti nebo o jejich výchově, o výkonu práva osobního styku a o vyživovací povinnosti ke společným dětem, jakož i o vyživovacích vztazích a o vzájemných majetkových nárocích pro případ rozvodu.

¹¹³ HILT, Patrice., SIMLER, Christel. *Droit de la famille*. Paris: Ellipses, 2018. 432 s. ISBN 2340051967. S. 104

¹¹⁴ K tomu např.: Scheidungsvoraussetzungen Deutschland–Österreich im Vergleich - Das Verschuldensprinzip als Dreh- und Angelpunkt. In: *Transalp-Recht* [online]. 2020 [cit. 2022-04-01]. Dostupné z: <https://www.transalp-recht.de/scheidungsvoraussetzungen-deutschland-oesterreich-im-vergleich.html>

(3) Dohoda podle odstavce 2 se nevyžaduje, pokud již bylo o těchto věcech pravomocně rozhodnuto. Skutečnost, že pro takovou dohodu ještě nebylo vydáno soudní schválení, se při vyhlášení rozvodu nebere v úvahu.“

Když se podíváme podrobněji na tuto úpravu konsensuálního rozvodu, pak si můžeme povšimnout, že jeho parametry jsou podobné těm, které známe u konsensuálního rozvodu v České republice, dle ustanovení § 757 Občanského zákoníku, s drobnými odchylkami.

Rakouská úprava stanoví minimální délku trvání manželství 6 měsíců, oproti české, která má jeden rok.

Rakouská úprava dále nestanoví podmínku, jak dlouhá musí být doba, po kterou spolu manželé nežijí a nehospodaří, opět na rozdíl od úpravy české.

Manželé se musí shodnout, resp. dohodnout na trvalém rozvratu manželství a na vůli k rozvodu. Rakouský zákon formuluje situaci tak, že manželství může být rozvedeno, pokud manželé uzavřou před soudem písemnou dohodu o péči o děti, výkonu práva styku s nezletilým dítětem a vyživovací povinnost a dále dohodu o vypořádání vzájemných majetkových nároků. Návrh na rozvod manželství se podává u soudu, v jehož obvodu měli manželé poslední společné bydliště. Pokud hovořím o písemné dohodě o důsledcích rozvodu (tedy vypořádání majetku a vzájemných vztahů) a dále o péči o dítě, potom je možno písemný text dohody nahradit ústním prohlášením do protokolu. Tyto skutečnosti plynou z ustanovení § 95 odst. 1a, odst. 2 zákona o nesporných řízeních (*Ausserstreitgesetz*). Z dikce těchto ustanovení – tedy konkrétně § 1a, cituji: *„Vor Abschluss oder Vorlage einer Regelung der Scheidungsfolgen bei Gericht...“* – tedy, přeloženo – „Před předložením nebo uzavřením dohody o následcích rozvodu...“ a dále ustanovení § 95 odst. 2, cituji: *„Legen die Ehegatten keine Vereinbarung vor, mit der sie die Scheidungsfolgen regeln, so hat sie das Gericht zur Schließung einer solchen anzuleiten.“* – tedy opět volným překladem – Dokud není dohoda o následcích rozvodu předložena, soud manželům uloží, aby ji uzavřeli.“

Rakouská úprava tedy umožňuje podat společný návrh na rozvod dle ustanovení § 55a EheG (manželského zákona), aniž by v době podání návrhu byly požadované dohody uzavřeny a tyto je možno následně doplnit či uzavřít před soudem do protokolu. Toto je částečně rozdíl proti české právní úpravě, která striktně požaduje, aby byla dohoda o majetkovém vypořádání součástí žalobního návrhu a před tím musí proběhnout opatrovnický soud, který vyřeší otázku péče o nezletilé děti.

Dalším specifickým rakouského rozvodového řízení u konsensuálního rozvodu je možnost zpětvzetí návrhu na rozvod jedním z manželů, a to nikoliv před vyhlášením rozsudku, ale před nabytím právní moci rozsudku. Rozsudek se tím ruší a pozbývá platnosti.

V našem právním řádu toto není možné v případě, že soud vyhoví společnému návrhu, podat proti rozsudku odvolání (viz ustanovení § 395 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů)

Ale zpět k rakouské úpravě – v řízení o nesporném rozvodu dle ustanovení § 55a EheG není zapotřebí, aby soud prováděl dvě samostatná řízení, dohodu uzavírají rozvádějící se manželé v rámci řízení rozvodového. V případě, nezletilých dětí je zapotřebí se dohodnout na péči o dítě, tedy, rodiče předloží soudu dohodu dle ustanovení § 177 odst. 3 občanského zákoníku (JSG Nr. 946/1811), kde se dohodnou na tom, komu bude dítě svěřeno do péče, dohoda obsahuje také náležitosti dle ustanovení § 179 odst. 2 občanského zákoníku (JSG Nr. 946/1811) kde se rodiče dohodnou a určí, v čí domácnosti bude o dítě převážně pečováno, a to i za předpokladu, že je zvolen model, který odpovídá naší střídavé péči – v Rakousku označovaný jako tzv. „*Nestmodell*“ neboli model „hnízda“. I v tomto případě je nutno dohodnout, ve které domácnosti bude dítě mít hlavní bydliště – tedy kde o něj bude převážně pečováno, což je v Rakousku podstatné pro další skutečnosti, jako je kupříkladu poskytování různých dávek ze strany státu, ale i prosté doručování dítěti apod. Otázce bydliště se věnuje kupříkladu rozhodnutí rakouského Ústavního soudu č.j. G152/2015 ze dne 9.10.2015¹¹⁵, ve kterém byla projednávána otázka ústavnosti ustanovení § 180 odst. 2 občanského zákoníku (JSG Nr. 946/1811), dle kterého soud v případě, že soud svěří dítě do péče obou rodičů (obdoba naší střídavé péče), určí současně tzv. hlavní bydliště. Ústavní soud došel k závěru, že toto ustanovení není protiústavní a i nadále je tak tedy vyžadováno, aby i v případě dohody rodičů o péči o nezletilé dítě, byl dodržen tento zákonný požadavek a bylo určeno, kde bude mít dítě hlavní adresu – tedy kde převážně bydlí.

Tento názor byl podpořen také novějším rozhodnutím rakouského Nejvyššího soudu (*Oberste Gerischtshof*) ze 4.7.2017, který na shora uvedené rozhodnutí Ústavního soudu navazuje a také na něj odkazuje, a opět hovoří o nutnosti stanovit hlavní bydliště dítěte, opět i s odkazem na poskytování dávek. Rodiče se pochopitelně mohou v řízení na této adrese

¹¹⁵ VfGH 152/2015 [online]. Dostupné z: https://360.lexisnexis.at/d/entscheidungen-ris/vfgh_g1522015/u_verfassung_VfGH_2015_JFT_20151009_15G_192e3dd099?origin=gs&searchid=20220510073659065

dohodnout a konsensuální rozvod tuto dohodu i logicky předpokládá, nicméně pokud tak v dohodě neučiní, musí o tomto bydlišti nakonec rozhodnout soud¹¹⁶.

V odkazu na ustanovení § 95 odst. 1a , odst. 2 zákona o nesporných řízeních (*Ausserstreitgesetz*) a následujících ustanovení, je možné, aby byla dohoda uzavírána až před soudem a je tedy i možné, aby došlo k situaci, že se rodiče nezletilého nebudou schopni na této otázce shodnout. V souvislosti s ustanovením § 95 odst. 1a shora citovaného zákona jsou dále nezletilé děti jsou od roku 2013 v případě nesporného rozvodu dále chráněny v tom smyslu, že rodiče jsou povinni vyhledat před rozvodem odborné poradenství ve věci poskytnutí konzultací o potřebách nezletilých dětí v souvislosti s rozvodem, i proto je šance, že by ke shora popisované situaci neschopnosti se dohodnout na hlavním bydlišti dítěte došlo, minimální.

3.2.6.2. Shrnutí rakouské právní úpravy

Nesporný rozvod existuje v Rakousku již od reformy manželského práva z roku 1978. V současné době je úprava taková, že manželé se mohou dohodnout na podmínkách rozvodu a skutečnosti, že je manželství trvale rozvráceno, aniž musí splnit jakoukoliv lhůtu pro trvání rozvratu, jako je tomu např. v právní úpravě české, kde se požaduje 6 měsíců. Kratší je v rakouské úpravě i doba, po kterou musí rozváděné manželství trvat – zde jen 6 měsíců, oproti českému jednomu roku.

Návrh lze podat u místně příslušného okresního soudu, kde měli manželé poslední trvalé bydliště. Předpokladem je dohoda na všech záležitostech, týkajících se rozvodu, tedy jak co se týče majetkových záležitostí, tak, co se týče nezletilých dětí. Dohody je možno předložit soudu písemně, případně je uzavřít na jednání.

Shodně s českou právní úpravou je nezbytné, aby se manželé k soudu dostavili, a to ve smyslu ustanovení § 94 odst. 1 zákona o nesporných řízeních (*Ausserstreitgesetz*), se koná v manželských věcech ústní jednání u soudu, tedy není možné, aby se manželé rozvedli mimo soud, jako je tomu ve Francii, případně se k soudu nedostavili, což by naopak mohlo znamenat zastavení řízení.

Rakouská úprava je z hlediska úpravy práv nezletilých dětí o něco komplikovanější než česká, a to i za situace, kdy soud rozhoduje o rozvodu a nezletilých dětech v jednom řízení. Jak bylo uvedeno, manželé jsou před podáním návrhu na rozvod povinni navštívit odborníka – poradnu, poskytující poradenství ohledně práv nezletilého dítěte, jakož i následků rozvodu ve

¹¹⁶ Hauptsächlicher Aufenthalt beim "Nestmodell"? In *Nademeinsky-Rechtsanwalt* [online]. 2017 [cit. 2022-04-01]. Dostupné z: <http://www.nademeinsky.at/falldetails/hauptsaechlicher-aufenthalt-beim-nestmodell.html>

vztahu k dítěti. Manželé si tak mohou důkladněji promyslet otázky následné péče o dítě, výživného, styku apod.

V rámci české úpravy se sice rozhoduje v samostatném opatrovnickém řízení a soud schvaluje dohodu rodičů (v případě konsensuálního rozvodu dle ustanovení § 757 občanského zákoníku, nicméně – jak již bylo konstatováno v souvislosti s francouzskou právní úpravou v subkapitole, věnované procesnímu postupu při rozvodu manželství, tuzemská dohoda neupravuje styk dítěte s rodičem, protože na základě společného postupu rodičů nezletilého dítěte ve věci rozvodu a s ohledem na návrh na schválení dohody v rámci opatrovnického řízení, je presumována také dohoda rodičů na styku s nezletilým.

Často se tak v praxi stává, jak jsem již uváděl, že krátce po nesporném rozvodu je znovu rozhodováno v opatrovnickém řízení o styku rodiče s dítětem a vyjde najevo, že zde sice byla ochota manželů se rychle a s co nejmenšími náklady rozvést, avšak jinak mezi nimi shoda nepanuje a nemohou se dohodnout ani na styku rodiče s dítětem.

Opět spatřuji hlavní nedostatek české úpravy ve formálním požadavku, specifikovaném v ustanovení § 757 odst. 1 písm. b), kdy jsou si rodiče zkrátka vědomi toho, že dohodu o výchově a výživě v rámci nesporného rozvodu uzavřít musí, a proto postupují v mnoha případech víceméně formalisticky s tím, že primární je co nejrychlejší rozvod a zbylé otázky se mohou dořešit dodatečně.

Opatrovnické soudy potom konstatují, že se rodiče dohodli na všech otázkách výchovy a výživy nezletilého dítěte pro dobu rozvodu a po rozvodu, v rozsudku konstatuje, že bylo vycházeno jednak z výpovědi účastníků a dále ze stanoviska Orgánu sociální právní ochrany dětí (OSPOD). Soud přezkoumává zejména otázky výše výživného, jak již bylo uvedeno a ve zbytku má za to, že se rodiče na všem podstatném dohodli a presumují tak tuto shodu, resp. její schopnost, i do budoucna, aniž by pro to mnohdy existoval jakýkoliv podklad.

3.2.7. Velká Británie

Británie byla jednou ze zemí, kde platila až do roku 2018 poměrně přísná rozvodová pravidla, která bránila rychlému a efektivnímu vyřešení rozvrácených manželství. Rozvod po vzájemné dohodě nebyl možný. Právní úprava – tedy Matrimonial Causes Act 1973 ve znění, aktuálním k datu vzniku této práce, zná rozvod v důsledku rozvratu manželství, který musí být před soudem prokázán, resp. navrhovatel musí prokázat následující (volný překlad):

- Cizoložství, kdy navrhovatel považuje život s odpůrcem za nesnesitelný

- Odpůrce se chová způsobem, na základě kterého nemůže rozumně očekávat, že navrhovatel bude s odpůrcem žít
- Odpůrce opustil společnou domácnost (opustil odpůrce) na nepřetržitou dobu 2 let, které bezprostředně předchází návrhu na podání rozvodu
- Manželé žili odděleně po dobu dvou let bezprostředně předcházejících návrhu na rozvod a druhá strana s návrhem souhlasí (připojí se k návrhu)
- Manželé žili odděleně nepřetržitě nejméně 5 let bezprostředně před podáním návrhu (pětiletá odluka)

Soud je povinen v řízení zjišťovat rozvrat manželství a za tím účelem vede dokazování. Jedinou možností, jak dosáhnout víceméně rychlého rozvodu, je dvouletá odluka s tím, že se druhý z manželů připojí.

Většina podmínek, stanovených pro rozvod manželství se prokazuje (s výjimkou odluky), velmi obtížně. Pokud druhý z manželů nesouhlasí s rozvodem, potom se taková pře může táhnout neúměrnou dobu, a to s nejistým výsledkem, kdy soud nemusí manželství rozvést. Navrhovatel musí u soudu bezpečně prokázat nenapravitelný rozvrat manželství, dle některé ze shora vyjmenovaných příčin.

Byť v Británii zaznívaly již v minulosti hlasy, volající po změně právní úpravy a zjednodušení postupu rozvodu, změna nastala až po případu Owens & Owens. Ve zkratce se v této kauze jednalo o to, že navrhovatelka, paní Owens se domáhala zrušení manželství pro nevhodné chování manžela, které vykazovalo dlouhodobý charakter, sestávalo z mnoha drobných, ponižujících útoků a ústrků pana Owense vůči své manželce. Manželství se pod vlivem jeho chování zcela rozpadlo, paní Owens si našla jiného partnera a usilovala o rozvod. Jako důvod byl vybrán ten, že se odpůrce chová způsobem, na základě kterého nemůže rozumně předpokládat, že s ním bude chtít navrhovatel žít.

Odpůrce, pan Owens, svou vinu popíral, chování bagatelizoval a na paní Owens tak bylo prokázat jak intenzitu, tak fakticitu nevhodného a ponižujícího chování manžela vůči její osobě. Soud prvního stupně se zaměřil na fakt, že si našla nového partnera, nezohlednil veškeré skutečnosti, které k navázání nového svazku vedly – že to bylo odcizení a odluka manželů a věc rozhodl zamítavě. Zamítavě znělo i rozhodnutí odvolacího soudu a Nejvyšší soud následně rozhodl tak, že věc k novému projednání vracet nebude, jelikož by to znamenalo nepřiměřené útrapy pro navrhovatelku a strany na novém projednání nemají zájem. Fakticky – pro délku trvání rozvodové pře nastalo to, že se manželé Owensovi přiblížili pětileté odluce manželství,

po které soud vyhoví návrhu na rozvod bez dalšího. Nové projednávání viny manžela by tak bylo kontraproduktivní.

V souvislosti s tím se však prudce rozvířila debata o nutnosti reformy britského rozvodového práva a jeho modernizace, ke které nedošlo od přijetí zákona v roce 1973, tedy přes 50 let.¹¹⁷

Zastánci stávajícího stavu poukazovali na skutečnost, že je možno se relativně bezproblémově rozvést i nyní, když spolu manželé nežijí po dobu dvou let a druhý z manželů se k návrhu připojí – tedy není zapotřebí nové úpravy, zatímco zastánci reformy požadovali zavedení rozvodu bez zavinění, na základě dohody.

Je nutno podotknout, že případ *Owens v Owens*, který skončil v roce 2019, debatu o reformě posunul kupředu a výsledkem reformní činnosti je zákon pod názvem *Divorce, Dissolution and Separation Act 2020*, který vstupuje v platnost v měsíci dubnu 2022 a přináší možnost rozvodu bez nutnosti splnit další podmínky – tedy rozvodu po vzájemné dohodě.

Nová právní úprava navazuje na předcházející zákon z roku 1973. Jak uvádí ve svém článku např. prof. Hodson, i nadále zůstává zachována nutnost existence rozvratu manželství, avšak soud již rozvrat neprokazuje, ale pro tyto účely postačuje společné prohlášení rozvádějících se manželů o tom, že k rozvratu manželství došlo¹¹⁸. Podmínkou je, že manželství muselo trvat minimálně rok před podáním návrhu na rozvod.

Oproti stávajícímu stavu, kdy se mohli manželé na základě společného prohlášení rozvést až po dvouleté odluce, se nyní rozvodové řízení o něco zkrátí a zjednoduší. I před přijetím nové právní úpravy byl rozvod po dvouleté odluce druhým nejčastějším po rozvodu pro nevhodné chování manžela¹¹⁹ (totožný důvod, jako ve sporu *Owens v Owens*).

Z Britské úpravy v dosavadním zákoně z roku 1973 vidíme, že si tzv. nesporný rozvod našel cestu do praxe i přes poměrně striktní úpravu, ve které je zapotřebí prokazovat rozvrat manželství, případně také vinu druhého z manželů za tento rozvrat. Páry, které se hodlaly rozvést nesporně, vyčkaly dvou let od rozpadu manželství a rozváděly se tak, že se druhý z manželů připojil k návrhu poté, co jeho manžel podal návrh na rozvod pro dvouletou odluku.

¹¹⁷ BURTON, Frances. 2021. *Owens v Owens: A Most Curious Case*. In *The Denning Law Journal* [online]. 2021 [cit. 2022-05-11]. Dostupné z:

https://www.researchgate.net/publication/350533650_Owens_v_Owens_A_Most_Curious_Case

¹¹⁸ HODSON, David. *England's new divorce law from April 2022*. In *The International Family Law Group LLP* [online]. 2022 [cit. 2022-05-11]. Dostupné z: <https://www.iflg.uk.com/blog/englands-new-divorce-law-april-2022>

¹¹⁹ *Divorces in England and Wales*. In *Annual divorce numbers and rates, by duration of marriage, sex and to whom granted and reason* [online]. 2022 [cit. 2022-05-15]. Dostupné z:

<https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/birthsdeathsandmarriages/divorce/bulletins/divorcesineEnglandandWales/2020>

Patrně to je také důvod, proč se najdou zastánci tohoto modelu před novelou z roku 2020.

4. Kapitola

4.1. Právní úprava rozvodu v České republice a vývoj nesporného rozvodu

Česká právní úprava manželského práva, která platí v současném občanském zákoníku – zákon č. 89/2012 Sb., vychází principiálně z právní úpravy, obsažené v zákoně č. 94/1963 Sb., zákon o rodině ve znění pozdějších předpisů, který byl právě novým občanským zákoníkem zrušen.

Zákon o rodině upravoval materii rozvodu v hlavě páté, části první, konkrétně v ustanoveních § 24 až 29. Do novely zákona o rodině, která byla provedena v roce 1998, upravoval český právní řád rozvod totožně, jako je tomu do současné doby na Slovensku. Tato úprava znamenala povinnost soudů zjišťovat rozvrat manželství, jakož i příčiny rozvratu manželství.

Počínaje novelou v roce 1998, konkrétně zákonem č. 91/1998 Sb., které se také říkalo „velká novela rodinného práva“, se do českého právního řádu dostal poměrně progresivní prvek v podobě dohodnutého – chceme-li – nesporného či konsensuálního rozvodu. Manželé už nově nemuseli u soudu prokazovat rozvrat manželství, soud již nemusel tento rozvrat a jeho příčiny zjišťovat a nebyla zde tedy již vazba na ustanovení § 18 a nás. zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, stanovující základní vzájemné povinnosti manželů, jako jsou povinnosti v podobě věrnosti, vzájemného respektu, péče o děti, vzájemné pomoci apod.

Ustanovení § 24a zákona o rodině nově znělo takto:

§ 24a

(1) Jestliže manželství trvalo alespoň jeden rok, manželé spolu nejméně šest měsíců nežijí a k návrhu na rozvod se druhý manžel připojí, má se za to, že podmínky uvedené v ustanovení § 24 odst. 1 jsou splněny. Soud nezjišťuje příčiny rozvratu a manželství rozvede, jsou-li předloženy

a) písemné smlouvy s úředně ověřenými podpisy účastníků upravující pro dobu po tomto rozvodu vypořádání vzájemných majetkových vztahů, práva a povinnosti společného bydlení a případnou vyživovací povinnost, a

b) pravomocné rozhodnutí soudu o schválení dohody o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu.

(2) Ustanovení § 24 odst. 2 platí obdobně. “

Tedy, ustanovení § 24a zákona o rodině umožnilo manželům rozvod, aniž museli u soudu tvrdit a prokazovat příčiny rozvratu, a aniž je soud současně zkoumal. Užití §

24a zákona o rodině přímo stanovilo, že pokud se druhý z manželů připojí k návrhu na rozvod, má se za to, že jsou splněny podmínky ustanovení § 24 odst. 1 zákona o rodině, tedy, že je manželství hluboce a trvale rozvráceno a nelze očekávat obnovení manželského soužití.

V praxi to znamenalo, že se manželé, pokud byli zastoupeni advokáty, nemuseli k soudu fyzicky ani dostavit a soud provedl důkaz v podobě společného návrhu na rozvod a přiložené dohody o vypořádání společného jmění manželů a dále, pokud byly v manželství nezletilé děti, konstatoval soud pravomocné rozhodnutí opatrovnického soudu, který nejprve musel schválit dohodu manželů o úpravě poměrů k nezletilému dítěti v době rozvodu a po rozvodu.

Po provedení shora uvedených listin a prokázání skutečností, požadovaných zákonem pak soud manželství rozvedl, aniž by v řízení dále zjišťoval faktickou existenci rozvratu manželství. Tuto měl za prokázáno ze samotného společného prohlášení.

Nesporný rozvod přinesl do právního řádu české republiky bezpochyby novinku, která zde historicky nikdy nebyla. Jak vyplývá z důvodové zprávy k zákonu č. 91/1998 Sb., bylo zapotřebí odstranit stávající a již nevyhovující právní úpravu rozvodu dle ustanovení § 23 zákona o rodině, navazující ještě na nejstarší právní úpravu z roku 1963. Respektive tato právní úprava nedoznala až do velké novely rodinného práva v roce 1998 žádných změn v otázce úpravy rozvodu a v ustanovení § 23 definovala rozvod takto:

„§ 23

(1) Státní orgány ve spolupráci se společenskými organizacemi a všemi občany jsou povinny napomáhat upevňování manželství a rodiny, zejména tím, že předcházejí příčinám, které by mohly vést k narušení pevnosti a trvalosti vztahů v manželství a v rodině.

(2) Lehkomyslný poměr k manželství je v rozporu se zájmem společnosti. Proto lze ke zrušení manželství rozvodem přistoupit jen ve společensky odůvodněných případech.“

Manželství tedy mělo do jisté míry výsadní postavení a jeho uchování bylo zájmem nejen státu, ale i celé společnosti, jak zákon definoval v ustanovení § 23 odst. 1 zákona o rodině, platném do roku 1998. Byť bylo ustanovení zákona uvozeno slovem „rozvod“, jednalo se především o deklaraci významu manželství a úkolu společnosti na jeho zachování, než stanovení podmínek pro rozvod samotný, který byl navíc pojímán jako naprosto krajní řešení manželské krize.

Od toho se odvíjelo ustanovení § 25 citovaného zákona, stanovujícího povinnost soudu, zjistit příčiny závažného rozvrácení manželství. Tedy nikoliv rozvrácení jako takového, ale závažného rozvrácení. Tato formulace dávala soudům možnost manželství nerozvést v případě, že příčiny nebyly dostatečně závažné dle mínění soudu.

Stát prostřednictvím soudu tak de facto posuzoval a rozhodoval za manžele, nakolik je jejich manželství rozvráceno a zda není účelné, aby jejich soužití trvalo i nadále. Jednalo se o rigidní právní úpravu, která, byť měla své kořeny hluboko v socialistickém zákonodárství, byla bezpochyby inspirována starší úpravou prvorepublikovou.

Zmiňovaná důvodová zpráva k novele zákona o rodině č. 91/1998 Sb. konstatovala, že je nutno rozšířit rozvodové důvody a dále, upravit tzv. dohodnutý rozvod, který je, jak zpráva konstatuje, v západoevropských zemích již běžným jevem.¹²⁰

Zákonodárci se v důvodové zprávě také usnesli na nutnosti vyšší ochrany nezletilých dětí, která byla do té doby dle jejich mínění u rozvodových pří spíše formální záležitostí v rámci řízení o rozvodu.

Nově po účinnosti shora uvedené novely mají do současnosti záležitosti nezletilých na starosti opatrovnické soudy.

Řízení o rozvodu, jak sporném, tak i nesporném, se tedy jak dle ustanovení §24a, tak i 24b zákona o rodině řídilo Občanským soudním řádem, zákonem č. 99/1963 Sb., ve znění pozdějších předpisů. Rozvod se zahajoval na návrh jednoho z manželů v případě, že se jednalo o rozvod sporný, či na návrh společný, pokud manželé zvolili postup dle ustanovení § 24a zákona o rodině.

Strany řízení se označovaly jako žalobce a žalovaný, a to ve smyslu ustanovení § 80 písm. a), který definoval, že se „*Žalobou (návrhem na zahájení řízení) lze uplatnit, aby bylo rozhodnuto zejména o osobním stavu (rozvodu, o neplatnosti manželství, o určení, zda tu manželství je není...)*“

Občanský soudní řád v ustanovení § 96 odst. 4 vyloučil možnost, aby žalobce (navrhovatel) vzal návrh na zahájení řízení zcela nebo z části zpět, a to s ohledem na skutečnost, že se jedná o statusovou záležitost.

¹²⁰ Důvodová zpráva k zákonu č. 91/1998 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, a o změně a doplnění dalších zákonů

Průběh řízení byl upraven ustanovením § 100 a násl. Občanského soudního řádu. Soud byl vázán tím, aby manžele vedl k odstranění příčin rozvratu manželství a usiloval o jejich smíření. Totožné znění, tedy „*V řízení o rozvod vede soud manžele k odstranění příčin rozvratu a usiluje o jejich smíření.*“ bylo převzato také do Zákona o zvláštních řízeních soudních – zákon č. 292/2013 Sb.. Snaha zákonodárce je zřejmá a směřuje k de facto poslednímu pokusu, jak manžele v situaci rozvodové pře usmířit, resp. se pokusit odstranit příčiny, které k rozvratu manželství vedly. Toto ustanovení platilo pro všechny typy řízení, tedy i pro řízení o společném návrhu manželů dle ustanovení § 24a Zákona o rodině, nicméně zde soud vycházel z ustanovení § 115a Občanského soudního řádu, které zní takto: „*K projednání věci samé není třeba nařizovat jednání, jestliže ve věci lze rozhodnout jen na základě účastníky předložených listinných důkazů a účastníci se práva účasti na projednání věci vzdali, popřípadě s rozhodnutím věci bez nařízení jednání souhlasí; to neplatí ve věcech uvedených v § 120 odst. 2.*“

Pokus o smírné vyřešení se tedy v případě rozvodů dle ustanovení § 24a Zákona o rodině neprováděl, když měl soud za prokázáno z listiny, že se druhý z manželů k návrhu na rozvod připojil, učinil tak obsah návrhu nesporným a ve většině případů také připojili manželé k návrhu na rozvod větu, že souhlasí, aby soud rozhodl o rozvodu v jejich nepřítomnosti.

Co se tedy týče typu rozvodu, který je tématem mé práce, řízení se zahajovalo na společný návrh manželů, soud mohl dle ustanovení § 115a Občanského soudního řádu rozhodnout bez jednání na základě listin a rozsudek byl následně oběma manželům doručen. Pokud měli manželé zájem na co nejrychlejší vyřízení rozvodu, často se na jednání osobně dostavili, aby se mohli po vynesení rozsudku ihned vzdát práva na odvolání, kdy rozsudek ihned nabýval právní moci. Soud ani za přítomnosti manželů nezkoumal příčiny rozvratu, důkaz o tomto provedl z listin a omezil se na ryze formální dotaz, zda mají strany připomínky či námitky ke čteným důkazům.

Forma rozvodu dle ustanovení § 24a Zákona o rodině tedy bez ohledu na právní výklad komentáře, který je zmíněn níže a týká se nesouhlasu s nevyvratitelnou domněnkou rozvratu manželství, po stránce faktické byla obdobou dohodnutého rozvodu, byť zde na rozdíl od právní úpravy kupříkladu francouzské, museli manželé rozvrat konstatovat a musely být naplněny zákonné podmínky co se týče délky trvání manželství a délky rozvratu. Soud toliko následně rozvrat osvědčil z listin, čímž naplnil formálně literu zákona a manželství rozvedl.

I v těchto řízeních se ovšem mohlo postupovat tak, že soud jednání i přes přání stran se jej neúčastnit, nařídil. Stávalo se to v těch případech, kdy nebyly buď naplněny formální podmínky, soud měl za to, že není dostatečně osvědčen rozvat manželství, případně shledal nedostatky v předložených listinách, zejména ve smlouvě manželů, upravující vypořádání majetkových vztahů, práva a povinnosti společného bydlení a případnou vyživovací povinnost. Soudy však často daly nejprve přednost výzvě k odstranění vad podání a teprve tehdy, nebylo-li jí vyhověno, či bylo vyhověno jen částečně, nařídily jednání, na kterém zpravidla došlo k odstranění nedostatků.

4.2. Náležitosti návrhu na rozvod dle ustanovení § 24a zákona č. 94/1963 Sb., Zákona o rodině

Společný návrh manželů na rozvod manželství dle ustanovení § 24a Zákona o rodině se v zásadě odlišoval dle toho, zda se jednalo o manželství s nezletilým dítětem či manželství bezdětné, resp. s dětmi již zletilými.

V prvním případě musel návrhu na rozvod předcházet samostatný návrh na úpravu poměrů nezletilého dítěte pro dobu rozvodu a po rozvodu. Nejčastěji je opatrovnickému soudu navrhováno, aby schválil dohodu rodičů, protože za situace, kdy se rozvádějí dle ustanovení § 24a zákona o rodině (dnes ustanovení § 757 občanského zákoníku), předpokládá se, že jsou schopni se dohodnout také na úpravě poměrů k nezletilému dítěti. V podrobnostech bude pohovořeno o tomto řízení v subkapitole, věnující se aktuální právní úpravě.

Po rozhodnutí opatrovnického soudu o návrhu rodičů na úpravu poměrů nezletilého dítěte pro dobu rozvodu a dobu po rozvodu podávali manželé k soudu společný návrh na rozvod, doplněný o dohodu manželů o vypořádání vzájemných majetkových vztahů, práv a povinností společného bydlení a vyživovací povinnosti, která musela být opatřena ověřenými podpisy.

Soud následně v řízení zkoumal, zda jsou splněny základní předpoklady – tedy manželství trvalo déle než rok a manželé spolu nejméně 6 měsíců nežijí a druhý z manželů se k návrhu připojil a dále zkoumal, zda jsou doloženy nezbytné náležitosti, jako je pravomocné rozhodnutí soudu ve věci úpravy poměrů k nezletilému dítěti pro dobu rozvodu a po rozvodu a oboustranně podepsaná dohoda manželů o vypořádání vzájemných majetkových vztahů, zkráceně, dohoda o vypořádání společného jmění manželů.

Jak jsem již uváděl, soud presumoval rozvrat manželství ze souhlasného prohlášení obou manželů, které učinili v podobě společného návrhu na rozvod manželství, nezjišťoval dále příčiny rozvratu a manžele k tomuto nebyli soudem vyslechnuti, jelikož to již bylo s ohledem na jejich písemné souhlasné prohlášení nadbytečným.

Rozvod dle ustanovení § 24a zákona o rodině nebyl a není právní vědou posuzován jako tzv. smluvený, tedy konsensuální, ale jako rozvod na principu kvalifikovaného rozvratu, jelikož soud musel mít skutečně tento kvalifikovaný rozvrat stvrzen společným prohlášením a nevyvratitelnou domněnkou rozvratu, kterou v ustanovení § 24a zákona o rodině zákonodárce presumuje.¹²¹

Jedna z autorek publikace, doc. Králíčková v citované publikaci nadto sama uvádí, že na koncepci nevyvratitelné domněnky kvalifikovaného rozvratu se právní věda plošně neshodla a k tomu uvádí např. názor prof. Hulmáka, vyslovený v recenzi ke komentáři Zákona o rodině, který nesouhlasí s koncepcí nevyvratitelné právní domněnky a konstatuje, že se naopak s ohledem na dikci zákonného ustanovení jedná o domněnku vyvratitelnou. Poukazuje zde zejména na ustanovení § 24a odst. 2 Zákona o rodině, kdy zájem nezletilých dětí umožní soudu manželství nerozvést, a to i za situace, kdy jsou splněny jinak veškeré podmínky, které požaduje ustanovení § 24a odst. 1 Zákona o rodině.¹²²

Bez ohledu na jisté nedokonalosti a interpretační rozpory, přinesla novela zákona o rodině a ustanovení § 24a zákona o rodině rozvádějícím se manželům možnost, uspořádat veškeré záležitosti s rozvodem spojené, jako jsou otázky výživného u nezletilých dětí, otázky vypořádání majetku a další, smírnou cestou a po vzájemné dohodě. Dá se tedy říci, že právní úprava byla prospěšná v urychlení rozvodové pře a v tom, jak umožnit manželům poměrně nekonfliktní cestou ukončit společné soužití.

V zákoně i nadále zůstala pojistka, týkající se zájmu nezletilých dětí, který byl chráněn do té míry, že soud mohl za splnění jistých podmínek návrh na rozvod manželství zamítnout.

¹²¹ HRUŠÁKOVÁ, Milana. a kol. 2005. *Zákon o rodině. Komentář*. 3. vyd., Praha: C. H. Beck, 2005. 150 s. ISBN 80-7179-912-2. s. 76

¹²² HULMÁK, M. 2001. Hrušáková a kol. *Zákon o rodině – komentář*. In *Bulletin advokacie : stavovský časopis české advokacie*. ISSN 1210-6348, 2001, roč. 2001, č. 9, s. 82-84

4.3. Nesporný rozvod dle platné právní úpravy – z.č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník

Rekodifikace občanského práva v České republice s sebou přinesla rozsáhlé změny v oblasti civilního práva. Zákon o rodině zanikl jako samostatný předpis a jeho ustanovení se promítla do nového Občanského zákoníku.

Rozvod manželství je upraven v ustanoveních § 755 až 758 zákona č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen OZ).

Současná česká právní úprava obsahuje tři formy rozvodu, jednak je to rozvod bez zjišťování příčin rozvratu, dále se zjišťováním příčin rozvratu a v poslední řadě potom tzv. rozvod s tvrdostí klauzulí, která je obsažena v ustanovení § 755 odst. 2 Občanského zákoníku.¹²³

Z dikce jednotlivých ustanovení by se mohlo zdát, že nová právní úprava de facto okopírovala tu předchozí, nicméně to neplatí bezezbytku. Předně došlo k definování tzv. *absence manželského či rodinného společenství* v ustanovení § 758 OZ, a to tak, že „*Manželé spolu nežijí, netvoří-li manželské či rodinné společenství, bez ohledu na to, zda mají, popřípadě vedou rodinnou domácnost, s tím, že alespoň jeden z manželů manželské společenství zjevně obnovit nechce.*“

Toto ustanovení značně napomohlo v dosavadních pochybnostech o tom, kdy je naplněna podmínka, že spolu manželé nežijí a nevedou společnou domácnost. Je nutné si uvědomit, že nemalá část populace žije i přes rozvrat manželství stále pod jednou střechou, ať již v bytě nebo rodinném domě. Ze své advokátní praxe znám mnoho případů, kdy se soudci zdráhali takové manželství rozvést právě s odkazem na společné bydlení, ze kterého presumovali to, že manželské soužití nezaniklo.

Ustanovení § 758 OZ tak jasně rozlišilo „*manželské či rodinné společenství*“ od tzv. „*rodinné domácnosti*“, tedy skutečnosti, kdy spolu manželé sice žijí v jedné domácnosti, ale jako manželé či rodina fakticky nefungují. Jak uvádí komentář k novému Občanskému zákoníku, k části rodinného práva, manželské či rodinné společenství je pojmem komplexním a zahrnuje také citovou, emocionální a intimní složku manželského soužití, což je nutno odlišit od toho, kdy spolu manželé tvoří toliko

¹²³ MENCNEROVÁ, Kateřina. 2020. *Rozvod manželství*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020. 136 s. ISBN 9788074007965. s. 17.

rodinnou domácnost a společně se podílejí na jejím chodu např. úhradami energií apod.¹²⁴

Na posuzování toho, zda je či není mezi manžely tzv. manželské či rodinné společenství pak v případě absence podstatných znaků, definovaných shora, nemá vliv ani společná péče o dítě.¹²⁵

Samotná úprava rozvodu pak začíná ustanovením § 755 OZ, stanovujícím základní podmínky rozvodu (manželství je hluboce a trvale rozvráceno a obnovení manželského soužití není možné) s navazujícím § 756 OZ, dle kterého má soud povinnost zjišťovat existenci rozvratu manželství a jeho příčiny. Jedná se o právní úpravu tzv. sporného rozvodu.

Ustanovení, které nás v souvislosti s tématem práce zajímá nejvíce – tedy ustanovení § 757 OZ, potom přináší rozvod nesporný, ovšem s několika drobnými odlišnostmi od předchozí právní úpravy v ustanovení § 24a Zákona o rodině.

Předně je zde dána povinnost soudu zjistit pravdivost tvrzeného rozvratu manželství.

V praxi to znamená, resp. znamenalo po vstupu nové právní úpravy v účinnost, že soudy striktně trvaly na výsledku obou manželů k otázce rozvratu manželství, resp. k tomu, zda jsou údaje, obsažené v návrhu na rozvod pravdivé a manželé si skutečně nepřejí obnovení společného soužití.

Odlišnost od řízení dle staré právní úpravy je zde tak zřejmá na první pohled. Zatímco rozvod podle občanského soudního řádu umožňoval rozhodnout i bez jednání na základě ustanovení § 115a OSŘ a soudy tuto možnost hojně využívaly, nově již tento postup možný není.

4.4. Procesní úprava rozvodu

Rozvod podle nové právní úpravy je procesně upraven v ustanovení § 383 a násl. Zákona č. 292/2013 Sb., Zákon o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.

¹²⁴ HRUŠÁKOVÁ, Milana., KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka., WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. 2020. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020. 437 s. ISBN 978-80-7400-795-8. marg. č. 2.

¹²⁵ PETROV, Jan., VÝTISK, Michal., BERAN, Vladimír a kol. 2019. *Občanský zákoník*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, 3352 s. ISBN 978-80-7400-747-7. s. 836, marg. č. 1

Byť je zpravidla rozvod manželství z povahy věci řízením kontradiktorním a užití občanského soudního řádu by tak plně postačovalo, nový právní předpis, který byl přijat v souvislosti s rekodifikací občanského práva v ČR, vychází ze zcela jiných předpokladů. Jak uvádí kupříkladu zákonodárce v důvodové zprávě, Občanský soudní řád není pro mnoho specifických řízení použitelný. V těch řízeních, ve kterých se rozhoduje o úpravě právních vztahů mezi účastníky do budoucna, je proto vhodnější specifická právní úprava v podobě Zákona o zvláštním řízení soudním.¹²⁶

Řízení se zahajuje na návrh jednoho z manželů nebo návrhem společným, pokud je navrhován rozvod bez zjišťování příčin rozvratu. Zákon umožňuje v případě, že návrh na rozvod manželství podá jen jeden z manželů, aby se druhý z manželů k tomuto návrhu připojil a soud tak bude v řízení postupovat tak, jako by se jednalo o návrh společný.

Tento souhlas není absolutní, druhý z manželů, který se k návrhu připojil později, může tento návrh odvolat do doby rozhodnutí soudu 1. stupně, jak stanoví § 384 odst. 2 Zákona o zvláštním řízení soudním.

Podstatné je, že se připojení druhého manžela k návrhu na rozvod automaticky neinterpretuje tak, že se ze sporného rozvodu stává nesporný a soud nebude zjišťovat příčiny rozvratu manželství. Souhlas toliko znamená projev vůle druhého z manželů, směřující k rozhodnutí se rozvést. Návrh na rozvod se tedy netransformuje na řízení dle ustanovení § 24a Zákona o rodině, resp. dle ustanovení §757 zákona č. 89/2012 Sb., Občanského zákoníku.

V případě, že soud rozvádí manželství na základě společného návrhu na rozvod manželství, není možno podávat proti rozhodnutí soudu odvolání v případě, že je společnému návrhu vyhověno. Toto ustanovení § 395 Zákona o zvláštním řízení soudním, je logické, jelikož soud jednak neprovádí v dané věci dokazování co se týče příčin rozvratu manželství a presumuje jej právě ze společného návrhu manželů a nadto tomuto návrhu po splnění zákonných podmínek vyhoví, proto by bylo proti smyslu zákona, aby manžel mohl podat proti takovému rozhodnutí soudu odvolání, jelikož se má za to, že oba manželé byli současně navrhovateli a jejich návrhu bylo vyhověno.

Pro úplnost doplním, že nemožnost odvolání je dána také proti rozsudku o rozvodu manželství v řízeních, kdy návrh na rozvod podá jen jeden z manželů a druhý z manželů se k návrhu v průběhu řízení připojí. I zde zákonodárce považuje možnost

¹²⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 292/2013 Sb. o zvláštních řízeních soudních, č. 292/2013 Dz

podání odvolání jako něco, co jde proti smyslu zákona, když oba manželé vyjádřili společnou vůli se rozvést, byť by to mohlo být v případě návrhu, který byl podán původně mimo režim ustanovení § 757 OZ. Zákon tedy stanoví možnost odvolání jen proti rozhodnutí soudu, které nevyhoví návrhu na rozvod manželství, v ostatních případech, kdy se jedná o návrh společný, ať již od samotného počátku, či se druhý z manželů později připojí, soud posuzuje odvolání jako úkon, učiněný osobou neoprávněnou.¹²⁷

Oproti předchozí právní úpravě v Zákoně o rodině, kdy se manželé rozváděli dle ustanovení § 24a ZOR a procesně bylo řízení upraveno Občanským soudním řádem za užití již citovaného § 115a OSŘ, nová právní úprava neumožňuje provést rozvod bez nařízení jednání.

Dikce zákona je v tomto jednoznačná. Ustanovení § 389 stanoví povinnost soudu nařídit ve věci jednání a vyslechnout účastníky, a současně vést manžele ke smíru tak, jak to předpokládá ustanovení druhého odstavce zmiňovaného zákonného ustanovení.

Jedinou výjimkou z nařízení jednání je skutečnost, kdy by byl výslech účastníků spojen s velkými obtížemi, jako je neznámý pobyt či dlouhodobá nepřítomnost jednoho z manželů, nemoc aj.¹²⁸

Z počátku účinnosti nového Občanského zákoníku existoval právní názor, že je možno i nadále rozhodnout bez nařízení jednání, když oba manželé shodně ve společném podání osvědčují skutečnost, že manželství je rozvráceno, nemají zájem na obnovení společného soužití a jsou splněny i ostatní náležitosti dle ustanovení § 757 Občanského zákoníku. Jak ovšem plyne nejen ze shora citované dikce zákona, ale také z důvodové zprávy, záměrem zákonodárce bylo, aby soud nařídil ve věci jednání a účastníky vyslechl.

Opačný názor prezentoval kupříkladu JUDr. Svoboda z Právnické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, dle jehož názoru by výslech manželů, jako účastníků řízení přicházel v úvahu tehdy, pokud by se jednalo o manželství s nezletilým dítětem a soud by měl za to, že nejsou dostatečně ošetřeny zájmy nezletilého. V ostatních

¹²⁷ SVOBODA, Karel., TLÁŠKOVÁ, Šárka., VLÁČIL, David., LEVÝ, Jiří., HROMADA, Miroslav a kol. 2020. *Zákon o zvláštních řízeních soudních*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, 1160 s. ISBN 978-80-7400-788-0. s. 799

¹²⁸ SVOBODA, Karel., TLÁŠKOVÁ, Šárka., VLÁČIL, David., LEVÝ, Jiří., HROMADA, Miroslav a kol. 2020. *Zákon o zvláštních řízeních soudních*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, 1160 s. ISBN 978-80-7400-788-0. s. 781, marg. č. 1

případech má JUDr. Svoboda za to, že je možno rozhodnout i bez jejich výslechu před soudem a vnímá je jako nadbytečný.¹²⁹

Obdobně smýšlí i autoři komentáře k zákonu č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů a odvolávají se na ustanovení § 390 citovaného zákona.¹³⁰ Ten umožňuje v řízení provést jiné důkazy než ty, které navrhuje účastníci jen v případě, že je to zapotřebí ke zjištění skutkového stavu či ke zjištění zájmu nezletilých dětí. Tento závěr se jeví jako logický, jelikož v případě společného návrhu na rozvod manželé tímto samotným návrhem soudu skutkový stav osvědčují nade vše pochybnost. Ke škodě nové právní úpravy však nakonec zvítězil právní formalismus a soudy výslech účastníků provádějí vždy.

Soud tedy musí v řízení tzv. osvědčit, že jsou tvrzení manželů obsažená ve společném návrhu aktuální a ke dni rozvodu se zakládají na pravdě.¹³¹

Soud v případě tzv. nesporného rozvodu dle ustanovení § 757 OZ sice fakticky nezjišťuje příčiny rozvratu manželství, ale musí tyto osvědčit v řízení a manželé vyslechnout za účelem ověření, zda je jejich manželství skutečně hluboce a trvale rozvráceno a obnova společného soužití není možná. Soud se při zjišťování této skutečnosti omezí toliko na shora uvedené a postačí, když oba manželé shodně prohlásí, že trvají na rozvodu, neboť je jejich manželství hluboce a trvale rozvráceno a ani jeden z nich nemá zájem na obnovení společného soužití.

Soud v rámci výslechu účastníků zjišťuje naplnění podmínek pro rozvod, tedy to, zda manželství trvalo déle než rok, a zda spolu manželé nežijí déle než šest měsíců. V případě, že by se při výslechu účastníků ukázalo, že podmínky naplněny nejsou, soud manželství nerozvede a v řízení bude pokračovat až po jejich naplnění, to samozřejmě za předpokladu, že by manželé i tak na rozvodu trvali.

Jeví se to jako ryze hypotetická situace, avšak v soudní praxi k ní velmi zřídka dochází. Nejčastěji není naplněna podmínka toho, že spolu manželé nežijí déle než 6 měsíců.

¹²⁹ SVOBODA, Karel. Nové problémy v řízení o rozvod manželství. In *Bulletin advokacie* : stavovský časopis české advokacie. ISSN 1210-6348, 2014, roč. 2014, č. 5, s. 31-33

¹³⁰ SVOBODA, Karel., TLÁŠKOVÁ, Šárka., VLÁČIL, David., LEVÝ, Jiří., HROMADA, Miroslav a kol. 2020. *Zákon o zvláštních řízeních soudních*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, 1160 s. ISBN 978-80-7400-788-0. s. 740

¹³¹ WIPPLINGEROVÁ, Miloslava., ZAHRADNÍKOVÁ, Radka., SPURNÁ, K. Řízení o rozvod manželství: obecně o řízení – pravomoc, pojetí řízení. In *Bulletin advokacie* [online]. 2015 [cit. 2022-04-02]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/řízení-o-rozvod-manželství-obecně-o-řízení-pravomoc-pojetí-řízení>

Z ustanovení § 758 vyplývá základní definice toho, co to znamená, že spolu manželé nežijí. Důraz je kladen na tzv. manželské či rodinné společenství, které bylo definováno výše.

U rozvodu postačí, když jeden z manželů, případně oba během výslechu před soudem konstatují, že u nich přetrvává některý ze znaků tohoto společenství – tedy kupříkladu intimní soužití. Soud po takovémto zjištění nemůže konstatovat, že jsou naplněny podmínky § 757 občanského zákoníku i za předpokladu, že oba manželé na rozvodu trvají, jelikož kromě zmiňovaného intimního soužití (často i jednorázového, avšak spadajícího do doby uplynulých šesti měsíců), nemají žádné další společné zájmy, nevedou společnou domácnost a ničeho k sobě necítí.

Pokud manželé po takovém zjištění soudu a po poučení, kterého se jim dostane i nadále trvají na rozvodu, obvyklým postupem bývá odročení jednání. Z vlastní praxe a několika obdobných případů mohu konstatovat, že takovéto odročení zpravidla trvá šest měsíců od doby, kdy došlo mezi manžely k události, jež měla za následek ztrátu splnění podmínek pro rozvod dle ustanovení § 757 občanského zákoníku. Tento postup není pochopitelně nikde oficiálně upraven a není možno konstatovat, že jej používá většina soudů, s jeho užitím se lze nicméně setkat často.

Mohlo by se zdát, že soud by mohl pokračovat v řízení dle ustanovení § 755 a začít prokazovat rozvrat manželství a příčiny rozvratu, avšak tento postup by se přičil podmínkám, za kterých byl návrh.

Jestliže se z manželství narodilo dítě, jež je v okamžiku rozvodu nezletilé, muselo rozvodu předcházet řízení před opatrovnickým soudem, který schválil dohodu rodičů o úpravě poměrů k nezletilému dítěti pro dobu rozvodu a po rozvodu.

Manželé společně deklarovali, že se hodlají rozvést, jejich manželství je hluboce a trvale rozvráceno a soud tak fakticky nemá možnost zahájit dokazování o příčinách rozvratu, když navíc o dokazování příčin rozvratu účastníci nemívají zájem. Manželé totiž nejsou ve vzájemném sporu, ale na podmínkách a důvodech rozvodu se spolu dohodli.

Závěrem k procesní úpravě nesporného rozvodu musím stručně zmínit také možnost zpětvzetí návrhu. Za situace, kdy by se jednalo o rozvod dle ustanovení § 755, bylo by zpětvzetí návrhu možné analogicky s řízením dle Občanského soudního řádu. Soud by vyzval druhého z manželů, aby se k návrhu na zpětvzetí vyjádřil. Procesně se bude postup řídit ustanovením § 387 Zákona o zvláštních řízeních soudních. V případě,

že druhý z manželů se zpětvzetím z vážných důvodů nesouhlasí, potom je tento úkon neúčinný a v řízení se pokračuje.

Pokud se v průběhu řízení, zahájeného dle ustanovení § 755 Občanského zákoníku, druhý z manželů připojil a soud začal projednávat návrh jako společný, avšak před vyhlášením rozsudku svůj souhlas odvolal, potom je možno se v odvolacím řízení k udělení souhlasu opětovně vrátit. Odvolací soud potom rozhodne o rozvodu, a to z důvodu procesní ekonomie, kdy v opačném případě by museli manželé podávat návrh na rozvod znovu, a to k soudu 1. stupně, což by bylo neúčelné a neekonomické.

Rozvod podle ustanovení § 757 Občanského zákoníku, ke kterému se druhý z manželů připojil, následky spojované se zpětvzetím řízení zmiňovaným shora nevyvolá. Jediným důsledkem bude to, že soud bude rozvod projednávat jako tzv. sporný s prokazováním příčin rozvratu manželství ve smyslu ustanovení § 755 Občanského zákoníku.

4.5. K dalším náležitostem návrhu na nesporný rozvod

Ustanovení § 757 Občanského zákoníku vyžaduje, aby součástí návrhu na rozvod byla také dohoda manželů, která obsahuje jednak dohodu o vypořádání společného jmění manželů, dohodu o úpravě majetkových vztahů pro dobu po rozvodu a dále dohodu o vypořádání práva společného bydlení.

Součástí návrhu může být také dohoda o výživném mezi manžely, avšak zde je zapotřebí, aby tato byla od dohody, upravující majetková práva a bydlení, oddělena.

Dohoda se považuje za řádně uzavřenou v okamžiku, kdy oba manželé připojí svůj podpis. Účinnost dohody je pak vázána na právní moc rozsudku o rozvodu manželství podle ustanovení § 757 Občanského zákoníku, bez níž nenastane.

Na tomto místě by bylo vhodné říci několik slov o charakteru těchto smluv. Jedná se o dohodu manželů. Soud obsah této dohody nezkontroluje, na rozdíl od opatrovnického soudu, který se zabývá dohodou rodičů o úpravě poměrů nezletilého dítěte pro dobu rozvodu a po rozvodu. Ověřuje toliko formální náležitosti, jako je označení stran, ověřené podpisy apod. To, jakým způsobem si manželé vypořádali své záležitosti, je tak zcela na nich. Soud totiž tuto dohodu neschvaluje, v rozsudku o rozvodu manželství toliko konstatuje, že byly naplněny podmínky pro rozvod dle ustanovení § 757 Občanského zákoníku.

Často v praxi dochází k situacím, ke kterým by patrně při sporném rozvodu a následném vypořádání společného jmění manželů nedošlo, jako je například ujednání o tom, kdo z manželů převezme společné závazky, nejčastěji z hypotečního úvěru. V případě, že manželé za doby trvání manželství uzavřou smlouvu o poskytnutí hypotečního úvěru či spotřebitelského úvěru, stávají se solidárními dlužníky a jsou tak společně a nerozdílně povinni splnit dluh vůči věřiteli. Pokud se rozvádějí nesporným způsobem a své společné závazky taktéž vypořádávají dohodou, potom tak nejčastěji činí bez domluvy s bankovním ústavem, poskytujícím úvěr či bez jeho souhlasu.

Za situace, kdy se jeden z manželů zaváže, že bude splácet výlučně sám splátky a úroky hypotéky, ale například z důvodu ztráty zaměstnání hradit přestane, banka se následně obrátí na druhého z manželů, aby plnil. Bez ohledu na to, že mají manželé uzavřenu dohodu o vypořádání společných závazků, vůči bance je tato dohoda neúčinná, pokud nebyla předem projednána a druhý z manželů nebyl ze závazků vůči bance tzv. vyvázán. Tomu z manželů, který byl v rámci dlužnické solidarity vyzván, aby hradil na společný dluh, vzniká následně maximálně dlužnický regres, ale vůči věřiteli ničeho namítat nemůže. Manželovi, kterému po rozvodu nepřípadně nemovitost a vlastnické právo nadále svědčí jen jednomu z nich, se tak může bez dohody s bankou stát, že bude hradit splátky úvěru, aniž bude mít jakýkoliv nárok na nemovitost, na jejíž pořízení byl původně oběma manžely čerpán.

Manželé by si tak měli velmi dobře svá vzájemná práva upravit, aby i do budoucna, kdy už bude manželství dávno rozvedeno, nedocházelo k nepříjemným překvapením. Popisovaná záležitost se dá snadno vyřešit dohodou s poskytovatelem úvěru.

Jaké jsou další důsledky uzavřené dohody? Jedná se, jak už bylo nastíněno, o problematiku společných nemovitostí. V případě, že jsou tyto vypořádávány dohodou, potom je účinek dohody vázán na rozsudek o rozvodu manželství. Tento rozsudek – samozřejmě pravomocný a vykonatelný, musí být následně přiložen k návrhu na vklad vlastnického práva do katastru nemovitostí v souladu s dohodou manželů. Bez prokázání rozvodu manželství katastr nemovitostí řízení zastaví a vklad neprovede. Účinnost dohody je tak jednoznačně vázána na rozvod manželství.

Tato problematika nebyla v minulosti přijímána jednoznačně a byly zde pokusy zásadu účinnosti smlouvy prolamovat, nicméně Nejvyšší soud ČR stanovil závazný výklad, spočívající v tom, že podmínkou účinnosti vypořádání vzájemných majetkových vztahů dohodou v případě rozvodu dle ustanovení § 757 Občanského zákoníku, je právě

rozvod. Soud zde vychází z toho, že nový Občanský zákoník – zákon č. 89/2012 Sb., dává manželům možnost uzavřít dohodu o vypořádání společného jmění manželství ještě za trvání manželství, a to v souladu s ustanovením § 739, který si dovolím ocitovat:

„Dohoda o vypořádání vyžaduje písemnou formu, pokud byla uzavřena za trvání manželství nebo pokud je předmětem vypořádání věc, u které vyžaduje písemnou formu i smlouva o převodu vlastnického práva.“ Na toto ustanovení navazuje § 740 Občanského zákoníku, stanovující možnost, podat návrh na vypořádání společného jmění manželů k soudu.

Pokud zde tedy existuje možnost, aby manželé uspořádali své majetkové poměry za doby trvání manželství, aniž tento krok spojili s rozvodem, případně mohou uzavřít tzv. předmanželskou smlouvu, potom je nezbytné dovodit, jaké podmínky bude mít dohoda o vypořádání vzájemných majetkových vztahů, spojená právě s uvedeným rozvodem dle ustanovení § 757 Občanského zákoníku.

Nejvyšší soud konstatoval, že nová právní úprava (z.č. 89/2012 Sb.) zachovala koncepci rozvodu manželství bez zjišťování příčin rozvratu manželství – cituji: *„v zásadě za stejných podmínek, jaké byly obsaženy v § 24a zákona o rodině a vedle toho umožnil manželům uzavřít dohodu o vypořádání za trvání manželství (snoubencům ještě i před uzavřením manželství) i pro případy, kdy nedojde k rozvodu manželství postupem bez zjišťování příčin rozvratu manželství.“*¹³²

Soud pak k tomuto dále uvádí, že právě proto, že je smlouva mezi manžely uzavírána pro případ rozvodu dle ustanovení § 757 Občanského zákoníku, vyžaduje se rozvod manželství jako základní podmínka pro to, aby byla smlouva účinná. Jak již bylo uvedeno, platná je v okamžiku podpisu ze strany manželů, avšak je zde odkládací podmínka.

Pokud by k rozvodu dle ustanovení § 757 nedošlo, nemohou se manželé domáhat dle takto uzavřené dohody například převodu vlastnického práva na katastru nemovitostí apod. Jejich majetkový režim zůstává stejný, jak před podáním návrhu na rozvod, tedy k uzavřené smlouvě se nepřihlíží a její účinky nenastanou.¹³³

Na druhou stranu je možno uvažovat nad platností a účinností takové smlouvy za předpokladu, že sice nedojde k rozvodu dle ustanovení § 757 občanského zákoníku,

¹³² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 10. 2019, sp. zn. 22 Cdo 2529/2019

¹³³ MELZER, Filip., TĚGL, Petr. a kol. 2016. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655–975.* Praha: Leges, 2016, 2064 s. ISBN 978-80-7502-004-8 . str. 547

avšak v dohodě manželé explicitně neuvedou, že je uzavírána v konkrétní návaznosti na ustanovení § 757 Občanského zákoníku a k naplnění jeho podmínek – smlouva tedy není účelově vázána k nespornému rozvodu. Pokud by za těchto okolností k nespornému rozvodu bez zjišťování příčin rozvratu manželství nedošlo, není pravděpodobně vyloučeno, že účinky smlouvy o vypořádání vzájemných majetkových vztahů manželů mohou nastat i tak, a to v souladu s ustanovením již citovaného § 739 Občanského zákoníku.

Koneckonců i Nejvyšší soud ve shora uvedeném judikátu k věci uvádí, že je právní úkon vždy nezbytné posuzovat dle obsahu a projevené vůle smluvních stran, nicméně tyto skutečnosti je nezbytné před soudem zjistit.

Další náležitostí, kromě uspořádání vzájemných majetkových vztahů a vypořádání SJM, kterou manželé mohou v dohodě, příkládané ke společnému návrhu na rozvod upravit, je otázka bydlení. Manželé si tak mohou samostatně dojednat buď podmínky společného užívání nemovitosti, ve které budou po rozvodu nadále žít odděleně a nebudou naplňovat znaky tzv. manželského či rodinného společenství ve smyslu ustanovení § 758 Občanského zákoníku – to za předpokladu, že k bytu či domu vznikne podílové spoluvlastnictví. Častěji se však má na mysli uspořádání bydlení po rozvodu ve smyslu ustanovení § 768 a následující, které řeší bydlení po zániku manželství rozvodem, otázku náhradního bydlení, vzniku nároku na toto náhradní bydlení apod.

Záležitost společného bydlení je obligatorní součástí vypořádání. I když si manželé v rámci rozvodu speciálně neupravují záležitosti společného bydlení, je zapotřebí, aby ve smlouvě konstatovali, že si tuto otázku mezi sebou vyřešili a bytovou náhradu po sobě vzájemně nepožadují.

4.6. Problematika výživného rozvedeného manžela

Předchozí kapitola se věnovala majetkovému vypořádání manželů formou smlouvy, která je obligatorní součástí návrhu na tzv. nesporný rozvod dle ustanovení § 757 občanského zákoníku.

Co naopak obligatorní součástí smlouvy o vypořádání, resp. návrhu na nesporný rozvod není, to je otázka výživného mezi manžely. Na rozdíl od otázek společného jmění, kde si manželé zpravidla vzájemně potvrdí, že byl takto vypořádán veškerý společný majetek a závazky a do budoucna vůči sobě nebudou ničeho vyžadovat z titulu

vypořádání společného jmění manželů, u výživného tato otázka takto jednoznačně řešitelná není.

Mezi právníky není zcela jednoznačně vyřešeno, zda je možno se výživného mezi rozvedenými manžely explicitně vzdát jednostranným prohlášením či dohodou nebo to možné není.

Ti, kteří zastávají názor, že se jedná o právo, které nemůže být učiněno předmětem jednostranného vzdání se, odkazují na ustanovení § 761 zákona č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník a na odstavec 1, který si zde dovoluji citovat: „*Rozsah vyživovací povinnosti a způsob poskytování výživného se řídí dohodou manželů nebo rozvedených manželů, ujednají-li si, že se výživné nahradí odbytným, zanikne právo rozvedeného manžela na výživné poskytnutím odbytného.*“

Poukazují zejména na fakt, že zákon nestanoví možnost se práva na výživné vzdát, toliko uvádí, že je možno upravit rozsah a způsob poskytování.

Jak uvádí také komentář, pokud si manželé výživné neupraví, není vyloučeno jej i přes rozvod dle ustanovení § 757 Občanského zákoníku vyžadovat později,¹³⁴ případně uplatnit nárok u soudu, a to v souladu s ustanovením § 761 odst. 2 OZ.

Každopádně je nezbytné konstatovat, že tato otázka – tedy možnost vzdání se výživného mezi manžely, nebyla vyřešena zcela jednoznačně a pro případ rozvodu je klientům doporučováno, aby upravili tuto záležitost alespoň tzv. odbytným za situace, kdy výživné připadá potenciálně do úvahy.

Vyplacení odbytného je z hlediska zákona možností, jak splnit vyživovací povinnost s tím, že tato současně úhradou odbytného do budoucna zaniká.

Pokud tedy manželé prohlásí, že bylo manželovi vyplaceno odbytné a dalších nároků na výživné se tímto vzdává, lze to považovat za dostatečné.

Pochopitelně je nutné si dále uvědomit, že výživné mezi rozvedenými manžely není stejného druhu, jako výživné rodičů a dětí, které nezaniká. Výživné mezi rozvedenými manžely je zákonem poměrně přísně vymezeno dobou – po dobu tří let od zániku manželství a dalšími podmínkami, jako je neschopnost druhého manžela sám se živit, kdy tato neschopnost má původ v manželství nebo v souvislosti s ním. Soud v rámci řízení o výživném posuzuje, zda si mohl rozvedený manžel zajistit obživu

¹³⁴ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. 2020. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, 437 s. ISBN 978-80-7400-795-8. s. 436

řádným hospodařením s vlastním majetkem, zda si mohl vydělat prostředky k obživě v zaměstnání, kdy soud konkrétně posuzuje případné vážné překážky, které mohly rozvedenému manželovi ve vlastní obživě prací bránit. Roli hraje také délka od zániku manželství.

Nejčastějším důvodem, pro který nemá jeden z manželů možnost se sám živit a který má původ v manželství, bývá starost o společnou domácnost. Ženy v domácnosti, protože se to týká nejčastěji právě jich, jsou v případě, že se po mnoho let společného soužití staraly o společnou domácnost, o děti apod., za situace rozvodu znevýhodněny mnohem víc, než kdyby se za doby trvání manželství samy živily prací. Pokud jsou tedy po rozvodu znevýhodněny, soud k jejich péči o společnou domácnost taktéž přihlédne.

Naopak, pokud se manžel zachoval vůči druhému z manželů v rozporu s dobrými mravy, převážně se podílel na rozvratu manželství, ať již kupříkladu nevěrou, nadměrným zadlužováním, z důvodu domácího násilí apod., jedná se o důvody, ve kterých soud právo na výživné buď po prokázání některé ze jmenovaných skutečností nepřizná, případně je toto právo vyloučeno přímo ze zákona, jako je tomu v případě domácího násilí. Na případy domácího násilí dopadá ustanovení § 762 odst. 2 Občanského zákoníku, který právo na výživné v tomto případě vylučuje explicitně, a to i za předpokladu, kdy by jinak nárok na výživné vznikl.

Celkově je možno konstatovat, že výživné rozvedeného manžela je formulováno poměrně striktně, podmínky pro jeho přiznání jsou v mnoha ohledech restriktivní a chrání druhého z manželů před zneužíváním tohoto nároku.

V soudní praxi a v podmínkách České republiky mají soudy tendenci výživné rozvedeného manžela přiznávat opravdu výjimečně, nejčastěji z důvodu nemoci, či jiných nezaviněných okolností, avšak po pečlivém zkoumání.

4.7. Obsah navrhované novely Občanského zákoníku z roku 2021

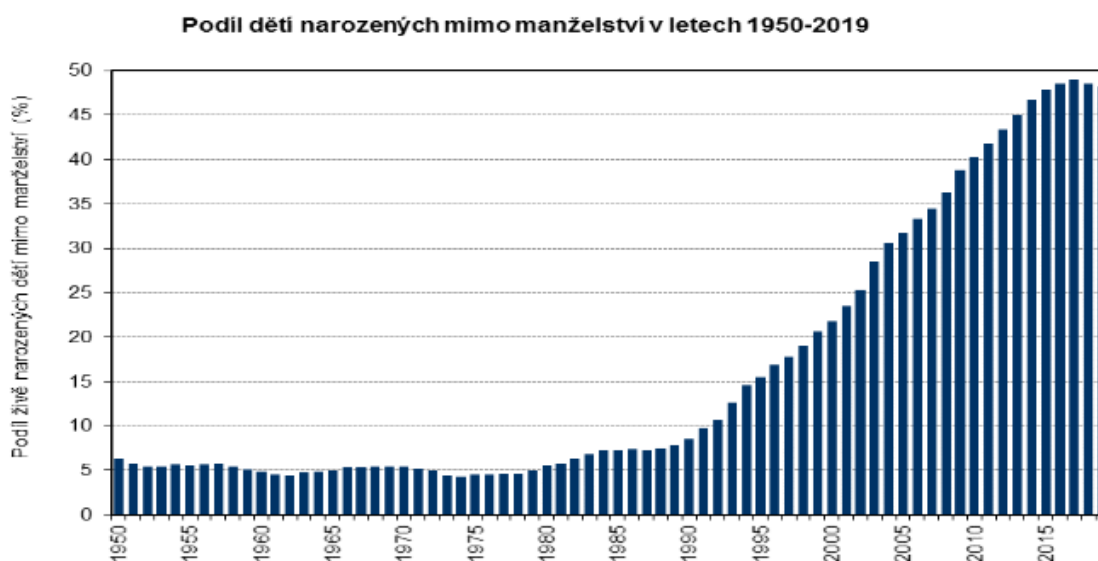
Předkladatelé novely zákona č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník ve znění pozdějších předpisů z roku 2021 měli v úmyslu zjednodušit a urychlit proces nesporných rozvodů, tedy rozvodů dle ustanovení § 757 Občanského zákoníku. Toto urychlení mělo spočívat v možnosti uzavření dohody rodičů o úpravě poměrů nezletilého dítěte pro dobu rozvodu a po rozvodu nikoliv formou soudního rozhodnutí, ale formou notářského zápisu.

Vycházelo se z předpokladu, že rodiče jsou schopni se spolu dohodnout a pokud tomu tak je, není důvod, aby museli absolvovat opatrovnické řízení u soudu, který by schvaloval dohodu rodičů.

Pro podporu svých argumentů shrnuli v důvodové zprávě, podstatné argumenty pro rozvolnění stávající úpravy. Ke stěžejním důvodům patřily následující:

- nárůst počtu dětí, narozených mimo manželství od roku 1950 do současnosti, kdy se počty dětí narozených v manželství a mimo něj prakticky vyrovnaly:

Graf č. 4

Zdroj: Český statistický úřad [online] 2020 [cit. 18.5.2022] Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/podil-deti-narozenyh-mimo-manzelstvi-v-letech-1950-2019>

Návrh novely poukazoval dále na nárůst počtu schválených dohod rodičů o úpravě poměrů k nezletilému dítěti pro dobu rozvodu a po rozvodu oproti rozsudkům opatrovnických soudů. Jak je možno vidět na grafu č. 5 v roce 2018 převažovaly dohody, a to jak při svěřením dítěte do péče matky, tak otce, tak i do střídavé péče, nad počtem soudních rozhodnutí v této věci. Jedná se o další argument pro přenechání větší míry iniciativy rodičům nezletilého a jejich dohodě, před ingerencí státní moci.

Graf č. 5

Rok 2018²³

Předmět sporu	Dohodou		Rozhodnutím soudu		Dohoda + soud
	Počet	Podíl v %	Počet	Podíl v %	
Pro případ rozvodu svěřeno matce	7996	80,41	1948	19,59	9944
Pro případ rozvodu svěřeno otci	768	75,37	251	24,63	1019
Pro případ rozvodu svěřeno do společné péče obou rodičů	714	89,25	86	10,75	800
Pro případ rozvodu svěřeno do střídavé péče obou rodičů	1361	81,55	308	18,45	1669
Celkem	10839	80,70	2593	19,30	13432
Pro případ rozvodu povinnost platit výživné stanovena – matce	1105	76,63	337	23,37	1442
Pro případ rozvodu povinnost platit výživné stanovena – otci	11711	85,34	2011	14,66	13722
Pro případ rozvodu povinnost platit výživné stanovena – oběma	692	82,97	142	17,03	834
Celkem	13508	84,44	2490	15,56	15998

Zdroj: Důvodová zpráva k novele zák. č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. In *Zákony pro lidi - Sběrka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění* [online]. 2021 [cit. 2022-0408]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/media2/file/2111/File48286.pdf?attachment-filename=7313715-2021-11-15-duvodova-zprava-7314218.pdf>

Záměr legislativců tedy spočíval v posílení odpovědnosti a autonomie vůle rodičů dítěte, kteří by měli být vedeni k odpovědnosti při úpravě poměrů nezletilého dítěte pro dobu rozvodu a po rozvodu, přednost by měla mít jejich dohoda před autoritativním rozhodováním soudu. V této souvislosti bylo poukazováno na nálezy Ústavního soudu ČR IV. ÚS 1921/17 ze dne 21. 11. 2017, který akcentuje dohodu rodičů a staví ji do popředí před rozhodováním soudu v opatrovnických věcech.

Záměrem legislativního návrhu byl také model, který se velmi blížil francouzské úpravě – tedy to, že rodiče budou s ohledem na věk a míru rozumové vyspělosti informovat své nezletilé dítě o rozvodu a nechají jej se spolupodílet na vytvoření dohody. Soud měl nastoupit teprve v případě, že se rodiče nebudou schopni spolu dohodnout a bude zapotřebí upravit záležitosti nezletilého autoritativním rozhodnutím. Tento model měl celou řadu kritiků, kteří tradičně, tak jako v jiných zemích před přijetím

pravidel, zjednodušujících rozvod, před celkovým zhoršením postavení nezletilého dítěte a ohrožení jeho práv.¹³⁵

Celkově je možno říci, že se navrhovaná novela velmi blížila úpravě německé, která preferuje dohodu rodičů a staví ji před rozhodování soudu, které je vnímáno jako prostředek krajní. I zamýšlená novela počítala s tím, že v případě nedohody rodičů nastoupí soud, avšak všude tam, kde bude dohoda, bude mít tato přednost.

Legislativci v důvodové zprávě také opakovaně poukazovali na fakt, že soudní řízení v opatrovnických věcech je často jakýmsi jablkem sváru mezi rodiči a představuje v některých případech také značně traumatizující zážitek a důvod ke sporům.

Za nejvhodnější způsob, jak vyřešit otázku nezletilého smluvně všude tam, kde je pro to prostor, a současně chránit dostatečně jeho zájmy, považují povinnost pro rozvádějící se manžele v podobě předložení uzavřené dohody soudu, který vede řízení o rozvodu. Ten by měl povinnost dohodu přezkoumat z hlediska zájmů nezletilého a v případech, kdy bude shledávat její obsah za problematický, bude mít možnost postoupit věc soudu opatrovnickému.

Proti návrhu novely zákona se poměrně silně vymezila část právnické obce, která kritizovala jednak nedostatečnou zkušenost a připravenost notářů na provádění této agendy, dále také to, že nezletilý bude mít podle nové úpravy méně ochrany, kterou jeho zájmům doposud poskytuje stát prostřednictvím opatrovnického soudnictví v kombinaci s Orgánem sociálně právní ochrany dětí. Známa česká právnička JUDr. Daniela Kovářová neváhala označit s odvoláním na stanovisko Unie rodinných advokátů, tuto navrhovanou novelu za protiústavní pro její nesoulad s Úmluvou o právech dítěte.¹³⁶

Unie poukazovala na to, že by se dítě nemělo možnost v opatrovnické záležitosti dostatečně vyjádřit. Odpůrci si ovšem neuvědomují, že současný systém opatrovnického soudnictví sice dává tento prostor, avšak soudy samotné jej příliš nevyužívají. V případech konsenzuálního rozvodu to ani není zapotřebí, protože opatrovnický soud schvaluje dohodu rodičů. Jako podklad mu slouží stanovisko Orgánu sociálně právní ochrany dětí, jehož pracovníci s nezletilým o rozvodu rodičů i návrhu na úpravu poměrů

¹³⁵ Důvodová zpráva k novele zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník *In Zákony pro lidi - Sbírka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění* [online]. 2021 [cit. 2022-04-08]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/media2/file/2111/File48286.pdf?attachment-filename=7313715-2021-11-15-duvodova-zprava-7314218.pdf>

¹³⁶ Daniela Kovářová k opatrovnickým věcem u notáře: Lásku ani respekt nelze násilím vynutit. In *Česká justice* [online]. 2019 [cit. 2022-04-08]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2019/04/daniela-kovarova-k-opatrovnickym-vecem-u-notare-lasku-respekt-nelze-nasilim-vynutit/>

po rozvodu hovoří (pozn. autora). Navrhovaná novela počítala s tím, že by dohodu rodičů registrovali notáři, ale opět zde hovoříme o konečném schválení (nově registraci) dohody, ne o jejím projednání. Domnívám se, že nepřijetí této novely bylo chybou, neboť mohla logicky doplnit stávající právní úpravu konsensuálního rozvodu dle ustanovení § 757 občanského zákoníku, která by se tím zrychlila a zjednodušila. Současně by také ulevila soudnímu systému.

4.8. Česká úprava nesporného rozvodu ve světle zahraniční právní úpravy – srovnání

Pro tuto kapitolu jsem s ohledem na skutečnost, že Slovenská republika nemá ve svém právním řádu nesporný rozvod, zvolil toliko úpravu českou, kterou rámcově porovnám s úpravami v této práci uvedených zemí, majících ve své právní úpravě nějakou formu nesporného rozvodu, a to jak před soudem, tak tzv. bez soudce.

Jak již bylo řečeno, Česká republika má upraven nesporný rozvod již od roku 1998, od novely tehdejšího Zákona o rodině, do něhož zákonodárce vložil ustanovení § 24a.

Po přijetí nového civilního kodexu je nesporný rozvod upraven v ustanovení § 757 Občanského zákoníku a jeho obsah je téměř totožný s původní úpravou v zákoně o rodině, liší se toliko procesními pravidly. Zatímco před účinností nového Občanského zákoníku se rozvodová řízení konala dle příslušných ustanovení Občanského soudního řádu, dnes se konají dle Zákona o zvláštních řízeních soudních. V podrobnostech odkazuji na subkapitolu o české právní úpravě.

Nyní se zaměřím na charakteristiku českého nesporného rozvodu a vymezím podstatné znaky:

a) Rozvod je v České republice možný výlučně před soudem a na základě pravomocného rozsudku

b) Oba manželé se musí rozvodového řízení účastnit a být soudem vyslechnuti. I když se jedná o nesporný rozvod dle ustanovení § 757 Občanského zákoníku, potom postupem dle § 389 odst. 1 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, nařídí soud ve věci jednání, na kterém vyslechne účastníky a dle odstavce druhého citovaného § 389 vede soud manžele k odstranění příčin rozvratu.

c) I když je ve věci soud nucen nařídit jednání a má povinnost manžele vyslechnout a vést je k odstranění příčin rozvratu (ano, i v případě nesporného rozvodu zůstává tato povinnost formálně zachována), proti rozsudku soudu o rozvodu manželství podle ustanovení § 757 Občanského zákoníku, není odvolání přípustné.

d) povinnou přílohou návrhu na nesporný rozvod dle ustanovení § 757 Občanského zákoníku je oboustranně podepsaná dohoda manželů o vypořádání společného jmění manželů, práv a povinností společného bydlení a výživného a rozhodnutí opatrovnického soudu, jsou-li v manželství nezletilé děti.

e) Práva a povinnosti k nezletilému dítěti musí manželé vypořádat v samostatném soudním řízení – a to v řízení opatrovnickém, které musí vždy předcházet jednání o rozvodu manželství. Opatrovnický soud v případech nesporných rozvodů většinou schvaluje dohodu rodičů, která je předložena u nesporného rozvodu vždy, jak to také předpokládá zákon. Za situace, kdy opatrovnický soud shledá předloženou dohodu v nesouladu se zájmy nezletilého dítěte, může rozhodnout ve věci sám rozsudkem a poměry takto upravit.

f) Před rozhodnutím opatrovnického soudu se koná šetření Orgán sociálně právní ochrany dětí (dále jen OSPOD), který vykoná návštěvu postupně v domácnosti obou rodičů a sdělí soudu podrobnosti o výchovném prostředí a dále to, zda souhlasí či nesouhlasí s navrhovanou dohodou rodičů. Konečné rozhodnutí je na soudu, který není stanoviskem OSPOD vázán, stejně tak není vázán návrhem rodičů. Soud rozhoduje toliko dle zájmů nezletilého, kdy si může vyžádat i v případě, že je mu předložen návrh na schválení dohody, další důkazy a materiály, které považuje pro rozhodnutí za důležité.

g) Opatrovnické řízení je od rozvodového řízení zcela odděleno, proti rozhodnutí soudu ve věci úpravy poměrů k nezletilému dítěti se účastníci řízení mohou odvolat, na rozdíl od rozsudku o rozvodu dle ustanovení §757 Občanského zákoníku.

Ze shora uvedeného shrnutí vyplývá, že ač má Česká republika nesporný rozvod zakotven v novém Občanském zákoníku (zákon č. 89/2012 Sb.), tak je nová právní úprava o něco rigidnější, než původní ustanovení § 24a Zákona o rodině, který v kombinaci s Občanským soudním řádem umožňoval rozhodnout soudu jen na základě listinných podkladů, a tedy bez jednání.

Fakticky podobně, jako v právní úpravě Velké Británie, která v podobě shora zmiňovaného zákona z roku 2020 zavádí nesporný rozvod, i v úpravě české je nutno konstatovat a tvrdit rozvrat manželství, který je potvrzen souhlasným prohlášením manželů.

Česká úprava požaduje minimální délku trvání manželského svazku a minimální délku manželské odluky (6 měsíců), po které je možno realizovat nesporný rozvod. Opět – obdobně s novou úpravou Velké Británie.

S nutností dvojího řízení – tedy opatrovnického a následně řízení o rozvodu se česká úprava blíží úpravě portugalské, kde je také zapotřebí soudního výroku o dětech, ale jen zdánlivě, protože soudní výrok o úpravě rodičovských práv přichází v úvahu pouze v případě rozvodu před úřadem matriky. V případě rozvodu před soudem počítá s jedním řízením, kdy soud rozhodne současně jak o dětech, tak i o rozvodu manželství. S ohledem na skutečnost, že portugalský Código civil v případě rozvodu taktéž ukládá soudu, aby se pokusil strany usmířit, případně je přivést k nespornému rozvodu, není tato situace nikterak zřídka.

Ze všech srovnávaných zemí kontinentálního právního systému – tedy Francie, Rakousko, Německo, Portugalsko, Řecko či Slovinsko, má česká právní úprava nejprísnejší úpravu nesporného rozvodu, a to jednak z důvodu stanovené délky trvání manželství a délky trvání odluky, ale také toho, že není možno se odchýlit od rozvodu před soudem, není možno ponechat soudním rozhodnutím neupravenou ani záležitost majetku, ani záležitost nezletilých dětí.

Pochopitelně hovoříme o rozvodu dle ustanovení § 757 Občanského zákoníku. Vedle toho je možný rozvod podle ustanovení § 755 Občanského zákoníku, který předpokládá hluboký a trvalý rozvrat manželství. Pokud se druhý z manželů k návrhu připojí, soud manželství rozvede, aniž je ve věci nutno provádět obsáhlé dokazování. V případě, že spolu manželé nežijí déle než 3 roky, soud manželství rozvede vždy. Všimněme, si, že české právo má poměrně dlouhou požadovanou dobu odluky. Francie má v případě tohoto typu rozvodu lhůtu 1 roku, britské právo do přijetí nového zákona z roku 2020 potom dva roky.

Nutno podotknout, že pokud je řízení zahájeno dle ustanovení § 755 OZ a postupem dle ustanovení § 384 odst. 2 Zákona o zvláštních řízeních soudních se druhý z manželů po podání návrhu k tomuto připojí, potom je na rozdíl, od rozvodu dle § 757 OZ řešen toliko rozvod samotný, nikoliv už vypořádání společného jmění manželů a otázek bydlení či výživného. O nezletilých dětech platí, že musí být rozhodnuto v samostatném řízení opatrovnickém.

Pokud tento typ rozvodu, který není zahájen jako nesporný, srovnáme s úpravou francouzskou či kupříkladu portugalskou, potom má ten český opět nevýhodu v nutnosti

následně po nabytí právní moci rozsudku o rozvodu zahájit další samostatná řízení o vypořádání SJM (pokud se manželé nejsou schopni dohodnout).

V zásadě je možno konstatovat, že česká právní úprava nesporného rozvodu patří do skupiny těch, které vyžadují, aby se rozvod konal před soudem (shodně Německo, Rakousko, ze zemí mimo EU také Velká Británie). Kromě toho stanoví omezující podmínku v podobě nutné odluky manželů – 6 měsíců po jednoletém manželství, kdy podmínka, že manželství trvalo minimálně rok, musí být naplněna ke dni podání návrhu na rozvod manželství¹³⁷. Německá a Rakouská úprava, požadující rozvod soudní cestou, tuto podmínku délky trvání předchozího manželství nestanoví.

V čem se česká úprava naopak odlišuje, je nutnost samostatného řízení o úpravě poměrů nezletilého dítěte. Ochrana práv nezletilých dětí je v české právní úpravě řešena tak, že se sice rodičům nezletilého dává prostor pro dohodu (rozvod dle ustanovení § 757 Občanského zákoníku s ní přímo počítá), nicméně za ingerence státu v podobě Orgánu sociálně právní ochrany dětí a následně soudu, který dohodu neschvaluje toliko po formální stránce, ale zkoumá také její obsah.

Pro srovnání například s Německem, kde má přednost dohoda mezi rodiči je rozdíl právě ve shora zmíněném dohledu nad obsahem dohody rodičů a kontrole. V Německu se ponechává větší míra odpovědnosti i samostatnosti na rodičích a soud nastupuje až v okamžiku, kdy se nejsou schopni dohodnout či nastane problém. Jak plyne například z publikace Esther Geisler a kol., většina dětí z rozvedených manželství zůstává bydlet s matkou, otec dítě po dohodě s matkou navštěvuje a i když je v německé úpravě taktéž zakotvena střídavá péče, je využívána spíše v menšině případů¹³⁸. Pokud rodiče chtějí střídavou péči, musí pro ni splnit podmínky, spočívající zejména ve schopnosti se domluvit ohledně všech podstatných záležitostí, spojených s péčí o nezletilého. Pravidlem potom je, že pokud si jednou dítě na nějaký model zvykne, rodiče jsou povinni jej respektovat a dodržovat. Co se týče změny výchovného modelu, potom by systém, který funguje a je dlouhodobě nastaven tak, že si na něj dítě již zvyklo, měl zůstat beze změn¹³⁹. Je tedy patrné, že na rodičích leží velká odpovědnost za úpravu vztahů s nezletilým dítětem.

¹³⁷ § 757 odst. 1 písm. a) zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník ve znění pozdějších předpisů

¹³⁸ GEISLER, Esther. et al. 2018. Familien nad Trennung und Scheidung in Deutschland. In *Deutsche Gesellschaft für Demographie e.V.* [online]. 2018 [cit. 2022-05-25]. Dostupné z: https://dgd-online.de/wp-content/uploads/2018/04/Familien_Trennung_Scheidung_v1.pdf

¹³⁹ Scheidungs.de. *Betreuungsmodell* [online]. Scheidung.de, [cit. 2022-05-22]. Dostupné z: <https://www.scheidung.de/betreuungsmodelle.html>

Úprava francouzská jde v tomto ohledu ještě dále, a jak bylo nastíněno podrobně v subkapitole 3.2.5., ponechává vše na rodičích, včetně poučení nezletilého o následcích rozvodu, poučení, že může být vyslechnut před rodinným soudcem aj. V dané souvislosti je ale zapotřebí znovu zdůraznit, že rodiče musí být povinně zastoupeni advokátem a ten je osobou, poskytující komplexní poradenství jak v otázkách rozvodu samotného, tak i v otázkách výkonu rodičovských práv. Je však pravdou, že Francie je ze všech zemí, které mají nesporný rozvod, v tomto ohledu nejliberálnější.

Většina jmenovaných zemí s výjimkou Slovinska, kde se mohou rozvádět mimosoudně toliko páry, které nemají v péči nezletilé dítě, chrání zájmy nezletilých dětí de facto podobně, jako česká právní úprava, byť nemají pro tyto účely dvě rozdílná soudní řízení a rozhoduje jeden soud v rámci jednoho řízení.

Dalším specifickým rysem české právní úpravy je to, že manželé nemusí být zastoupeni v řízení o rozvod advokátem. Mohou si sami sepsat dohodu o vypořádání SJM, úpravě společného bydlení a výživném a opatřit ověřenými podpisy, aniž kdokoliv zkoumá faktickou správnost a úplnost této dohody. Soud v řízení zjišťuje toliko formální náležitosti a podpisy stran, nikoliv samotný obsah. Manželům se tak nedostane náležitého poučení o následcích rozvodu ve vztahu ke společnému jmění manželů a dalších skutečnostech. V zahraničních právních úpravách odstraňuje tato rizika právě nutnost, být zastoupen advokátem, jak je zdůrazněno u úpravy francouzské. Zákonodárce však patrně neměl v úmyslu, zabývat se otázkou odborného poradenství za situace, kdy se musí řízení o rozvodu povinně uskutečnit před soudem a soud je dle Zákona o zvláštních řízeních soudních povinen manžele vyslechnout. Je tak na soudu, aby případně odstranil nesrovnalosti a nejasnosti, které by mohly mezi manžely existovat ohledně následků rozvodu dle ustanovení § 757 Občanského zákoníku.

Po srovnání základních parametrů konsenzuálního rozvodu v České republice a v jiných právních úpravách evropských zemí je možno uzavřít, že český model tohoto typu rozvodu je v porovnání se zahraničím spíše striktnější, a to z důvodu nutnosti zachovat minimální lhůtu trvání manželství, nutnosti absolvovat dvojí soudní řízení v případě, že mají manželé nezletilé dítě a dále nutnosti osobní účasti u soudu, který zjišťuje ze zákona pravdivost shodného tvrzení manželů o rozvratu manželství a záměru dosáhnout rozvodu. Povinná délka trvání manželství se jeví v situaci, kdy manželství neplní z různých důvodů svou funkci od samotného počátku, jako nadbytečná a prodlužující de facto zaniklý svazek. Ze své vlastní praxe znám řadu případů, kdy se pár bral po déletrvajícím vztahu, který již sám o sobě byl konfliktní a uzavření manželství tento nedostatek neodstranilo, ba naopak mnohdy se konflikty ještě vyostřily, případně se krátce po uzavření sňatku objevily případy manželské nevěry či jiného chování, které je možno

považovat za narušující manželské soužití podstatným způsobem (spáchání trestného činu, gamblerství apod.). Pokud jsou manželé i v takové situaci ochotni, řešit rozvod smírnou cestou a konsensuálně, potom by měl zákon umožňovat rozvod i před lhůtou jednoho roku.

5. Kapitola

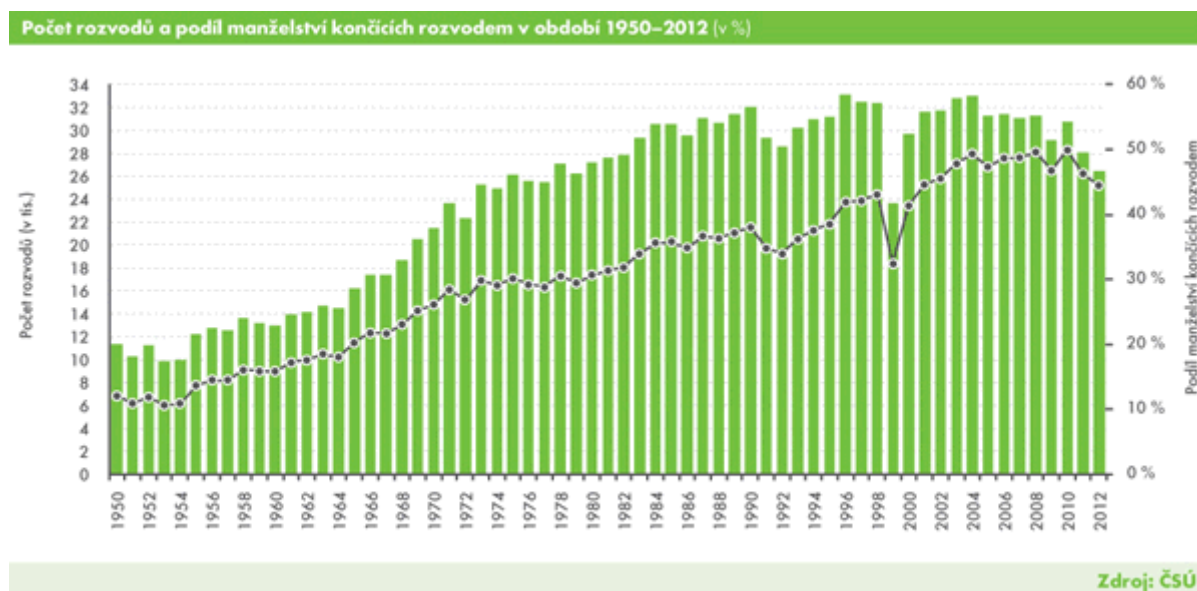
5.1. Vliv právní úpravy rozvodu na rozvodovost – obecná charakteristika

Je nepochybné, že rozvodovost je záležitostí komplexní, která v sobě zahrnuje mnoho různých vlivů. Právní úprava byla a stále je zvažována jako jeden z nich. Jsou názory, které viní příliš liberální právní úpravu rozvodu ze znevážení institutu manželství a z toho, že lidé přistupují ke svazku lehkomyšlně.

Na datech z Československa a poté z České republiky (méně potom ze Slovenské republiky) vidíme, že rozvodovost ve sledovaném období neustále roste, a to i v době, kdy v Československé republice nebyl konsensuální rozvod a jedinou možností, jak rozvodu dosáhnout, bylo prokázat vinu za rozvrat, tedy rozvod ve smyslu ustanovení § 23 a násl. zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

V roce 1950 se rozvádělo cca 10% manželství, v roce 1964 už to bylo cca 18% manželství a do roku 1998, kdy byla přijata velká novela zákona o rodině, která zavedla rozvod dle ustanovení § 24a Zákona o rodině, se míra rozvodovosti zvýšila na cca 40%, jak je patrné na následujícím grafickém zpracování které pochází z Českého statistického úřadu.

Graf č. 6

Zdroj: Český statistický úřad.

Obrat v rozvodech. In *Český statistický úřad* [online]. 2014, [cit. 2022-05-19]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/0b00225862>

Podobný vývoj lze sledovat také v ostatních státech Evropy, a to i v těch, které patřily k demokratickému, svobodnému světu. Není tedy možno jednoduše položit rovnítko mezi právní úpravu rozvodu manželství a míru rozvodovosti v tom smyslu, že je to právě zákon, který působí na to, že se manželství rozvedou, i když je nepochybné, že minimálně v krátkodobém horizontu se vliv liberálnější právní úpravy na rozvodovosti projeví. Dle mého názoru se jedná spíše o skutečnost, že zákon sleduje společenskou poptávku a tlak. Mohli jsme to vidět v historii, kdy revoluční Francie zavedla právo na rozvod pro všechny, a to bez zavinění (rozvod na základě vzájemného souhlasu). Jak uvádí například v historické části práce citovaná Sandra Brée, po roce 1792 se ve městech rozvedlo mezi 25-30.000 párů, nicméně následně množství rozvodu po této první vlně pokleslo¹⁴⁰. Zajímavým je v tomto případě údaj, že se tak stalo ve městech. Když si uvědomíme, kde se koncentroval společenský vývoj a pokrok, kde se soustřeďoval kapitál, průmyslová výroba, školství aj., potom se musíme logicky ptát, zda skutečně zákon toliko nekopíruje společenskou poptávku, způsobenou vývojem, často velmi překotným, jako se to stalo v době nástupu průmyslové revoluce, spojené s budováním manufaktur a rychle rostoucí urbanizací. Pro tuto skutečnost hovoří opět historické prameny francouzské. Jak uvádí autoři zajímavé studie, věnující se rozvodům ve Francii z pohledu rovnoprávnosti žen (Tetaert et. al., 2021), již v polovině 18. století existoval ve Francii společenský tlak na uzákonění možnosti rozvodu a v roce 1789 se jen oživil. Autoři připomínají, že to byl kupříkladu také ženský časopis *Le Cabinet de Mode*, který v roce 1789 publikoval otevřený požadavek Ústavodárnému shromáždění (*Constituante*), aby byl uzákoněn rozvod. Autoři si současně všímají rostoucí emancipace a právního povědomí žen na konci 18. století, které byly schopny domoci se svých práv prostřednictvím soudu apod.¹⁴¹

Do roku 1789, resp. do přijetí zákona o rozvodu pro všechny, se mohli rozvádět toliko Židé a protestanti, kdežto pro katolíky byla toliko možnost, označovaná v našich podmínkách jako rozvod od stolu a lože, případně církevní odluka pro případy cizoložství a dalších, kanonickým právem předvídaných skutečností, které ovšem spadaly do kompetence církve.

¹⁴⁰ BRÉE, Sandra. 2021. Deux siècles de séparations et divorces en France (1792-1975). In *Annales de démographie historique*. [online]. 2021/2, [cit. 2022-02-01]. Dostupné z: <https://halshs.archives-ouvertes.fr/halshs-03274968v1>

¹⁴¹ TETAERT, Laurie, Corinne GOMEZ-LE CHEVANTON, Vincent GOURDON a Isabelle ROBIN. Les femmes et le divorce révolutionnaire: de la réception à la construction de la loi (1791-1796). *Genre* [online]. 2021 [cit. 2022-05-30]. ISSN 21025886. Dostupné z: <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=edsrev&an=edsrev.650C3A5A&scope=site>

Naproti tomu manželství Židů či protestantů nebyly uznávány, a proto zde byl rozvod přípustný.¹⁴²

Po prvotním zájmu o rozvod manželství v době revoluční potom po zbytek následujícího období, a to až do 20. století, narůstal počet rozvodů kontinuálně bez takto dramatických výkyvů, byť se v etapách, kdy byl například ve Francii přijat zákon Naquetův, opět umožňující rozvod manželství (viz. Subkapitola věnující se francouzské úpravě), či přijetí moderního zákona o rozvodu v roce 1975.

Autoři článku „*The Effect of Divorce Laws on Divorce Rates in Europe*“ se rozhodli prozkoumat data rozvodovosti od roku 1950 do roku 2018 v jednotlivých zemích EU a dospěli k závěru, že nesporný rozvod bez zavinění má dlouhodobý efekt na zvýšení rozvodovosti. Zmiňovali také americké studie, které se týkaly vlivu liberalizace zákonů o rozvodu v jednotlivých státech USA na míru rozvodovosti, ale zejména se soustředili na data EUROSTAT, která ukazují jednak neustále se zvyšující míru rozvodovosti a jednak je z nich dle autorů článku také patrné, že se projevil efekt legislativních změn míru rozvodovosti, který zůstává přítomen dlouhodobě. Docházejí tak k závěru, že právní úprava na rozvodovost vliv má a čím je tedy volnější, tím více se její efekt projeví ve zvýšeném počtu rozvodů, který není jen krátkodobým výkyvem¹⁴³.

Naproti tomu studie, která se zaměřila na vliv právní úpravy na rozvodovost v Portugalsku a sledovala data z druhé poloviny 20. století s přihlédnutím k portugalské právní úpravě rozvodu bez zavinění po vzájemném souhlasu, dochází k závěru, že tento vliv je zanedbatelný. Právní úprava a změny v rozvodovém právu nejsou dle této studie příčinou vyšší rozvodovosti, ale jejím následkem, kdy zákonodárce reaguje na zvýšenou, resp. neustále rostoucí poptávku po rozvodech, s tím související zahlcenost soudů a vysoké náklady na rozvodové řízení, pokud se u něj musí prokazovat vina¹⁴⁴.

Pokud se opět podíváme na rozvodová čísla z Československé, resp. České republiky, potom si nelze nevšimnout, že bez ohledu na neměnné ustanovení o rozvodu manželství, které nařizovalo soudu v případě rozvodu manželství s nezletilými dětmi zjišťovat příčiny rozvratu a

¹⁴² RONSIN, Francis. 1989. Le divorce révolutionnaire. In *Marie-Françoise Levy éd., L'enfant, la famille et la Révolution française*. Paris, Plon, « Hors collection », 1989, p. 307-324. DOI : 10.3917/plon.levym.1989.01.0307. URL : <https://www.cairn.info/--9782855654942-page-307.htm>

¹⁴³ *The effect of divorce laws on divorce rates in Europe* [online]. 2006 [cit. 2022-05-13]. ISSN edsoaiOpen. Dostupné z:

<https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=edsoai&an=edsoai.ocn995828427&scope=site>

¹⁴⁴ ROSADO COELHO, Clarisse, GAROUPA, Nuno. 2004. Do Divorce Law Reforms Matter for Divorce Rates? Evidence from Portugal (August 2004). Dostupné z: SSRN: <https://ssrn.com/abstract=640501> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.640501>

uvést tyto příčiny do odůvodnění,¹⁴⁵ přičemž manželství mohlo být rozvedeno toliko ve společensky odůvodněných případech, rozvodovost neustále pozvolna rostla. Přijetím velké novely Zákona o rodině v roce 1998, která zavedla nesporný rozvod dle ustanovení § 24a Zákona o rodině, nepřinesla nikterak dramatický výkyv.

Pokud by skutečně právní úprava rozvodu měla být příčinou vyšší rozvodovosti, jak to uvádí například Gonzales a Viitanen ve svém článku „The Effect of Divorce Laws on Divorce Rates in Europe“, potom by tomu měla odpovídat i tuzemská data, která ovšem spíše dávají za pravdu autorům studie portugalské, k jejímž závěrům patřilo zjištění, že je to společenský tlak na uvolnění rozvodů, který mění právo, spíše než stav, kdy právo působí na rozvody.

V dané souvislosti bych chtěl uvést v anglosaském světě velmi populární, byť již poněkud zastaralou Beckerovu teorii manželství, která je založena na ekonomických vztazích. Becker se domníval, že manželství plní svou funkci do té doby, dokud je pro manžele výhodné a z manželství čerpají benefity. Becker se zaměřil na chování rodiny z čistě ekonomického pohledu a snažil se vyzkoumat, jak se lidé rozhodují v otázkách rodičovství apod.¹⁴⁶ V okamžiku, kdy tyto benefity poklesnou a manželé se domnívají, že pro ně bude výhodnější rozvod, potom k němu přistoupí. Becker tuto svou teorii vyložil ve známém díle „*A Treatise of Family*“, kde prakticky veškeré mezilidské vztahy v rodině vyložil za pomoci ekonomie. V manželství žena zůstává po tu dobu, dokud je to pro ni ekonomicky přínosné a je ekonomicky závislá na svém muži, resp. jí tato závislost současně přináší benefity. Jejich pokles pak vede k rozvodu – resp. v okamžiku, kdy ekonomická závislost či ekonomický benefit odezní a je patrné, že mimo stávající svazek bude vyšší, následuje rozvod¹⁴⁷.

Becker pochopitelně ve svých úvahách šel i k ceně samotného rozvodu, tedy kolik je zapotřebí zaplatit finančních prostředků, ale i dalších nákladů, jako je čas apod. k tomu, aby bylo rozvodu dosaženo. Chudší rodiny tak mohly být znevýhodněny v přístupu k právní pomoci a mohlo to na ně mít vliv, směřující k zachování svazku, které bylo ovšem podmíněno opět ekonomicky.

Finanční dostupnost rozvodů a dostupnost právní pomoci jistý vliv mít může, protože v době, kdy byl ve Francii v roce 1851 přijat zákon o právní pomoci, který zpřístupnil tuto oblast také chudším vrstvám obyvatelstva, se rozvodovost – měřeno od roku 1850, mírně

¹⁴⁵ § 25 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

¹⁴⁶ LOUŽEK, Marek. 2014. The Economic Theory of Gary Becker. In *Politická ekonomie* [online]. 2014, **62**(6), 850-864 [cit. 2022-06-03]. ISSN 00323233. Dostupné z: doi:10.18267/j.polek.985

¹⁴⁷ BECKER, Gary S. *A Treatise on the Family*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1981. 440 s. ISBN 0-674-90698-5

zvýšila¹⁴⁸. Dle článku, který se věnuje vývoji rozvodovosti ve Francii od roku 1792, se konstatuje, že po přijetí tohoto zákona došlo k jistému výkyvu v počtu rozvodovosti. Důvodem byla zvýšená rozvodovost u chudších, zejména dělnických vrstev, které si logicky nemohly před tím rozvod z ekonomických důvodů dovolit. Zpřístupněním soudnictví se situace změnila. Opět zde musím konstatovat, že to nebyla právní úprava rozvodu, která by způsobila vyšší rozvodovost, ale byl to společenský tlak – poptávka po přístupu k rozvodu u osob, které se rozvést chtěly, jen neměly možnost ať již z důvodu právního či ekonomického.

Teorie Garyho Beckera, ke které se nyní opět stručně vrátím, byla v době svého vzniku velmi populární, nicméně v současnosti ji začínají mnozí zpochybňovat a vidí příčiny rozvodovosti nejen v otázkách ekonomických, ale také společenských a zaměřují se na proměnu role a postavení ženy ve společnosti, proměnu společenských vztahů a vazeb apod.¹⁴⁹

Problematika by se tedy dala shrnout tak, že na rostoucí míru rozvodovosti jsou dva základní pohledy – první z nich konstatuje, že za zvýšenou mírou rozvodovosti stojí právní úprava rozvodu. Druhá koncepce konstatuje, že zákon de facto kopíruje společenskou poptávku. Skutečné příčiny rozvodovosti tak je nutno patrně hledat více ve změnách společenských, než právních.

Velmi zajímavý je v souvislosti s teorií, že za zvýšenou mírou rozvodovosti nestojí až tak změny právní, ale je tomu právě naopak – tedy, že změny právní, kopírují změny, ke kterým došlo ve společnosti, níže znázorněný graf, který je součástí studie „*Recent demographic trends in France: A European outlier?*“.¹⁵⁰ Tento graf ukazuje vývoj rozvodovosti ve dvou sledovaných obdobích, a to v roce 2008 a 2016. Zajímavé je, že téměř ve všech případech u uváděných členských států EU došlo k poklesu rozvodovosti a trend je možno označit v rámci EU jako většinový, avšak v několika zemích (ze zemí, uváděných v této práci se jedná o Portugalsko, Slovinsko a Řecko), dochází naopak k nárůstu. Velmi výrazně narostla v roce 2016 k roku 2008 také rozvodovost v Itálii. Jak uvádí autoři shora citované studie, Itálie procházela dvěma zásadními změnami rozvodové legislativy, tedy se skutečně krátkodobě prokázal trend navýšení počtu rozvodů po změně právní úpravy. Mohlo by se tedy uzavřít, že

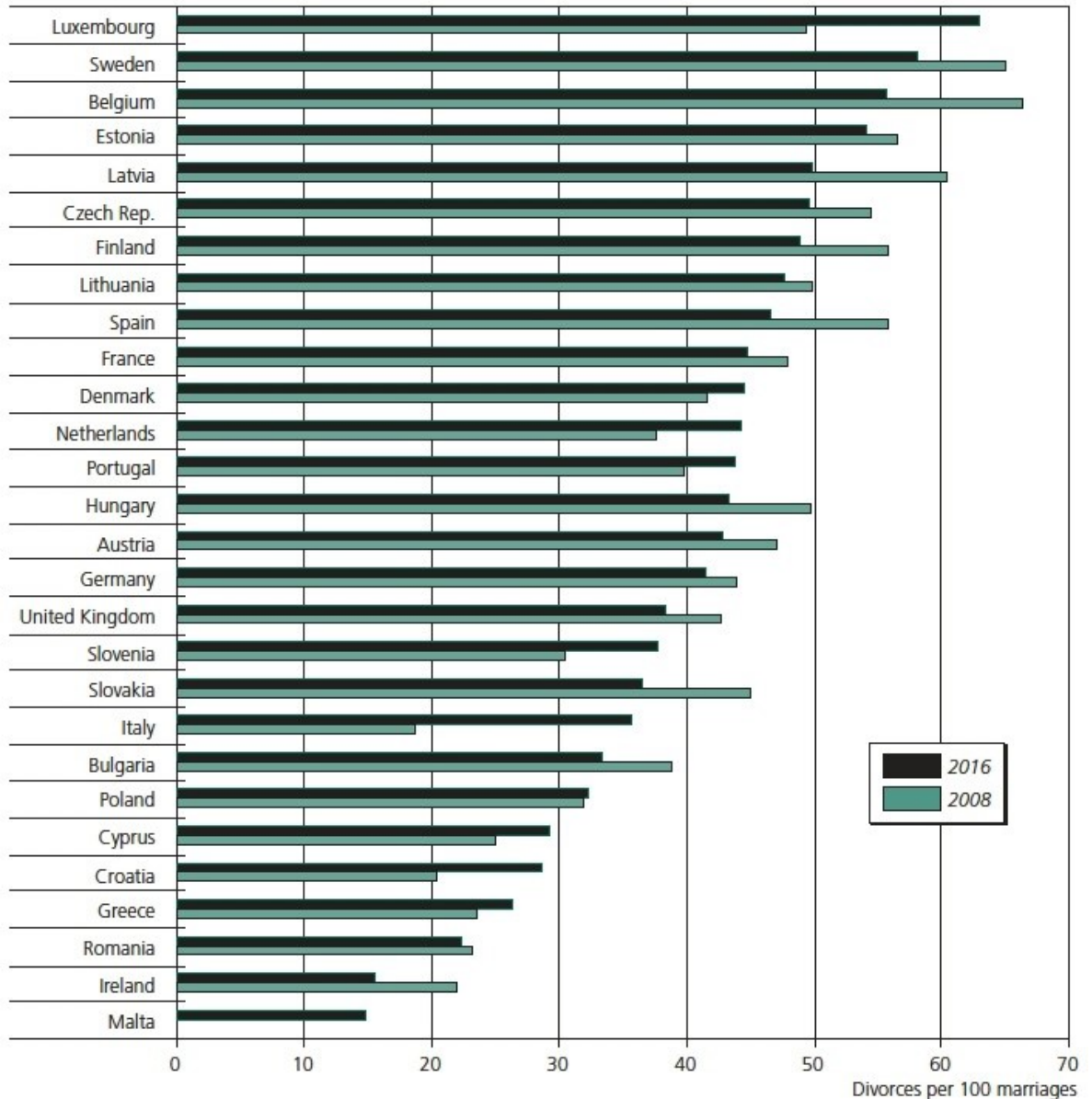
¹⁴⁸ BRÉE, Sandra. 2021. Deux siècles de séparations et divorces en France (1792-1975). In *Annales de démographie historique* [online]. 2021/2, [cit. 2022-02-01]. Dostupné z: <https://halshs.archives-ouvertes.fr/halshs-03274968v1>

¹⁴⁹ SAWHILL, Isabel V. The Economics of Marriage, and Family Breakdown. In *Brookings* [online]. 2014 [cit. 2022-06-01]. Dostupné z: <https://www.brookings.edu/opinions/the-economics-of-marriage-and-family-breakdown/>

¹⁵⁰ BRETON, Didier, Magali BARBIERI, Nicolas BELLLOT, Hippolyte D'ALBIS a Magali MAZUY. L'évolution démographique récente de la France : une singularité en Europe ? In *Population* [online]. 2019, 74(4) [cit. 2022-06-05]. ISSN 0032-4663. Dostupné z: doi:10.3917/popu.1904.0409

mají pravdu ti, kdo tvrdí, že je to právo, které je rozhodujícím faktorem, ale na příkladu Slovinska zase vidíme, že značný převis zájmu o rozvod trval před zavedením nesporného rozvodu u notáře a je tak pravděpodobné, že slovinský zákonodárce upravil rozvodové právo za účelem ulehčení soudní soustavě.

Graf č. 7

Zdroj: BRETON, Didier, Magali BARBIERI, Nicolas BELLLOT, Hippolyte D'ALBIS a Magali MAZUY. L'évolution démographique récente de la France : une singularité en Europe ?. *Population* [online]. 2019, 74(4) [cit. 2022-06-05]. ISSN 0032-4663. Dostupné z: doi:10.3917/popu.1904.0409

Zvýšená rozvodovost, která potkala země Evropy, ale také USA, odkud pochází celá řada prací na toto téma, mimo jiné již zmiňovaný nositel Nobelovy ceny Becker a jeho teorie chování manželů, která vychází z ekonomických premis, tedy nemůže být jednoznačně a

nezpochybnitelně zapříčiněna změnou legislativy, která umožnila rozvody. Příčiny je zapotřebí hledat v proměnách samotné společnosti. Vzpomeňme si například na tzv. Sedmihradské manželství v Rakousku, kterým se ve druhé polovině 19. století obcházel překážky rozvodu, dané kanonickým právem (viz dřívější kapitola této práce). Již v této době byl velký společenský tlak na změnu manželského práva a na uvolnění možnosti se rozvést, nicméně stát a tehdejší zákonodárství toto neumožňovaly.

Když se podíváme na revoluční Francii, zákon o rozvodech, mnohokrát v této práci zmíněný, také nebyl přijat jako tzv. blesk z čistého nebe a revoluční rozmar, ale byla to reakce na tlak společnosti, který trval již od poloviny 18. století.

Pokud bychom se chtěli zamyslet stručně nad možnými příčinami, proč se minimálně od roku 1950 v Evropě zvyšuje rozvodovost, roste počet dětí narozených mimo manželství a současně klesá sňatečnost, musíme začít minimálně období obou světových válek, pokud nechceme poukazovat na společenskou dynamiku závěru 19. století. Všechny tyto etapy jsou velmi úzce spojeny s rozbitím a rozkladem tradiční společnosti. Na západě Evropy, kde se tyto trendy díky dřívějšímu nástupu průmyslové revoluce, rostoucí vzdělanosti a demokratizace společnosti objevily mnohem dříve, než v Evropě střední, ale později i u nás, byla typickým jevem překotná urbanizace, stěhování venkovského obyvatelstva do měst, vytváření velkých průmyslových aglomerací a zapojení širokých vrstev populace do pracovního procesu. Dochází k dramatické proměně na straně žen – z matky a pečovatelky o rodinný krb se stává zaměstnankyně. Zatímco v dřívějších dobách dosahovaly nezávislého postavení na muži, jakožto živiteli jen ženy z vyšších vrstev společnosti, které byly dostatečně hmotně zabezpečeny samy o sobě, v období průmyslové revoluce a později obou světových válek se dostávají do této nezávislé pozice i miliony běžných žen z chudších vrstev společnosti. V druhé polovině 19. a na počátku 20. století se tak zcela mění obraz ženy. S rostoucí ekonomickou nezávislostí (často, přiznejme si, vynucenou tíživými okolnostmi), přichází také nezávislost společenská a politická. Ženy usilují o vstup do tradičně mužského světa, usilují o volební právo a rovnoprávnost. Zejména v USA, ale později také v dalších částech světa, vzniká obraz jakési „nové ženy“, ženy nezávislé a vymykající se tradičnímu pojetí muži poslušné bytosti, jak to prezentovala viktoriánská éra¹⁵¹.

¹⁵¹ RABINOVITCH-FOX, Einav. *Oxford Research Encyclopedia of American History* [online]. Oxford University Press, 2017 [cit. 2022-06-05]. ISBN 9780199329175.

Obě světové války následně společenské změny jen dynamizovaly a urychlily. Ženy musely najednou v důsledku odchodu aktivních pracujících mužů na frontu, začít zastávat ryze mužské role, čímž se jejich nezávislost dále prohlubovala. V meziválečném období navíc pokračoval trend toho, že jeden plat – mužský, již nestačil na uživení rodiny a ženy pracovat musely. Opět se tím rozpouštěl obraz někdejší tradiční společnosti.

V období poválečném, tedy po druhé světové válce, se společnost na západě vydala cestou překotného budování a rozvoje. S tím souvisel i pokračující boj žen za rovnoprávnost, všeobecné volební právo aj. Například Francie provedla po 2. světové válce řadu reforem, mezi které patří například zachycení rovnosti mužů a žen v Ústavě, stanovení rovných rodičovských práv, zavedení volebního práva žen aj.. Kupříkladu v roce 1945 bylo zavedeno zmiňované volební právo žen, v roce 1946 bylo do preambule Ústavy zakotveno rovné postavení mužů a žen a v neposlední řadě, v roce 1975 přišla reforma rozvodového práva a byl zaveden konsensuální rozvod, pochopitelně ještě před soudcem.¹⁵²

V ostatních státech západní Evropy s výjimkou Španělska a Portugalska, kde vládl diktátorský režim a kupříkladu rozvody zde byly zcela zakázány, probíhal vývoj obdobně. Pokud si stručně všimneme posledně jmenovaných zemí, zde došlo k postupnému uvolňování po ukončení Salazarovy diktatury v Portugalsku a Frankovy diktatury ve Španělsku. Španělsko je v této souvislosti velmi zajímavé, jelikož za republikánských dob před nástupem Franca k moci, byl v roce 1932 uzákoněn nesporný rozvod a jak uvádí Ayerra, 56% všech návrhu na rozvod pocházelo od žen.¹⁵³ I ve Španělsku tedy musela existovat společenská poptávka po této instituci – tedy konsensuálním rozvodu a zvýšená rozvodovost, ke které došlo v době zavedení a trvala, jak Ayerra uvádí, cca dva roky po zavedení rozvodu. Nástup Franca situaci zvrátil k tradiční společnosti a práva žen opět potlačil až do té míry, že jim upřel nejen volební právo, ale také rozhodování o běžných záležitostech, jako je například otevření vlastního bankovního účtu, konstatuje Ayerra.

Portugalsko se nacházelo v poněkud jiné situaci, a to i v otázce zákazu rozvodů. Premiér Salazar uzavřel s Vatikánem v roce 1940 Konkordát, jehož obsahem mimo jiné bylo podřízení manželů, kteří uzavřou církevní sňatek, předpisům kanonického práva, které pochopitelně rozvod v moderním pojetí, zapovídá. Vzhledem k tomu, že portugalská společnost byla velmi

¹⁵² Chronologie des droits des femmes. In. *Vie publique : au coeur du débat public* [online]. 2022 [cit. 2022-05-30]. Dostupné z: <https://www.vie-publique.fr/eclairage/19590-chronologie-des-droits-des-femmes>

¹⁵³ AYERRA, Carmen Madorrán. 2016. The Open Window: Women in Spain's Second Republic and Civil War. In *Perspectives on Global Development and Technology* [online]. 2016, **15**(1-2), 246-253 [cit. 2022-05-27]. ISSN 1569-1500. Dostupné z: doi:10.1163/15691497-12341386

tradiční, většina manželství byla uzavřena právě nerozlučitelnou formou, jak je patrné na níže uvedeném odkazu, ze kterého plyne, že pouze cca 13% manželství v roce 1970 bylo uzavřeno nekatolickou formou.¹⁵⁴

Opětovné uzákonění rozvodu v těchto dvou zemích, proto přineslo jistý nárůst počtu rozvedených manželství, který ovšem dle názoru výzkumníků Rosada Coelha a Garoupy (viz článek „*Do Divorce Law Reforms Matter for Divorce Rates? Evidence from Portugal*“), nebyl trvalého charakteru, ale jen dočasného, který se následně opět stabilizuje. Pro srovnání opět poukážu na francouzská data, ukazující prudký nárůst rozvodovosti za francouzské revoluce a následně po přijetí Naquetova zákona, případně také po uzákonění nesporného rozvodu v roce 1975, kdy již ovšem efekt nebyl tak markantní. Tato data dávají do jisté míry za pravdu závěrům portugalské studie¹⁵⁵.

Česká data pozvolného, ale trvalého nárůstu rozvodovosti a poklesu sňatečnosti od 50. let, kdy je patrné tato skutečnost podrobněji statisticky sledována, ukazují podobnou situaci, jako v západní části Evropy, byť byly tyto části od sebe do roku 1989 odděleny Železnou oponou. Československo sice šlo 40 let zcela jinou cestou, ženy však zastávaly de facto rovnoprávné postavení s muži, často se vyskytovaly i v profesích, které na západ od našich hranic zůstávají i nadále doménou mužů (stavebnictví, těžební průmysl apod.) a v porovnání se Západem byly také v mnohem větším měřítku zaměstnány. V 50. letech dosahovala ženská zaměstnanost cca 54%, jak vyplývá ze starší práce Hamerníkovy¹⁵⁶. Dá se říci, že československá žena byla na manželovi a tedy i na manželství závislá ještě méně, než v demokratických částech Evropy.

Podle závěrů článku „*O rozvodech v Česku*“, který je zpracován na základě statistických dat, roste rozvodovost od 50. let. Nejvyšší počet rozvodů připadá na rok 1996 – tedy rok, kdy v ČR ještě konsensuální rozvod uzákoněn nebyl. V tomto roce bylo rozvedeno 33.100 manželství. Naopak, z grafu v článku je patrné, že po roce 1998, kdy byla provedena velká novela Zákona o rodině a byl zaveden konsensuální rozvod, rozvodovost ještě oproti

¹⁵⁴ Casamentos não católicos entre pessoas do sexo oposto. In *PORDATA : O estatísticas sobre Portugal e Europa* [online]. [cit. 2022-18-5]. Dostupné z: [https://www.pordata.pt/Portugal/Casamentos+n%C3%A3o+cat%C3%B3licos+entre+pe%C3%A7as+do+sexo+oposto+\(percentagem\)-420](https://www.pordata.pt/Portugal/Casamentos+n%C3%A3o+cat%C3%B3licos+entre+pe%C3%A7as+do+sexo+oposto+(percentagem)-420)

¹⁵⁵ ROSADO COELHO, Clarisse, GAROUPA, Nuno. 2004. *Do Divorce Law Reforms Matter for Divorce Rates? Evidence from Portugal* (August 2004). Dostupné z: SSRN: <https://ssrn.com/abstract=640501> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.640501>

¹⁵⁶ HAMERNÍK, E. (1976). Postavení ženy v rodině za socialismu. [online]. In *Sociologický Časopis / Czech Sociological Review* [online] 12(1), 5–15. [cit. 2022-06-02]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/41129081>

minulým obdobím poklesla pod normál, a to o cca 10.000 rozvodů v roce 1999, kdy bylo rozvedeno 23.600 manželství. Poté rozvodovost opět pozvolna rostla a vrátila na svou původní úroveň po cca 6 letech, tedy v roce 2004, kdy bylo rozvedeno 33.060 manželství. Od tohoto roku až do současnosti rozvodovost opět pozvolna klesá, což je ovšem společný, celoevropský, většinový trend, až na uvedené výjimky. I v Československu, potažmo v České republice, podávají větší procento návrhů na rozvod ženy a ze statistických dat je patrné, že to tak bylo i v minulosti. Ženy podaly cca 55% návrhů na rozvod. Autoři studie to dávají do souvislosti s rostoucí emancipací žen.¹⁵⁷

Na základě shora uvedených skutečností docházím k závěru, že za rostoucím počtem rozvodů a klesajícím počtem sňatků nestojí právní úprava, jejíž vliv se sice projevit může, ale toliko krátkodobě, ale jsou to změny společenské, které naopak akcelerují změny legislativní. Společenský tlak vyvolá poptávku po rozvodech, která je buď potlačována zcela, případně jsou jí kladeny zákonné překážky. Následně dojde k tomu, že v zemích, kde nesporný rozvod uzákoněn nebyl, trpí justiční soustava, která je zahlcena soudními spory o rozvod. Zákonodárce je následně takto donucen učinit změnu v podobě přijetí liberální právní úpravy, která má primárně za cíl ulehčit přetížené justici. Následně pochopitelně dojde krátce ke zvýšené poptávce po snadnějším způsobu rozvodu, ale v okamžiku, kdy se společenské požadavky a tlak dostane opět do rovnováhy, a ti, kteří si přáli být rozvedeni, ale z nějakého důvodu nemohli, rozvedeni jsou, rozvodovost opět klesá či se minimálně dostává do rovnovážného stavu.

I česká právní úprava byla motivována snahou ulehčit justičnímu systému. Nově navrhovaná změna, která měla umožnit uzavřít dohodu o nezletilých dětech také u notáře, aniž by s muselo jít k soudu a absolvovat samostatné opatrovnické řízení, byla vedena snahou o ulehčení soudnímu systému a urychlení procesu. Jsem přesvědčen, že pokud bude i nadále existovat jistý společenský tlak a pro soudní systém bude vyřizování všech žádostí (žalob) ekonomicky neúnosné či nevýhodné, přijme zákonodárce změnu zákona.

¹⁵⁷ O rozvodech v Česku: Česko v datech. In *Česko v datech* [online]. 2022 [cit. 2022-06-04]. Dostupné z : <https://www.ceskovdatech.cz/clanek/38-ne-vsechno-se-paruje-aneb-o-rozvodech-v-cesku/>

6. Kapitola

6.1. Právní úprava rozvodu v České republice de lege ferenda a legislativní návrh

Při posuzování toho, jaká právní úprava konsensuálního rozvodu by byla pro českou právní úpravu vhodná, jsem vycházel z dosavadní praxe, zahraničních zkušeností i specifických poměrů jednotlivých zemí a odlišného historického vývoje. Nejbližší je nám v tomto ohledu úprava rakouská, která má konsensuální rozvod upraven, případně německá, na druhou stranu má své výhody také úprava francouzská, která jde v případě konsensuálního rozvodu zcela mimo soudce a realizuje se kompletně u notáře, a to i v případě rozvodů s nezletilými dětmi. Nemyslím si, že je francouzská varianta zcela přenositelná do českého prostředí, jelikož by se musela zavést do procesního předpisu – Zákona o zvláštních řízeních soudních, povinnost pro rozvádějící se, být zastoupen advokátem. Na advokátovi by potom musela spočívat povinnost náležitě poučit klienta o všech důsledcích rozvodu. Tato varianta je pro českou populaci jednak nezvyklá a jednak by znamenala pro každého z manželů podstatnou finanční zátěž, pokud by zákonodárce současně nestanovil jistý strop úhrady za právní služby, proti čemuž by se bezpochyby postavila profesní komora. Pokud by na druhou stranu byla zvolena varianta úspornější a manželé by mohli mít v případě konsensuálního rozvodu advokáta společného, mohlo by to představovat přijatelný kompromis.

Domnívám se, že stávající česká úprava rozvodu je – pokud pomínu poměrně velkou zátěž na justici, zpracována zákonodárcem dobře pro případy, kdy manželé nemají nezletilé dítě a vypořádávají toliko společné jmění manželů. Jako zcela nadbytečné se mi v této souvislosti jeví ověřování pravdivosti rozvratu manželství, když má soud k dispozici společný návrh, doplněný o uzavřenou dohodu o vypořádání společného jmění manželů podepsanou oběma stranami, kdy jsou podpisy opatřeny ověřovací doložkou. Pokud bychom povinnost ověřování pravdivosti rozvratu soudem vypustili, potom by v této podobě by mohl být rozvod uvolněn i pro podobu registrace notářem, jako je tomu ve Slovinsku či Portugalsku.

Pokud ovšem manželé nezletilého potomka mají, musí absolvovat samostatné soudní řízení, které celou věc prodlužuje i za situace, kdy soud jen schvaluje dohodu rodičů. Zde shledávám jistý nedostatek právní úpravy. Za situace, kdy se rodiče jsou schopni dohodnout na výkonu rodičovských práv pro dobu rozvodu a po rozvodu, jsou schopni se dohodnout na styku a výživném, potom opravdu nevidím důvod, proč by nemohl o rozvodu rozhodnout soud v rámci jednoho řízení. Soud má vždy k dispozici zprávu Orgánu sociálně právní ochrany dětí, která musí provést šetření v domácnosti obou rodičů a posoudit vhodnost navrhované úpravy, obsažené v dohodě. Soud se tedy může opřít nejen o samotný konsensus rodičů, promítnutý do

dohody, ale také o úřední zjištění státního orgánu, který je k dané věci povolán a dostatečně profesionálně a personálně vybaven.

Nyní už se dostávám k vlastnímu legislativnímu návrhu, jak by dle mého názoru měla úprava konsensuálního rozvodu být zachycena v Občanském zákoníku. Pro změnu Občanského zákoníku v části konsensuálního rozvodu je současně zapotřebí upravit příslušná ustanovení procesního předpisu – tedy zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.

6.2. Navrhovaný text novely:

Návrh

ZÁKON

Ze dne.....2022,

Kterým se mění zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů a zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů

ČÁST PRVNÍ

Změna občanského zákoníku

Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník ve znění zákona č. 460/2016 Sb., zákona č. 303/2017 Sb., zákona č. 111/2018 Sb., zákona č. 171/2018 Sb., zákona č. 163/2020 Sb., zákona č. 33/2020 Sb. a zákona č. 192/2021 Sb., se mění takto:

1. Ustanovení § 757 nově zní:

§ 757

(1) Dohodnou-li se manželé, jejichž manželství trvalo déle než 6 měsíců před podáním návrhu na rozvod, na rozvratu manželství a ve společném návrhu prohlásí, že si přejí dosáhnout rozvodu a uzavřou-li písemnou dohodu o úpravě svých majetkových poměrů, svého bydlení a výživného pro dobu po tomto rozvodu, soud manželství rozvede, aniž zjišťuje příčiny rozvratu manželství.

(2) Manželé, kteří jsou rodiči nezletilého dítěte, které nenabylo svéprávnosti, předloží spolu s návrhem na rozvod dohodu o úpravě poměrů tohoto dítěte pro dobu po rozvodu, sepsanou za účasti Orgánu sociálně právní ochrany dětí, který stvrdí tuto skutečnost podpisem a otiskem úředního razítka.

(3) Výrok o schválení dohody rodičů o úpravě poměrů k nezletilému dítěti, je součástí rozsudku o rozvodu manželství.

(4) Dohody uvedené v odstavci 1 a 2 vyžadují písemnou formu a podpisy musí být úředně ověřeny.

2. Za § 757 se vkládá nový § 757a, který zní:

§ 757a

Shledá-li soud, že je to v zájmu nezletilého dítěte, nařídí ve věci předložené dohody rodičů o úpravě poměrů nezletilého dítěte pro dobu po rozvodu ve věci jednání.

ČÁST DRUHÁ

Změna zákona o zvláštních řízeních soudních

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních ve znění zákona č. 87/2012 Sb., zákona č. 161/2016 Sb., zákona č. 189/2016 Sb., zákona č. 298/2016 Sb., zákona č. 334/2016 Sb., zákona č. 460/2016 Sb., zákona č. 296/2017 Sb., zákona č. 303/2017 Sb., zákona č. 343/2020 Sb., zákona č. 527/2020 Sb., zákona č. 588/2020 Sb., zákona č. 192/2021 Sb. a zákona č. 363/2012 Sb., ze mění takto:

1. Ustanovení § 389 nově zní:

§ 389

Průběh řízení

(1) K projednání věci soud nařídí jednání, na kterém vyslechne účastníky. Od výslechu účastníků lze upustit pokud by jeho provedení bylo spojeno s velkými obtížemi.

- (2) Při jednání vede soud manžele k odstranění příčin rozvratu a usiluje o jejich smíření
- (3) Není-li možné smíření, vede soud manžele k možnosti rozvodu bez zjišťování příčin rozvratu manželství.
- (4) Rozhoduje-li soud o společném návrhu manželů na rozvod bez zjišťování příčin rozvratu manželství, rozhodne ve věci bez jednání na základě listinných důkazů.

2. Do ustanovení § 391 se vkládá odstavec 2 a odstavec 3. Ustanovení § 390 nově zní:

§391

- (1) V řízení může soud provést jiné, než účastníky navržené důkazy, jen je-li to třeba ke zjištění skutkového stavu a vyplývají-li z obsahu spisu, nebo je-li toho třeba ke zjištění zájmů nezletilých dětí účastníků, pro něž nemůže být manželství rozvedeno, ačkoli je rozvráceno. Ustanovení § 20 odst. 1 a § 21 se nepoužijí.
- (2) Rozhoduje-li soud o společném návrhu manželů, kteří pečují o nezletilé dítě, na rozvod manželství bez zjišťování příčin rozvratu manželství a schvaluje-li dohodu rodičů o úpravě poměrů k nezletilému dítěti pro dobu po rozvodu, nařídí ve věci jednání, jen má-li za to, že uzavřená dohoda není v zájmu nezletilého dítěte. V řízení soud provede důkazy, které jsou zapotřebí ke zjištění zájmu nezletilých dětí a vyslechne účastníky řízení. Není-li dohoda rodičů o úpravě poměrů nezletilého dítěte pro dobu po rozvodu v zájmu tohoto dítěte, soud dohodu neschválí.
- (3) Není-li schválena dohoda rodičů dle odstavce 2, provede soud ve věci dokazování a vede rodiče k uzavření dohody před soudem tak, aby tato byla v zájmu nezletilého dítěte. V řízení o návrhu na rozvod manželství soud pokračuje po schválení dohody rodičů o úpravě poměrů k nezletilému dítěti pro dobu po rozvodu.

3. Do ustanovení § 467 se vkládá odstavec 3., který nově zní:

- (3) Řízení o úpravě poměrů k nezletilému dítěti pro dobu po rozvodu je spojeno s řízením o rozvod manželství.

6.3. Možná změna právní úpravy rozvodu manželství ve Slovenské republice

Jak již bylo řečeno, slovenská právní úprava v zákoně o rodině – z.č. 26/2005 Z.z. je v části rozvodu stále téměř beze změn oproti původnímu znění československého zákona o rodině z roku 1963. Dle mého názoru by bylo možno zvažovat jistou formu rozvodu, na kterém se manželé spolu dohodnou, případně se shodnou na příčinách rozvratu manželství obdobně, jako tomu je v úpravě francouzské. Do takového ustanovení by bylo možno vložit také otázku vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů, aby nebylo nutno absolvovat další soudní řízení, které se bude týkat jen majetku. S ohledem na skutečnost, že na rozdíl od České republiky obsahuje slovenská právní úprava v ustanovení § 24 odst. 1 to, že se opatrovnická otázka řeší společně v rámci jednoho řízení o rozvodu manželství a dle ust. § 24 odst. 3 mohou rodiče navrhnout soudu, aby schválil jejich dohodu, a dále, dle ust. § 25 odst. 1 zákona č. 36/2005 Z.z., o rodině je dána možnost, aby si rodiče upravili styk s nezletilým dítětem před vyhlášením rozsudku o rozvodu manželství, která se následně stane součástí rozhodnutí soudu a dále, zákon č. 40/1964 Z.z., občanský zákoník, preferuje v otázce vypořádání BSM postupem dle ustanovení § 149 odst. 2 dohodu manželů, potom je umožnění samotného rozvodu po vzájemné dohodě již jen logickým doplněním.

Jak vyplývá ze statistik, nejčastěji uváděnou příčinou rozvodu manželství na Slovensku je rozdílnost povah a názorů¹⁵⁸. Většina rozvádějících se párů je tak zjevně schopna se dohodnout na neutrálním konstatování příčin rozvratu a nemá zájem na provádění obsáhlého dokazování. Tento stav jen dotvrzuje společenskou poptávku po konsensuálním rozvodu. Je nutné si uvědomit, že se nerozvádí jen manželé s nezletilými dětmi, ale také spousta párů bezdětných, případně s dětmi již zletilými, u kterých není zapotřebí provádět úpravu poměrů pro dobu po rozvodu.

Za daných okolností bych zvážil například tuto úpravu ustanovení § 23 Zákona o rodině, který by mohl znít takto:

§ 23

¹⁵⁸ KONÍČKOVÁ, Jaroslava. Aké sú najčastejšie príčiny rozvodov? Štúdia odhalila viac. *Eduworld.sk – Portál o výchove, vzdelávaní a seberozvoji* [online]. [cit. 2. 6. 2022]. Dostupné z: <https://eduworld.sk/cd/jaroslava-konickova/5730/studia-dokazala-ake-su-priciny-rozvodu>

(1) Súd môže manželstvo na návrh niektorého z manželov rozviesť, ak sú vzťahy medzi manželmi tak vážne narušené a trvalo rozvrátené, že manželstvo nemôže plniť svoj účel a od manželov nemožno očakávať obnovenie manželského spolužitia.

(2) Súd zisťuje príčiny, ktoré viedli k vážnemu rozvratu vzťahov medzi manželmi, a pri rozhodovaní o rozvoде na ne prihliada. Súd pri rozhodovaní o rozvoде vždy prihliadne na záujem maloletých detí

(3) Súd pri posudzovaní miery rozvratu vzťahov medzi manželmi prihliada na porušenie povinností manželov podľa § 18 a 19.

(4) Ak sa manželia dohodnú na príčinách rozvratu manželstva a pred súdom vyjadria spoločnú vôľu rozviesť sa, súd manželstvo rozvedie bez skúmania príčin rozvratu. Toto vyhlásenie môže byť nahradené spoločnou žiadosťou o rozvod, ktorá obsahuje dohodu o príčinách rozvratu a úmysle rozviesť sa. Podpisy na takejto dohode musia byť overené. Ustanovenia § 24 sa bezo zmien vzťahujú na úpravu výkonu rodičovských práv a povinností manželov s maloletým dieťaťom.

Fakticky by došlo toľko k vložení odstavce 4 do stávajúceho znenia, ktorý by manželom umožnil rozvod urychliť. Za zvážení pochopiteľne stojí následne také úprava Civilného mimosporového poriadku (zákon č. 161/2015 Z.z.) a to konkrétne ustanovení § 96, ktorý již nyní v odstavci 2 obsahuje možnosť, aby súd vyzval účastníky k mediácii a fakticky tak prispěl ke smírnému řešení situace. Za odstavec druhý bych tak navrhol připojit odstavec 3., který by mohl znít takto:

§ 96 odst. 3

Súd nezisťuje príčiny rozvratu manželstva, ak manželia podali spoločný návrh na rozvod, v ktorom sa dohodli na príčinách rozvratu a vyjadrili spoločnú vôľu rozviesť sa, alebo ak takúto dohodu uzavreli pred súdom.

Domnívám se, že by tato drobná úprava neohrozila institut manželství, jelikož by i nadále zůstával rozvod výlučně v kompetenci soudu, soud by také výlučně rozhodoval o otázkách opatrovnických a fakticky by se tak jen narovnal právně stav, který panuje na Slovensku v otázkách rozvodu nyní, kdy, jak vyplynulo ze shora uvedeného článku, vycházejícího z průzkumu Statistického úřadu, většina rozvodů je dohodnutá a manželé shodně uvádí jako příčinu „rozdílnost povah a názorů“. Soud následně neprovádí žádné rozsáhlé dokazování a rozvod je zpravidla prost negativních emocí, což má pozitivní vliv na porozvodové vztahy manželů, které jsou důležité zejména tehdy, pokud mají společně nezletilé dítě.

Závěr

Právní úprava konsensuálního rozvodu je zdánlivě jednoduchou a ničím nezajímavou součástí práva, která v právních předpisech mnoha států Evropy i světa stojí zcela stranou hlavní pozornosti. Dle mého názoru je však velmi důležitou součástí manželského a rodinného práva, protože je velmi těsně spjata se společenským vývojem a odráží částečně vztah společnosti k základním společenským institucím, nejen k právu samotnému.

Mezi liberální právní úpravou rozvodu a tím, jak moc si společnost váží manželství pochopitelně nelze dát rovnítko, nicméně téměř každé přijetí právní úpravy rozvodu, která jej zjednodušuje a zkracuje, vedla k výkyvům v rozvodovosti, měřitelném po určitý, statisticky významný časový úsek. Neznamená to ovšem, že by samotný zákon podnítil vyšší rozvodovost. Je často jen odpovědí na dlouhodobý společenský požadavek, případně je ryze ekonomickým rozhodnutím zákonodárce, který se snaží ulevit justičnímu systému.

Celkový stav rozvodového práva napříč Evropou ukazuje jedno – za posledních cca 50 let ve společnosti poklesl význam samotné instituce manželství, který je ovšem dán společenskými, nikoliv právními změnami. Mimo manželství se také rodí stále více dětí. Oproti manželství roste význam partnerství, pro které se v českém právu užívá termín „druh“, „družka“. Je tak možno učinit závěr, že se mění pojetí rodiny. Už to není rodina, tvořená sezdaným párem, která je tím hlavním a určujícím modelem společenského uspořádání, ale vznikají svazky volné, kdy partnery často spojuje zejména výchova společných dětí, avšak nepotřebují mít pro společné soužití oficiální stvrzení v podobě uzavřeného manželství. Nelze si představovat, že pokud by zákonodárce ztížil možnost se rozvést, případně by se snažil utužit jinými prostředky institut manželství, že by se situace radikálně proměnila. Dá se předpokládat, že nefunkční svazky by se od sebe odloučily i bez oficiálního rozvodu, případně by následně manželé navázali vztahy nové. Komplikaci by představovalo například bezpodílové spoluvlastnictví manželů – v ČR společné jmění manželů či otázky statusu dětí, vzešlých z takovýchto svazků. Situace by patrně vedla k neochotě do manželství vůbec vstupovat.

Konsensuální rozvod je tak z mého pohledu rozumnou variantou, jak právo může reagovat na dynamicky se měnící společnost a společenské vztahy a jsem toho názoru, že

současně institut nesporného rozvodu může vést k zachování manželského svazku, jako jednoho z modelů uspořádání společnosti, ve stále významném měřítku, jak to dokazuje například pozvolna se zvyšující počet sňatků v České republice, jak plyne z dat Českého statistického úřadu. Naopak – kdyby dnešní lidé, vstupující do manželství věděli, že bude z tohoto svazku obtížné vystoupit, patrně by si uzavření manželství mnoho z nich rozmyslelo.

Z hlediska vhodného modelu pro nesporný rozvod jsem po provedené komparaci vybraných právních úprav toho názoru, že by řízení o rozvod mělo být vedeno společně s řízením o nezletilých dětech a společně s vypořádáním majetku, aby nebylo zapotřebí tyto záležitosti řešit v samostatných řízeních. Současně jsem toho názoru, že by rozvod s nezletilými dětmi měl být zcela jednoznačně proveden soudní cestou, aby byla zachována alespoň minimální míra ochrany práv a zájmů nezletilých, které ne vždy musí být dostatečně chráněny za situace, kdy rozvod sepisují advokáti manželů a rozvod následně registruje notář, byť i tento model má své výhody, které jsem zmínil v kapitole, věnované francouzské úpravě. Mám však za to, že k podobnému modelu musí společnost dozrát a je nepopíratelným faktem, že společnost francouzská má v tomto ohledu i díky historickým zkušenostem a zvrátům, oproti společnosti české či slovenské jistý náskok.

Zachovat dualismus, jako je tomu například v Portugalsku, kdy je rozvod mimo soud určen primárně pro bezdětné páry, resp. pro páry, které nemají v péči nezletilou osobu, když páry s nezletilými dětmi musí nejprve absolvovat opatrovnické řízení, shledávám nadbytečným. Za situace, kdy soud již jednou rozhoduje ve věcech opatrovnických, je pro rozvádějící se manžele ekonomicky výhodnější, aby bylo rozhodnuto v jednom řízení i o rozvodu, případně o majetku, jelikož by tak nemuseli hradit zvlášť poplatek soudní a zvlášť poplatek za sepis a registraci dohody o rozvodu u notáře.

Jako nejvhodnější model spatřuji ten, kdy se v případě konsensuálního rozvodu koná jen jedno řízení, které vyřeší komplexně všechny otázky s rozvodem spojené, tedy jak vypořádání majetku, tak i otázku opatrovnickou, jsou-li v manželství nezletilé děti. Změnu, kterou jsem navrhl provést, tedy rozhodnutí soudu bez nařízení jednání, shledávám z hlediska procesní ekonomie i urychlení celého rozvodového řízení, jako významnou. V případě rozvodů bezdětných párů, kdy by soud jen de facto kontroloval

splnění formálních náležitostí, by mohli rozvodovou agendu vykonávat také k tomu proškolení vyšší soudní úředníci, kteří dnes kupříkladu vydávají platební rozkazy apod. Toliko v případě rozvodu s nezletilým dítětem by dohoda rodičů podléhala kontrole soudu, nicméně model, který jsem zvolil v podobě uzavření dohody za účasti Orgánu sociálně právní ochrany dětí, by situaci opět velmi urychlil. Tento specializovaný orgán provádí, jak jsem již uváděl, šetření v domácnostech rodičů, posuzují vhodnost výchovného prostředí, vhodnost modelu péče o dítě a o tomto následně zpraví soud, který ze zjištění tohoto orgánu vychází. Orgán sociálně právní ochrany dětí se také u soudu vyjadřuje k vhodnosti navrhovaného modelu péče o dítě.

Mnou navržený model právní úpravy de lege ferenda by tak značně ulehčil soudní soustavě, nikterak by nezatížil nad současný rámec Orgán sociálně právní ochrany dětí, který musí provést šetření poměrů za všech okolností u rozvodů s nezletilým. Odstranil jsem ze stávající úpravy minimální požadovanou délku trvání manželství, která se mi jeví jako zbytečná. Pokud je svazek trvale a hluboce rozvrácen a manželé spolu nežijí, je zcela jasný jejich záměr se rozvést. Nemá tak dle mého názoru smysl trvat na zachování jednoleté lhůty trvání manželství.

Konsensuální rozvod vnímám jako institut prospěšný, který vede u rozvádějících se párů ke snížení míry stresu, nákladů a komplikací, které se pak mohou negativně promítnout do vztahů k nezletilým dětem, do vzájemné komunikace rodičů apod. Nesporný rozvod současně nepředstavuje riziko pro samotný institut manželství a rodiny jako takový, který se mění v souvislosti se změnami ve společnosti.

Conclusion

The law on consensual divorce is a seemingly simple and unremarkable part of the law, which in the legislation of many countries in Europe and the world stands completely aside from the main focus. In my opinion, however, it is a very important part of matrimonial and family law because it is very closely linked to social development and reflects in part the relationship of society to fundamental social institutions, not only to the law itself.

Of course, there is no equivalence between liberal divorce legislation and how much society values marriage, but almost every adoption of legislation that simplifies and shortens divorce has led to fluctuations in the divorce rate, measurable over a certain, statistically significant period of time. This does not mean, however, that the law itself has encouraged higher divorce rates. It is often just a response to a long-standing societal demand, or a purely economic decision by the legislature seeking to relieve the justice system.

The overall state of divorce law across Europe shows one thing: the importance of the institution of marriage itself has declined in society over the last 50 years or so, but this is due to social, not legal, changes. More and more children are also being born outside marriage. In contrast to marriage, the importance of partnerships is growing, for which the term 'companion' is used in Czech law. It can thus be concluded that the concept of family is changing. It is no longer the family, formed by a married couple, which is the main and determining model of social organisation, but free unions are emerging, where the partners are often united mainly by the upbringing of common children, but do not need to have official confirmation of their cohabitation in the form of a marriage. It cannot be imagined that if the legislator made it more difficult to divorce or sought to strengthen the institution of marriage by other means, that the situation would change radically. It can be assumed that dysfunctional unions would separate without an official divorce or that the spouses would subsequently enter into new relationships. A complication would be, for example, joint ownership of the spouses - in the Czech Republic, community of property - or the status of children resulting from such unions. The situation would probably lead to a reluctance to enter into marriage at all.

Consensual divorce is thus, in my view, a reasonable option for the law to respond to the dynamically changing society and social relations, and I am of the opinion that at the same time the institution of uncontested divorce can lead to the preservation of the marital union as one of the models of social organisation on an increasingly significant scale, as evidenced, for example, by the slowly increasing number of marriages in the Czech Republic, as evidenced by data from the Czech Statistical Office. On the contrary, if today's people entering into marriage knew that it would be difficult to get out of the union, many of them would probably change their minds.

In terms of the appropriate model for uncontested divorce, after a comparison of selected legal arrangements, I am of the opinion that divorce proceedings should be conducted together with proceedings concerning minor children and together with the division of property, so that these matters do not have to be dealt with in separate proceedings. At the same time, I am of the opinion that divorce with minor children should clearly be carried out through the courts, in order to preserve at least a minimum level of protection for the rights and interests of minors, which may not always be sufficiently protected in a situation where the divorce is drawn up by the spouses' lawyers and subsequently registered by a notary, although this model also has its advantages, which I have mentioned in the chapter on the French system. However, I believe that society needs to mature towards a similar model and it is an undeniable fact that French society has a certain advantage in this respect, also thanks to historical experiences and twists and turns, compared to Czech or Slovak society. I find it superfluous to maintain dualism, as is the case, for example, in Portugal, where divorce out of court is primarily for childless couples, or for couples without custody of a minor, when couples with minor children must first go through custody proceedings. In a situation where the court has already ruled on custody matters once, it is more economically advantageous for the divorcing spouses to have the divorce and, where appropriate, the property decided in one proceeding, as they would not have to pay a separate court fee and a separate fee for drawing up and registering the divorce agreement with a notary.

I see the most appropriate model as one in which, in the case of a consensual divorce, there is only one proceeding that resolves comprehensively all issues related to the divorce, i.e. both the division of property and the issue of custody if there are minor

children in the marriage. I find the change I have proposed to make, i.e. a decision by the court without a hearing, to be significant in terms of procedural economy and speeding up the whole divorce procedure. In the case of the divorce of childless couples, where the court would only de facto check that the formalities had been complied with, the divorce agenda could also be carried out by senior court officials trained to do so, who today, for example, issue payment orders, etc. In the case of a divorce with a minor child, the parents' agreement would be subject to the court's control, but the model I have chosen of concluding the agreement with the participation of the Social and Legal Protection of Children Authority would again speed up the situation considerably. This specialised body carries out, as I have already mentioned, investigations in the parents' homes, assesses the suitability of the educational environment and the suitability of the child's care model, and then reports on this to the court, which then bases its findings on the findings of this body. The children's social welfare authority also comments to the court on the suitability of the proposed child care model.

My proposed de lege ferenda model of legislation would thus considerably relieve the judicial system, without placing any burden beyond the current scope on the Child Welfare Authority, which has to carry out an investigation into the circumstances in all circumstances in divorces with minors. I have removed the minimum required duration of marriage from the current arrangements, which seems to me to be unnecessary. If the union is permanently and deeply broken and the spouses are not living together, their intention to divorce is quite clear. In my view, it makes no sense to insist on maintaining the one-year duration of the marriage.

I see a consensual divorce as a beneficial institution which leads to a reduction in the level of stress, costs and complications for divorcing couples, which can then have a negative impact on relations with minor children, on communication between parents, etc. At the same time, uncontested divorce does not pose a risk to the institution of marriage and the family as such, which is changing in the context of changes in society.

Seznam použité literatury

Učebnice, monografie

BECKER, Gary S. A. *Treatise on the Family*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1981. 440 s. ISBN 0-674-90698-5.

BURDICK, W.L. 2012. *The Principles of Roman Law and their relation to Modern Law*. Rochester: The Law Book Exchange, Ltd., 2012. 748 s. ISBN 1584772530.

FAMIGLIETTI, R.C. *Tales of the Marriage Bed from Medieval France (1300-1500)*. Providence, RI: Picardy Press 1992, ISBN 0963349422.

FAYER, Carla. 2005. *La familia romana: aspetti giuridici ed antiquari*. Roma: L'ERMA di BRETSCHNEIDER 2005, 728 s. ISBN: 8882653064.

GWYNN, David. M. 2014. *Christianity in the Later Roman Empire*, Bloomsbury Publishing 2014. 328 s. ISBN 1441180397.

HAMERNÍK, Emilian. Postavení ženy v rodině za socialismu. *Sociologický Časopis / Czech Sociological Review*, roč. 12, čísl. 1. Praha : Sociologický ústav AV ČR, 1976, s. 5-15. ISSN 003802885.

HILT, Patrice., SIMLER, Christel. *Droit de la famille*. Paris: Ellipses, 2018. 432 s. ISBN 2340051967.

HRDINA, Antonín, Ignác. 2000. Manželství v současném českém i kanonickém právu. In: *Revue církevního práva*, 16 (2000), č. 2, s. 91-104.(ISSN 1211- 1635)

HRDINA, Antonín, Ignác., SZABO, Miloš. *Teorie kanonického práva*. Praha: Karolinum Press, 2020. 460 s. ISBN 802463919X, 9788024639192.

HRUŠÁKOVÁ, Milana. a kol. 2005. *Zákon o rodině. Komentář*. 3. vyd., Praha: C. H. Beck, 2005. 150 s. ISBN 80-7179-912-2.

HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. 2020. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, 437 s. ISBN 978-80-7400-795-8.

HULMÁK, M. 2001. Hrušáková a kol. Zákon o rodině – komentář. In *Bulletin advokacie : stavovský časopis české advokacie*. ISSN 1210-6348, 2001, roč. 2001, č. 9, s. 82-84

KADLECOVÁ, Marta. 2004. *Vývoj českého soukromého práva*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. 213 s. ISBN 8086432831.

KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin, SKŘEJPEK, Michal. 1995. *Římské právo*. 1 vydání. Praha: C.H. Beck, 1995. 386 s. ISBN 80-7179-031-1.

KOCHER, Gernot. 2007. *Grundzüge der Privatrechtsentwicklung und der Geschichte der Rechtswissenschaft in Österreich*. Wien: Böhlau Verlag, 2007. 183 s. ISBN 3205984919.

LARSSON LOVÉN, Lena a Agneta STRÖMBERG. 2010. *Ancient marriage in myth and reality*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars, 2010. 225 s. ISBN 978-1-4438-2261-9.

LENDEROVÁ, Milena. 2017. *K hříchu i k modlitbě: Žena 19. století*. Praha: Karolinum Press, 2017, 352 s. ISBN 8024635402.

LENHARTOVÁ, Katarína. 2017. K jednotlivým příčinám zániku manželstva v římskom práve. In *Caro amico: 60 kapitol Michala Skřejpka, aneb, Římské právo napříč staletími*. Praha: Auditorium, 2017. ISBN 978-80-87284-64-3.

LOWE, Kate. 2002. Secular brides and convent brides: wedding ceremonies in Italy during the Renaissance and Counter Reformation. In: *Marriage in Italy, 1300-1650*. Edited by Trevor Dean and K. J. P. Lowe. Cambridge: Cambridge University Press, 2002. ISBN 0521554020.

McBRIDE, Theresa. 1992. Public Authority and Private Lives: Divorce after the French Revolution. In *French Historical Studies*. Durham : Duke University Press, 1992, vol. 17, no.3, 747-768. ISSN 00161071.

MELZER, Filip., TÉGL, Petr. a kol. 2016. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655–975*. Praha: Leges, 2016, 2064 s. ISBN 978-80-7502-004-8 . str. 547

MENCNEROVÁ, Kateřina. 2020. *Rozvod manželství*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020. 136 s. ISBN 9788074007965.

MESLIN, Michel. 2001. *L'homme romain: des origines au 1er siècle de notre ère*. Bruxelles: Editions Complexe, 2001. 292 s. ISBN 28707278195.

MOROLLI, D.C. 2014. *A brief outline of roman law*. Roma: Gangemi Editore SpA, 2014. 156 s. ISBN 978-8849225099.

MUIRHEAD, James, Henry GOUDY a Alexander GRANT. 2009. *Historical introduction to the private law of Rome*. 3rd ed. Clark, NJ: Lawbook Exchange, 2009. 443 s. ISBN 978-1-58477-964-3.

PARKER, Stephen. 1990. *Informal Marriage, Cohabitation and the Law 1750–1989*. New York: St.Martin's Press, Inc., 1990. 176 s. ISBN 978-0-312-03999-8.

PETROV, Jan., VÝTISK, Michal., BERAN, Vladimír a kol. 2019. *Občanský zákoník*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, 3352 s. ISBN 978-80-7400-747-7.

PROKOP, Daniel. 2020. *Slepé skvrny: O chudobě, vzdělávání, populismu a dalších výzvách české společnosti*. Brno: Vydavatelství HOST, 2020. 253 s. ISBN: 8075772563.

STARR, June a Jane Fishburne COLLIER. 1989. *History and power in the study of law: new directions in legal anthropology*. Ithaca: Cornell University Press, 1989. ISBN 978-0-8014-9423-9.

SVOBODA, Karel. Nové problémy v řízení o rozvod manželství. In *Bulletin advokacie* : stavovský časopis české advokacie. ISSN 1210-6348, 2014, roč. 2014, č. 5.

SVOBODA, Karel., TLÁŠKOVÁ, Šárka., VLÁČIL, David., LEVÝ, Jiří., HROMADA, Miroslav a kol. 2020. *Zákon o zvláštních řízeních soudních*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, 1160 s. ISBN 978-80-7400-788-0.

WILLERTON, Julia. 2012. *Psychologie mezilidských vztahů*. Praha: Grada Publishing a.s., 2012. 160 s. ISBN 8024739240.

Internetové zdroje

AYERRA, Carmen Madorrán. 2016. The Open Window: Women in Spain's Second Republic and Civil War. In *Perspectives on Global Development and Technology* [online]. 2016, **15**(1-2), 246-253 [cit. 2022-05-27]. ISSN 1569-1500. Dostupné z: doi:10.1163/15691497-12341386

BEDDIAR, Nadia et al. 2021. Droits de l'enfant : chronique d'actualité législative et jurisprudentielle n° 18 (2e partie), In: *Actu-Juridique.fr*. [online]. 9.3.2021 [cit. 25.3. 2022]. Dostupné z: <https://www.actu-juridique.fr/civil/droits-de-lenfant-chronique-dactualite-legislative-et-jurisprudentielle-n-18-2e-partie/>

BRÉE, Sandra. Deux siècles de séparations et divorces en France (1792-1975). *Annales de démographie historique*. [online]. 2021/2, [cit. 2022-02-01]. Dostupné z: <https://halshs.archives-ouvertes.fr/halshs-03274968v1>

BRETON, Didier, Magali BARBIERI, Nicolas BELLLOT, Hippolyte D'ALBIS a Magali MAZUY. L'évolution démographique récente de la France : une singularité en Europe ? In *Population* [online]. 2019, **74**(4) [cit. 2022-06-05]. ISSN 0032-4663. Dostupné z: doi:10.3917/popu.1904.0409

BURTON, Frances. 2021. Owens v Owens: A Most Curious Case. In *The Denning Law Journal* [online]. 2021 [cit. 2022-05-11]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/350533650_Owens_v_Owens_A_Most_Curious_Case

CASEY, Jérôme. 2020. Nullité d'une convention de divorce sans juge : une occasion ratée? In *La lettre juridique* [online]. 2020 [cit. 2022-01-17]. Dostupné z: <https://www.lexbase.fr/revues-juridiques/57999233-cite-dans-la-rubrique-bdivorce-b-titre-nbsp-inullite-d-une-convention-de-divorce-sans-juge-une-occas>

CASEY, Jérôme. 2020. Nullité d'une convention de divorce sans juge : une occasion ratée? In *La lettre juridique* [online]. 2020 [cit. 2022-01-17]. Dostupné z: <https://www.lexbase.fr/revues-juridiques/57999233-cite-dans-la-rubrique-bdivorce-b-titre-nbsp-inullite-d-une-convention-de-divorce-sans-juge-une-occas>

CONSTANTINIDOU-STAVROPOULOU, Haroula., STAVROPOULOS, Konstantinos. 2020. Family law in Greece : overview. In: Thomson Reuters Practical Law [online] 2020. [cit.

2022-05-06]. Dostupné z: [https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/3-5710094?transitionType=Default&contextData=\(sc.Default\)&firstPage=true](https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/3-5710094?transitionType=Default&contextData=(sc.Default)&firstPage=true)

ELKOUBY SALOMON, Caroline. 2017. Le nouveau divorce par consentement mutuel conventionnel. In Village de la Justice [online]. 16.12.2017 [cit. 2022-04-01]. Dostupné z: <https://www.village-justice.com/articles/nouveau-divorce-par-consentement-mutuel-conventionnel,23976.html>

FOSTER, Henry, H., Jr. *Common law Divorce*. [online]. University of Minnesota Law School | Scholarship Repository: [cit. 2022-01-08]. Dostupné z: <https://core.ac.uk/download/pdf/217206633.pdf>

GAFFINEL, Coralie. 2017. Le divorce sans juge et l'avocat. In Les Cahiers de la Justice [online]. 2017, N° 2(2) [cit. 2022-06-12]. ISSN 1958-3702. Dostupné z: doi:10.3917/cdlj.1702.0347

GEISLER, Esther. et all. 2018. Familien nad Trennung und Scheidung in Deutschland. In *Deutsche Gesellschaft für Demographie e.V.* [online]. 2018 [cit. 2022-05-25]. Dostupné z: https://dgd-online.de/wp-content/uploads/2018/04/Familien_Trennung_Scheidung_v1.pdf

HACKETT, Conrad, MCCLENDON, David. 2017 Christians remain world's largest religious group, but they are declining in Europe. In *Pew Research Center* [online] 2017 [cit. 2022-03-14]. Dostupné z: <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2017/04/05/christians-remain-worlds-largest-religious-group-but-they-are-declining-in-europe/>, 2017.

HAMERNÍK, E. (1976). Postavení ženy v rodině za socialismu. [online]. In *Sociologický Časopis / Czech Sociological Review* [online] 12(1), 5–15. [cit. 2022-06-02]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/41129081>

HODSON, David. England's new divorce law from April 2022. In *The International Family Law Group LLP* [online]. 2022 [cit. 2022-05-11]. Dostupné z: <https://www.iflg.uk.com/blog/englands-new-divorce-law-april-2022>

HÖFINGER, Siegfried. 2014. *Das Eherecht des Konkordats von 1855 und die Rechtsstellung Religiöser Minderheiten* [online]. München: GRIN Verlag. 2014. [cit. 2022-01-11]. Dostupné z URL: <https://www.grin.com/document/282742>

CHARAKOPOULOU, Despoina. 2019. Divorce. In: *Greek Law Digest-The official guide to Greek law*. [online] 2019. [cit. 2022-05-05]. Dostupné z: <http://www.greeklawdigest.gr/topics/aspects-of-greek-civil-law/item/216-divorce>

KONÍČKOVÁ, Jaroslava. Aké sú najčastejšie príčiny rozvodov? Štúdia odhalila viac. *Eduworld.sk – Portál o výchove, vzdelávaní a seberozvoji* [online]. [cit. 2. 6. 2022]. Dostupné z: <https://eduworld.sk/cd/jaroslava-konickova/5730/studia-dokazala-ake-su-priciny-rozvodu>

KONTOGIANNI, Bella. 2021. *Divorce Rate Rises as Marriages Decline in Greece Over Past 50 Years* [online] 2021 [citováno 2022-05-08], Dostupné z: <https://greekreporter.com/2021/05/14/divorce-rises-marriages-decline-greece-past-50-years/>

KRALJIĆ, Suzana a Vesna RIJAVEC. 2018. New family code of Slovenia (2017): procedural aspect. In *Revista Eletrônica Direito e Sociedade - REDES* [online]. 2018, 6(2), 219-233 [cit. 2022-06-01]. ISSN 2318-8081. Dostupné z: doi:10.18316/redes.v6i2.4891

KRALJIĆ, Suzana. 2020. NEW FAMILY CODE AND THE DEJUDICIALIZATION OF DIVORCE IN SLOVENIA. In *Balkan Social Science Review* [online]. 2020, 15(15), 157-175 [cit. 2022-05-20]. ISSN 18578799. Dostupné z: <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=asn&an=144607677&scope=site>

LAMBERT, Anne. 2009. Des causes aux conséquences du divorce : histoire critique d'un champ d'analyse et principales orientations de recherche en France. In *Population* [online]. 2009, 64(1), 155-182 [cit. 2022-06-08]. ISSN 0032-4663. Dostupné z: doi:10.3917/popu.901.0155

LEVICK, Barbara. 1982. Morals, Politics, and the fall of the Roman Republic. In *Greece and Rome* [online]. 1982, 29(1), 53-62 [cit. 2022-06-10]. ISSN 0017-3835. Dostupné z: doi:10.1017/S0017383500028333

LIVOIR, Mathilde de. 2021. Entrée en vigueur au 1ER janvier 2021 de la réforme des divorces contentieux. In *CRIDON nord-est* [online]. 2021 [cit. 2022-04-17]. Dostupné z: <https://www.cridon-ne.org/entree-en-vigueur-reforme-divorces-contentieux/>

LOPRESTI, Gianluca. 2015. IL DIRITTO ROMANO NELLA FORMAZIONE DELLA SOCIETÀ CRISTIANA. In *Asprenas* [online]. 2015, 62(4), 483-505 [cit. 2022-05-11]. ISSN 00044970. s. 497. Dostupné z: <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=asn&an=120179090&scope=site>

LOUŽEK, Marek. 2014. The Economic Theory of Gary Becker. In *Politická ekonomie* [online]. 2014, 62(6), 850-864 [cit. 2022-06-03]. ISSN 00323233. Dostupné z: doi:10.18267/j.polek.985

MALLEVAEY, Blandine. 2017. L'intérêt de l'enfant et la réforme du divorce par consentement mutuel. In *Actu juridique* [online]. 2017 [cit. 2022-06-12]. Dostupné z: <https://www.actu-juridique.fr/civil/personnes-famille/linteret-de-lenfant-et-la-reforme-du-divorce-par-consentement-mutuel/>

MILES, Maria Funk. The Value of a Woman: A Comparison of the Laws and the Traditions of Divorce in Medieval Europe and Modern America. *UCLA Women's Law Journal* [online]. 2006, 15(1) [cit. 2022-04-14]. ISSN 1943-1708. Dostupné z: doi:10.5070/L3151017795

NESCHWARA, Christian. 2018. *Konfessionell gebundene Ehehindernisse im österreichischen Allgemeinen Bürgerlichen Gesetzbuch. Strategien zur Umgehung des österreichischen Eherechts.*

NOBLE, Thomas F. X. The Church Triumphant: A History of Christianity up to 1300. By E.Glenn Hinson. Macon, Ga. *Church History* [online]. 1997, 66(2), 335-336 [cit. 2022-06-10]. ISSN 0009-6407. Dostupné z: doi:10.2307/3170685

NOVÁKOVÁ, Markéta a Oldřich MATOUŠEK. ZÁJEM DÍTĚTE V OPATROVNICKÉM SPORU - COCHEMSKÁ PRAXE. In *E-psychologie* [online]. 2017, 11(2), 71-77 [cit. 2022-

05-15]. ISSN 18028853. Dostupné z: <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=asn&an=124797467&scope=site>

PÉREZ RAGONE, Alvaro J. 'Writ' y 'Actio' en el Surgimiento y la Configuración del Proceso Civil Inglés Medieval / 'Writ' and 'Actio' in the Rise and Configuration of the English Medieval Civil Proceeding. *Revista de estudios histórico-jurídicos* [online]. 2007, (29), 333-356 [cit. 2022-06-11]. ISSN 07165455. Dostupné z: doi:10.4067/S0716-54552007000100008

PINET, Julien. 2020. Le divorce pour faute. In Village de la Justice [online]. 8.7.2020 [cit. 2022-04-01]. Dostupné z: <https://www.village-justice.com/articles/divorce-pour-faute,36050.html>

RABINOVITCH-FOX, Einav. *Oxford Research Encyclopedia of American History* [online]. Oxford University Press, 2017 [cit. 2022-06-05]. ISBN 9780199329175.

RONFIN, Francis. 1989. Le divorce révolutionnaire. In Marie-Françoise Levy éd., *L'enfant, la famille et la Révolution française*. Paris, Plon, « Hors collection », 1989, p. 307-324. DOI : 10.3917/plon.levym.1989.01.0307. URL : <https://www.cairn.info/--9782855654942-page-307.htm>

ROSADO COELHO, Clarisse, GAROUPA, Nuno. 2004. Do Divorce Law Reforms Matter for Divorce Rates? Evidence from Portugal (August 2004). Dostupné z: SSRN: <https://ssrn.com/abstract=640501> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.640501>

ROZOU, Athanasios. 2018. Divorce by Mutual Consent in Greece. In: Αρχική [online]. 1.1.2018 [cit. 2022-05-08]. Dostupné z: <https://www.nomikosodigos.info/en/articles/902-mutual-consent-divorce?dt=1653063667673>

RUGGLES, Steven. The Rise of Divorce and Separation in the United States, 1880-1990. In *Demography* [online]. 1997, 34(4), 455-466 [cit. 2022-01-12]. ISSN 00703370. Dostupné z: doi:10.2307/3038300

SÁRY, Pál. 2010. *The changes of the Rules of Divorce in the Christian Roman Empire*. [online]. Dny práva 2010. [cit.2022-01-11]. Dostupné z: [https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/08_promeny/Sary_Pal_\(3849\).pdf](https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/08_promeny/Sary_Pal_(3849).pdf)

SAWHILL, Isabel V. The Economics of Marriage, and Family Breakdown. In *Brookings* [online]. 2014 [cit. 2022-06-01]. Dostupné z: <https://www.brookings.edu/opinions/the-economics-of-marriage-and-family-breakdown/>

SHERMAN, Charles P. The Romanization of English Law. *The Yale Law Journal* [online]. 1914, 23(4) [cit. 2022-03-12]. ISSN 00440094. Dostupné z: doi:10.2307/785012

SCHIMA, Stefan. Das Eherecht des ABGB 1811. Beiträge zur Rechtsgeschichte Österreichs|Beiträge zur Rechtsgeschichte Österreichs Band 1 / 2012. <http://hw.oeaw.ac.at/7314-4> [online]. 2012 [cit. 2022-06-11]. ISSN 22244905. Dostupné z: <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=edsbas&an=edsbas.DA624475&scope=site>

STANFORS, Maria a Frances GOLDSCHIEDER. 2017. The forest and the trees: Industrialization, demographic change, and the ongoing gender revolution in Sweden and the United States, 1870-2010. In *Demographic Research* [online]. 2017, 36, 173-226 [cit. 2022-02-02]. ISSN 1435-9871. Dostupné z: doi:10.4054/DemRes.2017.36.6

TETAERT, Laurie, Corinne GOMEZ-LE CHEVANTON, Vincent GOURDON a Isabelle ROBIN. Les femmes et le divorce révolutionnaire: de la réception à la construction de la loi (1791-1796). *Genre* [online]. 2021 [cit. 2022-05-30]. ISSN 21025886. Dostupné z: <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=edsrev&an=edsrev.650C3A5A&scope=site>

TOLÉDANO, Yves. 2016. Le Divorce amiable sans juge définitivement adoptée, La Loi du plus fort! In *Village de la Justice* [online]. 15.10.2016 [cit. 2022-04-03]. Dostupné z: <https://www.village-justice.com/articles/divorce-amiable-sans-juge-definitivement-adoptee-loi-plus-fort,23291.html>

TURPIN, William, Judith Evans GRUBBS. 1999. Law and Family in Late Antiquity: The Emperor Constantine's Marriage Legislation. In *Law and History Review* [online]. 1999, 17(3), 617-618 [cit. 2022-01-08]. ISSN 0738-2480. Dostupné z: doi:10.2307/744386

WALLACE-HADRILL, Andrew. 1981. Family and inheritance in the Augustan marriage laws. In *Proceedings of the Cambridge Philological Society* [online]. 1981, 27, 58-80 [cit. 2022-05-06]. ISSN 0068-6735. Dostupné z: doi:10.1017/S0068673500004326

WILCOX, Bradford, W. 2022. *The Evolution of Divorce*. In *National Affairs* [online]. 2022 [cit. 2022-04-21]. Dostupné z: <https://www.nationalaffairs.com/publications/detail/the-evolution-of-divorce>

WIPPLINGEROVÁ, Miloslava., ZAHRADNÍKOVÁ, Radka., SPURNÁ, K. Řízení o rozvod manželství: obecně o řízení – pravomoc, pojetí řízení. In *Bulletin advokacie* [online]. 2015 [cit. 2022-04-02]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/rizeni-o-rozvod-manzelstvi-obecne-o-rizeni-pravomoc-pojeti-rizeni>

Český statistický úřad [online] 9.6.2020 [citováno 2022-04-25], Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/podil-deti-narozenych-mimo-manzelstvi-v-letech-1950-2019>

Český statistický úřad [online] 9.6.2020 [citováno 2022-04-25], Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/podil-deti-narozenych-mimo-manzelstvi-v-letech-1950-2019>

Český statistický úřad [online] 2020 [cit. 18.5.2022] Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/podil-deti-narozenych-mimo-manzelstvi-v-letech-1950-2019>

Český statistický úřad [online] 2022 [citováno 2022-04-29], Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/stoletistatistiky/snatky-a-rozvody>

Obrat v rozvodech. In *Český statistický úřad* [online]. 2014, [cit. 2022-05-19]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/0b00225862>

V návrhu novely občanského zákoníku týkající se rozvodů zvítězil zdravý rozum. In *Advokátní deník*. [Online] 2019 [citováno 2022-04-25]. Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2019/12/19/v-navrhu-novely-obcanskeho-zakoniku-tykajici-se-rozvodu-zvitezil-zdravy-rozum/>

Marriage and divorce statistics [online]. EUROSTAT [cit. 2022-06-09]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Marriage_and_divorce_statistics#Fewer_marriages.2C_fewer_divorces

Marriage and divorce statistics [online]. EUROSTAT [cit. 2022-06-09]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Marriage_and_divorce_statistics#Fewer_marriages.2C_fewer_divorces

Štatistika v súvislostiach, Hlavné trendy vývoja sobášnosti v SR v roku 2018. In *Demografia a sociálna štatistika október 2019*. Štatistický úrad Slovenskej republiky [online]. 2019 [citováno 2022-05-03], Dostupné z: https://slovak.statistics.sk/wps/wcm/connect/315de940-2738-48d2-9757-60d7ef4b29fb/Statistika_v_suvislostiach_+Hlavne_trendy_vyvoja_sobasnosti_v_SR_roku_2018.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-315de940-2738-48d2-9757-60d7ef4b29fb-mW33HJE

Marriage and divorce statistics [online]. EUROSTAT [cit. 2022-06-09]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Marriage_and_divorce_statistics#Fewer_marriages.2C_fewer_divorces

VV. AA., *El «consortium totius vitae». Curso de Derecho matrimonial y procesal canónico para profesionales del foro VII. Salamanca 1986. 472 págs [RECENSIÓN]* [online]. 2018 [cit. 2022-06-02]. ISSN edsoaiOpen. Dostupné z: <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=edsoai&an=edsoai.on1026489209&scope=site>

Le divorce est rétabli en France par la loi Naquet [online]. Gouvernement.fr: 2017 [cit. 2022-05-19]. Dostupné z: <https://www.gouvernement.fr/partage/9375-le-divorce-est-retabli-en-france>

Daniela Kovářová k opatrovnickým věcem u notáře: Lásku ani respekt nelze násilím vynutit. In *Česká justice* [online]. 2019 [cit. 2022-04-08]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2019/04/daniela-kovarova-k-opatrovnickym-vecem-u-notare-lasku-respekt-nelze-nasilim-vynutit/>

Allgemeines Landrecht für die Preußischen Staaten, Zweyter Theil [online]. opinioiuris.de. Die freie juristische Bibliothek [cit. 2022-05-30]. Dostupné z: <https://opinioiuris.de/quelle/1623>

Medieval Sourcebook: The Anglo-Saxon Dooms, 560-975 [online]. FORDHAM UNIVERSITY: 2021 [cit. 2021-12-11]. Dostupné z: <https://sourcebooks.fordham.edu/source/560-975dooms.asp#Laws%20of%20King%20Edmund%20I>

Beiträge zur Rechtsgeschichte Österreichs|Beiträge zur Rechtsgeschichte Österreichs Band 1 /2018. [Http://hw.oeaw.ac.at/8274-0](http://hw.oeaw.ac.at/8274-0) [online]. 2018 [cit. 2022-01-12]. ISSN 22244905. Dostupné z: doi:10.1553/BRGOE2018-1s173

Marriages decline as divorces increase in Greece and the EU. In eKathimerini.com [online]. Piraeus: CATHIMERINI SUBSCRIPTIONS, 2021, 14. 5. 2021 [cit. 2022-05-13]. Dostupné z: <https://www.ekathimerini.com/society/1161086/marriages-decline-as-divorces-increase-in-greece-and-the-eu/>

Pedir o divórcio ou a separação. In: ePortugal.gov.pt [online]. 29. 4. 2020 [cit. 2022-05-28]. Dostupné z: <https://eportugal.gov.pt/cidadaos/pedir-o-divorcio-ou-a-separacao>

Divorce pour acceptation du principe de la rupture du mariage. In Ministère de l'intérieur [online]. 2021 [cit. 2022-02-14]. Dostupné z: <https://www.demarches.interieur.gouv.fr/particuliers/divorce-acceptation-principe-rupture-mariage>

Quelle procédure en cas de divorce? In Notaires de France [online]. 18.12.2020 [cit. 2022-04-17]. Dostupné z: <https://www.notaires.fr/fr/couple-famille/divorce/les-diff%C3%A9rentes-proc%C3%A9dures-de-divorce>

Journal officiel no.0302 du 29/12/2016 [cit. 15.4.2022]. Dostupné z: <https://www.legifrance.gouv.fr/download/pdf?id=PBp65QywmKXNried5tWMOx7u73-Lt0-je1OXhDP1pfQ=>

K tomu srov. např. článek na stránkách advokátní kanceláře Alter Avocats: MICHAUD, Clémence. 2020. Le divorce par consentement mutuel – La place de l'enfant. In: *Alter Avocats*. [online]. 28.9.2020 [cit. 12.3.2022]. Dostupné z: <https://alter-avocats-bordeaux.fr/divorce-consentement-mutuel-place-enfant-procedure/>

Le divorce et la séparation de corps, 2021. In *Cour d'appel de Nancy* [online]. 2021 [cit. 2022-02-14]. Dostupné z: <https://www.cours-appel.justice.fr/nancy/le-divorce-et-la-separation-de-corps>

Divorce par consentement mutuel. 2021. In *Ministère de l'Intérieur* [online]. 2021 [cit. 2022-02-14]. Dostupné z: <https://www.demarches.interieur.gouv.fr/particuliers/divorce-consentement-mutuel>

Qu'est-ce qu'un juge aux affaires familiales? *vie-publique.fr*. [online]. 2021 [cit. 2022-01-17]. Dostupné z: <https://www.vie-publique.fr/fiches/38265-quest-ce-quun-juge-aux-affaires-familiales>

Tribunal judiciaire. *Ministère de la Justice* [online]. 2020 [cit. 2022-04-13]. Dostupné z: <http://www.justice.gouv.fr/organisation-de-la-justice-10031/lordre-judiciaire-10033/tribunal-judiciaire-12034.html>

Réforme du divorce. *Ministère de la Justice* [online]. 2021 [cit. 2022-04-15]. Dostupné z: <https://www.justice.fr/actu/reforme-divorce>

Amtsgericht Baden-Baden - Cochemer Modell. [online] [cit. 2022-05-15]. Dostupné z: <https://amtsgericht-baden-baden.justiz-bw.de/pb/,Lde/1152111>

Combien de couples divorcent en France et pourquoi? In *Justifit* [online]. 2022 [cit. 2022-05-02]. Dostupné z: <https://www.justifit.fr/b/guides/droit-famille/divorce/combien-de-couples-divorcent-en-france/>

K tomu např.: Scheidungsvoraussetzungen Deutschland–Österreich im Vergleich - Das Verschuldensprinzip als Dreh- und Angelpunkt. In: *Transalp-Recht* [online]. 2020 [cit. 2022-04-01]. Dostupné z: <https://www.transalp-recht.de/scheidungsvoraussetzungen-deutschland-oesterreich-im-vergleich.html>

Hauptsächlicher Aufenthalt beim "Nestmodell"? In *Nademleinsky-Rechtsanwalt* [online]. 2017 [cit. 2022-04-01]. Dostupné z: <http://www.nademleinsky.at/falldetails/hauptsaechlicher-aufenthalt-beim-nestmodell.html>

Divorces in England and Wales. In *Annual divorce numbers and rates, by duration of marriage, sex and to whom granted and reason* [online]. 2022 [cit. 2022-05-15]. Dostupné z: <https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/birthsdeathsandmarriages/divorce/bulletins/divorcesinenglandandwales/2020>

Scheidung.de. *Betreuungsmodell* [online]. Scheidung.de, [cit. 2022-05-22]. Dostupné z: <https://www.scheidung.de/betreuungsmodelle.html>

The effect of divorce laws on divorce rates in Europe [online]. 2006 [cit. 2022-05-13]. ISSN edsoaiOpen. Dostupné z: <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=edsoai&an=edsoai.ocn995828427&scope=site>

Chronologie des droits des femmes. In *Vie publique : au coeur du débat public* [online]. 2022 [cit. 2022-05-30]. Dostupné z: <https://www.vie-publique.fr/eclairage/19590-chronologie-des-droits-des-femmes>

Casamentos não católicos entre pessoas do sexo oposto. In *PORDATA : O estatísticas sobre Portugal e Europa* [online]. [cit. 2022-18-5]. Dostupné z: [https://www.pordata.pt/Portugal/Casamentos+n%C3%A3o+cat%C3%B3licos+entre+peessoas+do+sexo+oposto+\(percentagem\)-420](https://www.pordata.pt/Portugal/Casamentos+n%C3%A3o+cat%C3%B3licos+entre+peessoas+do+sexo+oposto+(percentagem)-420)

O rozvodech v Česku: Česko v datech. In *Česko v datech* [online]. 2022 [cit. 2022-06-04]. Dostupné z: <https://www.ceskovdatech.cz/clanek/38-ne-vsechno-se-paruje-aneb-o-rozvodech-v-cesku/>

Právní předpisy a judikatura:

Zákon č. 320/1919 Sb., kterým se mění ustanovení občanského práva o manželském právu

Zákon č. 94/1963 Sb., Zákon o rodině

Důvodová zpráva k zákonu č. 91/1998 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, a o změně a doplnění dalších zákonů

Zákon č. 99/1963 Sb., Občanský soudní řád

Zákon č. 40/1964 Sb., Občanský zákoník

Zákon č. 360/1999 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o sociálně-právní ochraně dětí

Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník

Důvodová zpráva k novele zák. č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. In *Zákony pro lidi - Sbírka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění* [online]. 2021 [cit. 2022-0408]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/media2/file/2111/File48286.pdf?attachment-filename=7313715-2021-11-15-duvodova-zprava-7314218.pdf>

Zákon č. 292/2013 Sb., Zákon o zvláštních řízeních soudních

Důvodová zpráva k zákonu č. 292/2013 Sb. o zvláštních řízeních soudních, č. 292/2013 Dz

Nález Ústavního soudu ČR, č.j. I. ÚS 2482/13-1 ze dne 26.5.2014

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 10. 2019, sp. zn. 22 Cdo 2529/2019

Code civil. In *LÉGIFRANCE : Le service public de la diffusion du droit online* [online]. 2.3.2022 [cit. 2022-04-13]. Dostupné z: <https://www.legifrance.gouv.fr/codes/id/LEGITEXT000006070721/>

Code de procédure civile. In *LÉGIFRANCE : Le service public de la diffusion du droit online* [online]. 1.5.2022 [cit. 2022-04-13]. Dostupné z: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006070716//

Kodex kanonického práva. Úřední znění textu a překlad do češtiny. Praha: Zvon, 1994. 812 s. ISBN 80-7113-082-6

The law of marriage [online]. UK Parliament: 2022 [cit. 2022-02-08]. Dostupné z: <https://www.parliament.uk/about/living-heritage/transformingsociety/private-lives/relationships/overview/lawofmarriage-/>

Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch. In *Rechtsinformationssystem des Bundes* [online]. 2022 [cit. 2022-04-08]. Dostupné z: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=>

Gesetz zur Vereinheitlichung des Rechts der Eheschließung und der Ehescheidung im Lande Österreich und im übrigen Reichsgebiet.. In *Rechtsinformationssystem des Bundes* [online]. 2022 [cit. 2022-04-08]. Dostupné z:

<https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10001871>

VfGH 152/2015 [online]. Dostupné z: https://360.lexisnexis.at/d/entscheidungen-ris/vfgh_g1522015/u_verfassung_VfGH_2015_JFT_20151009_15G_192e3dd099?origin=gs&searchid=20220510073659065

Další použitá literatura

BLAHO, Peter. 2000. *Justiniánske inštitúcie*. Trnava: Iura Edition, 2000. 439 s. ISBN 8088715806.

COLLINS, Robert. *Evropa raného stredoveku 300 – 1000*. Praha: Vyšehrad, 2005. 480 s. ISBN 80-7021-660-3

KINCL, Jaromír. 2007. *Gaius: Učebnice práva ve čtyřech knihách*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. 326 s. ISBN 9788073800543.

GITSCHTHALER, Edwin, HÖLLWERTH, Johann. 2008. *Ehegesetz Kommentar*. 1st. Edition. Wien: Springer, 2008. 899 s. ISBN 321123828X.

LENDEROVÁ, Milena, a kol. 2017. *Z dějin české každodennosti : Život v 19. století*. Praha: Karolinum Press, 2017. 472 s. ISBN 8024635100.

NOVOTNÝ, Petr, IVIČIČOVÁ, Jitka, SYRŮČKOVÁ, Ivana, VONDRÁČKOVÁ, Pavlína. 2017. *Nový občanský zákoník – Rodinné právo*. 2. aktualizované vydání. Praha: Grada Publishing a.s., 2017. 208 s. ISBN 9788027196371.

REBRO, Karel, BLAHO, Peter. 2010. *Rímske právo*. 4. vyd. Bratislava: Iura Edition, 2010. 522 s. ISBN 9788080783525.

ŠPAŇHELOVÁ, Ilona. 2010. *Dítě a rozvod rodičů*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2010. 184 s. ISBN 978-80-247-3181-0.

TRETERA, Jiří, Rajmund, HORÁK, Záboj. 2011. *Slovník církevního práva*. Praha: Grada Publishing a.s., 2011. 147 s. ISBN 8024736144

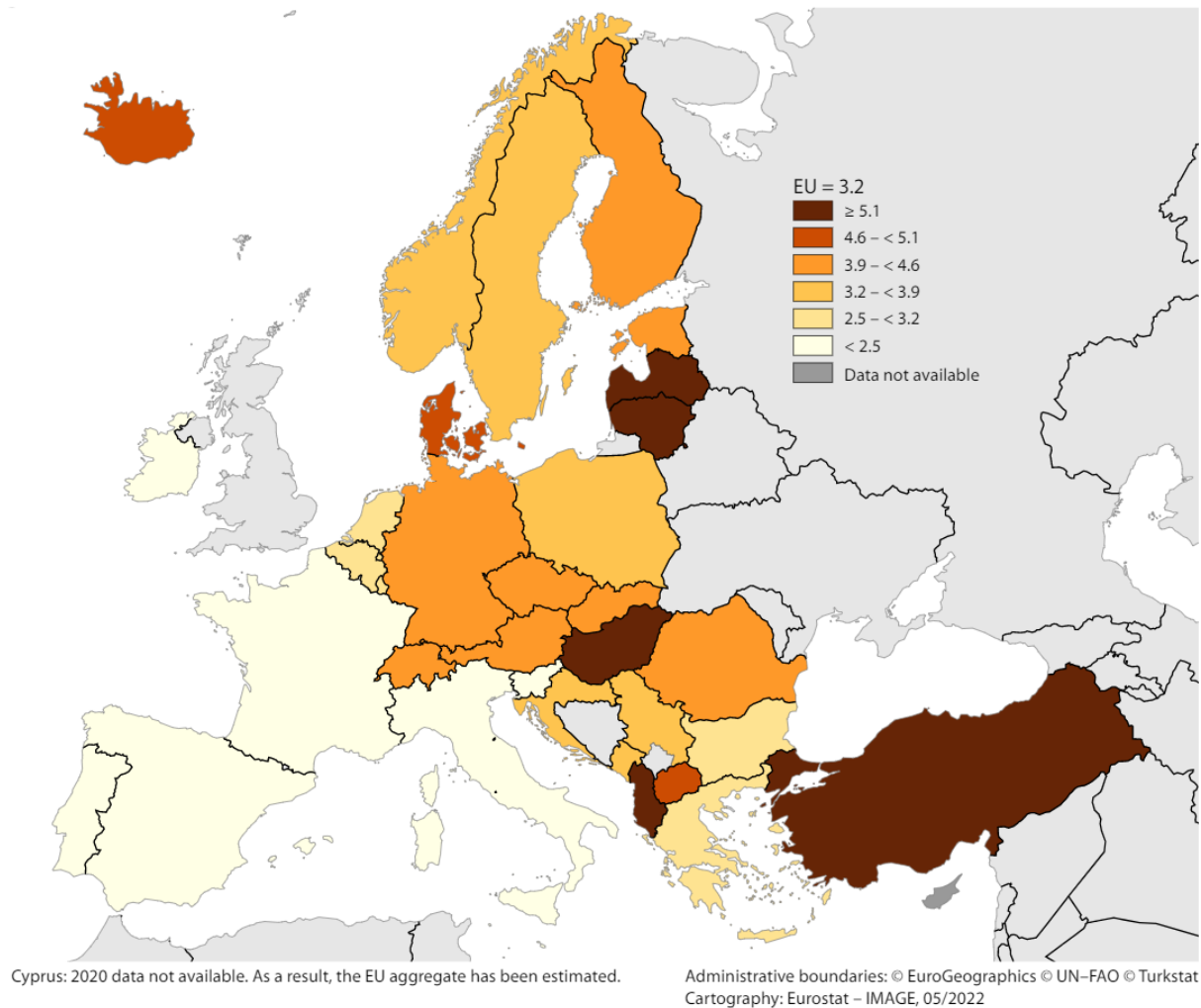
VESELÁ, Renata a kol. 2005. *Rodina a rodinné právo – historie, současnost a perspektivy*. 2. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2005. 283 s. ISBN 8086432939

WIHODA, Martin. 2010. *Morava v době knížecí : 906-1197*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010. 468 s. ISBN 978-80-7106-563-0.

Příloha – statistická data a grafika sňatečnosti a rozvodovosti Eurostat.

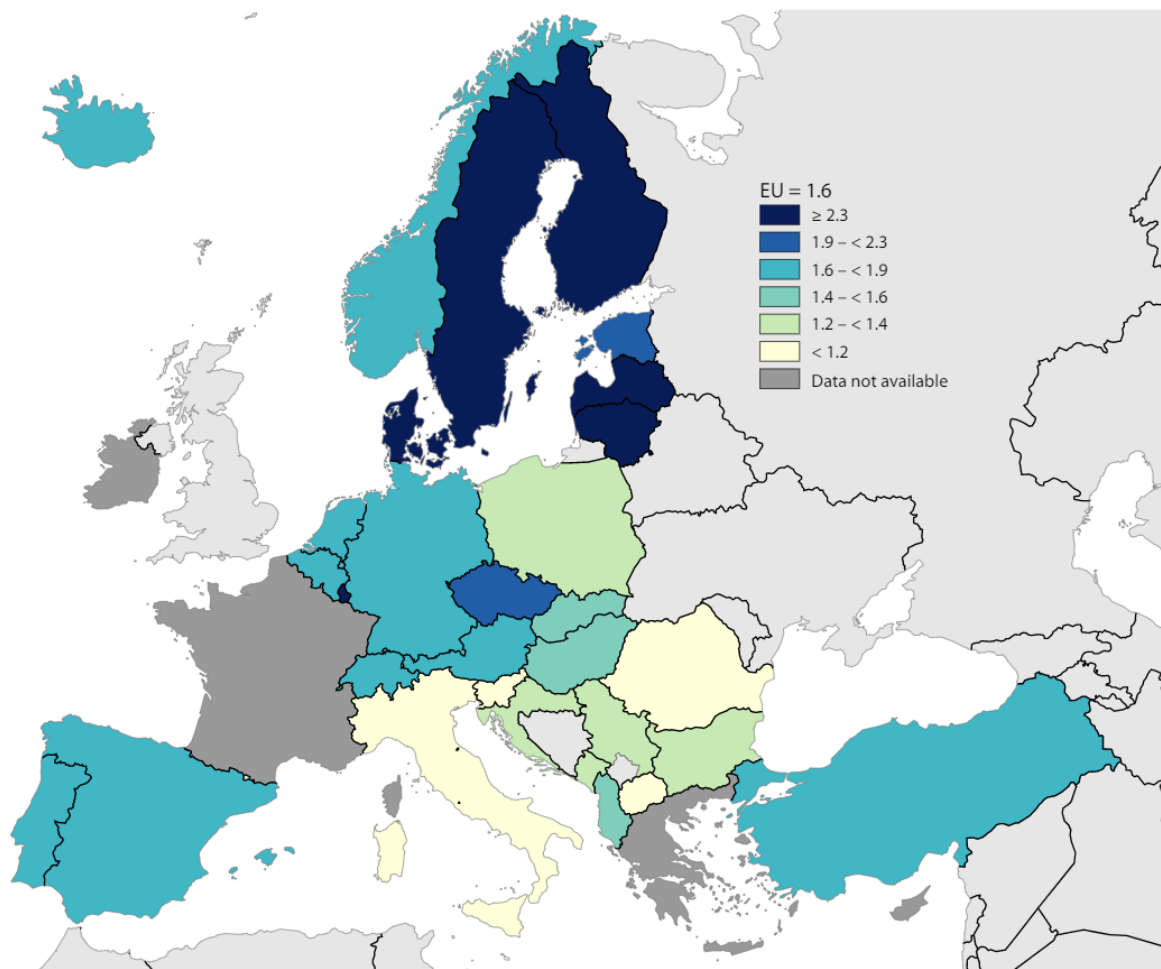
Zdroj: Marriage and divorce statistics. 2022. In *eurostat : Statistics explained* [online]. 2022 [cit. 2022-05-13]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Marriage_and_divorce_statistics

Number of marriages per 1 000 people 2020

ec.europa.eu/eurostat

Number of divorces per 1 000 people 2020

Ireland, Greece, France and Cyprus: 2020 data not available. As a result, the EU aggregate has been estimated.

Administrative boundaries: © EuroGeographics © UN-FAO © Turkstat
Cartography: Eurostat – IMAGE, 05/2022

ec.europa.eu/eurostat

Crude marriage rate, selected years, 1964-2020
(per 1 000 persons)

	1964	1970	1980	1990	2000	2010	2017	2018	2019	2020
EU (1)	8.0	7.8	6.7	6.3	5.2	4.4	4.4	4.5	4.3	3.2
Belgium	6.9	7.6	6.7	6.5	4.4	3.9	3.9	3.9	3.9	2.8
Bulgaria	8.1	8.6	7.9	6.9	4.3	3.3	4.0	4.1	4.2	3.2
Czechia	8.3	9.2	7.6	8.8	5.4	4.5	5.0	5.1	5.1	4.2
Denmark	8.4	7.4	5.2	6.1	7.2	5.6	5.5	5.6	5.3	4.9
Germany	8.5	7.4	6.3	6.5	5.1	4.7	4.9	5.4	5.0	4.5
Estonia	8.5	9.1	8.8	7.5	3.9	3.8	4.9	5.0	5.1	4.6
Ireland	5.6	7.0	6.4	5.1	5.0	4.5	4.6	4.3	4.1	1.9
Greece	8.9	7.7	6.5	5.8	4.5	5.1	4.7	4.4	4.4	2.9
Spain	7.4	7.3	5.9	5.7	5.4	3.6	3.7	3.5	3.5	1.9
France (2)	5.0	3.9	3.5	3.5	3.3	2.2
Croatia	8.5	8.5	7.2	5.8	4.9	5.0	4.9	4.9	4.9	3.8
Italy	8.1	7.3	5.7	5.6	5.0	3.7	3.2	3.2	3.1	1.6
Cyprus (3)	4.4	8.6	7.7	9.7	13.4	7.3	6.8	7.8	8.9	.
Latvia	8.6	10.2	9.8	8.9	3.9	4.4	6.8	6.8	6.7	5.6
Lithuania	8.6	9.5	9.2	9.8	4.8	6.0	7.5	7.0	7.0	5.5
Luxembourg	6.6	6.4	5.9	6.1	4.9	3.5	3.2	3.1	3.5	2.9
Hungary	8.7	9.3	7.5	6.4	4.7	3.6	5.2	5.2	6.7	6.9
Malta	6.4	7.9	8.8	7.1	6.7	6.3	6.3	5.8	5.3	2.2
Netherlands	8.5	9.5	6.4	6.5	5.5	4.5	3.8	3.7	3.7	2.9
Austria	8.0	7.1	6.2	5.9	4.9	4.5	5.1	5.3	5.2	4.4
Poland	7.4	8.6	8.6	6.7	5.5	6.0	5.1	5.1	4.8	3.8
Portugal	8.1	9.4	7.4	7.2	6.2	3.8	3.3	3.4	3.2	1.8
Romania	9.0	7.2	8.2	8.3	6.1	5.7	7.3	7.4	6.6	4.2
Slovenia	9.0	8.3	6.5	4.3	3.6	3.2	3.1	3.5	3.2	2.5
Slovakia	7.0	7.9	7.9	7.6	4.8	4.7	5.8	5.7	5.4	4.4
Finland	7.6	8.8	6.1	5.0	5.1	5.6	4.8	4.3	4.0	4.0
Sweden	7.6	5.4	4.5	4.7	4.5	5.3	5.2	5.0	4.7	3.6
Iceland	8.3	7.8	5.7	4.5	6.3	4.9	.	.	.	5.0
Liechtenstein	7.6	5.9	7.1	5.6	7.2	5.0
Norway	6.8	7.6	5.4	5.2	5.0	4.8	4.4	4.3	4.0	3.3
Switzerland	7.6	7.6	5.7	6.9	5.5	5.5	4.8	4.8	4.5	4.1
Montenegro	5.9	5.3	5.3	5.7	3.3
North Macedonia	9.1	9.0	8.5	8.3	7.0	6.9	6.6	6.5	6.7	5.0
Albania	7.2	6.8	8.1	8.9	8.4	.	7.9	8.1	7.9	6.2
Serbia	5.7	4.9	5.1	5.2	5.1	3.4
Turkey	.	.	8.2	.	.	8.0	7.1	6.8	6.6	5.8

(1) 2020: estimated. Includes Cyprus data from 2019.

(2) up to 1990: excluding French overseas departments.

(3) up to and including 2002: data refer to total marriages contracted in the country. Including marriages between non-residents: from 2003 onwards: data refer to marriages in which at least one spouse was resident in the country. 1980: break in series.

Source: Eurostat (online data code: demo_nhind)

Crude divorce rate, selected years, 1964-2020
(per 1 000 persons)

	1964	1970	1980	1990	2000	2010	2017	2018	2019	2020
EU ⁽¹⁾ ⁽²⁾	0,8	0,9	1,3	1,5	1,7	1,9	1,9	1,8	1,8	1,6
Belgium	0,6	0,7	1,5	2,0	2,6	2,7	2,0	2,0	2,0	1,8
Bulgaria	1,1	1,2	1,5	1,3	1,3	1,5	1,5	1,5	1,6	1,3
Czechia	1,5	2,2	2,6	3,1	2,9	2,9	2,4	2,3	2,3	2,0
Denmark	1,4	1,9	2,7	2,7	2,7	2,6	2,6	2,6	1,8	2,7
Germany	1,1	1,3	1,8	1,9	2,4	2,3	1,9	1,8	1,8	1,7
Estonia	2,5	3,2	4,1	3,7	3,0	2,2	2,5	2,4	2,1	1,9
Ireland ⁽³⁾	0,7	0,7	0,7	.	.	.
Greece	0,4	0,4	0,7	0,6	1,0	1,2	1,8	.	.	.
Spain ⁽³⁾	.	.	.	0,6	0,9	2,2	2,1	2,0	1,9	1,6
France ⁽²⁾	1,9	2,1
Croatia	1,2	1,2	1,2	1,1	1,0	1,2	1,5	1,5	1,5	1,3
Italy ⁽³⁾	.	.	0,2	0,5	0,7	0,9	1,5	1,5	1,4	1,1
Cyprus	0,2	0,2	0,3	0,6	1,7	2,3	2,2	2,4	2,6	.
Latvia	2,3	4,6	5,0	4,0	2,6	2,4	3,1	3,1	3,1	2,7
Lithuania	0,9	2,2	3,2	3,4	3,1	3,2	3,0	3,1	3,1	2,7
Luxembourg	0,4	0,6	1,6	2,0	2,4	2,1	2,0	2,0	3,1	2,3
Hungary	1,9	2,2	2,6	2,4	2,3	2,4	1,9	1,7	1,8	1,5
Malta ⁽³⁾	0,7	0,7	0,7	0,5
Netherlands	0,5	0,8	1,8	1,9	2,2	2,0	1,9	1,8	1,7	1,7
Austria	1,2	1,4	1,8	2,1	2,4	2,1	1,8	1,8	1,8	1,7
Poland	0,7	1,1	1,1	1,1	1,1	1,6	1,7	1,7	1,7	1,4
Portugal	0,1	0,1	0,6	0,9	1,9	2,6	2,1	2,0	2,0	1,7
Romania	1,9	0,4	1,5	1,4	1,4	1,6	1,6	1,6	1,6	1,2
Slovenia	1,0	1,1	1,2	0,9	1,1	1,2	1,2	1,1	1,2	0,8
Slovakia	0,5	0,8	1,3	1,7	1,7	2,2	1,8	1,8	1,7	1,5
Finland	1,0	1,3	2,0	2,6	2,7	2,5	2,4	2,4	2,4	2,4
Sweden	1,2	1,6	2,4	2,3	2,4	2,5	2,4	2,5	2,5	2,5
Iceland	0,9	1,2	1,9	1,9	1,9	1,8	.	.	.	1,9
Liechtenstein	3,9	2,4
Norway	0,7	0,9	1,6	2,4	2,2	2,1	2,0	1,9	1,9	1,8
Switzerland	0,8	1,0	1,7	2,0	1,5	2,8	1,9	1,9	2,0	1,9
Montenegro	0,8	1,2	1,4	1,4	1,3
North Macedonia	0,4	0,3	0,5	0,4	0,7	0,8	1,0	0,8	1,0	0,8
Albania	0,6	0,8	0,8	0,8	0,7	.	1,0	1,7	2,1	1,5
Serbia	0,9	1,3	1,4	1,6	1,3
Turkey	1,6	1,6	1,7	1,9	1,6

(1) 2017-2020: estimated. Includes figures from previous available year for Cyprus, Ireland, Greece and France, when missing.

(2) up to 1990: excluding French overseas departments.

(3) divorce was not possible by law in Italy until 1970, in Spain until 1981, in Ireland until 1995 and in Malta until 2011.

Source: Eurostat (online data code: demo_ndivind)